

САНКТ-ПЕТЕРБУРГСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ

СКАНДИНАВСКАЯ ФИЛОЛОГИЯ

Том 19
Выпуск 1

Издается с 1961 года

ISSN 0202–2397

Том 19

Выпуск 1

Главный редактор: канд. филол. наук, доц. Е. В. Краснова (СПбГУ, Россия)
Редакционная коллегия: д-р филол. наук, проф. А. М. Вунен (Университетский колледж Осло и Акерсхуса, Норвегия); д-р филол. наук, проф. Н. Ю. Гвоздецкая (РГГУ, Россия); старший научный сотрудник, д-р физ. наук Т. де Грааф (Фризская академия, Нидерланды); старший преподаватель Ю. М. Григорьева (СПбГУ, Россия); д-р филол. наук, проф. А. Ю. Дароци (Реформатский университет им. Кароли Гаспара, Венгрия); д-р филол. наук Э. С. Йенсен (Комитет по датскому языку, Дания); д-р филол. наук, проф. Ю. К. Кузьменко (Институт лингвистических исследований РАН, Россия); канд. филол. наук, доц. А. Н. Ливанова (СПбГУ, Россия); канд. филол. наук, доц. П. А. Лисовская (СПбГУ, Россия); д-р филол. наук, проф. И. М. Михайлова (СПбГУ, Россия); канд. филол. наук, доц. А. В. Савицкая (СПбГУ, Россия); д-р филол. наук, проф. Е. Р. Сквайрс (МГУ, Россия); д-р филол. наук, проф. Е. М. Чекалина (МГУ, Россия)

Vol. 19

Issue 1

Editor-in-chief

Assoc. Prof. E. V. Krasnova (St. Petersburg State University)

Editorial Board

Prof. A. M. Vonen, Doctor of Science (Philology) (Oslo and Akershus University College of Applied Sciences, Norway); Prof. N. Y. Gvosdeckaya, Doctor of Science (Philology) (Russian State University for the Humanities); Senior Research Associate T. de Graaf, PhD in Physics (Frisian Academy, Netherlands); Sen. Lecturer J. Grigoryeva (St. Petersburg State University, Russian Federation); Prof. A. J. Daróczy, Doctor of Science (Philology) (Károli Gáspár University of the Reformed Church, Hungary); E. S. Jensen, Doctor of Science (Philology) (Danish language committee, Denmark); Prof. Y. K. Kuzmenko, Doctor of Science (Philology) (Institute of Linguistic Studies, Russian Academy of Sciences); Assoc. Prof. A. N. Livanova, Candidate of Science (Philology) (St. Petersburg State University); Assoc. Prof. P. Lisovskaya, Candidate of Science (Philology) (St. Petersburg State University); Prof. I. M. Michajlova, Doctor of Science (Philology) (St. Petersburg State University); Assoc. Prof. A. V. Savitskaya, Candidate of Science (Philology) (St. Petersburg State University); Prof. C. Squires (Ekaterina Skuayrs), Doctor of Science (Philology) (Lomonosov Moscow State University); Prof. E. M. Chekalina, Doctor of Science (Philology) (Lomonosov Moscow State University)

СОДЕРЖАНИЕ

ЯЗЫКОЗНАНИЕ

<i>Data-Bukowska E.</i> Literal translation in the light of the gravitational pull hypothesis: The case of sentence-initial indefinite noun phrases in singular in Norwegian-to-German and German-to-Norwegian translation.....	5
<i>Karpiński J.</i> Taal van Nederlandse indoor cycling instructeurs	30
<i>Nikulicheva D.</i> Quasi-synonymy of Danish causal conjunctions from the speaker's perspective.....	42
<i>Piotrovsky D.</i> The theme in oral poetry as exemplified by the Faroese <i>Ragnars Táttur</i>	61
<i>Топорова Т.В.</i> О мифологических песнях «Старшей Эдды» как системе	71
<i>Ekrogulskaaya A.</i> Linguistic aspect of Søren Kierkegaard's "Indirect communication" with continual reference to romantic irony	85
<i>Smulczyński M.</i> Mikroblogging in Danmark og Polen — en kontrastiv analyse. 1. Del.....	101
<i>Szubert A.</i> <i>I dette åbenbaringens lys</i> — et eksempel på orddannelse, inkongruens eller måske noget helt tredje?	126

ЛИТЕРАТУРОВЕДЕНИЕ

<i>Jørgensen A.</i> Ord og virkelighed — et blik på Johannes V. Jensens journalistik. Del 1	139
<i>Orlova G.</i> “&” — “Or” — “If” — “then” (“&” — “Eller” — “Hvis” — “Så”) by Solvej Balle: Identifying genre.....	164

ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА ПЕРЕВОДА

<i>Grave J., Vekshina E.</i> Max Havelaar van Multatuli in Rusland: Het Ontstaan van de Vertalingen.....	176
--	-----

КУЛЬТУРА И КУЛЬТУРНЫЕ СВЯЗИ

<i>Бондарь И. А.</i> Новый скандинавский амулет в зверином стиле и рунической надписью в контексте древнегерманской мифологической системы мира	190
---	-----

CONTENTS

LINGUISTICS

<i>Data-Bukowska E.</i> Literal translation in the light of the gravitational pull hypothesis: The case of sentence-initial indefinite noun phrases in singular in Norwegian-to-German and German-to-Norwegian translation.....	5
<i>Karpiński J.</i> The language of Dutch indoor cycling instructors.....	30
<i>Nikulicheva D.</i> Quasi-synonymy of Danish causal conjunctions from the speaker's perspective.....	42
<i>Piotrovsky D.</i> The theme in oral poetry as exemplified by the Faroese <i>Ragnars Táttur</i>	61
<i>Toporova T.</i> On the mythological songs of the “Elder Edda” as a system	71
<i>Ekrogulskaia A.</i> Linguistic aspect of Søren Kierkegaard’s “Indirect communication” with continual reference to romantic irony	85
<i>Smułczyński M.</i> Microblogging in Denmark and Poland — a contrastive analysis. Part I.....	101
<i>Szubert A.</i> <i>I dette åbenbaringens lys</i> — an example of word formation, incongruency, or maybe something completely different?	126

LITERATURE STUDY

<i>Jørgensen A.</i> Word and truth — a look at Johannes V. Jensen’s journalism. Part I.....	139
<i>Orlova G.</i> “&” — “Or” — “If” — “then” (“&” — “Eller” — “Hvis” — “Så”) by Solvej Balle: Identifying genre.....	164

THEORY AND PRACTICE OF TRANSLATION

<i>Grave J., Vekshina E.</i> Max Havelaar by multatuli in Russia: The origins of translations.....	176
--	-----

CULTURE AND CULTURAL RELATIONS

<i>Bondar I.</i> The new Scandinavian zoomorphic amulet with runic inscription, through the lense of ancient germanic mythological system of the world.....	190
---	-----

ЯЗЫКОЗНАНИЕ

UDC 811.113.5+811.112.2+81'1

Ewa Data-Bukowska

Jagiellonian University in Kraków, Poland

LITERAL TRANSLATION IN THE LIGHT OF THE GRAVITATIONAL PULL HYPOTHESIS: THE CASE OF SENTENCE-INITIAL INDEFINITE NOUN PHRASES IN SINGULAR IN NORWEGIAN-TO-GERMAN AND GERMAN-TO-NORWEGIAN TRANSLATION

For citation: Data-Bukowska E. Literal translation in the light of the gravitational pull hypothesis: The case of sentence-initial indefinite noun phrases in singular in Norwegian-to-German and German-to-Norwegian translation. *Scandinavian Philology*, 2021, vol. 19, issue 1, pp. 5–29.
<https://doi.org/10.21638/11701/spbu21.2021.101>

The present article reports on a study of renditions of sentence-initial indefinite noun phrases (NPs) in singular in Norwegian-to-German and German-to-Norwegian parallel corpus data. It briefly describes the correspondences to such NPs and the translation-induced changes that are made in the structure of the sentences including the phrase. In particular, however, the study focuses on fully congruent correspondences to singular sentence-initial indefinite NPs, i. e., the instances in which the structure is formally copied in translational renditions. Finding out to what extent such sentence initials are preserved in translation allows us to verify the hypothesis about literal translation that pertains to a potential (yet somehow forgotten) translation universal. By referring the conducted study to the framework of the current version of the gravitational pull hypothesis by Sandra Halverson, it becomes possible to position the phenomenon of literal translation in the context of the latest research into bilingual cognition and to find common ground where more traditional contrastive linguistics and translation studies may meet. The analysis generally supports the literal translation hypothesis as the NPs under investigation (classified as highly salient linguistic structures) have been translated into German and Norwegian literally in over 70%. Thus, the gravitational

pull of the source text structures on the target language is of similar strength. On the other hand, it has been observed that Norwegian is more resistant to using sentence-initial indefinite NPs than German, or that German applies this way of content construal more willingly. In a broader perspective, the research results shed new light on the extent to which the linguistic patterns of the use of the indefinite article in a real text production are similar and entrenched in a bilingual's Norwegian/German representation.

Keywords: literal translation, gravitational pull hypothesis, translation universals, correspondence, indefinite article.

1. INTRODUCTION

Norwegian and German are closely related languages showing some clear grammatical similarities. They both are verb-second (V2) languages, which means that they have grammaticalized the position for the finite verb as the second language item in the main clause word order scheme, and as a result allow only one clause element to be placed before the verb. The present article examines a phenomenon that has its roots in this grammatical similarity and pertains to the way sentences are introduced in the two languages in a text [cf. Hasselgård, 1997, 1998, 2004; Altenberg, 1998; Johansson, 2004, 2005]. In the conducted study, the sentence-initial indefinite NP in singular has been chosen as the point of departure in a thorough analysis based on translations.

Conducting research focused on indefinite NPs used as sentence initials was inspired by one of Hilde Hasselgård's recent articles entitled "Sentence-initial indefinite subjects in English and Norwegian" [Hasselgård, 2018]. In this study, the scholar notices that the occurrence of sentence-initial indefinite NPs is untypical in Norwegian because, in this language, a strong preference for 'light' themes may be confirmed [Hasselgård, 2018, p. 98]. Moreover, such uses of the indefinite NP may be seen as peculiar in general, since they express information that is new for the addressee while the sentence opening is prototypically intended for different types of thematic (old, contextually given or already known, predictable or simply recoverable) content. As Quirk et al. [Quirk, Greenbaum, Leech, Svartvik, 1985, p. 1402, after Hasselgård, 2018, p. 96] express it, "a certain awkwardness is sensed where the recipient is expected to interpret a theme as entirely new and unconnected with anything previously introduced". Nevertheless, despite this generally accepted regularity, indefinite NPs appear as sentence initials in both English and Norwegian, and the same can be said about German and many other languages. Therefore, the use of this type of phrase is an

interesting object of study. Their occurrence in language use may seem like a kind of figure [Langacker, 1987, p. 120], i. e., a somehow prominent or salient way of content construal, distinguishing itself from the more typical (prototypical) manners of linguistic expression.

The research by Hasselgård [Hasselgård, 2018] is also inspiring from the perspective of translation studies. The Norwegian scholar notices the fact that “[t]ranslation correspondences of indefinite subjects show that **the subject NP is retained in congruent form in the majority of cases**, but more changes are made in translations from English into Norwegian than the other way round” [Hasselgård, 2018, p. 93, bold E. D.-B.]. In her other studies [Hasselgård, 1997, 1998, 2004, 2005], she confirms the same observation pertaining to the topical theme as such in translation between the mentioned languages, which, according to her, is “evidence of translationese, i. e., influence from the source language” [Hasselgård, 2004, p. 193]. Moreover, the scholar adds that in spite of grammatical differences between these languages, English and Norwegian translations “to a very large extent preserve the sentence opening of the original” [Hasselgård, 2004, p. 194].

Observations of this kind are not unusual, especially in contrastive corpus studies. Yet, they mostly are conceived concisely among many other more profound research findings. Their common denominator is that they mainly focus on English as related to other languages and imply a kind of “copying” of different types of source text (ST) structures into the target text (TT) — a phenomenon that appears as a drawback of translational activity for some researchers. Studies that zoom in on this particular issue and treat it as an ordinary characteristic of cross-linguistic communication via translation [e. g. Data-Bukowska, 2015, 2019] are clearly underrepresented. Thus, from the point of view of translation research, an intriguing question arises: namely, to what extent are the translators willing to “copy” source text structures in the target text in a situation when grammatical similarities are very obvious between languages, as e. g., it is the case with Norwegian and German? Answering this question appears particularly interesting in the light of the so-called literal translation hypothesis, undergoing a kind of revival in the studies on translation in the recent years and exposing literal renditions as a potential translation universal (see [Halverson, 2015] for a thorough discussion).

Therefore, the aim of the present study is to find out to what extent in Norwegian-to-German and German-to-Norwegian translation the

source text sentence opening represented by the indefinite NP in singular is subjected to conceptual “copying” while being rendered into the target language, with the purpose of verifying the hypothesis about literal translation. It is believed that, in this way, some information about a potentially universal feature of translations may be revealed. An additional objective is to capture principal changes in the structure of the sentences including such NPs in translation to widen our knowledge of similarities and differences between languages under investigation on the level of conventional content construal [Langacker, 1987]. In the analytical part of the article, these questions are answered on the basis of the translations from the Oslo Multilingual Corpus (the OMC)¹.

2. THE LITERAL TRANSLATION HYPOTHESIS

Vinay and Darbelnet define literal translation as a reversible, grammatically and idiomatically appropriate word-for-word transfer of a source text structure into a target text and see it as a unique, but possible and fully acceptable procedure in translation [Vinay, Darbelnet, 1995, p. 33, 34]. According to the literal translation hypothesis, this type of rendition is preferred to other strategies in translation because it seems to be cognitively economic. Applying a less literal solution would simply be more effortful, or could increase the risk that a less equivalent or adequate translation may occur.

The first translation scholar to notice such cognitive economy was Levý [Levý, 1967]. He observed that during the mapping process translators intuitively apply those solutions that are connected with minimal mental effort, i. e., by using the so-called minimax strategy, and literal renditions fit completely within this context. A reference to cognitive economy is also implied in the work of Ivir [Ivir, 1981], who stresses that translators begin the process of establishing equivalence by determining formal correspondences between languages used in translation and opt away from such solutions only when their use becomes impossible. The formal aspect of the mapping is, however, always present in their con-

¹ The Oslo Multilingual Corpus (1999–2008), the Faculty of Humanities, University of Oslo. The OMC is a product of the interdisciplinary research project Languages in Contrast (SPRIK), directed by Stig Johansson and Cathrine Fabricius-Hansen, and compiled by the OMC corpus team. More information about the OMC is available at: <https://www.hf.uio.no/ilos/english/services/omc/team/>. The OMC was accessed 19.7.2019 at: <https://tekstlab.uio.no/glossa2/omc4>.

sciousness [Ivir, 1981, p. 58]. In the context outlined here, it also seems important to mention a study by Tirkkonen-Condit [Tirkkonen-Condit, 2005], in which she argues that literal translation is a default translation procedure that is, however, cognitively preferred to others, both by novice and professional translators.

The same line of thought about translation underlies Toury's "law of interference" [Toury, 1995]. The scholar views this procedure as one of the main laws in the translation process, during which "phenomena pertaining to the make-up of the source text tend to be transferred to the target text" [Toury, 1995, p. 275]. As Malmkjær [Malmkjær, 1993, p. 287] notices, "the translator normally works with the source text before his very eyes". Therefore, in an actual translation task the semantic representation constituting the core of translation must interact with "the visual text representation of the source text", which may enhance literal renditions.

According to Chesterman [Chesterman, 2011], literal translation is strengthened due to the entrenchment of linguistic patterns occurring in the languages meeting in translation. Such patterns are based on a formal similarity between such languages and pertain to e. g., thematic order, voice, syntactic structure [Chesterman, 2011, p. 27, after Halverson 2015, p. 314].

The cognitive basis of this phenomenon makes it a good candidate for a translation universal that occurs in translations independently of the language combinations, which some scholars stress [cf. Schaeffer et al., 2014; Schaefer, Carl, 2014]. In accordance with recent research, only the phenomena that are grounded in human cognitive abilities have a chance to be universally represented in translated language as such. As Chesterman [Chesterman, 2004, p. 10] expresses it, "[t]he immediate causes of whatever universals there may be must be sought in human cognition — to be precise, in the kind of cognitive processing that produces translations".

3. LITERAL RENDITIONS AS A "DEFAULT" TRANSLATION BY S. HALVERSON

In a cognitively oriented framework of potential translation universals presented by Sandra Halverson, literal translation is conceived as "default". However, "default" is understood by the researcher in a particular way, i. e., as pertaining to a phenomenon when "TL items or structures

tend to be chosen faster, more easily and (most likely) more often than others” [Halverson, 2015, p. 315]. According to this approach, particular patterns of meaning construal in translated texts (independently of the language) are cognitively motivated, i. e., they are triggered by “specific characteristics of bilingual representation”, among which cognitive salience and entrenchment are of particular importance [Halverson, 2015, p.315]. It may be then concluded that, within this account, a trigger for literal (“default”) translation is some factor of cognitive salience or entrenchment of linguistic structures in the translator’s linguistic representation. In this context, literal rendition may be understood as “a translation in which salience or entrenchment effects are deemed acceptable, or are not overridden” (cf. Halverson, 2017, p. 16).

How the factors of salience and entrenchment may be activated in translation has been explained by the Norwegian researcher in her framework of “the gravitational pull hypothesis” presented in her earlier works [Halverson, 2003, 2010] and modified in the recent research [Halverson, 2015, 2017].

4. THE GRAVITATIONAL PULL HYPOTHESIS

In her hypothesis, Halverson proposes a model for how a cognitive semantic structure in a bilingual mind enhances the translation process and — ultimately — the shape of the translated language conceived in texts. She describes the hypothesis in its basic form as follows:

[...] in a translation task, a semantic network is activated by lexical and grammatical structures in the ST. Within this activated network, which also includes nodes for the TL words and grammatical structures, **highly salient structures will exert a gravitational pull**, resulting in an overrepresentation in translation of specific TL lexical and grammatical structures that correspond to those salient nodes and configurations in the schematic network. [Halverson, 2003, p. 218, bold E. D.-B.]

However, as Halverson [Halverson, 2017, p. 12] points out, the current, expanded version of the hypothesis is to a greater extent based on the assumption that linguistic cognition in bi- or multilinguals is different from that in monolinguals, which means that it is assumed to be strictly connected with the mutual interaction of cognitive linguistic structures in the human mind. Applying this perspective in translation studies implies, among other things, that the TL-features are taken into consideration in analyzing translational phenomena to a greater extent. In this way, the hypothesis becomes more dy-

namic, and its crucial concept of salience is seen as multidimensional. According to the scholar, in the source language category salience is “a true form of cognitive gravity, i. e., a cognitive force that makes it difficult for the translator to escape from the cognitive pull of highly salient representational elements in the source language” [Halverson, 2017, p. 14]. It is the main source of transfer as such structures are preferred in translational renditions. In the target language, on the contrary, it may be more clearly captured by the metaphorical term *magnetism*, because this term expresses “the idea that in the cognitive search for a target language item, the translator is more likely to be drawn to a target language item with high salience” [Halverson, 2017, p. 14]. Finally, “an additional source of hypothesized translational effects is the nature and strength of links between elements in a bilingual’s two languages”, which she calls *connectivity* [Halverson, 2017, p. 14]. “[T]he more established (entrenched) a link is, the more likely it will be activated and used in translation, and vice versa” [Halverson, 2017, p. 15]. Halverson conceives the hypothesis in its new form as follows:

The original gravitational pull hypothesis is now split into three posited sources of translational effects: source language salience (gravitational pull), target language salience (magnetism), and link strength effects (connectivity). However, the basic thrust of the cognitive model remains the same [...] [Halverson, 2017, p. 15].

The notion of salience is complex and, as the Norwegian researcher points out, “can be understood to be related to a number of cognitive phenomena” [Halverson, 2017, p. 13]. Moreover, “it may be impacted by a number of factors, including type of meaning, recency of activation, and various elements of the unfolding discourse representation” [Halverson, 2017, p. 13].

Thus, it can be concluded that the gravitational pull and the literal translation hypotheses are related, and the former, which is wider in its scope, may be applied to verify the latter, providing its better understanding and anchoring in the most recent knowledge about bilingual cognition. The goal seems intriguing as the concept of the gravitational pull has been addressed in corpus studies only in passing.

5. SENTENCE CONSTRUAL AS A SALIENT LINGUISTIC FEATURE

As mentioned above, literal translation has always been understood as form-oriented renditions. Therefore, for the purposes of the present study, the term *salience* will be used to refer to the idea that the linguistic

form of sentence construal (which, similarly to meaning, is represented cognitively) possesses a particular status in the human linguistic representation. It is assumed in the investigation that such linguistic patterns (of a different kind) are ascribed a great cognitive weight, increasing the likelihood that they will be preserved in translation, particularly if they are based on a formal similarity between languages meeting in translation. However, other factors can also affect salience preference.

The singular indefinite NP occurring in the sentence initial position, which has been chosen as the object of a thorough investigation in this article, shows clear features of prominence. Traditionally, the sentence initial position in the main clause is considered to be the most exposed as it pertains to information through which the message is introduced. As explained in the introduction to this article, the indefinite NP in this position draws the speaker's extraordinary attention to itself in a sentence, because it appears in the place where some thematic information is expected. So, if such uses of NPs in a text are so untypical in Norwegian as Hasselgård [Hasselgård, 2018, p.98] states, it may be assumed that they represent a salient element within the inventory of linguistic expressions conventionalized in this language — a fact that will enhance the salience effect of the whole sentence construed in a specific manner. The same may be assumed about German, in which the use of the indefinite NP that opens a clause will rather have a marked status.

In the above context, it may be added that from the cognitive perspective, literal translation can also be interpreted in terms of structural priming, which is cognitively basic [Henson, 2009, p. 1060]. This means that when a translator reads a source text structure, a specific element in the target language may be primed due to the close physical (formal) similarity of the prime and probe in his/her memory links [cf. Data-Bukowska, 2019]. In this type of research, it is believed that elements of a similar form have strong links across languages and word order is an important factor in syntactic priming [Hartsuiker, Pickering, Veltkamp, 2004, p. 412]. According to Filipović [Filipović, 2014, p. 215], this is “the most efficient way of organizing multilingual information” in a bilingual (or multilingual) mind.

6. THE GRAVITATIONAL PULL CONCEPT IN THE CONTEXT OF CONTRASTIVE STUDIES

Combining the three sources of translational effects (gravitational pull, magnetism and connectivity) within Halverson's hypothesis may also be important for traditional contrastive studies as it might extend their research perspective and highlight the question about similarities that appear between two languages — an issue that is still an under-appreciated aspect of contrastive analyses. In this case, it may be supposed that if some similarities between two (a few) languages indeed exist in the speaker's mental representations, they may be “brought to life” via translation, because they may be displayed by the effect of magnetism. It is e. g., believed that if languages share procedures for building sentences, the use of such procedures in one language may enhance their accessibility in the other [Loebell, Bock, 2003, p. 809; Filipović, 2014, p. 213]. Therefore, it can be expected that the data collected in large language corpora (based on approved translations) may include such “enhanced” structures that are deemed acceptable in the TL, even though they may seem less commonly in use in it. They constitute, however, the inventory of similarities that the two languages meeting in translation possess.

7. METHODOLOGICAL REMARKS

German and Norwegian indefinite NPs are very similar in form, particularly if they include indefinite articles occurring only in singular. The indefinite article is the clearest and most unequivocal indicator of indefiniteness, and as such unambiguous to classify. The inflectional forms for this article for Norwegian are: *en/ei/et* (bokmål) and *ein/ei/eit* (nynorsk) and its forms for German are: *ein/eine/einen/einer/einem/eines*. They vary depending on the grammatical gender (masculine, feminine, neuter) in both languages. A typical feature for the German forms is the disclosure of the grammatical case — something that the Norwegian items do not express.

The use of the indefinite article within the NP may be assumed to have some similar conditions in both languages as well. It can be non-specific (describing any member of a class) or generic (describing a typical member of a class) [Faarlund, Lie, Vannebo, 2002, p. 290–292; Has-selgård, 2018, p. 96; Helbig, Buscha, 1988, p. 374–376].

In the present investigation, only declarative main clauses with an indefinite NP in the sentence opening were taken into consideration. Single phrases (i. e., not used in a clause) were excluded, along with phrases of the type *en/ei/et of / ein/ei/eit of* + definite NP / *ein/eine/einen/ etc. von* + definite NP, classified as including numerals. Moreover, other instances of *en/ei/et* used as numerals have not been taken into account in the analysis. The same pertains to *ein/eine/einen/ etc.* in German.

The data for the investigation is derived from two databases included in the OMC: the ge-no-ge sub-corpus and the no-en-ge sub-corpus, both classified as parallel corpora. The former is based on original texts and their translations (German-to-Norwegian, Norwegian-to-German), both fiction and non-fiction. The latter is smaller and less balanced as it includes mainly fictional texts, Norwegian originals and their English and German translations.²

The translations collected in these sub-corpora represent the work of competent, professional translators (as opposed to translators with insufficient qualifications), which was an important factor of the investigation. The texts constituting the corpus data were published translations and, as such, had been subjected to editorial revision increasing their acceptability in the target language culture. Therefore, it was assumed that the solutions applied in the texts are representative of the given target text language, just as they represent the source language characteristics. It was also assumed that the analyzed sentences reveal optional changes in translations based on Norwegian and German. As viable options for the initial position in both languages include several clause elements, the translator choosing a particular word order had a range of choices.

The indefinite phrases were retrieved by searching for indefinite articles (in all their forms mentioned above). The search was conducted through the Glossa-browser [*Oslo Multilingual Corpus*], the application of which was particularly efficient for finding fully congruent correspondences for these language items. Yet, all selected concordances were additionally searched manually by close reading to remove irrelevant language data. The selected concordances were processed with regard to the following, more detailed research questions:

² For more information on these corpora see: <https://www.hf.uio.no/ilos/english/services/knowledge-resources/omc/sub-corpora/>.

1. To what extent is the singular indefinite NP in the sentence opening in Norwegian-to-German and German-to-Norwegian parallel corpus data “copied”, i. e., rendered by its fully congruent correspondence [Johansson, 2007], in translations and sources?
2. What other elements appear in the sentence initial position as correspondences to the indefinite NP in both types of renditions?
3. What can changes made in the translation reveal about the patterns pertaining to sentence construal in both languages?

The correspondence was understood as “what is observed in a corpus” resulting from a particular translational solution [Johansson, 2007, p.5]. The congruent correspondence was treated as a target language structure that did not differ in form from the source in translation [Johansson, 2007, p.25]. Yet, for the present study it meant exclusively a “fully congruent” structure, i. e., an indefinite NP in singular rendered by an indefinite NP in singular.

As the OMC is a bidirectional translation corpus, the correspondences to the sentence-initial indefinite NPs in singular were studied in two directions:

in $N \rightarrow G$ data, as the German translations of the NP (designated as *translations*) in the Norwegian original texts and as the German sources of the NP (designated as *sources*) in translations into Norwegian;

in $G \rightarrow N$ data, as the Norwegian translations of the NP (*translations*) in the German original texts and as the Norwegian sources of the NP (*sources*) in translations into German.

The formal aspect of the analyzed structures was very clear in the investigation focused on their conceptual copying and preservation in translation. In accordance with the gravitational pull hypothesis, singular indefinite NPs used as sentence initials were conceived as ideal candidates for being chosen more easily and more frequently than others, due to their salience in language use in Norwegian and German. The way of processing the corpus data described above allowed us to see the phenomenon of literal rendition pertaining to the given languages as a result of two translational effects: a) gravitational pull of the source language, and b) magnetism of this language functioning as the target language. It was also possible to draw some conclusions

on the connectivity of the investigated structures in Norwegian and German.

8. THE RESULTS

Table 1 above shows the main findings in the conducted analysis.³ In the Norwegian-to-German corpus data, a total of 356 and 588 occurrences of singular indefinite NPs in the sentence initial position was extracted, in translations and sources, respectively. In German-to-Norwegian, the investigated data yielded 539 examples in translations, and 371 in sources. Thus, it may be concluded that sentence-initial indefinite NPs in singular are more frequent in German than in Norwegian original texts (539/356). Moreover, they are more frequent in German sources while translated into Norwegian than vice versa (588/371) — a fact that also may indicate that the use of such phrases is more popular in German.

Table 1. The realization of sentence-initial NPs in singular in the investigated data

Correspondence	Norwegian-to-German (N → G)				German-to-Norwegian (G → N)			
	translations		sources		translations		sources	
Fully congruent	265	74.43 %	395	67.17 %	397	73.65 %	272	73.31 %
Other	36	10.11 %	79	13.43 %	9	1.66 %	29	7.81 %
Definite NP	9	2.52 %	38	6.46 %	12	2.22 %	8	2.15 %
Sentence transformed	46	12.92 %	76	12.92 %	121	22.44 %	62	16.71 %
Total	356	100 %	588	100 %	539	100 %	371	100 %
Excluded	192	35.03 %	223	27.49 %	160	22.88 %	181	32.78 %
Concordances in total	548	100 %	811	100 %	699	100 %	552	100 %

³ Table 1 also includes information pertaining to all occurrences of the indefinite NPs identified in the corpus data and the amount of the concordances that were excluded because they did not fulfill the requirement to be the initial part of a main clause.

As for the first research question: by completing the inventory of fully congruent correspondences to Norwegian and German singular indefinite NPs in the sentence initial position, clear similarities between these languages were confirmed.

The analysis revealed that 74.43 % of the analyzed Norwegian and 73.65 % of German indefinite NPs were classified as such correspondences in translations, and the rates in the sources were 67.17 % and 73.31 %, respectively. Examples presented below show these types of linguistic conceptualizations, in translations — (1) and in sources — (2)⁴.

(1)

Et vindu blir slått opp.

Ein Fenster wird aufgerissen. LSC1N.5.s111

Ein omn til, nr. 32, blir starta, ...

Ein neuer Ofen, Nummer 32, wird in Betrieb genommen, ...

KFL1N.1.6.s2

Eine Lampe brannte düster.

En lykt lyste svakt. THH1D.3.s300

Ein kleiner weißer Hund kam aus dem Haus gelaufen, ...

En liten hvit hund kom løpende ut av huset, ... DW1D.2.s240

(2)

Ein Männerchor sang ein Volkslied.

Et mannskor sang en folkevisse. DW1TN.3.s273

Eine Straßenlampe über uns war heller, als ich die Sonne je gesehen hatte.

En gatelampe over oss strålte mer intenst enn sola. CF1TN.1.s728

En dissonans er ikke mer uskjønn enn en konsonans.

Eine Dissonanz ist nicht weniger schön als eine Konsonanz. CL1TD.1.3.5.s4

Et øyeblikk efter går døren opp;

Einen Augenblick später geht die Tür auf. EFH1TD.1.s347

⁴ The abbreviations TN (translated Norwegian), TD (translated German), N (Norwegian in the original text), G (German in the original text) are displayed in the references to the corpus data, e.g. in (LSC1N.5.s111) where N indicates that the mentioned example comes from an original Norwegian text and that the sentence was translated from this language.

A fact that may seem relevant in this context is that in $N \rightarrow G$, the German sources prompted the occurrence of sentence-initial NPs in singular in translated Norwegian to a lesser extent. The value in this case was 67 % as compared to 73 % for the Norwegian sources that resulted in fully congruent correspondences in translated German.

Regarding the second research question: in Table 1, particular attention is drawn by the category designated as “Other” and its more specified derivative “The definite NP”, the use of which may be seen as prototypical for the sentence initial position. In translations, their percentage was relatively low and pertained to ca. 12 % ($N \rightarrow G$) and 4 % ($G \rightarrow N$). It should be also stressed that they were clearly varied. In the former case, the used correspondences were e. g., *kurz, einst, zwischendurch, einmal, im selben*, etc. for the German translations. In the latter, their inventory encompassed such items as e. g., *noen, lenger oppe, neste*, etc. for the Norwegian renditions, as the conceptualizations in (3) show.

(3)

Et øyeblikk etter var hun tilbake med en pakke i hendene.

Kurz darauf kam sie mit einem Paket zurück. JW1NS.2.1.s76

En henvisning til et oppslag på side 8 førte meg videre til neste utklipp.

Der Hinweis auf einen Artikel auf Seite acht führte mich weiter zum nächsten Ausschnitt. GS1N.4.s127

Eine ähnliche Angabe liegt von Rudolf Steiner vor.

Noe lignende har Rudolf Steiner angitt. UR1D.6.1.s73

Eine Antwort war ja oder nein,...

Svaret var ja eller nei, en ordre førte ham... SN1D.1.5.s126

In the context offered above, the most surprising fact in the conducted research was that in $N \rightarrow G$ the percentage of correspondences of this type in sources was clearly higher than in $G \rightarrow N$. In total, it pertained up to almost 20 % of the collected language data. Therefore, it may be concluded that many German structures, which are very varied in form, forced or triggered the use of the singular indefinite NP in the sentence initial position in translated Norwegian. As many as 6.46 % of them were classified as German definite NPs. It was also observed that the German source structure quite frequently was based on the so-called “naked” form of the

noun (i. e., a form not including an article in singular) or a plural indefinite noun. The variety of language items used in the data is illustrated in (4a), while the particular instances of the German definite NPs triggering (or sourcing) the occurrence of sentence-initial indefinite NPs in singular in translated Norwegian are presented in (4b) below:

(4)

a)

Einmal kam Frau Wölk, die Vorzimmerdame,...

En dag kom fru Wölk, forværelsesdamen, DW1TN.3.s129

Manche junge Menschen haben sich und uns in den letzten Monaten gefragt, warum ...

En del unge mennesker har de siste måneder spurt seg og oss om hvorfor ... RVW1TN.9.s1

Als Aurora vier Jahre alt war, befahl ihr Josefa, einen Ring, ...

En gang da Aurora var ni år gammel, befalte Josefa henne å ta en ring ... ERH1TN. 2.s9

Ständiges Opfer kindlicher Streiche war die Hauslehrerin.

Et stadig offer for ungenes rampestreker, var huslærerinnen. ERH1TN. 2.s17

Leser unserer Tage mögen die Metapher [...] als etwas kraß empfinden, ...

En leser fra vår tid vil kanskje finne at metaforen [...] ... NE1TN. 6.s6

Allzu nahe Berührung mit Sterbenden bedroht diesen Wunschtraum.

En alt for nær forbindelse med en døende truer denne ønskedrømmen. NE1TN. 3.s17

b)

die Frau aus reichem Haus soll Bälle und andere gesellschaftliche Verpflichtungen absagen.

En kvinne fra et rikere hjem må avstå fra ball og andre selskapelige forpliktelser, ... ERH1TN.4.s36

Dieser Irrtum kann sie noch teuer zu stehen kommen.

En slik uteglemmelse kan komme til å bli svært dyr. HME3TN.1.4.s75

Das Asthmakind, das nachts aufwacht, hat einen trockenen Husten...

Et astmatisk barn som våkner om natten, har en tørr hoste ...
DN1TN.3.4.s11

With respect to the third research question, it may be concluded that the category designated in Table 1 above as “Sentence transformed” was mainly represented in $G \rightarrow N$, both in translations and sources (22.44 % and 16.71 % of the analyzed language data), which is a striking observation in the conducted analysis. In practice, it meant that German sentences were subjected to major changes while rendered into Norwegian, and that Norwegian structures serving as sources for the translated German also caused (triggered) clear modifications in the sentence structure of this language during the translation process. The main patterns pertaining to such sentence construal are described briefly in the following part of the article.

The analysis showed that the indefinite NP in singular, distributed in the sentence opening in German, was repositioned from the left to the right, i. e., from the theme to the rheme position, in translation into Norwegian, confirming the relevance of the end-weight principle in this language. This mechanism is illustrated in (5) below. The form of the phrase was preserved in translation, yet, if a German indefinite NP was the subject, it was often changed into another, “lighter” subject (e. g., *det* ‘it’, *han* ‘he’) in translations into Norwegian.

(5)

Eine Mühle war eingezeichnet, ...

Det var tegnet inn **en mølle**, ... CH1D.6.s83

Eine höchst produktive Unruhe bewegt ihn.

Han drives frem av **en ytterst produktiv uro** ... HME3D.1.3.s15

Moreover, the German sentence initial might be accomplished by an adverbial representing settings for the described action, while the indefinite NP was postponed to the right in the Norwegian rendition, as in (6).

(6)

Eine günstigere Gelegenheit würde sich mitten im Wald und mitten in der Nacht wohl kaum bieten.

Og her, midt i skogen og midt på natta, kunne det knapt by seg **en bedre anledning**. ME1D.2.s56

In some cases, the indefinite form of the phrase in German was additionally changed into definite in Norwegian translation:

(7)

Eine Brille klemmte auf seiner Stirn.

Han hadde **brillene** skjøvet opp i pannen. JUB1D.2.s121

The clause elements, ordered in original German texts as indefinite (new) — definite (thematic), were reorganized so that the initial part of the sentence in the Norwegian translation included thematic information expressed by the definite NP and the indefinite NP was moved to the right, as in example (8).

(8)

Eine unbehagliche Unruhe hat die Spitzen der Weltpolitik erfaßt.

Verdenspolitikens topper er grepet av **en ubehagelig uro**.
HPMHS1D.2.5.s93

This type of change, implying progress from definite to indefinite in the Norwegian translations, may be explained as a quest to create “an apparently smoother information structure” in the sentence [Haselgård, 2018, p. 108].

The changes applied by the translators in their German-to-Norwegian renditions were also more complex and pertained to the preferred ways of content construal in both languages. The nominal style in original German texts was changed to a more analytical verbal style of expression in Norwegian translations, as in (9) below.

(9)

Eine Verzögerung ergab sich, welche den Anwesenden aber recht zu sein schien ...

Det ble sent, hvilket ingen av de tilstedeværende lot til å bry seg om ... PH1D.1.s324

The same types of sentence transformations were observed in sources in G → N. A more analytical Norwegian sentence (based on the communicative principle of the end-focus where newly-introduced elements are placed) used to be transformed by moving the indefinite NP to the

sentence initial position in translated German. Here too, the information from the right in Norwegian was postponed to the left in German. This type of translational move is illustrated in (10).

(10)

Der er **ei svart katt**.

Eine schwarze Katze gibt es. HW2TDS.1.4.s263

Det sto **ei lita kone** på en steinskigard, ...

Eine kleine Frau stand da auf einem Steinwall. DG1TD.2.s156

Men jeg så **ingen utvei**.

Einen Ausweg aber sah ich nicht. DG1TD.2.s238

This pattern of sentence construal in translated German was apparent in the case of renditions of Norwegian cleft sentences. In Norwegian, the indefinite NP was placed on the right and rhematized in a cleft sentence — something that is typical for this language. In translated German, on the contrary, it occurred as the sentence opening and was construed as thematic and accessible for the addressee, as in (11).

(11)

Det er **en forpint Mats** som spør om han kan få lov å sove hos meg.

Ein verquälter Mats fragt, ob er wohl bei mir übernachten darf.

CL1TD.1.3.3.s4

Finally, the examples in (12) below show how the analytical verbal style of expression preferred in Norwegian was transformed into the German nominal style, in which information is conceived by the use of (sometimes very complex) NPs and an indefinite NP in the sentence initial position does not seem unusual.

(12)

Ved å se dette problemet i dets historiske opprinnelse vil vi således kunne få en bedre forståelse av disse konfliktene.

Eine Rekonstruktion der Entstehungsgeschichte dieses Problems erleichtert uns dessen Verständnis. HH1TD.2.3.s91

As the examples presented in (10)–(12) above indicate, a preference for sentence initial notional subjects (even though they are indefinite) in German has also been confirmed [cf. Data-Bukowska, 2020].

9. CONCLUSIONS

The main aim of the present study was to find out to what extent in Norwegian-to-German and German-to-Norwegian corpus data sentence-initial NPs in singular were subjected to conceptual “copying”, for the purpose of verifying the hypothesis about the universality of literal translation. To achieve this goal, the phenomenon was referred to the framework of the gravitational pull hypothesis that made it possible to cast new light on word-for-word rendition and relate it to more complex cognitive processes affecting translation.

It may be concluded that the analysis generally supported the literal translation hypothesis. The singular indefinite NPs in the sentence initial position (seen as highly salient linguistic structures in both languages) were translated into German and Norwegian literally. This procedure was applied in over 70% of the analyzed corpus data — a fact indicating that it was difficult for the translators to escape from the cognitive pull of the highly salient structures in the source language in their renditions. Moreover, no difference in the gravitational pull between Norwegian and German in the two types of data (N → G / G → N) was revealed. Considering the use of sentence-initial indefinite NPs in singular, none of the languages under investigation influenced the target language in translation to a greater extent. This fact may indicate that, independently of the language in the original text, the influence of its structures on the target language is of similar strength. It was then confirmed that the phenomenon of literal renditions indeed is a good candidate for a translation universal.

However, taking into account the gravitational pull hypothesis in its new form allows us to reveal some new information on literal renditions in the languages under investigation. It may be added that the lower percentage of fully congruent correspondences in the German sources in N → G may indicate that the magnetism of the Norwegian structures (represented in translated Norwegian) may be seen as slightly lower than it is when translated German is concerned in G → N (67.17% / 73.31%). It means, in practice, that in translated Norwegian the percentage of word-for-word rendered German indefinite NPs in the sentence initial position is lower than the percentage of such phrases in translated German, in which one can expect that a great majority of them is rooted in Norwegian phrases including the indefi-

nite article in singular. Consequently, it implies that Norwegian may be more resistant to using sentence-initial indefinite NPs than German, or that German applies this way of content construal to a greater extent (or more willingly). The stronger cognitive force of magnetism of the German linguistic representation makes it more difficult for the translator (translating from Norwegian) to escape from the cognitive pull of highly salient representational elements (sentence-initial indefinite NPs) in the source language. Nevertheless, the links between elements in a bilingual's Norwegian / German linguistic representation pertaining to sentence-initial indefinite NPs in singular may be characterized as entrenched. The connectivity between them is clearly established, which results in the fact that the structures under discussion are frequently activated and used in renditions, independently of the language. Thus, the similarity between these languages in this area has been confirmed and may be characterized as strong. It could be mentioned alongside many other generally recognized similarities occurring between these languages, and encompassing, among other things, such linguistic phenomena as the V2 constraint, the presence of the indefinite article, etc. Thanks to the application of the gravitational pull hypothesis by Halverson in the conducted investigation, it can be concluded that Norwegian and German not only are similar with regard to the presence of the indefinite article in their language systems, but to its use in a very real text production, as well.

The investigation also revealed some other observations pertaining to the renditions of sentence-initial NPs in singular in $N \rightarrow G$ and $G \rightarrow N$. The distinguished “Other” correspondences to the phrase certainly have their roots in both systemic and stylistic differences between Norwegian and German. However, the observed change from the definite to indefinite phrase in the sentence initial position in $N \rightarrow G$ in sources (13.43 %) is difficult to explain because it is, in fact, against a widely approved communicative principle “to create an apparently smoother information structure” [Hasselgård, 2018, p.108] as demonstrated in (8). The reason why German definite NPs may be a source for the use of sentence-initial indefinite NPs in singular in translated Norwegian requires a more thorough investigation. Generally, it may be expected that translators will rather avoid the occurrence of very untypical constructions, which clearly encompass sentence-initial indefinite NP in singular in Norwegian.

Finally, the investigation revealed some significant differences in sentence construal between Norwegian and German. In practice, it meant that the structures of German sentences were subjected to major changes while rendered into Norwegian, and that Norwegian structures serving as sources for the translated German ones were also modified in the translation process. The inventory of such moves confirms the previously stated observation that the use of singular indefinite NPs in the sentence initial position is not only more frequent in German, but that it also is less marked (more popular, accepted, conventionally approved) than in Norwegian. The question that remains is whether such patterns may be seen as language specific, and the answer to it cannot be a definitive yes.

The analysis confirmed the findings pertaining to Norwegian from previous research focused on sentence-initial subject NPs in translation between Norwegian and English [Hasselgård, 2018]. It revealed a strong preference for the nominal style and notional subjects in German. In the same manner, a general tendency in Norwegian to favour the end-weight principle, light subjects and starting the sentence with an adverbial representing settings for the described action — all applied in order to postpone the indefinite NP to the right in the sentence — was confirmed. However, it was not possible to state unequivocally that this kind of postponement was connected with the complexity of the indefinite NP. Several very complex sentence-initial German indefinite NPs were also literally rendered into Norwegian. Moreover, in the collected data for N → G, numerous instances of similar changes were found, both in translations and sources. In the context presented above, some of the applied solutions appeared surprising, as illustrated in (13) below where the German source triggered moving the indefinite subject from the right to the left in the sentence in translated Norwegian.

(13)

An einer weißen Blechboje zerrte **ein plumpes Boot**.

En klumpet båt lå og rykket i en hvitmalt bøye. (SLE1TN.1.s352)

Therefore, it may be concluded that the distinguished patterns of content construal pertaining to sentence-initial indefinite NPs in singular are mainly based on preferences, both in Norwegian and German. Yet, in the context of the unambiguously confirmed literal translation

hypothesis, they may be seen as additional and revealing the translator's freedom in capturing linguistic conceptualizations in cross-linguistic communication via translation.

REFERENCES

- Altenberg B. Connectors and sentence openings in English and Swedish. *Corpora and Cross-linguistic Research. Theory, Method, and Case Studies*. Ed. Johansson S., Oksefjell S. Amsterdam: Rodopi, 1998. P. 115–144.
- Chesterman A. Hypotheses about translation universals. *Claims, Changes and Challenges in Translation Studies*. Ed. Hansen G., Malmkjær K., Gille D. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 2004. P. 1–14.
- Chesterman A. Reflections on the Literal Translation Hypothesis. *Methods and Strategies of Process Research*. Ed. Alvstad C., Tiselius E. Amsterdam: John Benjamins, 2011. P. 23–35.
- Data-Bukowska E. Do translators get attached to constructions? On the pivotal role of the Minimax strategy in translation. *Linguistica Silesiana* 36, 2015. P. 231–251.
- Data-Bukowska E. Priming as cognitive motivation for the first translational response universal. *Linguistica Silesiana* 40, 2019. P. 185–204.
- Data-Bukowska E. Translation as a source of information on text creation — the case of sentence openings in Norwegian and German. *Biuletyn PTJ XXXVI*, 2020. P. 393–408.
- Faarlund J. T., Lie S., Vannebo K. I. *Norsk referansegrammatikk*. Oslo: Universitetsforlaget, 2002. 1223 p.
- Filipović L. Efficiency of the bilingual mind. Clues from processing, memory, and second language acquisition studies. *Multilingual Cognition and Language Use. Processing and typological perspectives*. Ed. Filipović L., Pütz M. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 2014. P. 205–227.
- Halverson S. The cognitive basis of translation universals. *Target* 15(2), 2003. P. 197–241.
- Halverson S. Cognitive Translation Studies and the merging of empirical paradigms: The case of 'literal translation'. *Translation Spaces* 4 (2), 2015. P. 310–340.
- Halverson S. Gravitational pull in translation. Testing a revised model. *Empirical Translation Studies. New Methodological and Theoretical Traditions*. Ed. De Sutter G., Lefer M.-A., Delaere I. Berlin: De Gruyter, 2017. P. 9–33.
- Hartsuiker R. J., Pickerin M. J., Veltkamp E. Is Syntax Separate or Shared Between Languages? Cross-Linguistic syntactic Priming in Spanish-English Bilinguals. *Psychological Science* 15(6), 2004. P. 409–414.
- Hasselgård H. Sentence openings in English and Norwegian. *Corpus-based studies in English. Papers from the 17th International Conference on English Language Research on Computerized Corpora*. Ed. Ljung M. Amsterdam: Rodopi, 1997. P. 3–20.

- Hasselgård H. Thematic structure in translation between English and Norwegian. *Corpora and Cross-linguistic Research. Theory, Method, and Case Studies*. Ed. Johansson S., Oksefjell S. Amsterdam: Rodopi, 1998. P. 145–167.
- Hasselgård H. Thematic choices in English and Norwegian. *Functions of Language* 11(2), 2004. P. 187–212.
- Hasselgård H. Theme in Norwegian. *Semiotics from the North: Nordic Approaches to Systemic Functional Linguistics*. Ed. By Berge K.L. and Maagerø E. Oslo: Novus, 2005. P. 35–48.
- Hasselgård H. Sentence-initial indefinite subjects in English and Norwegian. *Corpora et Comparatio Linguarum: Textual and Contextual Perspectives*. Ed. By S. O. Ebeling and H. Hasselgård. *Bergen Language and Linguistics Studies* 9(1), 2018. P. 93–114.
- Helbig G., Buscha J. *Deutsche Grammatik. Ein Handbuch für den Ausländerunterricht*. Leipzig: VEB Verlag Enzyklopädie, 1988. 738 p.
- Henson R. Priming. *Encyclopedia of Neuroscience*, vol. 7. Ed. Squire L. S. London: Academic Press, 2009. P. 1055–1063.
- Ivir V. Formal correspondence vs. Translation equivalence revisited. *Poetics Today* 2(4), 1981. P. 51–59.
- Johansson S. Why change the subject? On changes in subject selection in translation from English into Norwegian. *Target* 16(1), 2004. P. 29–52.
- Johansson S. Sentence openings in translation from English into Norwegian. *Norsk lingvistisk tidsskrift* 23(1), 2005. P. 3–35.
- Johansson S. *Seeing through multilingual corpora: On the Use of Corpora in Contrastive Studies*. Amsterdam: John Benjamins, 2007. 355 p.
- Langacker R. W. *Foundations of cognitive grammar. Volume I: Theoretical Prerequisites*. Stanford: Stanford University Press, 1987. 540 p.
- Levý J. Translation as a Decision Process. *To Honour Roman Jakobson*, vol. 2. The Hague: Mouton, 1967. P. 1171–1182
- Loebell H., Bock K. Structural priming across languages. *Linguistics* 41 (5), 2003. P. 791–824.
- Malmkjær K. Semantic Change in Translation — A Cognitive Perspective. *Translation and Knowledge. SSOTT IV*. Ed. Gambier Y., Tømmala J. Turku: University of Turku, Centre for Translation and Interpreting, 1993. P. 285–296.
- Oslo Multilingual Corpus (OMC)*. Available at: <https://tekstlab.uio.no/glossa2/omc4> (accessed 19.07.2019).
- Quirk R., Greenbaum S., Leech G., Svartvik J. *A Comprehensive Grammar of the English Language*. London: Longman, 1985. 1779 p.
- Schaeffer M. J., Paterson K., McGowan V. A., White S. J., Malmkjær K. The Berkeley Aligner and the literal translation hypothesis. *Translation in Transition: Between Cognition, Computing and Technology. Conference, Copenhagen Business School, January 30–31*, 2014. P. 1–10. Available at: <https://www2.le.ac.uk/departments/npb/people/kbp3/pdf/reading-for-translation> (accessed 19.07.2019).

- Schaeffer M., Carl M. Measuring the Cognitive Effort of Literal Translation Processes. *Proceedings of the Workshop on Humans and Computer-assisted Translation (HaCaT)*. Ed. Ulrich G., Michael C., Koehn Ph., Sanchis-Trilles G., Casacuberta F., Hill R., O'Brien S. Stroudsburg, PA: Association for Computational Linguistics, 2014. P. 29–37.
- Tirkkonen-Condit S. The monitor model revisited: Evidence from process research. *Translators' Journal* 50(2), 2005. P. 405–414.
- Toury G. *Descriptive Translation Studies and Beyond*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 1995. 311 p.
- Vinay J.-P., Darbelnet J. *Comparative Stylistics of French and English: A Methodology for Translation*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 1995. 359 p.

Эва Дата-Буковска

Ягеллонский университет, Краков

**БУКВАЛЬНЫЙ ПЕРЕВОД В СВЕТЕ ГИПОТЕЗЫ
ЯЗЫКОВОГО ТЯГОТЕНИЯ: НА МАТЕРИАЛЕ
НЕОПРЕДЕЛЕННЫХ НАЧАЛЬНЫХ ИМЕННЫХ ГРУПП
В ФОРМЕ ЕДИНСТВЕННОГО ЧИСЛА В ПЕРЕВОДЕ
С НОРВЕЖСКОГО НА НЕМЕЦКИЙ И С НЕМЕЦКОГО
НА НОРВЕЖСКИЙ**

Для цитирования: *Data-Bukowska E. Literal translation in the light of the gravitational pull hypothesis: The case of sentence-initial indefinite noun phrases in singular in Norwegian-to-German and German-to-Norwegian translation // Скандинавская филология. 2021. Т. 19. Вып. 1. С. 5–29.*
<https://doi.org/10.21638/11701/spbu21.2021.101>

Настоящая статья посвящена исследованию перевода начальных неопределенных ИГ в единственном числе в норвежско-немецком и немецко-норвежском параллельных корпусах. В ней кратко описываются соответствия таких ИГ и обусловленные переводом изменения в структуре предложений, включающих в себя эти группы. В частности, исследование сосредоточено на полностью конгруэнтных совпадениях начальных неопределенных ИГ в форме единственного числа, т. е. на тех случаях, когда структура предложения формально копируется при переводе. Выявление того, в какой степени подобные начальные элементы предложений сохраняются при переводе, служит верификации гипотезы, согласно которой буквальный перевод потенциально можно считать (каким-то образом забытой) переводческой универсалией. Исследование выполнено в рамках современной версии гипотезы тяготения Сандры Халверсон, что позволяет вписать феномен буквального перевода в контекст новейших когнитивных исследований межязыковой коммуникации и выявить точки соприкосновения более традиционной контрастивной лингвистики с переводоведением. В целом анализ подтверждает гипотезу буквального перевода, поскольку исследуемые ИГ (классифицируемые как языковые структуры, отличающиеся высокой saliентностью), были переведены на немецкий и норвежский языки дословно более чем в 70 % случаев. Таким образом, сила тяготения структур исходного текста

к языку перевода одинакова. Также отмечается, что норвежский язык более устойчив к использованию неопределенных ИГ в начале предложения, чем немецкий; иначе говоря, что в немецком тексте подобные конструкции встречаются чаще. В более широкой перспективе результаты исследования проливают новый свет на то, насколько схожи и укоренены в реальном текстопорождении языковые паттерны использования неопределенного артикля в языковой практике перевода между норвежским и немецким языками.

Ключевые слова: буквальный перевод, гипотеза тяготения, переводческая универсалия, соответствие, неопределенный артикль.

Ewa Data-Bukowska

Assistant Professor,

Jagiellonian University in Kraków,

9A, Al. Mickiewicza, Kraków, 31-120, Poland

E-mail: ewa.data-bukowska@uj.edu.pl

Received: November 7, 2020

Accepted: April 16, 2021

UDC 811.112.5

Jacek Karpiński

Universiteit van Wrocław, Poland

TAAL VAN NEDERLANDSE INDOOR CYCLING INSTRUCTEURS

For citation: Karpiński J. Taal van Nederlandse indoor cycling instructeurs. *Scandinavian Philology*, 2021, vol. 19, issue 1, pp. 30–41.
<https://doi.org/10.21638/11701/spbu21.2021.102>

Sport, beweging, lichamelijke conditie en een goede gezondheid zijn voor veel mensen over de hele wereld belangrijk. Juist om deze reden ontstaan er steeds nieuwe fitnesscentra, die hun klanten een grote waaier van verschillende activiteiten (o.a. krachtraining, personal training of groepslessen) aanbieden. Een van de meest populaire fitnessvormen is sinds jaren indoor cycling — een groepsles op stationaire fietsen in het ritme van aansporende muziek. Een charismatische trainer hoort daar natuurlijk ook bij. In dit artikel wordt aandacht besteed aan de specifieke taal van Nederlandse indoor cycling instructeurs, die gebruikt wordt in contact met hun klanten. Het onderzoek baseert op de participerende observatie van Spinning®-lessen in Nederlandse fitnesscentra in de periode juni 2019-maart 2020 en wordt aangevuld met eigen ervaring als indoor cycling instructeur. Al op het eerste gezicht ziet men duidelijke kenmerken, die deze taal bijzonder maken, o.a. een karakteristieke uitspraak en intonatie, woordenschat, enkele morfosyntactische eigenaardigheden of het gebruik van affirmatie en visualisatie. De taal is een belangrijk instrument om de balans tussen lichaam en geest te waarborgen. Bovendien wordt de taal gezien als een deel van de hele filosofie van Spinning®, wat de woorden van Johnny G., de bedenker van dit programma, bevestigen: „Spinning® has always shone a bright light in the health and fitness community. Not because riding a stationary bike is such a trick, but because of its language”.

Slutelwoorden: Nederlandse taal, indoor cycling, Spinning®, vaktaal, taal van instructeurs, visualisatie, affirmatie.

1. INLEIDING

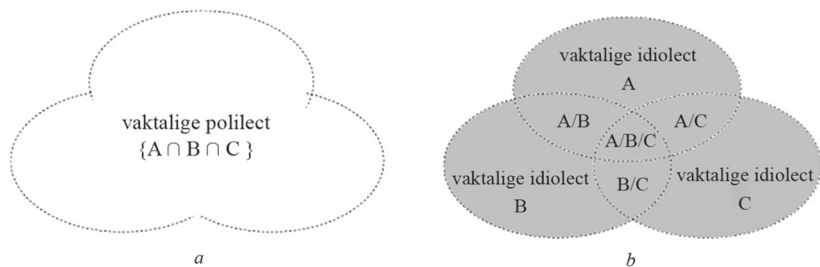
Tegenwoordig speelt een goede conditie en fitness een belangrijke rol in het leven van een doorsnee mens. Fit zijn is voor velen een begeerlijke eigenschap gebleken. De hele fitness sector blijft daarom constant

doorgroeien. Uit het onderzoek van BlackBoxPublishers, NL Actief en Life Fitness Benelux [Wolffhagen, Middelkamp, 2019] blijkt dat er in Nederland ca. 2000 fitnessclubs zijn, waar wekelijks 3 miljoen Nederlanders van 12 t/m 79 jaar aan fitness doen. Een populaire fitnessvorm is indoor cycling — een groepsles op stationaire fietsen met een charismatische instructeur die niet alleen vertelt welke oefeningen men moet doen maar vooral — via zijn taalgebruik en keuze van inspirerende muziek — de groep motiveert en voor een beetje entertainment zorgt. Het toonaangevende programma van indoor cycling is Spinning^{®1}, dat in de jaren 90 van de 20ste eeuw in de VS is ontwikkeld en in de loop der tijd de hele wereld heeft veroverd. Al na de eerste minuten van de training kan men opmerken dat de taal gebruikt door de indoor cycling instructeurs in vele aspecten verschilt van de taal gebruikt door instructeurs van andere fitnessvormen.

Het doel van dit artikel is te tonen, wat de kenmerken van deze taal zijn en welke functie ze hebben. Om het antwoord op deze vraag te vinden wordt een onderzoek in vorm van participerende observatie [Angrosino, 2010] van Spinning[®]-lessen in verschillende Nederlandse fitnesscentra in de periode juni 2019-maart 2020 uitgevoerd. Als lid van de groep en actief deelnemer heeft men directe toegang tot de lessen en nauw contact met zowel de instructeurs als andere cursisten. De resultaten worden aangevuld met eigen ervaring als Spinning[®]-instructeur in de jaren 2011–2017.

Bij dit onderzoek gaat men van de antropocentrische theorie van vaktalen uit. S.Grucza [Grucza, 2010, p.46] betoont de prominente positie van mens in het linguïstisch onderzoek: „Przedmiot lingwistyki zajmującej się rzeczywistymi językami konstytuują konkretni ludzie, którymi interesuje się ona ze względu na ich konkretne właściwości (umiejętności) językowe” [Het onderwerp van de linguïstiek die zich bezighoudt met reële talen wordt gevormd door concrete mensen in wie ze geïnteresseerd is vanwege hun concrete linguïstische eigenschap-

¹ De oorsprong van Spinning[®] gaat terug tot het jaar 1987 toen de Zuid-Afrikaanse lange afstandfietser — Jonathan Goldberg (beter bekend als Johnny G.) — in de VS de eerste spinningfiets bouwde om thuis te trainen. In 1993 worden in sportscholen in New York de eerste lessen volgens de Spinning[®]-filosofie gegeven en pas later wordt deze fitnessvorm in Europa geïntroduceerd [<https://spinning.eu>]. Ze groeide in de loop der jaren uit tot een toonaangevend indoor cycling programma met nu talrijke fitnesscentra in meer dan 80 landen, 250.000 gecertificeerde instructeurs ter wereld en meer dan 25 talen waarin men lessen kan volgen [<https://spinning.eu>].

afb. 1 — Vaktaal als polilectale constructie (a, b) [S. Grucza, 2010, p. 51],
aangepast door JK

pen (vaardigheden) — vert. JK]. Vanuit het antropocentrisch perspectief kunnen alle vaktalen gekarakteriseerd worden als polilectale constructies [F. Grucza, 1994; Grygoruk, 2008; S. Grucza, 2010; Olpińska-Szkielko, 2016; Osiejewicz, 2016], d.w.z. dat de taal van indoor cycling instructeurs een som is van idiolecten van verschillende trainers en tegelijkertijd hun logische doorsnede (afb. 1).

Men moet zich er dus van bewust zijn dat iedereen anders is en iedereen zijn eigen idiolect gebruikt. Er zijn echter enkele gemeenschappelijke kenmerken in deze idiolecten, die beschouwd kunnen worden als eigenschappen van de hele vaktaal — de taal van indoor cycling instructeurs.

2. TAAL VAN INDOOR CYCLING INSTRUCTEURS

Johnny G. ging al vanaf het begin van het hele trainingprogramma daarvan uit, dat de taal van instructeurs een van de belangrijkste factoren tijdens de lessen is. Hij merkte op dat: „Spinning® has always shone a bright light in the health and fitness community. Not because riding a stationary bike is such a trick, but because of its language. It is this language that inspires each Energy Zone™, each time we use it” [Mad Dogg Athletics, 2006, p. 1]. Het grote belang van de taal in het programma is ook zichtbaar in het feit dat er verschillende cursussen en workshops voor de trainers worden georganiseerd waar het fenomeen taal centraal staat. Een voorbeeld daarvan is de cursus *Spinning® Language and Visualization*:

Learn to communicate and coach effectively with descriptive images and metaphors that promote greater energy, confidence, focus and ability. You'll be

able to tap into your students' senses with vivid imagery and evoke an emotional response to jump-start their thinking — and your classes [<https://spinning.eu>].

Tijdens deze cursus wordt aandacht besteed aan de juiste communicatie tussen instructeur en deelnemers, efficiënte en effectieve coachings-technieken en het gebruik van beeldspraak, affirmatie en visualisatie tijdens de lessen. Besproken worden ook verschillende methodes om via de taal emoties bij de deelnemers op te roepen. Met behulp van diverse hulpmiddelen kunnen instructeurs hun eigen taal creëren die deelnemers motiveert, wat voor het hele programma essentieel is. Mad Dogg Athletics [Mad Dogg Athletics, 2006, p. 1] gaat daarvan uit, dat „[y]our language and words can plant the seed for students to become more physically and mentally conditioned”. Bovendien moet men zich ervan bewust zijn dat het lichaam zijn fysieke grenzen heeft maar het potentieel van de geest grenzeloos is [vgl. Mad Dogg Athletics, 2006, p. 28]. De juiste mentale instelling kan dus helpen fysiek succes te behalen.

Het uitgevoerde onderzoek (zie hoofdstuk 1) heeft bewezen dat er specifieke kenmerken zijn van het taalgebruik van Nederlandstalige Spinning®-instructeurs. Ze zijn zichtbaar zowel op fonologisch en morfosyntactisch niveau, alsook in de woordenschat. Herkenbaar zijn o.a. verschillende prosodische elementen (ritme, intonatie, toon, pauzes), specifieke woordenschat (vaktalige terminologie, anglicismen, zintuiglijke werkwoorden, 'power words', metaforen, vergelijkingen, affirmaties, visualisaties) en morfosyntactische eigenaardigheden (losse woorden, enkelvoudige zinnen, vragen, het gebruik van presens en imperatief).

2.1. Prosodische elementen

De intonatie van Spinning®-instructeurs is heel vaak afgestemd op muziek die het ritme, tempo en timing bepaalt. Elke verandering in het ritme van muziek en spraak verhoogt ook de dynamiek van de les. Kalmerende deuntjes bij de warm up of bij het rusten aan het einde van de training gaan meestal samen met de kalme stem van de trainer. Op momenten van zwaardere workout en een duidelijkere beat in de speakers, wordt de stem van de instructeur ook duidelijker en luider. Met behulp van de intonatie kan de instructeur zijn groep aanmoedigen om nog harder te werken. Op deze nauwe relatie tussen muziek en de stem van de trainer wijst ook Johnny G. in een interview voor WebMD: „[w]ith

the voice of the instructor and having the backdrop of music, you have so many possibilities and opportunities to either train with the music, or use the music as an inspirational pad, where the instructor can go into language patterns, dealing with emotions and thoughts, and how you can engage yourself” [Spinning: The Mind & Body Experience with Johnny G.].

Van belang lijken ook andere prosodische elementen van de taal gebruikt door de instructeurs zoals bijv. toon, klemtoon en pauzes. Door het gebruik van hoge en lage tonen kunnen gemakkelijker emoties worden uitgedrukt. Kenmerkend voor de instructeurs is ook het klemtoon leggen op kwesties die op een bepaald moment essentieel zijn — of het om water drinken gaat, weerstand hoger instellen, zich iets voorstellen, een handpositie veranderen of een andere oefening doen. Pauzes maken ook deel uit van de karakteristieke prosodie van de instructeurs. Door te pauzeren kan men meer aandacht besteden aan de inhoud van de meegedeelde informatie. Daarnaast bieden momenten van stilte de deelnemers de gelegenheid om zich op hun workout te concentreren.

Opgemerkt moet ook worden dat de instructeurs nooit schreeuwen. Hun stem zorgt altijd voor concentratie op de training.

2.2. Woordenschat

Op het lexicale niveau ziet men zonder twijfel de meeste karakteristieke eigenschappen van de taal van indoor cycling instructeurs. Het is niet verbazingwekkend dat de vakterminologie beslist op de voorgrond staat. Met behulp van de specialistische woordenschat worden bepaalde activiteiten kenmerkend voor het Spinning®-programma duidelijk beschreven en informatie over de training verstrekt. De meeste vakbegrippen, die gebruikt worden, zijn vooral verbonden met anatomie en fysiologie van de training:

*Knieën een beetje warm maken, enkels, heup...
Je hartslag natuurlijk een klein beetje omhoog brengen zodat de calorieverbranding
ook gaat werken
Zo meteen lekker zweten
Hartslag schiet omhoog
Als je geen hartslagmeter hebt, is je ademhaling een goede graadmeter.*

Regelmatig worden verschillende rijtechnieken aangehaald. De pijlers van het programma zijn namelijk 3 verschillende handposities en 9 bewegingen (oefeningen), o.a. zittend fietsen, staand fietsen, spurten of klimmen. Een zeer belangrijk en nuttig instrument is een hartslagmeter, die de deelnemers in staat stelt de intensiteit van de training te controleren. Bovendien stelt men individueel de weerstand in, die aangepast is aan eigen uithoudingsvermogen. Er wordt dus aandacht ook besteed aan de gewenste trapfrequentie (cadans) of aan de hartslag, die men van de hartslagmeter kan aflezen:

*RPM 70
Hartslag 75 %
Handen in drie
Zo meteen weerstand in de plus, omhoog
Handen als je hebt, in het midden van het stuur*

Het Spinning®-programma baseert op vijf 'energy zones': recovery (herstel), endurance (basis uithouding), strength (kracht), interval en race day. Om deze reden komen ze ook vaak in de taal van de instructeurs naar voren:

*Vandaag werken we aan onze kracht — 75%–85% van de maximale hartslag.
Dit is een uitdaging voor het sterke hart — Race Day!
Intervallen zijn als plezier en pijn.*

Men mag niet vergeten dat de verbinding tussen lichaam en geest tijdens de lessen essentieel is. Een goed middel om dat te bereiken is visualisatie. Sage [2019] merkt op: „Indoor cycling classes are the perfect theater for using creative imagery in coaching. Since we are riding bikes that go nowhere, the use of visualization techniques becomes necessary to break through those four walls enclosing the room, and is one of the unique aspects that sets indoor cycling apart from so many other group fitness classes”. Met visualisatie is het bovendien mogelijk de rechterhersen helft aanzienlijk te stimuleren, wat positieve effecten kan hebben voor de hele workout. Vaak zorgt het ook voor een betere sfeer tijdens de les en meer engagement van de deelnemers:

*Langs de camping, langs de rivieren, het gebergte in!
Ons pad wordt moeilijker en moeilijker. Je rijdt langzaam het zand in. Voel de
weerstand die het je oplevert. Probeer dit tempo te houden en schakel
weerstand bij.*

Vandaag neem ik jullie mee op een reis naar Fuerteventura. Het zal hard waaien, er zullen bergen zijn, maar we gunnen ons ook een moment van ontspanning op het strand in Morro Jable.

Omdat muziek een belangrijke rol speelt tijdens de training en zowel het ritme als de gewenste cadans bepaalt, verwijzen de instructeurs heel vaak naar de elementen van de gespeelde muziek — melodie, lyrics, sfeer:

*Als je goed naar de muziek luistert, hoor je de heartbeats. Luister ook naar je hart!
Close your eyes. Just feel and realize... Doe precies hetzelfde. Doe je ogen dicht!
Wat voel je?
Luister naar de muziek. Hoor en voel het ritme. Laat je benen precies hetzelfde ritme slaan.*

Kenmerkend voor de taal van indoor cycling instructeurs zijn ook verwijzingen naar alle zintuigen — zien, horen, ruiken, proeven en voelen. De deelnemers zijn dan min of meer verplicht om met alle zintuigen de omringende realiteit waar te nemen:

*Kijk om je heen. Wat zie je? Bergen? Rivieren? Blijf daar.
Doe je ogen dicht. Luister naar je hart, luister naar je adem... Relax!
Lekker klimmetje komt eraan. Voel een voorproefje van deze berg.
Schakel een klein beetje weerstand bij. Niet in één keer volle bak.*

Met de zintuigen zijn ook talrijke emoties verbonden. Mad Dogg Athletics [2006, p.2] betoont het belang van emoties en de zgn. ‘power words’: „The realization of love, peace, balance and happiness amplify and nurture the Spinning journey”. De deelnemers wordt bovendien vaak verzocht om binnen hun eigen lichaam te kijken of om leuke herinneringen in hun hoofden op te halen. Het opwekken van positieve emoties is dus een vast onderdeel van de indoor cycling lessen:

*Het is tijd om verliefd te worden op deze heuvel.
De zon schijnt recht in je gezicht. Het wordt steeds warmer en warmer. Leuk zo!
Denk aan wat je vandaag al hebt gedaan. Wat is je al gelukt? Good job!*

Kenmerkend voor de taal van indoor cycling instructeurs zijn ook talrijke metaforen en vergelijkingen. Het gebruik van deze elementen helpt om de verbinding te zien tussen de workout op de fiets en andere

activiteiten in het dagelijks leven. Op deze manier zijn de deelnemers geconfronteerd met iets, wat hen al goed bekend is en wat men zich tijdens de training kan voorstellen en met succes toepassen:

*Als het leven obstakels voor je plaatst, spring er dan overheen.
Klim naar de top van deze berg net zoals je elke dag klimt voor je succes.
Race Day is zoals spelen met dynamiet.*

Een belangrijk kenmerk van de woordenschat van indoor cycling instructeurs is het gebruik van affirmaties. Het doel daarvan is de deelnemers positief over zichzelf te laten denken, maar ze ook te inspireren en hen kracht te geven. Affirmaties wekken bovendien het lichaam op om een hoger prestatieniveau te bereiken, wat in fitness en sport essentieel is:

*Mooi zo. Goed zo.
Ik kan mijn energie verhogen.
Je kan dat doen. Niet stoppen. Blijf rustig doortrappen.*

Vermeldenswaard is ook het feit dat er in de taal van indoor cycling instructeurs veel anglicismen voorkomen. Heel vaak gaat het om de namen van de oefeningen, bijv. *seated flat, standing climb, sprints, jumps*, de namen van de ‘energy zones’, bijv. *strength, endurance, race day* en om vaste onderdelen van de workout zoals bijv. *warm up* of *cool down*. Soms voegen de trainers ook hele zinnen (of delen daarvan) in het Engels:

*Vier, drie, twee, staan. Go!
Easy in de zadel
We klimmen nu deze berg op. Het tempo stijgt ook iets. Are you ready?*

2.3. Morfosyntactische kenmerken

Hoewel woordenschat het meest opvallend is, mag men andere aspecten van de taal, die ook deel uitmaken van een bepaalde vaktaal, niet over het hoofd zien. In de taal van indoor cycling instructeurs zijn er enkele morfosyntactische kenmerken zichtbaar, die regelmatig worden gebruikt. Heel vaak grijpen trainers naar losse woorden in plaats van naar zinnen. Op deze manier kunnen ze bepaalde informatie en associaties heel snel en duidelijk aan de deelnemers overbrengen.

Bovendien moet men niet over de hele structuur van de zin denken want er is in principe geen tijd en geen behoefte voor:

*Trainen, hard werken, conditie, gezondheid
Ritme. Adem. Cadans. Weerstand.
Klein tikkie terug*

Dezelfde functie als losse woorden vervullen ook enkelvoudige zinnen, die regelmatig aan bod komen. Ook bij visualisaties worden bijna geen samengestelde zinnen gebruikt. De bedoeling van de training is niet de ontcijfering van de overgebrachte boodschap of relaties tussen de zinnen te zoeken. Het gaat vooral om snelle en duidelijke instructies:

*Kijk even naar rechts.
Verander je cadans met het ritme van de muziek.
Dit is een uitdaging voor je. Je kan het aan!*

Omdat de trainers in eerste instantie instructies geven en deelnemers stimuleren om hun workout zo goed mogelijk te doen, gebruiken ze heel veel imperatiefen:

*Dans op de pedalen!
Hou dit tempo vast!
Trap door, trap door!*

De training vindt plaats in het hier en nu. Daarom wordt vooral het presens gebruikt:

*Je vooruitgang begint nu.
Als je staat is het belangrijk dat je voldoende weerstand hebt.
Als je naar links kijkt, zie je een mooi meer. Laten we daar een beetje uitrusten.*

Af en toe hoort men zinnen in de verleden tijd maar in de meeste gevallen gaat het dan om het terughalen van bepaalde gebeurtenissen uit het verleden naar de geheugens van de deelnemers:

*Nog maar een maand geleden was het een uitdaging voor je. Nu niet meer.
Vorige week hadden we een intervaltraining.
Herinner je je de laatste keer dat je een obstakel moest overwinnen?
En het lukte wel!*

Een ander kenmerk van de taal van indoor cycling instructeurs zijn retorische vragen. Het antwoord van de deelnemers is helemaal niet aan de orde, maar de bedoeling is de hersenen te stimuleren en gedachten op een doel te focussen. Mad Dogg Athletics [2006, p. 16] voegt hier nog toe: „The purpose of asking questions is to encourage students to seek the correct answers, which engages the brain and focuses the thoughts”:

Wanneer was de laatste keer dat je iets alleen voor jezelf deed? Nu heb je de kans!

Er ligt een hoge berg voor je. Wat doe je?

Klaar voor nog één interval?

3. CONCLUSIES

De taal gebruikt door de instructeurs tijdens de lessen speelt een belangrijke rol in het Spinning®-programma. Actieve deelname aan de indoor cycling lessen in Nederland en jarenlange ervaring als Spinning®-instructeur heeft de observatie van deze taal mogelijk gemaakt. Grondige analyse daarvan heeft bewezen dat er inderdaad wezenlijke kenmerken zijn, die de taal van indoor cycling instructeurs bijzonder maken.

Op fonetisch niveau zijn de eigenaardigheden vooral zichtbaar in de prosodie. Toon, intonatie, klemtoon, ritme en pauzes worden vooral gebruikt om belangrijke informatie te beklemtonen, aandacht te schenken aan bepaalde woorden, sfeer tijdens de les te creëren en deelnemers tot werken aan te moedigen.

De gebruikte woordenschat dient vooral voor versterking van duidelijke instructies en voor motivatie. Vaktalige begrippen zijn vooral verbonden met anatomie en fysiologie, maar ook met karakteristieke elementen van het Spinning®-programma, zoals bijv. werken met een hartslagmeter. Een belangrijke rol spelen verschillende ‘power words’ zoals bijv. *liefde*, *geluk* of *balans*, zintuiglijke werkwoorden, affirmaties en visualisaties. Dankzij het gebruik van deze elementen wordt de verbinding tussen lichaam en geest tijdens de workout mogelijk gemaakt. Van belang lijkt ook het feit dat zowel de linker- als rechterhersenhelft tijdens de les wordt geactiveerd. Terwijl de linkerhersenhelft zich concentreert op de juiste techniek en naar mogelijkheden zoekt om de instructies in praktijk toe te passen, denkt rechterhersenhelft met beelden, visualiseert woorden van de instructeur en werkt met emoties. Positieve gevoelens ondersteund door sfeervolle muziek hebben ook hun vaste plaats gevonden in het hele programma. Men moet ook het feit

betonen dat er veel Engelse woorden en uitdrukkingen worden gebruikt tijdens de lessen. Dit is aan de ene kant verbonden met de Amerikaanse oorsprong van Spinning® (bijv. namen van oefeningen) en aan de andere kant met de overheersende rol van het Engels in het dagelijks leven.

Op het morfosyntactische niveau zijn de specifieke kenmerken van de taal van indoor cycling instructeurs ook zichtbaar. Het gebruik van losse woorden en korte, eenvoudige zinnen heeft als doel een snelle en duidelijke informatieoverdracht, maar het laat de deelnemers ook focussen op de eigen workout. Karakteristiek zijn ook talrijke imperatieven, zinnen in presens en retorische vragen. De instructeurs helpen op deze manier de deelnemers hun fysieke en mentale activiteiten met elkaar te verbinden, zich te verdiepen in eigen emoties, kracht en uithoudingsvermogen te vinden en als eindeffect talrijke training benefits te bereiken.

REFERENCES

- Angrosino M. *Badania etnograficzne i obserwacyjne*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2010. 187 s.
- Grucza F.O. językach specjalistycznych (= technolektach) jako pewnych składnikach rzeczywistych języków ludzkich. *Języki specjalistyczne*. Eds. F.Grucza, Z.Kozłowska. Warszawa: Akapit, 1994. S.7–27.
- Grucza S. Główne tezy antropocentrycznej teorii języków. *Lingwistyka Stosowana*, nr 2. Warszawa: Warszawska Drukarnia Naukowa PAN, 2010. S.41–68.
- Grygoruk A. Terminologia — język — wiedza w tłumaczeniu tekstów specjalistycznych (na podstawie tekstów podatkowych i okolo podatkowych). *Linguodidactica*, Tom XII. Eds R. Hańczuk. Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, 2008. S.19–30.
- Mad Dogg Athletics. *Spinning® Language & Visualisation. Workshop Outline*. Venice: Mad Dogg Athletics, 2006. 27 s.
- Ołpińska-Szkielko M. Anthropozentrische Sprachtheorie und Fachsprachenforschung. *Lingwistyka Stosowana*, 18. Eds. P. Bąk, B. Rolek. Warszawa: Instytut Komunikacji Specjalistycznej i Interkulturowej UW, 2016. S.81-90.
- Osiejewicz J. Fachsprache(n) im Lichte der anthropozentrischen Sprachentheorie. *Fachsprachenforschung in Polen*. Eds. K. Nycz, K.-D. Baumann, H. Kalverkämper. Berlin: Frank & Timme, 2016. S.65–76.
- Sage J. *Creative Visualization and Imagery, Part 1: The Power of Visualization*, 2019. Available at: <https://www.indoorcyclingassociation.com/creative-visualization-and-imagery-part-1/> (accessed: 28.04.2021).
- Spinning. Available at: <https://spinning.eu> (accessed: 28.04.2021).
- Spinning: The Mind & Body Experience with Johnny G. Available at: <https://www.medicinenet.com/script/main/art.asp?articlekey=53946> (accessed: 28.04.2021).

Wolfhagen P., Middelkamp J. *Fitness markt & trend Rapport 2018–2020*. Waalwijk: BlackBoxPublishers, 2019. 102 s.

Jacek Karpiński
University of Wrocław, Poland

THE LANGUAGE OF DUTCH INDOOR CYCLING INSTRUCTORS

For citation: Karpiński J. The language of Dutch indoor cycling instructors. *Scandinavian Philology*, 2021, vol. 19, issue 1, pp. 30–41.
<https://doi.org/10.21638/11701/spbu21.2021.102> (In Dutch)

Sports, physical fitness and good health are important to most people across the world. For this reason, fitness centres are constantly growing and offering their customers a wide range of different activities (e. g., strength training, personal training or group classes). One of the most popular forms of fitness for years has been indoor cycling — a group class on stationary bikes to the rhythm of stimulating music. A charismatic trainer is of course a part of it. This article focuses on the specific language of Dutch indoor cycling instructors used in contact with their clients. The research is based on the participant observation of Spinning® classes in Dutch fitness centres between June 2019 and March 2020 and is supported with my own experience as an indoor cycling instructor. Already at first sight, some characteristics are noticeable that make this language special, such as specific pronunciations and intonations, vocabulary, certain morphosyntactic features or the use of affirmation and visualization. Language seems to be an important tool to ensure the balance between body and mind. Moreover, language is seen as part of the whole philosophy of Spinning®, which confirms the words of Johnny G., the creator of this programme: “Spinning® has always shone a bright light in the health and fitness community. Not because riding a stationary bike is such a trick, but because of its language”.

Keywords: Dutch language, indoor cycling, Spinning®, language for special purposes, language of instructors, visualization, affirmation.

Jacek Karpiński
University of Wrocław,
21–22, Kuźnicza st., Wrocław, 50–138, Poland
E-mail: jacek.karpinski@uwr.edu.pl

Received: March 3, 2021
Accepted: April 26, 2021

UDC 811.113.4

Dina Nikulicheva

*Institute of Linguistics, Russian Academy of Sciences,
Moscow State Linguistic University*

QUASI-SYNONYMY OF DANISH CAUSAL CONJUNCTIONS FROM THE SPEAKER'S PERSPECTIVE*

For citation: Nikulicheva D. Quasi-synonymy of Danish causal conjunctions from the speaker's perspective. *Scandinavian Philology*, 2021, vol. 19, issue 1, pp. 42–60. <https://doi.org/10.21638/11701/spbu21.2021.103>

The article explores a fragment of the grammatical system of the Danish language, which represents a regular formal variation of auxiliary language markers — causal conjunctions *fordi*, *for*, *eftersom*, *thi*. The functional and pragmatic description of each of them is proposed based on the anthropocentric approach. This approach is aimed at studying the linguistic expression of the speaker's orientation in denotative reality and communication. In terms of expressing causation, this presupposes differentiation of ways to substantiate the speaker's assertion, depending on different sources of causation: the speaker's own inference (*for*); appeal to knowledge, common to all participants in communication (*thi*); justifying one objective fact with another (*fordi*), justifying the speaker's own inference with an objective fact (*eftersom*). The etymology of conjunctions, as well as the temporal correlation of the predicates in causal and main clauses, allows us to determine the reasons for the speaker to organize the mental space of causation in different ways. In addition, the use of the conceptual blending concept allows us to explain why one conjunction is replaced by another in oral speech.

Keywords: Danish language, anthropocentric approach, causal conjunctions, quasi-synonymy, causal and main clause, sources of causation, mental space of causation.

1. INTRODUCTION. THE SYSTEM OF CAUSAL CONJUNCTIONS OF THE DANISH LANGUAGE

In the article, quasi-synonymous causal conjunctions are understood as conjunctions that introduce causal clauses, can function in an identi-

* With support from the Russian Foundation for Fundamental Research (RFFR), grant no. 19-012-00146.

cal syntactic environment, but at the same time are not interchangeable in other syntactic contexts and express semantic distinctions that are significant for a given language culture.

The overall system of causal conjunctions of the Danish language, in our opinion, includes eight conjunctions. On the one hand, these are four conjunctions that prototypically introduce the rheme of an utterance (*fordi, for, eftersom, thi*) and conjoin main and causal clauses, the latter occupying the rhematic position in the utterance. The first four can be contrasted with another set of causal conjunctions (*da, når, siden, idet*) prototypically related to the theme and mainly occupying the thematic position in the utterance.

In this article, emphasis is given to the functional and semantic differences between the first four conjunctions (*fordi, for, eftersom, thi*) and a description is provided of the linguo-pragmatic specifics of each of them, based on an anthropocentric approach, which takes into account the speaker's factor in his relation to the utterance and to denotative reality, as well as the speaker's orientation in the "mental space" of causation¹.

To identify the functional and semantic specifics of each of the conjunctions, we developed a set of parameters, which describe each of the causal conjunctions:

- comparison of the dictionary definitions of the four Danish causal conjunctions;
- comparison of the syntactic structure of causal clauses introduced by different conjunctions;
- the etymological analysis of each conjunction with emphasis on the mental localization of spatial representations that underlie their semantics;

¹ The concept of "mental spaces" proposed by J. Fauconnier [Fauconnier, 1985] as a working field of mental activity was further developed in the research of psychologists who proved that this concept "reflects an important phenomenon of mental reality, which has an ontogenetic history, occupies a certain place in the system of mental phenomena and can be investigated by psychological methods" [Osorina, 2017, p. 21]. The author shows that "the psychologically primary, sensory-perceptual experience of a person, accumulated as a result of the active, cognitive and motor interaction with the reality of the object-spatial world, lays the foundation for the spatial and temporal organization of secondary, that is, mental, images" [ibid., p. 15]. We will analyze how these mental images are verbalized by the speaker to express causation, using the example of causal conjunctions in the Danish language.

- a study of the frequency and functional characteristics of each conjunction according to the Corpus of the Modern Danish Language (KorpusDK);
- the attribution of the causal clause either to the entire preceding utterance together with its modus frame, or to the immediately preceding proposition;
- comparison of linear and nonlinear temporal correlation of predicates of the causal and main clause conjoined by different conjunctions;
- tracing differences in semantic types of predicates introduced by different conjunctions;
- tracing differences in the compatibility of the analyzed causal conjunctions with the 1, 2 and 3rd person particles of epistemic modality.

2. DICTIONARY DEFINITIONS

Danish dictionaries reveal the ambiguity of definitions, which indicates the absence of clear semantic criteria recognized by native speakers that would explain why the Danes use causal conjunctions in a different manner. For instance, according to Den Danske Ordbog (DDO), all causal conjunctions introduce a reason, rationale or explanation: *fordi* — “bruges som indledning til en ledsætning der udtrykker en logisk grund eller en årsag i al almindelighed” — “is used as a conjunction introducing a subordinate clause expressing rationale or reason in general”; *for* — “bruges for at udtrykke at det følgende skal opfattes som begrundelse af eller forklaring på det foregående” — “is used to express the fact that the subsequent should be perceived as a justification or explanation of the previous”; *thi* — “bruges for at udtrykke at det følgende skal opfattes som begrundelse af eller forklaring på det foregående, gammeldags, højtideligt eller spøgende” — “is used to express that what follows should be perceived as a justification or explanation of the previous, outdated, solemn or jocular”; *eftersom* — “bruges som indledning til en ledsætning, der udtrykker årsag, især en årsag der anføres som logisk eller naturlig begrundelse” — “used as a conjunction introducing a subordinate clause expressing a *reason*, especially a reason that is offered as a logical or natural justification”. Also, it is impossible to miss the obvious inconsistency of how the “synonymy” of these conjunctions is interpreted. For example,

the DDO provides the conjunction *eftersom* as a synonym for the causal conjunction *fordi*, while the synonym for the conjunction *eftersom* itself is the conjunction *siden*, with no reference to *fordi*. The causal conjunction *for* has a synonym *thi*, as well as the modus clause *og grunden el. forklaringen er at* ‘and the reason is that...’ or ‘and the explanation is that’, although when describing the causal conjunction *thi* with the same dictionary definition as *for*, only *for* is indicated as a synonym.

The anthropocentric perspective proposed in the article offers to semantically differentiate the conjunctions by identifying their perceptual foundation. Etymology allows us to reveal how drastically differently the speaker organizes the mental space of causation in situations introduced by these conjunctions.

In the article, it will be shown that the anthropocentric approach helps to present all causal conjunctions of the Danish language as a wholesome and comprehensive system and to reveal obvious functional peculiarities in each of them.

3. FOR

Structurally, the causal conjunctions *for* and *thi* stand alone in the Danish language. Their peculiarity lies in the fact that the causal clause they introduce is topologically always an independent sentence. In Danish, this manifests itself in a different position of the sentential adverbials, for example, the position of negation. Compare the word order of S-V-A in a clause introduced by causal conjunctions *for* or *thi*: (...**for / thi** *han ville ikke tilbage* ‘...because he did not want to return’), identical to the word order in an independent sentence (*Han ville ikke tilbage*), with the word order of S-A-V in standard subordinate clauses introduced by other conjunctions (...**fordi / eftersom / da** *han ikke ville tilbage*).

The relational specificity of the conjunction *for* was indicated by Danish researchers [Therkelsen, 2003; Lund, 2007], who pointed out that it expresses a causal relationship not between two neighboring propositions, but between two speech acts.

The current article will show that the causal conjunction *for* serves as a signal that the speaker expresses his point of view based on his own inferences, generalizations, assessments, etc., that is, that the speaker takes on epistemic responsibility for the reliability of the argumentation.

The starting point for our reasoning is the observation by K. H. Lund that “the clause introduced by the conjunction *for* explains the modus component in the related main clause, and in the absence of verbally expressed modus frame, the clause with *for* explains the message contained in the related clause” [Lund, 2007, p. 168]. *Det er sorgeligt, at Ove stopper, for han var en god træner (*fordi)*. ‘I am sorry that Ove is leaving — he was a good coach’. The author points out that in such examples “there is no possibility of an equivalent substitution by clauses with the conjunction *fordi*, since such clauses would indicate the reason for the dictum part” [Lund 2007, p. 166]. This would result in an absurd meaning: **Ove stopper, fordi han var en god træner* *‘Ove is leaving because he was a good coach’. The presence of a modus frame can be considered as a signaling context that removes quasi-synonymy. In the framework of the anthropocentric approach, it is important for us to emphasize that in statements with the conjunction *for* the speaker’s subjective attitude implicitly (and often explicitly) is present in both parts of the statement: <Jeg synes> *det er sorgeligt, at Ove stopper, for* <jeg synes> *han var en god træner*. The source of argumentation introduced by conjunction *for* is the speaker himself: <I am> *sorry that Ove is leaving, for* <I believe that> *he was a good coach*.

The analysis of examples from the Danish Corpus 2007 [<https://ordnet.dk/korpusdk>] and from fiction will allow us to make several important observations:

1. Often the argumentation introduced by the conjunction *for* explicitly contains a predicate of mental activity that explains the subjective assessment of the proposition by the speaker: *Der er intet forkert i at angle efter store seertal. For jeg opfatter godt tv som noget, der automatisk vil få store seertal* [Dansk korpus 2007]. ‘There is nothing wrong with attracting a wide audience, since (for) good television, I suppose, automatically gets a large audience’; *Han havde ladet hende snakke, for han havde på fornemmelsen hvad der ville følge efter* [Jessen, 2006, s. 9]. ‘He let her rant because (for) he had a presentiment of what would come next’.

2. Both in the presence and in the absence of an explicated modus framework, the conjunction *for* is used if the argumentation consists in the speaker’s predicting potential consequences. The DDO Dictionary recognizes such usages of the conjunction by giving a separate definition: “bruges for at udtrykke at det følgende skal opfattes

som en (tænkt) uheldig følgevirkning der begrundet det foregående” — ‘used to express (conceivable) negative consequences that substantiate the preceding statement’: *Godt, at han har lyset her, for ellers ville han intet kunne se.* ‘It’s good that there is light here, because (for) otherwise he wouldn’t see anything’; *Sejlene måtte endelig ikke blive våde, for så krøb de.* ‘The sails couldn’t get wet because (for) they would shrink later’; *Hold hovedet tildækket, for det er let at få solstik her* ‘Cover your head because (for) it is easy to get sunstroke here’ [DDO].

3. An argument clause with *for* is often accompanied by modal particles of epistemic evaluation. Note that these can be both particles of epistemic responsibility of the 1st person (*nok*), and particles of epistemic responsibility of the 2nd (*vel*), and the 3rd person (*vist*) [Krylova, 2016].

“Hvor er Kristian blevet af?” “Han står **nok** med overkroppen halvvejs inde i køleskabet”, siger Alma, og det gør han **nok, for** han **foretrækker altid** noget andet end det, der bliver serveret [Hesselholdt, p. 15]. ‘Where did Christian go? — **Probably** he is standing and digging in the refrigerator, — replies Alma. This is **probably** true, **since (for)** Christian **always prefers** something else, and not what is served at the table’. The *nok* particle expresses the character’s reasoning, as well as the narrator’s reasoning (*altid* ‘always’) based on the generalized previous experience.

Jeg ved ikke, hvor mange tynde, mørke stuepiger i røde kjoler, der gik planløst rundt og matchede veggene. **For** de var **vel** ikke prostituerede? I så fald kunne de lige godt så have lænet sig op ad solnedgangen i et øde landskab [Hesselholdt, p. 22]. ‘I don’t know how many slender, dark-haired maids in red — matching the color of the walls — wandered aimlessly through the corridors. Because (**for**) not prostitutes (**vel**) were they? <After all> they could just as well have stood leaning against the sunset in the desert’. The narrator, reasoning to herself (hence the usually dialogical particle *vel*), substantiates her assumption that the girls in red dresses were maids. The reasoning is based on the principle of proof “by contradiction”. The *for* conjunction introduces a complex argumentative speech act, starting with an alternative assumption with unreal consequences, which proves the original hypothesis.

Der var (**vist**) ingen hjemme, **for** der var ikke lys i vinduerne. (***fordi**) ‘(It seems) no one was at home because there was no light in the windows’. This example with the particle *vist*, borrowed from [Lund 2007, p. 169], is important in that it confirms the impossibility of replacing *for* with *fordi*, even if you omit the evidentiality operator *vist*. The absence of light in the windows is not the reason for the empty house. It is the observable foundation for the speaker to prove his own assumption that there was no one in the house.

4. The analysis of temporal forms used in clauses with *for* allows us to draw a conclusion about the nonlinear temporal correlation of the predicates of the causal and caused clause. The cause here does not precede the effect. On the contrary, we are talking either about the expression of timeless opinions and characteristics (*for han foretrækker altid...*, *for jeg opfatter...*, *for han havde på fornemmelsen...*), or about the predictions of the speaker, that prove his statement (*for så krøb de*, *for det er let at få solstik her*) or the speaker's assumptions that contradict facts (*for ellers ville han intet kunne se*).

5. To explain why exactly the conjunction *for* is used in Danish to refer to the mental representations of the speaker is possible by studying the etymology of the conjunction *for* and functioning of the related preposition and adverb *for*.

Similar to the related preposition and adverb, the Danish conjunction *for* possesses an initial spatial meaning and indicates, among other things, the frontal position of the object relative to the perceiving subject: "For præp., adv., konj., . urnord. *fura, rot. faúr, <...>. Til den ie. præp. *per 'ud over' <...>, hvoraf gr. πᾶρά 'ved siden af, forbi, ud over', oldind. purá 'før, tidligere, foran'" [ETYM, s. 127]. Here, as we can see, there are both temporal meanings: 'before, earlier', and various spatial meanings: 'before', 'opposite', 'next'. It is in this spatial meaning that the preposition *for* is used in modern Danish. *Jeg kunne ikke se fem skridt for mig*. 'I could not see anything five steps ahead of me'. *Han blev stillet for en dommer* 'He was brought to stand trial (in front of the court)' [DRO, s. 247].

In connection with the anthropocentric perspective of the study, it is important to emphasize that the spatial meaning of the preposition *for* can refer not only to localization in the real, but also in the imaginary world indicating the location of the visualized situation in the mental space of the subject. This explains the inner form of the Danish verb *forestille* 'to imagine' (ænyd. d. s.; fra mnty. *vorstellen*)².

² Let us note that many borrowed verbs with the prefix *vor-* came to Danish from Middle Low German (mnty.). The absence or presence of spatial semantics was expressed in the opposition of two Danish variants of the German prefix *vor-* as *for-* and *fore-*, respectively. Comparison of etymologies according to the dictionary *Ordbog over det danske Sprog. Historisk ordbog 1700–1950* (ODS) allows us to conclude that, in contrast to direct borrowing from mnty. with a prefix *for-*, such as *forbande* 'curse' (fra mnt. *vorbannen*), *forarge* 'shock' (fra mnt. *vorargen* / *vorargeren*), *forandre* 'change' (fra mnt. *voranderen*), Danish verbs with the prefix *fore-*, although they have German

The example below illustrates that the process of mental construction is conceptualized in Danish as being *in front of* (*for*) the speaker in his mental space. Moreover, the preposition *for* expresses precisely the location in the imaginary world, while the frontal location in the real world is regularly expressed by the preposition *foran*:

*I mine drengeår led jeg af en særlig lidelse, der havde at gøre med tilsynekomsten af billeder, ... som slørede synet af virkelige genstande og greb ind i mine tanker og handlinger. Det var billeder af ting og optrin, som jeg havde set i virkeligheden, aldrig af forestillede. Når et ord blev sagt til mig, viste billedet af genstanden, det betegnede, sig levende **for mig**, og indimellem var jeg fuldstændig ude af stand til at skelne mellem, hvorvidt det, jeg så, var håndgribeligt eller ej. Dette, det uhåndgribeliges håndgribelighed, som Tesla beskriver i sin selvbiografi, "My Inventions", gjorde ham senere i stand til at **se sine opfindelser for sig** som færdigskabte, som om de allerede stod på bordet **foran ham** [Hesselholdt, 2010, s. 44]. 'When I was a boy, I suffered from a special ailment related to the vision of images that obscured the view of real objects and invaded my thoughts and actions. These were the objects and scenes that I had seen before, never imagined. When I heard a word spoken to me, a picture of the object being designated vividly appeared in front of me (**for mig**), and sometimes I was completely unable to understand whether or not I could touch it with my hand. This materiality of the immaterial, which Tesla describes in his autobiography "My Inventions", allowed him to then present his inventions in front of him (**for sig**) as if they already existed, as if they were placed on the table in front of him (**foran ham**)'.*

Although the author writes that the character could confuse imaginary and real objects, the verbal means of spatial orientation are organized in Danish in such a way as to systematically distinguish between the location in the real and in the imaginary world.

The preposition *for* is used to localize both imaginary objects and imaginary holistic situations in the mental space: *Min mors væsen. Det står så klart for mig, som om jeg kunne række ud og røre ved det* [Hesselholdt, 2010, s. 67] 'All the essence of my mother. She appears to me (stands in front of me) so clearly that I can reach out and touch her'.

equivalents, go back to the Old Danish model "verb + spatial adverb": *foreligge* 'be available' (efter ty. vorliegen, jf. dog ligge for, fore, oldn. fyrir liggja, ligge i baghold for, forefindes, egl.: ligge foran een); *forestå* 'to predate, to lead' (glda. for(e)staa, forstande; samt mnt. vorstan, ty. vorstehen); *foresætte* 'set the aim'(glda. for(e)sætte, jf. mnt. vorsetten — sætte foran; sætte for); *forevise* 'to demonstrate, to present' (ænyd. d. s.; jf. ty. vorweisen — vise frem for en; fremvise).

If we are talking about location in real space, then a complex preposition is used with some clarifying spatial morpheme, for example, *over* for or *foran*: *Vi befandt os inde på afdelingens meget lille køkken, og hun stod lige over for mig. Hun spærrede for døren, så jeg ikke kunne komme ud* [Dansk korpus 2007]. ‘We were in a very small office kitchen, she was standing right in front of (**over for**) me. She blocked my way to the door so I couldn’t get out’. *Dette spørgsmål retter Leonardo stadig til de talrige turister, som står foran hans billede* [Dansk korpus 2007]. ‘This question is still addressed by Leonardo to the multitude of tourists who stand in front of (**foran**) his painting’.

The above facts allow us to conclude that the conjunction *for* signals to the addressee that the justification of the statement belongs to the sphere of the mental construction of argumentation by the speaker. In other words, the speaker assumes responsibility for the reliability of his argumentation.

4. THI

Structurally, the conjunction *thi* behaves exactly as the conjunction *for*. The positional structure of the clause introduced by the conjunction *thi* coincides with the structure of a main clause. Like *for*, *thi* can start a sentence after a fullstop: *Det signalerer, hvorledes den kulturelle debat er en uoverskuelig til det usynlige, at kulturdebat væsentligst består i, at nogen diskuterer med sig selv, offentligt. Thi man kan ikke finde dem, man er oppe imod* [Dansk korpus 2007]. ‘This is a signal that the cultural debate is not transparent, and that much of the cultural debate is that one debates with oneself in public. Because (**thi**) it is impossible to identify those with whom the conversation is being conducted’.

This structural similarity generally suggests that the conjunction *thi*, like *for*, justifies the speaker’s argumentation of the entire preceding speech act. In the example above, the modus frame is explicitly present: *Det signalerer... thi... ‘This is a signal..., because...’*

Another feature of the conjunction *thi*, similar to *for*, is the nonlinear temporal correlation of predicates in the causal and the caused clause. Most often the timeless properties and relationships are thus established.

Below we will focus on the functional specifics of the conjunction *thi*, which distinguishes it from the conjunction *for*.

Usually Danish dictionaries indicate *thi* as: “gammeldags, formel” ‘obsolete’, ‘formal’ [DDO]; “næsten forældet”. “især ”; “foræld. i

talespr., især poet., arkais. (ell. spøg.) og i kancellistil” [ODS] ‘almost obsolete in colloquial speech, bookish, preserved in poetry, clerical style, and creating an archaic or ironic effect’.

At the same time, the analysis of the Danish Corpus 2007 indicates a fairly high frequency of its occurrence — 605 uses. Moreover, only about a third of examples with *thi* out of the first hundred can be described as stylistically archaic.

It cannot be denied that *thi* is commonly used in the modern Danish Corpus when citing historical and Biblical texts. At the same time, the contexts where both conjunctions are used within one statement are of special interest: *I 1600-tallet skulle den syndige kvinde ikke straffes med prygl, for som en højtstående gejstlig sagde: “Med slaaen gjør man ikke fromme kvinder, thi slaar man een Fanden ud, saa slaaer man ni ind igen* [Dansk korpus 2007]. ‘In the XVII century the guilty women were not flogged, **because (for)**, as one high-ranking clergyman wrote, “You cannot make a woman better with a flogging, **for (thi)** you will beat one devil out of her, but you will beat in nine”’.

Our hypothesis is that the first of the causative conjunctions (*for*) indicates that the author of the text attempts to justify the truth of his statement. The assertion that “in the 17th century women in Denmark were not flogged” is substantiated with the words of a certain priest, testifying to the views of that time. As for the quoted statement of the clergyman, his assertion that “women cannot be made better by flogging” is supported not by his own arguments, but, in fact, by a dictum in the form of a proverb. This is evidenced by the asyndetic structure of the conditional sentence, and the generalized personal pronoun *man* in the subject position, and, in particular, by the opposition of the numerals “one” and “nine”, typical of Scandinavian proverbs. Compare: *Ën synd for tyven, ni for bagtaleren* [POSL, s. 4433] ‘One sin for a thief, nine for a slanderer’; *Snyder du marken en gang, så snyder den dig ni* [POSL, s. 876], ‘You deceive the field once, it will deceive you nine times’. *Ni vise kan ikke stoppe munden på en dåre* [POSL, s. 152] ‘Nine wise men will not shut the mouth of one fool’. In other words, the clergyman refers to a statement, taken without proof, as some generally accepted truth.

The opposition of the immutable truth from God (*thi*) and the reasoning of man (*for*) is clearly manifested in the translation of the 1st Epistle of the apostle Paul to Corinthians into modern Danish: *Det har*

Gud åbenbart for os ved Ånden. **Thi** Ånden ransager alt, selv Guds dybder. **For** hvem ved, hvad der bor i mennesket, undtagen menneskets egen ånd. [Bibelen, 1992]. ‘But God has revealed them to us through His Spirit. **For the Spirit** searches all things, yes, the deep things of God. **For what man** knows the things of a man except the spirit of the man which is in him?’ [Bibelen, 1992].

But why does this conjunction retain its productivity in modern speech?

Of particular interest, from our point of view, are stylistically neutral contemporary contexts of socio-political or popular science texts, which are the most widespread in the Dansk korpus 2007 (at least 60 % of the total number of examples with *thi*).

The argumentation in this case either refers to a well-known state of affairs, or it presents an explanation as a well-known and indisputable fact, although objectively it may not be: *I dag har forskerne travlt med at sortere og efterprøve hundredtusinder af opdagelser gjort af IRAS, og tit viser det sig, at strålingen er udsendt af “et støvet objekt”. Det kan ikke forbavse, **thi** støv er en meget effektiv varmekilde* [Dansk korpus 2007]. ‘Today, researchers process hundreds of thousands of results from the space station, and it often turns out that the radiation comes from a “dust object”. This shouldn’t come as a surprise **since (thi)** space dust is an efficient source of thermal energy’. *Enhver skal have lov til at have sin opfattelse, **thi** vi er dog demokrater* [Dansk korpus 2007] ‘Everyone should be entitled to their own opinion, **since (thi)** we are Democrats after all’. In all such examples, the mode implied by the conjunction *thi* can be explicated as: <som kendt> — ‘as is known’.

An ironic effect is created when *thi* is used in contexts that do not imply a well-known and undeniable argumentation: *Amtsrådene var hurtige, **thi** hvem ville ikke gerne kunne oprette en offentlig tv-station, og medarbejderne var lige så hurtige, **thi** hvem ville ikke gerne ud til sin egen lille mark. Det er gået så hurtigt og flot, at de selvfølgelig ikke kan nedlægges sådan uden videre. ...De er blevet et monument over en politik, der var forkert* [Dansk korpus 2007] ‘The regional councils jumped in because **(thi)** who wouldn’t want to create a public television channel, and the staff jumped in because **(thi)** who wouldn’t want their little fiefdom. Everything went so quickly and smoothly that, of course, you can’t just cancel it all’.

Thus, the invariant meaning of *thi* is the argumentation through deixis to the common knowledge shared by all members of the language

community. And this deictic essence of *thi* is reflected in its etymology. The conjunction *thi* (glda. *thy*, *thi*, oldnord. *þí*, *því*) originates in the old case forms of the demonstrative pronoun corresponding to the modern Danish pronoun *den* [ETYM, s. 451]. That is, both *for* and *thi* conjunctions introduce not just causal clauses, but argumentative clauses, either making the speaker's responsible for the validity of the argumentation (*for*), or referring to common knowledge about the state of affairs in the world (*thi*).

5. FORDI

The conjunction *fordi* is the most essential causal conjunction. It is the most common in the Corpus, far more prevalent than other causal conjunctions (*fordi* — 54410 occurrences compared to 1707 occurrences with *eftersom* and 605 with *thi*)³.

The conjunction *fordi* signals that the argumentation presented by the speaker is an objective fact. The conjunction *fordi* represents the objective relationship of events in denotative reality. This point of view is supported by: 1) semantic types of predicates of physical activity, typically used in constructions with *fordi*, 2) linear temporal correlation of predicates in the causal and main clauses, 3) etymological analysis of the conjunction *fordi*, 4) analysis of Danish syntactic constructions used for the rhematic emphasis on a causal clause (*ikke fordi X, men fordi Y* and *når X, er det fordi Y*), in which no other causal conjunction can be used other than *fordi*.

The examples with conjunction *fordi* provided by the DDO Explanatory Dictionary may be considered typical: *Jeg blev hjemme, fordi jeg var syg* 'I remained at home, because I got sick'; *Lyd kan gå gennem luft, fordi lyden sætter luften i svingninger* 'Sound can travel through the air because it causes the air to vibrate' [DDO].

The predicates in the clauses conjoined by the conjunction *fordi* denote objective facts: (physical actions and changes in physical states in the

³ The Corpus search does not differentiate between the causal conjunction *for* and homonymous preposition *for* 'for', preposition *for* 'before', spatial adverb *for* 'in front of', and *for* as the simple past form from the verb *fare*. It was therefore impossible to single out occurrences of the causal conjunction out of total 783, 173 word usages recorded. However, the analyzed texts suggest that the occurrence of the causal conjunction *for* is slightly less common compared to *fordi*, but significantly surpasses the occurrence of *eftersom*.

real world), causal to subsequent events. At the same time, there is a linear correlation between the causal event and its consequence in time: <got sick → stayed at home>; <causes vibration → can travel>. In this regard, the example cited by K. H. Lund is indicative: <fell, broke his arm → demanded compensation>: *En mand fra Helsingør ville have erstatning, fordi han faldt og brakkede en arm på vej ned ad en mørk trappe...(*? for)* ‘A resident of Helsingør demanded compensation because he fell down an unlit staircase and broke his arm’. “Replacing *fordi* with *for* in this example would be less successful, writes the Danish researcher. — The fact is that here the subordinate part indicates a direct physical reason, and in a sentence with the conjunction *for* the reason is presented as a justification, that is, it gets a pronounced mental coloring” [Lund, 2007, p. 168].

When analyzing examples where the conjunction *fordi* cannot be replaced by the conjunction *for*, K. H. Lund also provides examples with a modus frame. Unlike examples with *for*, the causation introduced by the conjunction *fordi* cannot be attributed to the modus frame of the statement, but always refers only to the predicate of the nearest proposition in the main clause.

These observations are confirmed by examples from KorpusDK: Han siger, {han blev anbragt, fordi han smittede sin kone} ‘He says he was placed for treatment because he infected his wife’ <infected → placed for treatment>; Jeg tror nu, {at Cesira har giftet sig med den halvgamle købmand, fordi han var i stand til at tilbyde hende et trygt og anderledes liv i Rom...}, ‘It seems to me that Cesira married an aging merchant, because he was able to provide her with a calm, different, life in Rome ...’ <was able to provide → married >.

Etymologically, the conjunction *fordi* (glda. *for thy (at)*, oldnord. *fyrir því (at)*) is derived from the preposition and adverb *for* and the dative form of the demonstrative pronoun *det* [ETYM, s. 129]. That is, in its internal form, it combines the deictic meaning from the demonstrative pronoun *det*, and the meaning from the preposition / prefix *for* not in its spatial sense (as a position in front of the observer), but in its temporal sense (precedence).

The spatial meaning of the root *for* regularly shifts into the temporal sphere as evidenced by the following compounds: (A) *forben* / *bagben* ‘front / rear leg’, *forhjul* / *baghjul* ‘front / rear wheel’, *forgrund* / *baggrund* ‘foreground / background’, *forhave* / *baghave* ‘garden in front of / behind the house’ and (B) *forfader* → *fader* ‘forefather / father’; *forsom-*

mer → sommer 'late spring (lit. pre-summer) / summer'; *forret* → (hoved) ret 'appetizer (lit. pre-course) / (main) course'; *fortid* → (den nuværende) tid 'past (lit. pre-time) / (present) time', with either spatial (A) or temporal (B) semantics. (On the perceptual foundations of such semantic transition see: [Nikulicheva, 2017, p. 57–58].)

By analogy with the examples of group (B), it can be argued that the conjunction *fordi* indicates (deictic semantics of the demonstrative pronoun *det*) a causal situation that precedes its consequences in time (temporal semantics of the preposition / prefix *for*). That is why, semantically, the sentences with the conjunction *fordi* focus on the linear temporal correlation of predicates in the subordinate causal and main clauses and on the objective link of events in the denotative reality.

Based on the above, we can offer an explanation to the phenomenon noted by Danish researchers on the material of the Danish oral speech corpus Talesprogs-korpuset BySoc [Jensen, 2006] and Danish oral official speech [Gregersen, 2019]. They argued that in oral speech the conjunction *fordi* starts to occur in syntactic distribution typical of conjunction *for*, and even more often than *for* itself: it can combine with epistemic particles (*hun bliver hjemme fordi hendes datter måske / vist er syg* 'she stayed at home, because her daughter, perhaps / apparently, got sick') and with the word order typical of the main clause: *hun bliver hjemme fordi hendes søn er lige blevet syg* 'she stayed at home because her son just got sick' [Jensen, 2006, p. 83–84]. This means that in spontaneous oral speech, *fordi* begins to assume the meaning of subjective argumentation rather than objective causation. In our opinion, this phenomenon can be explained as a manifestation of the conceptual blending [Fauconnier, Turner, 2008]. Formulating the statement as a subjective argumentation, which is characteristic of the conjunction *for*, the speaker uses the conjunction *fordi* instead. This substitution strengthens the pragmatic effect on listeners precisely due to the fact that the use of *fordi* presents the statement as an objectively determined causal relationship.

7. EFTERSOM

Similar to the conjunction *fordi*, the conjunction *eftersom* demonstrates how the initially spatial semantics of the preposition and adverb *efter* 'for, behind' <glda. *æftir*, af germ. **afteri* til ie. **apo-* 'af, væk —

‘from, away’ [ETYM, s. 104] shifts to the temporal domain: ‘after’. The relative pronoun *som* “is usually used as a conjunction in relative subordinate clauses indicating a previously mentioned person or thing” (“bruges som indledning til en relativ ledsætning med henvisning til en tidligere nævnt person eller ting”) [DDO].

The combination of meanings *efter* and *som* creates a special linear causation model:

STATEMENT < *after which (eftersom) follows* > JUSTIFICATION.

The sentence from DDO can serve as a typical example: *Han er vel blevet forelsket i en pige på Lolland, eftersom han vil derned og arbejde på en gård* ‘He must have fallen in love with some girl from Lolland, as he is going to move there to work on a farm’ [DDO].

The statement “*Han er vel blevet forelsket i en pige på Lolland*” is a mental construct of the speaker. This is his assumption, the epistemic reliability of which is supported by the expected shared opinion of the addressee (as evidenced by the use of the particle *vel*). The use of the conjunction *eftersom* indicates that the speaker substantiates his subjective assumption with objective facts at his disposal: “*han vil derned og arbejde på en gård*”.

Our analysis of examples from the Danish Corpus 2007 confirms that the conjunction *eftersom* is semantically different from other causal conjunctions. The conjunction *eftersom* indicates that the speaker’s inference, often accompanied by epistemic markers (*vel*, *næppe* in the examples below), is justified as logically deriving from an objectively observable fact:

Vitara i Danmark. Just nu er det slet ikke sikkert, om den kommer. Der er ikke taget stilling til spørgsmålet, fastslår pressechef John Jakobsen. Men det kan vel heller ikke udelukkes, eftersom vi i forvejen har to versioner af den 3-dørs Vitara. ‘<New car model> «Vitara» in Denmark. It is now completely unclear whether it will appear. According to press manager John Jacobsen, there is no definite position on this issue yet. But this, apparently, cannot be ruled out, since (eftersom) we already have two versions of the 3-door Vitara’ [Dansk korpus 2007];

Bogen er en litteraturhistorisk kuriositet, som der næppe er noget stort behov for at få oversat, eftersom der herhjemme ikke er mange andre end de engelskstudierende, der kender noget til Shelley og Coleridge. ‘The book is a literary and historical curiosity that is hardly worth translating, since (eftersom) there are not many people in Denmark now, other than English students who know anything about Shelley and Coleridge’ [Dansk korpus 2007].

8. CONCLUSION

To summarize the above, it can be noted that causal clauses with *for* and *thi* possess generalizing semantics, while the semantics of clauses with *fordi* and *eftersom* refers to a specific fact. At the same time, the conjunctions *fordi* and *thi* introduce objective facts or objective knowledge as justification, while the conjunction *for* and *eftersom* substantiate the speaker's subjective inference. Thus, the systemic semantic difference in these conjunctions is based on a combination of semantic parameters "objective" / "subjective"; "concrete" / "abstract". These parameters can be easily presented in the form of four squares of the Cartesian logic. The unmarked member of the opposition is the combination of "objective" and "concrete", expressed by the most neutral conjunction *fordi*, and the most marked are "abstract" and "subjective", expressed by the conjunction *for*:

	<i>Objective</i>	<i>Subjective</i>
Abstract	<p>X thi ↑ Y <statement Y is correct, since everyone knows that X> (+) abstract (-) subjective</p>	<p>X for ↑ Y < statement Y is correct, since I believe, that X> (+) abstract (+) subjective</p>
Concrete	<p>Y → fordi X <the fact Y is true, since BEFORE it there was fact X> (-) (-) (-) abstract (-) subjective</p>	<p>Y ← eftersom X <assumption Y is true, since if hap- pens AFTER fact X> (-) (+) (-) abstract (+) subjective</p>

This article did not aim to analyze the prototypical thematic causal conjunctions *da*, *når*, *siden*, *idet*, but a preliminary analysis of the linguistic material allows us to hypothesize that they functionally correspond to the four prototypical rhematic conjunctions. As a result, functional pairs are formed: *fordi* / *da*; *for* / *når nu*; *thi* / *idet*; *eftersom* / *siden*. Testing this hypothesis will be the topic of further research.

Initially it was Per Durst-Andersen who pointed out the importance of verbal marking of the speaker's statement in the Danish language

(as a language where the grammatical system is primarily focused on the addressee). He differentiated between statements made on the basis of objective concrete experience (*oplevelseslager*); on the basis of a subjective concrete assumption (*troslager*); on the basis of objective abstract knowledge (*videnslager*); or on the basis of a subjective abstract opinion (*meningslager*) [Durst-Andersen, 2007, s. 170]. Our study of the system of causal conjunctions confirms this general theoretical idea.

ABBREVIATIONS

DDO = Den Danske Ordbog
DRO = Dansk Russisk Ordbog
ETYM = Nielsen N. Å. *Dansk Etymologisk Ordbog*
ODS = Ordbog over det danske Sprog
POSL = Bregenhøj C., Pätt S. (red.). *Politikens Ordsprogs Leksikon*

REFERENCES

- Bibelen*. Available at: <https://www.bibelselskabet.dk/brugbibelen/sog-i-bibelen> (accessed: 05.03.2021).
- Bregenhøj C., Pätt S. (red.). *Politikens Ordsprogs Leksikon*. København: Politiken, 1994. 512 s.
- Dansk korpus 2007*. Available at: <http://ordnet.dk/korpusdk> (accessed: 05.03.2021).
- Den Danske Ordbog*. Moderne Dansk Sprog. Available at: <http://ordnet.dk/ddo> (accessed: 05.03.2021).
- Durst-Andersen P. De danske sprogs mange stemmer. *Sproglig polyfoni. Tekster om Bachtin og ScaPoLine*. Rita Therkelsen et al. (red). Aarhus: Aarhus Universitetsforlag, 2007. S. 163–180.
- Fauconnier G. *Mental spaces: roles and strategies*. Cambridge: Mass, 1985. 180 p.
- Fauconnier G., Turner M. *The way we think: Conceptual blending and the mind's hidden complexities*. New York: Basic Books, 2008. 440 p.
- Gregersen S. Årsagssætninger med fordi i (formelt) dansk talesprog. *NyS*, 2019, 57. S. 81–112.
- Hesselholdt Ch. *Camilla og resten af selskabet*. København: Rosinante, 2010. 141 s.
- Jensen A. Om for og fordi. *Ny forskning i dansk grammatik*, 13. Odense: Institut for Sprog og Kommunikation, 2006. S. 81–96.
- Jessen I. *ABC*. København: Gyldendal, 2006. 204 s.
- Krylova E. B. Means of epistemic modality in the Danish language as a paradigmatic hyper-system. *Vestnik Moskovskogo universiteta*. Seriya 9: Filologiya, no. 6. 2016. P. 26–47. (In Russian)
- Lund K.H. Danish causal conjunctions in the text. *Skandinavskaya filologiya*, Vol. IX. 2007. P. 162–175. (In Russian)
- Nielsen N. Å. *Dansk Etymologisk Ordbog*. Haslev: Nordisk forlag A/S, 1989. 522 s.

- Nikulicheva D. B. On some paradoxes of Danish temporal prepositions and their perceptual explanation. *Scandinavian Philology*, 2017, vol. 15, issue 1. P. 54–68. (In Russian)
- Ordbog over det danske Sprog*. Historisk ordbog 1700–1950. *Ordbog over det danske Sprog* — ordnet.dk (accessed: 05.03.2021).
- Osorina M. V. Mental spaces as a psychological reality. *Vestnik of Saint Petersburg University. Psychology and Education*, 2017, vol. 7. issue 1, P. 6–24. (In Russian)
- Therkelsen R. The functions of Danish causal conjunctions. *Nordlyd*, 31.2. Tromsø, 2003. P. 446–456.

Дина Никуличева

Институт языкознания РАН,

Московский государственный лингвистический университет

**КВАЗИСИНОНИМИЯ ДАТСКИХ ПРИЧИННЫХ СОЮЗОВ
КАК ОТРАЖЕНИЕ ПОЗИЦИИ ГОВОРЯЩЕГО***

Для цитирования: *Nikulicheva D. Quasi-synonymy of Danish causal conjunctions from the speaker's perspective // Скандинавская филология. 2021. Т. 19. Вып. 1. С. 42–60. <https://doi.org/10.21638/11701/spbu21.2021.103>*

В статье исследуется один из фрагментов грамматической системы датского языка, где представлено регулярное формальное варьирование служебных языковых маркеров — причинных союзов *fordi*, *for*, *eftersom*, *thi*. Предлагается описание функционально-прагматической специфики каждого из них, исходя из антропоцентрического подхода. Антропоцентрический ракурс описания нацелен на исследование лингвоспецифических особенностей языкового выражения ориентации говорящего в денотативной реальности и коммуникации. В плане выражения каузации это предполагает дифференциацию говорящим способов обоснования своего утверждения в зависимости от разных источников каузации: собственного умозаключения (*for*); референции к общему для всех участников коммуникации знанию (*thi*); обоснования одного объективного факта другим (*fordi*); обоснования собственного умозаключения объективным фактом (*eftersom*). Обращение к этимологическим значениям союзов, а также учет особенностей временной соотнесенности предикатов каузирующей и каузируемой клауз при использовании разных союзов позволяет выявить различия в организации говорящим ментального пространства каузации, а использование понятия концептуальный блендинг позволяет объяснить, почему в устной речи происходит замена одного союза на другой.

Ключевые слова: датский язык, антропоцентрический подход, причинные союзы, квазисинонимия, каузирующая и каузируемая клауза, источники каузации, ментальное пространство каузации.

* Работа выполнена при поддержке Российского фонда фундаментальных исследований (РФФИ), грант № 19-012-00146.

Dina Nikulicheva

Dr. Sci. in Philology, Professor,
Institute of Linguistics of the Russian Academy of Sciences,
1, Bolshoy Kislovsky per., Moscow, 125009, Russian Federation
Moscow State Linguistic University,
38, ul. Ostozhenka, Moscow, 119034, Russian Federation
E-mail: nikoulitcheva@yandex.ru

Никуличева Дина Борисовна

доктор филологических наук, профессор,
Институт языкознания РАН,
Российская Федерация, 125009, Москва, Большой Кисловский пер., 1,
Московский государственный лингвистический университет,
Российская Федерация, 119034, Москва, ул. Остоженка, 38
E-mail: nikoulitcheva@yandex.ru

Received: March 10, 2021

Accepted: April 26, 2021

UDC 811.113.2

Dmitry Piotrovsky

Pavlov First St. Petersburg State Medical University

THE THEME IN ORAL POETRY AS EXEMPLIFIED BY THE FAROESE

RAGNARS TÁTTUR

For citation: Piotrovsky D. The theme in oral poetry as exemplified by the Faroese *Ragnars Táttur*. *Scandinavian Philology*, 2021, vol. 19, issue 1, pp. 61–70. <https://doi.org/10.21638/11701/spbu21.2021.104>

The theme as well as the formula is one of two basic elements of Parry and Lord's theory. A. B. Lord defines the “themes” of oral poetry as “the groups of ideas regularly used in telling a tale in the formulaic style of traditional song”. The theme happens to be a bilateral unit having both the plane of content and the plane of expression. The presence of the plane of content is self-evident and axiomatic. The theme in oral Faroese poetry possesses also the plane of expression. The proof of this statement is the fact that the realization of the same theme or some similar themes in different ballads or within the same piece of oral poetry presupposes the use of the same units of the lower level i.e., formulas and repetitions. The theme is a bilateral unit having its proper position in the unit system of the poetic language. It boasts its own level status. From the point of view of the level structure, the theme occupies the medium place between the formulas and the whole text. The interaction of the theme and both neighboring levels may be described as whole-part relationship. To the means of formula technique, formulas and repetitions, the theme behaves as the whole; to the text it plays the role of a part. Such a hierarchical structure creates the effect that the features of some units within this system influence the features of other units.

Keywords: theme, oral poetry, Faroese ballads, formula, formula technique.

The theme as well as the formula is one of the two basic elements of the Parry Lord theory. Following M. Parry, A. B. Lord defines the “themes” of oral poetry as “the groups of ideas regularly used in telling a tale in the formulaic style of traditional song” [Lord, 1960, p. 68]. The first impression of this definition might be that the theme of oral poetry does

not differ at all from the everyday concept of the same word. The theme is normally regarded as something existing only in the plane of content.

However, the key words in Lord's definition are "in the formulaic style". The theme presupposes the use of special formula technique¹. This means that the theme finds its place in the system of units within the so-called poetic language. The idea that the poetic language is not a metaphor is central to Yuri Kleiner's approach [cf. Kleiner, 2010, p. 11; Kleiner, 2020, p. 111]. In this case, the poetic language represents a hierarchically organized system of units. The specific poetic units of the lower level are formulas and the unit of the upper level is the theme. The conclusion is obvious: a theme consists of formulas. Made up of words, the formula is a two-planed unit possessing both the plane of content and the plane of expression. The latter means that a formula is material. The whole consisting of material parts is also material by definition.

The material aspect of the theme manifests itself at least in two ways: externally and internally. The external manifestation, probably among other features, lies in the fact that the theme has its own combinatory characteristics². The present article deals with the internal structure of the theme, that is how the theme is constructed using the means of the formulaic technique. The main source of examples is the Faroese ballad *Ragnars Táttur*, other Faroese examples being used as comparative material. Most Faroese citations are from Hammershaimb's edition of Sigurd's songs [Hammershaimb, 1851]. *Ragnars Táttur* relates some episodes of *Ragnar Lodbrók's* (Leather Trousers) story, also present in the Icelandic *Ragnars saga loðbrókar ok sona hans* (Ragnar Lodbrók's and his sons' saga). In the Faroese version, Ragnar's two marriages are described. First, he marries Tóra Borgarhjörtur (Heart of Castle). To become Tóra's husband, Ragnar has to kill a dragon. The marriage does not last long, Tóra dies on their wedding-night³. Following this, Ragnar Lodbrók marries Ásla the daughter of Sigurd and Brynhild. This marriage justifies the inclusion of *Ragnars Táttur* into the so-called Sigurd's cycle.

Ragnars Táttur consists of several themes. The study of its precise thematic structure goes beyond the purpose of the present article. The

¹ Formula technique includes not only formulas as such but also repetitions (for more details, see [Piotrovskii, 2020, p. 271–289]).

² The combinatory characteristics of the theme in Faroese ballads were discussed in [Piotrovskii, 2018, p. 144–149].

³ Unlike the Icelandic version where Tóra gives birth to two sons before she dies.

themes have parallels in other ballads or in this one and compare their formulaic filling.

Both in *Ragnars Táttur* and in *Regin Smiður* ‘Regin the Smith’, which is the first ballad of Sigurd’s cycle, the theme of fighting the dragon appears. The description of the moment when the hero first sees the dragon includes a formula:

*Ragnar gongur í grasagarði,
sum ormurinn firi lá*

‘Ragnar goes to the garden
where the dragon lay’ (RT 124–125).

*Tríati favnar var fossurinn,
íð ormurinn undir lá*

‘Thirty ells high was the waterfall
under which the dragon lay’ (RS 433–434).

Here the expression *sum **ormurinn** firi **lá*** / *íð **ormurinn** undir **lá*** provides a prototypic example of the formula (in the mathematical sense of the word) consisting of the permanent (in bold) and the variable part. The formula occupies one line, which is also a feature of a “good” formula.

The fighting scenes are also parallel in both ballads:

*Ragnar hjó so stórt eitt högg,
tað var mikið undur,
hann hjó tann hunn fræna orm
af í miðju sundir.*

‘Ragnar gave so hard a blow,
that was a great wonder,
he split the glittering dragon
in the middle asunder’ (RT 136–139).

*Sjúrdur gav so vænt eitt högg,
tað öllum tókti undur,
tá skalv bæði leyv og lund
og allar vörildar grundir.*

‘Sigurd gave so strong a blow,
it seemed everybody a wonder,
he hewed leaves, forest
and all grounds of the world’ (RS 441–444).

Here it is a repetition, rather than a formula, and it is longer than one line. The length of the element repeated might be interpreted differently. If only the coincidence of the same word *högg* / *högg*, *undur* / *undur* is taken into consideration, the length of the repetition is two lines; if the use of synonyms *hjó* / *skalv* is also taken as the means of formula technique (which is preferable), the whole stanza should be regarded as the repetition. But there is no impenetrable boundary between the repetitions and formulas. The size (one line / more than one line) is important but not decisive. Much more essential is the fact that both formulas and repetitions consist of permanent and variable elements, which allows them both to be united as the formula technique.

The end of the dragon-fighting scene in *Ragnars Táttur* has a formula also found in the refrain of the *Regin Smiður* and *Brinhild* (the second ballad of Sigurd's cycle):

Ragnar vann af orminum

Sjúrdur vann af orminum

'Ragnar beat the dragon' (RT 140).

'Sigurd beat the dragon' (RS 7, B 8).

Here, only the names of the heroes differ.

One more parallel theme is the hero's arrival at the beach, which is found in *Ragnars Táttur* and in *Högni* (the third ballad of Sigurd's cycle):

*Hegar ið hans snekkja
kendi fagurt land,
kastar hann sínum akkerum
á so hvítan sand.*

*Tá ið teirra snekkjan
kendi fagurt land,
kasta teir sínum akkerum
á tann hvíta sand.*

*Kasta hann sínum akkerum
á so hvítan sand,
firstur steig tá Ragnar kongur
sínum fótum á land.*

*Kasta teir sínum akkerum
á tann hvíta sand,
firstur steig Gunnar Júkason
sínum fótum á land.*

'Then his ship
recognized a beautiful land,
he casts his anchor
into the white sand.

'Then their ship
recognized a beautiful land,
they cast their anchor
into the white sand.

He casts his anchor
into the white sand,
first Ragnar the king puts
his foot onto the land' (RT 220–227).

They cast their anchor
into the white sand,
first Gunnar Júkason puts
his foot onto the land' (H 281–288).

The length of this repetition is two stanzas and it is not the maximum known. In *Regin Smiður* there are two coinciding fragments having the length of five stanzas (RS 257–276 and 313–332). The repetition is close to verbatim. Only the heroes' names and grammatical numbers are different. An ordinary formula is hardly possible here as this is a prototype repetition. However, the repetition is built using the formula technique: stable elements are combined with changeable ones.

The death of an individual is another example of the theme in oral poetry. In *Ragnars Táttur*, it is Tora, Ragnar's first wife, who dies, while in *Regin Smiður* it is Sigurd's father Sigmund.

*Tað er enn, sum ofta firr,
tað kom á so brátt:
ung var hon á aldrinum,
tá ið hon fekk helsótt.*

‘It is so as often before
it happened everywhere:
she was young of the age,
when she found death’ (RT 248–251).

*Tað var tá sum oftun enn,
tað kom á so brátt
kongin sokti helsott
á teirri somu nátt.*

‘It is so as often after
it happened everywhere:
the king found death
the same night’ (RS 97–100).

A fact of crucial importance is that there exists another version of *Ragnars Táttur* recorded by H. Chr. Lyngbye [Lyngbye, 1822, p. 308–345]. In this version, the text is closer to *Regin Smiður*:

*Tað er enn, sum ofta firr,
tað kom á so brátt:
frúnna sokti helsótt
hesa somu nátt⁴.*

‘It is so as often before
it happened everywhere:
the woman found death
this same night’ (Lyngbye, 1822, p. 330).

*Tað var tá sum oftun enn,
tað kom á so brátt
kongin sokti helsott
á teirri somu nátt.*

‘It is so as often after
it happened everywhere:
the king found death
the same night’ (RS 97–100).

The existence of different variants of the same fragment proves that in both cases it is the same unit, but the unit is variable. The variability of formulas and repetitions is an essential characteristic of oral poetry, and this will have far-reaching implications for the whole theory. The variability of lower level units leads to the changeability of higher units — themes. The final result is the multi-formed character of the whole text as opposed to the fixed text.

The theme of funeral is characterized by repeating passages in *Ragnars Táttur* and *Regin Smiður*:

⁴ The text is given in Hammershaimb’s orthography which is traditional and based on the Icelandic alphabet; Lyngbye, whose edition is 29 years older, uses phonetic spelling:

*Teâ eer inn, sum ofta firr,
Teâ koom tiil so braat,
Frygvín sökti Helsot
Hesa seâmu Naat.*

*Eystantil undir heyginum
sum dreingir reika á fold,
gróvu teir tað ljósa lík
niður í dökka mold.*

*Árla var um morgunin,
ið dreingir eiga tal:
dimmur er hesin dökki dagur
niður í mold at fara.*

‘Eastward to the hill
warriors go on the ground,
they put this bright cadaver
down into the dark soil.

It was early in the morning,
when warriors have a speech:
grim is this dark day
to be brought down into the soil’
(RT 272–279).

*Eystantil undir heyginum,
ið dreingir reika á fold,
har gróvu teir tað ljósa lík
niður í dökka mold.*

*Eystantil undir heyginum,
ið dreingir reika at tala:
dimmur er hesin dapri dagur
niður í mold at fara.*

‘Eastward to the hill
warriors go on the ground,
there they put this bright cadaver
down into the dark soil.

Eastward to the hill,
warriors go to say:
grim is this dark day
to be brought down into the soil’
(RS 109–116).

The repetition here is again close to verbatim, and it is yet another example of a prototype repetition.

Sometimes the same theme is repeated several times within one ballad. Examples of this can be found in *Ragnars Táttur*.

Ragnar was not the first who wanted to kill the dragon and marry Tóra. Before him, an unidentified earl had made a similar attempt. The moment when the earl and then Ragnar learn about the reward for the prospective heroic deed may be interpreted as two realizations of the same theme:

*Hetta frætti greivin
suður til sína landa:
ormurin ringdur um moyonna sal
eykar fljóði vanda.*

‘This knew the earl
who lived in his land in the south:
the dragon put rings around the maids’
room
and made women’s horror greater’
(RT 64–67).

*Enntá frætti Ragnar kongur,
sonur Sjúrdar Ring:
ormur er ringdur um moyonna sal,
hann ber mers ikring.*

‘Then knew Ragnar the king,
Sigurd the Ring’s son:
the dragon put rings around
the maids’ room,
he bore them around’ (RT 88–91).

The first line is a wide-spread formula. The verb form *frætti* ‘knew’ is the stable part whereas the character’s name is variable. At the same time, impair lines constitute the stable part of the stanza, which might be regarded as a repetition, pair lines form the variable part.

The arrival of the pretenders yields two parallel themes:

*Lótu teir af lunnum ganga
eina glastriskeið,
ormin hoyrdu teir blása hátt,
tá ið skamt var komið á leið.*

‘They let go down rolls
a glass ship,
the dragon heard them whistle loud,
when they were coming quickly’
(RT 72–75).

*Vundu upp síni silkisegl
útaf glastriskeið,
ormin hoyrdu teir blása,
tá ið teir komu mitt á leið.*

‘They lifted their silk sail
on a glass ship,
the dragon heard them whistle
when they were half coming’
(RT 104–107).

The fragments are closer to each other than in the previous case.

Ragnar’s second marriage is depicted as a series of repeated events. The arrival of Ragnar and his men to the place where Ásla lived with her father is described twice:

*Sveinar ríða í landið upp,
ið breyðið skuldu baka:
Haki hat sá, firi ráddi,
hann átti dottur spaka.*

‘Boys go to the land
they had to bake bread:
Haki was the man, he was the house
owner,
he had a beautiful daughter’
(RT 288–291).

*Sveinar ríða í landið upp,
ið breyðið skuldu baka,
Haki hat sá, ið firi ráddi,
hann átti dottur spaka.*

‘Boys go to the land
they had to bake bread:
Haki was the man, who was the house
owner,
he had a beautiful daughter’
(RT 312–315).

The repetition is nearly verbatim.

The following example shows that repetitions may be part not only of different realizations of the same theme, as in the previous cases, but also of similar themes which are not identical. First Ragnar gives instructions to his people, then they fulfill the instructions:

*Bið hana koma til skips ímorgin,
hava við sar svein,
hava tann svein, sum ikki er svein
og koma so búgvín heim.*

*Bið hana koma til skips ímorgin,
hava við sar klæði,
vera klædd og ikki klædd,
og koma so búgvín bæði.*

‘Ask her to come to the ship tomorrow,
have a man with her,
have a man with her, who is not a man
and come prepared this way.

Ask her to come to the ship tomorrow,
have clothes with her,
be dressed and undressed
and come prepared this way’
(RT 304–311).

*Hann bað teg koma til skips ímorgin,
hava við tar svein,
hava tann svein, sum ikki er svein
og koma so búgvín heim.*

*Hann bað teg koma til skips ímorgin,
hava við tar klæði,
vera klædd og ikki klædd,
og koma so búgvín bæði.*

‘He asks you to come to the ship tomorrow,
have a man with you,
have a man with you, who is not a man
and come prepared this way.

He asks you to come to the ship tomorrow,
have clothes with you,
be dressed and undressed
and come prepared this way’
(RT 316–323).

In the two passages, only the grammatical person differs.

The examples provided demonstrate that the theme in oral Faroese poetry does possess the plane of expression. The proof of this statement is the fact that the realization of the same theme or some similar themes in different ballads or within the same piece of oral poetry presupposes the use of the same units of the lower level i.e., formulas and repetitions. The theme happens to be a bilateral unit having both the plane of content and the plane of expression. The presence of the plane of content is self-evident and axiomatic. Here the theme is regarded as a bilateral unit having its proper position in the unit system of the poetic language. From the point of view of the level structure, the theme occupies the place between the formulas and the whole text. The interaction of the theme and both neighboring levels may be described as whole-part relationship. Such a hierarchical structure creates the effect that the features of some units within this system influence the features of other units. Previously [Piotrovskii, 2020, p.275], the set of four essential features for formulas was determined: metrical conditions, usefulness, variability of form and stability of meaning. Metrical conditions relate to formulas only due to the themes being “too large” to match the cadency. Usefulness characterizes the formula in respect to performance (the singer). The same quality can likely be ascribed to the theme, but in terms of usefulness the formula and the theme act independently. The variability

of the formula directly influences the variability of the theme and further continuation of the text. The text of oral poetry is multi-formed by definition. As to the stability of meaning, the direction of dependance is opposite from the theme to the formula. The poetic language being a language [Kleiner, 1999, p.22–25] illustrates the same directions of dependances among the levels. In the area of formal parameters, lower-level units influence the units of higher levels; in the area of semantics, control moves in the opposite direction.

The main conclusion of the present article is that the theme in oral poetry is a bilateral unit having in addition to the plane of content, which is obvious, also the plane of expression.

ABBREVIATIONS

B = Brinhild

H = Högni

RS = Regin Smiður

RT = Ragnars Táttur

REFERENCES

- Hammershaimb V.U. *Sjúrdar Kvæði, samlede og besörgede ved V.U.Hammershaimb udgivne af det nordiske Literatur-Samfund*. København: Berlings bogtrykkeri, 1851. 214 s.
- Kleiner Yu. Poetic language as a language. *Materialy XXVIII mezhvuzovskoi nauchno-metodicheskoi konferentsii prepodavatelei i aspirantov*. Issue 16: Sektsiia obshchego iazykoznaniiia. Part 1. St. Petersburg: Filol. fak. SPGU Publ., 1999. P.22–25. (In Russian)
- Kleiner Yuri. Foreword. Poetics of tradition. Ed. by Ia. V. Vasilkova, M. L. Kisiliera, St. Petersburg: Evropeiskij dom Publ., 2010. S.9–17. (In Russian)
- Kleiner, Yuri. Formula: Morphology and Syntax. *John Miles Foley's World of Oralities. Text, Tradition, and Contemporary Oral Theories*. Ed. by M. C. Amodio. Leeds: ARC Humanities Press, 2020. P.107–122.
- Lord A. B. *The Singer of Tales*. Cambridge: Harvard University Press, 1960. 308 p.
- Lynghye H. Ch. *Færøske Kvæder om Sigurd Fofnersbane og hans Æt*. Randers: Trukt hos Elmenhoff, 1822. 630 s.
- Piotrovskii D. D. Faroese Ballads. Literary Experiment or Tradition? *Atlantica. Zapiski po istoricheskoi poetike*. Vol. XV. Moscow: Max Press, 2018. P.144–149.
- Piotrovskii D. D. Formula technique of Faroese ballads. *Vestnik of Saint Petersburg University. Language and Literature*, 17 (2). 2020. P.271–289. (In Russian)

Дмитрий Пиотровский

*Первый Санкт-Петербургский государственный
медицинский университет им. акад. И. П. Павлова*

ТЕМА В УСТНОЙ ПОЭЗИИ НА ПРИМЕРЕ ФАРЕРСКОЙ ПРЯДИ О РАГНАРЕ

Для цитирования: *Piotrovsky D. The theme in oral poetry as exemplified by the Faroese *Ragnars Tättur* // Скандинавская филология. 2021. Т. 19. Вып. 1. С. 61–70. <https://doi.org/10.21638/11701/spbu21.2021.104>*

Тема наряду с формулой является одной из двух основных единиц теории Пэрри-Лорда. А. Б. Лорд определяет темы как «группы идей, регулярно используемые при передаче сюжета в формульном стиле традиционной песни». Тема оказывается двусторонней единицей, обладающей планом содержания и планом выражения. Наличие плана содержания не требует доказательств. В устной поэзии тема также обладает планом выражения. Доказательством этого является тот факт, что реализация одной и той же темы или нескольких сходных тем в разных балладах или внутри одного устного поэтического произведения предполагает использование одних и тех же единиц более низкого уровня, а именно формул и повторов. Тема является двусторонней единицей, имеющей свое собственное место в системе единиц поэтического языка. Она обладает уровневым статусом. С точки зрения урвневой структуры тема занимает место между формулами и целым текстом. Взаимодействие темы с соседними уровнями может быть описано как отношение части и целого. По отношению к средствам формульной техники, формулам и повторам тема ведет себя как целое, по отношению к тексту она играет роль части. Такая иерархическая структура приводит к тому, что свойства одних единиц внутри системы влияют на свойства других.

Ключевые слова: тема, устная поэзия, фарерские баллады, формула, формульная техника.

Dmitry Piotrovsky

PhD in Philology, Associate Professor,
Pavlov First St. Petersburg State Medical University,
6–8, ul. Lva Tolstogo, St. Petersburg, 197022, Russian Federation
E-mail: dimapiotrovsky@hotmail.com

Пиотровский Дмитрий Дмитриевич

кандидат филологических наук, доцент,
Первый Санкт-Петербургский государственный
медицинский университет им. акад. И. П. Павлова,
Российская Федерация, 197022, Санкт-Петербург, ул. Льва Толстого, 6–8
E-mail: dimapiotrovsky@hotmail.com

Received: January 15, 2021

Accepted: April 16, 2021

УДК 81-26

Топорова Татьяна Владимировна

Институт языкознания Российской академии наук

О МИФОЛОГИЧЕСКИХ ПЕСНЯХ «СТАРШЕЙ ЭДДЫ» КАК СИСТЕМЕ

Для цитирования: Топорова Т. В. О мифологических песнях «Старшей Эдды» как системе // Скандинавская филология. 2021. Т. 19. Вып. 1. С. 71–84.
<https://doi.org/10.21638/11701/spbu21.2021.105>

Статья представляет собой системный лингвостилистический анализ корпуса мифологических песней «Старшей Эдды» в широком культурно-историческом контексте: фольклорном, ритуальном, литературном. Такой подход позволил предложить интерпретацию мифологических песней «Старшей Эдды» как *системы* и по-новому взглянуть на их семантику, композицию, структуру, стиль и лексическую организацию. В качестве наиболее релевантных результатов исследования языковых и стилистических особенностей эддических песней мифологического цикла можно считать определение лингвостилистических признаков различных жанровых структур в их составе, объяснение их сосуществования, выделение их источника и выстраивание иерархии мифологических песней «Старшей Эдды» в зависимости от степени репрезентации в них различных жанров. Впервые проведенное исследование механизма культурной динамики дает возможность использовать жанры, сюжет, структуру, образы, мотивы памятника в реконструкции мифопоэтической модели мира. Автор выделяет наиболее репрезентативные жанры (тулы, космологической и эпистемиологической песни, видения, воспоминания, заговора, состязания в мудрости, путешествия, загробной поэзии) и маркеры (времени первотворения, субстанции, послужившей материалом для создания вселенной, субъектов и объектов творения), позволяющие оценить их продуктивность и дать сравнительную характеристику. На основании детального лингвостилистического анализа мифологического цикла «Старшей Эдды» устанавливается различная степень близости между мифологическими песнями и предлагается их сюжетно-жанровая классификация. Научная гипотеза автора заключается в предположении о дедукции лингвостилистических приемов эддического цикла из мифологической ситуации первотворения, доминировании сферы сакрального, определяющей стратегию поведения персонажей

и результаты их деятельности, антропоцентрической ориентации, которая выражается в описании космогенеза в генеалогических терминах.

Ключевые слова: «Старшая Эдда», мифологическая песня, древнеисландский язык, семантическая интерпретация, лингвостилистика, жанр, мифопоэтическая модель мира.

Попытка представить новую интерпретацию мифологических песней древнеисландского стихотворного эпоса «Старшей Эдды»¹ обусловлена тем, что лингвистический анализ по отношению к «Старшей Эдде» как *корпусу* текстов (а не к отдельным лексемам или песням) никогда не применялся, а между тем именно он способен выявить наиболее релевантные особенности эддического текста как в плане содержания, так и в плане выражения. Учитывая древность самих текстов, неоднозначность трактовок и различие в научных подходах к анализу эддических песней, многие вопросы, которыми задаются специалисты в области скандинавистики², так и не получают разрешения. Стремление прояснить ряд таких вопросов, неизбежно возникающих при знакомстве с песнями *мифологического* цикла «Старшей Эдды», которые открывают этот выдающийся памятник письменности, кажется вполне естественным на фоне сложившейся ситуации.

Основная гипотеза состоит в утверждении о том, что мифологические песни «Старшей Эдды», кажущиеся на первый взгляд случайным собранием мало связанных между собой эпизодов из жизни богов, репрезентируют сложную **систему**, обнаружить которую позволяет анализ *жанровой* специфики устной словесности, восходящей в своих истоках к *мифу*. Следовательно, первоочередное значение приобретает решение актуальной задачи — описать внутреннюю структуру этой системы, и прежде всего установить способы связи отдельных элементов в составе мифологического цикла «Старшей Эдды». На наш взгляд, можно констатировать наличие **лингвистических** оснований единства отдельных жанров в мифологических песнях «Старшей Эдды». Именно лингвистические маркеры, типичные для постулируемых нами жанров, зафиксированных в мифологических песнях исследуемого памятника

¹ Цит. по: [Edda, 1968], перевод цит. по: [Старшая Эдда, 1963].

² Из современных работ по скандинавской мифологии см.: [Клейнер, 2004; Andrén, Jennbert, Raudvere, 2006; Kure, 2006; Raudvere, Schjødt, 2012; Nordvig, 2013; Andrén, 2014; Heide, 2014; Hermann et al. 2017; Knutson, 2019].

письменности (*космогонической, космологической и эпистемологической* песней, *тул* (перечней имен), *видений, воспоминаний, заговоров и путешествий*), обеспечивают функцию взаимосвязи мифологических песней и позволяют выстроить определенную иерархию.

Задачи исследования заключаются, во-первых, в определении различных жанровых структур в составе эддических песней мифологического цикла с типичными для них лингвостилистическими признаками; во-вторых, в объяснении их сосуществования в пределах той или иной песни, в обнаружении их общего источника; в-третьих, в анализе языковых методов, служащих для реализации этих интенций.

Кроме того, на повестку дня выдвигается и проблема сравнительного анализа эддических песней, их сопоставления друг с другом и, в конечном счете, установления определенной иерархии песней в зависимости от степени репрезентации в них того или иного жанра.

На основании детального анализа языковых данных можно предложить *сюжетно-жанровую классификацию* мифологических песней «Старшей Эдды», которую отражает приводимая ниже схема:

1) **основное событие** (движущая сила в развитии сюжета):

- *состязание*
 - в мудрости, добывании знаний о происхождении и устройстве вселенной (между Одином и великаном Вафтрудниром в Vm.; между карликом Альвисом и богом Тором в Alv.; между единическим героем Свипдагом и стражем иного мира Многумудрым в Fj.);
 - в силе (Хюмир — Тор в Num.);
- *сравнение мужей* (Одина и Тора в Hrbl.; Локи и остальных богов в Ls.; воспитанников Одина и Фригг в Grm.);
- *путешествие* (Скирнира в Skm.; Тора и Локи в Prk.; гостя в гномических строфах Háv. и Одина, отправившегося к великану Суттунгу за «медом поэзии»; Рига (= бога Хеймдалля) в Rþ.);
 - в иной мир (Одина в Bdr.; Хюндли и Фрейи в Вальхаллу в Hdl.; Свипдага в Gg. к мертвой матери — вёльве Грое и к великанше Менглёд в Fj.);

2) цель

- создание на празднике угрозы космизированной вселенной, наступление хаоса (Ls.);
- добывание сакрального предмета (молота Тора в Prk.) или владения им (мельницей в Grt.);
- получение знаний (Одином о тайнах мироздания в Vsp. и Vm.; Одином «меда поэзии» в Háv.; Одином сведений о грядущей «гибели богов» в Bdr.);
— передача знаний ученику (Лоддфафниру в Háv.);
- получение силы (Свиподагом магических приемов, облегчающих ему взаимодействие с миром мертвых);
- создание социальной иерархии (Rþ.);
- определение правителя страны (Grm.);
- получение сведений о судьбе героя (светлого бога Бальдра в Bdr.; генеалогии Оттара в Hdl.);
- сватовство (Skm., Alv., Fj.);

3) средства достижения цели:

- жертвоприношение (сидение Одина восемь ночей между двух костров без пищи в Grm.);
- самопожертвование Одина, висящего на мировом древе и пронзенного копьем в Háv.;
- прозрение, экстаз (вэльвы в Vsp.);
- заговор (Skm., Grt.; «заговор мертвых» в Bdr., Gg.);
- оскорбление, нид (Hrbl.);
- похвальба (Hrbl.);

4) основная функция персонажа:

- транслятор сведений о судьбе мира (вэльва в Vsp., Bdr.) или устройстве космизированной вселенной (великан Вафтруднир в Vm., Один в Grm.);
- посредник (между богом Фрейром и великаншей Герд в Skm.; Один — перевозчик через пролив в Hrbl.);
- трикстер, демонстрирующий антиповедение на пиру богов (Ls.);
- иномирные существа, обладающие магической природой и стремящиеся освободиться от угнетения (великанши

Фенья и Менья, выросшие под землей и намалывающие блага на мельнице Гротти);

5) **стратегия поведения** персонажа:

- расподобление персонажа (я — она в Vsp. и аналогичное явление в Háv. и Grm.);
- сокрытие своего имени (Одином перед великаном Вафтрудниром в Vm.; Одином перед конунгом Гейррёдом в Grm.; Одином перед Тором в Hrbl.; Одином перед мертвой вёльвой в Bdr.; единственным героем Свидпагом перед стражем иного мира Многомудрым в Fj.);
- самоотождествление в финале песни (Одина в Vm. и Grm.);

6) **судьба** проигравшего участника состязания:

- гибель (великана Вафтруднира в Vm.; конунга Гейррёда в Grm.; великана Хюмира в Num.; карлика Альвиса в Alv.);

7) **результат**:

- номинация (объектов космизированной вселенной в Fj.; на различных языках (богов, людей, великанов и др.) в Alv.), тулы (Vsp., Grm.);
- изложение космогенеза (Vm.);
- приобщение рунической магии (Одином в Háv.);

8) **форма описания**:

- диалог (богини Фрейи и великанши Хюндли в Hdl.);
— вопросы и ответы (/с нумерацией/ Один — Вафтруднир в Vm.; Один — вёльва в Bdr.);
— перебранка (Hrbl.);
- монолог (Vsp.; преимущественно Grm.);
- драма, многоголосие:
— перебранка (Ls.);

9) **код описания**:

- динамический
- генеалогический (Vm., Hdl.);
- статический (в тулах);
- антропоцентрический (Vm.);

10) СТИЛЬ

- высокий (Háv. 111 (реликт культовой поэзии); Hdl. как подражание Vsp.; Fj.);
- низкий (Skm., Hrbl., Ls.).

Результаты исследования позволяют выделить некоторые тенденции, актуальные для мифологических песней «Старшей Эдды», касающиеся как их содержания и формы, так и степени близости между собой.

В качестве *основного события*, образующего сюжет эддических песен мифологического цикла, можно констатировать равную по своей частотности роль *состязания* (модификацией которого следует считать «сравнение мужей») и *путешествия*, при этом необходимо отметить маркирование ими различных аспектов данного феномена — *интенсивного* в первом случае, предполагающего напряжение физических и интеллектуальных сил, и *экстенсивного* во втором, выражающегося в преодолении определенного расстояния, не сопряженного с особыми испытаниями³.

Цели, преследуемые персонажами мифологических песней «Старшей Эдды», могут быть как деструктивными (хула на богов в «Перебранке Локи»), так и конструктивными. Они реализуются непосредственно в рамках *мифа творения* (добывание или владение сакральными предметами — молотом Тора в «Песне о Трюме» или волшебной мельницей в «Песне о Гротти») или в его модификациях, в частности в *социальной* области (создание социальной иерархии в «Песне о Риге» или выбор правителя в «Песне о Гримнире»). Они охватывают сферу *материального* и *ментального* (приобретение *знаний* о происхождении или устройстве вселенной в «Прорицании вельвы», «Речах Вафтруднира», «Снах Бальдра» или магической *силы* в «Заклинании Грои»), *общего* и *частного* (генеалогия Оттара в «Песне о Хюндле», сватовство в «Поездке Скирнира», «Речах Альвиса» и «Речах Многомудрого»), неразрывно связанных между собой⁴. Они могут быть *конечными* или

³ Это замечание не относится к сцене добывания Одином «меда поэзии» в «Речах Высокого».

⁴ Например, в «Снах Бальдра» судьба бога Бальдра, а именно его смерть, знаменует начало нового этапа развития вселенной, «гибели богов».

многозвенными (ср. овладение Одним высшей мудростью в «Речах Высокого» и передача ее ученикам).

Средства достижения цели, применяемые персонажами мифологических песней «Старшей Эдды», распадаются на два вида: *жертвоприношение* (в том числе и самопожертвование Одина в «Речах Высокого»), в качестве варианта которого может рассматриваться экстатическое состояние вёльвы в «Прорицании вёльвы», и *вербальная деятельность*, проявляющаяся в заговоре в «Поездке Скирнира», «Заклинании Грой», «Снах Бальдра», оскорблении и похвальбе в «Перебранке Харбарда». Специального внимания заслуживает то обстоятельство, что жертвоприношение и вербальная деятельность находятся в причинно-следственных отношениях. Для того чтобы продемонстрировать этот тезис, достаточно привести в пример знаменитый эпизод висения пронзенного копьем и «посвященного самому себе» Одина на ясене Иггдрасиле в «Речах Высокого», главным следствием которого стало то, что у него «слово от слова слово рождало, // дело от дела дело рождало» (строфа 141), при этом очевидно тождество слова и дела.

По поводу основных *функций* действующих лиц мифологических песней «Старшей Эдды» можно отметить их распределение по двум разрядам: *медиатор* (как транслятор космогонических или космологических сведений в «Прорицании вёльвы», «Речах Вафтруднира», «Речах Гримнира», «Снах Бальдра» или «Речах Многомудрого» или посредник в делах частного характера (в сватовстве в «Поездке Скирнира» или перевозке через пролив в «Перебранке Харбарда»)) и *персонажи, причастные стихии хаоса* (Локи, угрожающий богам в «Перебранке Локи» и великанши Фенья и Менья, выросшие под землей, в «Песне о Гротти»).

Стратегия поведения персонажей мифологических песней «Старшей Эдды» получает оптимальную интерпретацию в русле концепции *сакрального*, так как и расподобление личности, т. е. номинация одного и того же агенса, то в первом, то в третьем лице, кодирующая его различные ипостаси (обычную и экстатическую, провидческую в «Прорицании вёльвы»), и сокрытие своего настоящего имени, а вместе с ним и подлинной природы его носителя, и акт самоотожествления в финале (в «Речах Вафтруднира» и «Речах Гримнира») свидетельствуют о специальных магических практиках, обеспечивающих проникновение в виде откровения

к истокам бытия, неведомым никому, кроме самих демиургов, как это произошло, например, с вэльвой или с Одином, обманувшим великана Вафтруднира, располагающего знаниями о прецеденте повторения в силу своей древности.

Ассоциации со сферой *сакрального* репрезентируют *результаты* деятельности персонажей мифологических песней «Старшей Эдды» как эксплицитно (ср. усвоение Одином рунической магии в акте самопожертвования в «Речах Высокого»), так и опосредованно в виде изложения космогенеза (в «Речах Вафтруднира») или номинации объектов космизированной вселенной иногда в виде тул (в «Прорицании вэльвы» и «Речах Гримнира») и весьма напоминающих их списков имен существительных (в «Речах Альвиса»), завершающей демиургический акт, священный по своей природе.

В качестве *формы описания* сюжета в эддических песнях мифологического цикла используются *диалог* (в подавляющем большинстве случаев), *монолог* (в «Прорицании вэльвы» и преимущественно в «Речах Гримнира») и *многоголосие*⁵ (в «Перебранке Локи»). Эддический материал убедительно демонстрирует доминирование диалога, продуктивность которого, по всей вероятности, обусловлена функционированием *состязания* как основной движущей силы развития нарратива, предполагающего наличие *двух* сторон.

Код описания, репрезентированный в мифологических песнях «Старшей Эдды», реализуется в *динамическом* ключе, если речь идет о космогенезе, как это наблюдается, например, в «Речах Вафтруднира», или в *статическом* аспекте, применяемом при номинации объектов космизированной вселенной и отличающимся большей частотностью.

Для эддических песней мифологического цикла можно постулировать принадлежность к *высокому* или *низкому стилю*: в первом случае мы имеем дело либо с реликтами культовой поэзии, как это наблюдается, в частности, в сто одиннадцатой строфе «Речей Высокого», в которой Один, получивший «мед поэзии», вещает с престола тула (жреца), и в магико-религиозном анклаве «Речей Многомудрого» с типичной сакральной терминологией или с оче-

⁵ *Многоголосие* формально отсылает к жанру *драмы*, но в «Перебранке Локи» его можно интерпретировать как совокупность *диалогов* Локи с разными богами, которые подвергаются его нападкам. Такая трактовка вполне уместна, так как в разговор вступают одновременно только два персонажа — Локи и его оппонент.

видным подражанием знаменитому образцу — «Прорицанию вёльвы» — в «Песне о Хюндле», проявляющемся в намеренной архаизации. Во втором случае снижение стиля обусловлено использованием черной магии, прибегающей к проклятиям (в «Поездке Скирнира») или соответствующей денотативной ситуацией — ссорой со всеми вытекающими последствиями (оскорблениями, бранью), как в «Перебранке Локи», или унижением заведомо более слабого противника, как в «Перебранке Харбарда».

Подводя итоги лингвостилистического анализа мифологических песней «Старшей Эдды», необходимо отметить их специфику, заключающуюся в дедукции лингвостилистических приемов из мифологической ситуации *первотворения*, повсеместно представленном принципе *бинарности* (*хаос — космос, интенсивный — экстенсивный, монолог — диалог, динамический — статический* код описания, *высокий — низкий* стиль), доминировании сферы *сакрального*, определяющей как стратегию поведения персонажей эддических песней, так и результаты их деятельности, акцентировании внимания на ином мире как источнике знаний о происхождении и устройстве вселенной, *антропоцентрической* ориентации (вселенная создана именно для человека, а не безадресно⁶), выражающейся также в описании космогенеза при помощи терминологии родства и генеалогий.

Эддический материал позволяет установить различную степень близости между мифологическими песнями. В результате лингвостилистического анализа обнаруживаются следующие схождения:

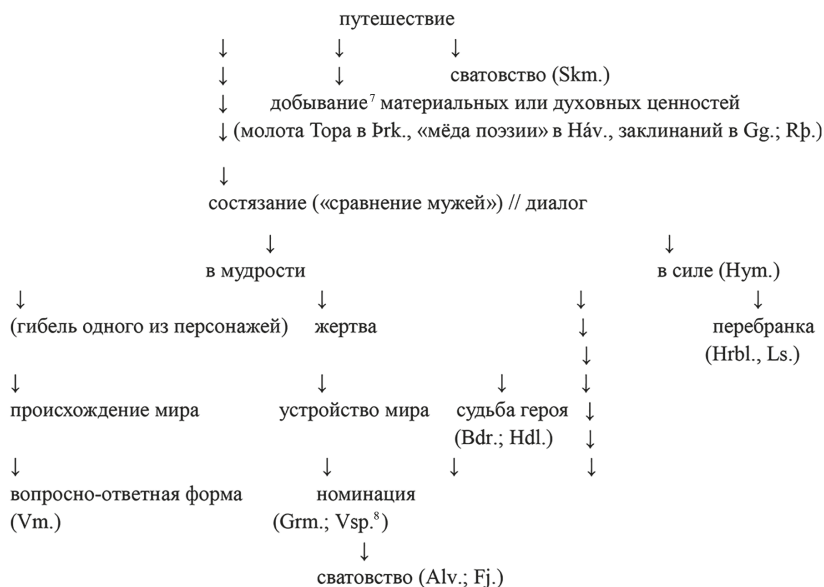
1. «Прорицание вёльвы» и «Речи Гримнира» объединяют *монолог* как доминирующий жанр; субъект песни, находящийся в *необычном* состоянии (экстазе вёльвы, приводящем к провидению, или жертвоприношении, которому подвергается Один); *номинация* объектов космозированной вселенной, реализующаяся в том числе в тулах, актуальная и для «Речей Альвиса».

2. *Диалог*, обусловленный *состязанием в мудрости* (в «Речах Вафтруднира», «Речах Альвиса», «Снах Бальдра») или приобщением к высшим знаниям магической природы (в «Речах Многомудрого») и генеалогии, недоступной простому смертному (в «Песни о Хюндле»), образует ядро мифологических песней «Старшей

⁶ Ср. «Речи Вафтруднира».

Эдды». Он реализуется в вопросно-ответной форме, причем вопросы могут быть пронумерованы и их последовательность соответствует этапам творения или демиургическим актам (земля — первая, небо — второе и т.д.). Он имеет параллели в других архаичных индоевропейских мифопоэтических традициях, восходящих к общему источнику. В отдельных случаях функционирование диалога детерминирует состязание не в мудрости, а в силе («Песнь о Хюмире»). Диалог может превратиться в *перебранку*, если появляется установка на декосмизацию вселенной, возвращение ее в хаотическое состояние («Перебранка Локи») или возникает необходимость не допустить слабого противника вторгнуться в запретную и недоступную для него сферу, т.е. отстаивать привилегии, сложившиеся в космизированной вселенной («Перебранка Харбарда»).

В схематическом виде отношения между мифологическими песнями «Старшей Эдды» можно представить в следующем виде:

⁷ Или их создание, как, например, социальной иерархии в Rþ.; Grt. посвящено описанию волшебной мельницы (мотив путешествия не представлен).

⁸ Имплицированный диалог вэльвы с Одином.

Таким образом, лингвостилистический анализ оказывается весьма эффективным методом исследования, позволяющим ввести в научный оборот уникальную информацию о мифологических песнях «Старшей Эдды» и представить их как систему, построенную в соответствии со свойственными ей правилами.

ЛИТЕРАТУРА

- Клейнер Ю. А. Сюжет — песнь — традиция. *Слово в перспективе литературной эволюции. К 100-летию М. И. Стеблин-Каменского*. М.: Языки славянской культуры, 2004. С. 161–172.
- Старшая Эдда. Древнеисландские песни о богах и героях / пер. А. И. Корсуна; ред., вступ. ст. и коммент. М. И. Стеблин-Каменского. М., Л.: Изд-во АН СССР, 1963. 259 с.
- Edda*. Die Lieder des Codex Regius nebst verwandten Denkmälern. Hrsg. von G. Neckel. Bd. 1: Text. Vierte umgearb. Aufl. Von Hans Kuhn. Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag, 1968. 339 s.
- Andrén A. *Tracing Old Norse Cosmology: The World Tree, Middle Earth & The Sun. Archaeological Perspectives*. Lund: Nordic Academic Press, 2014. 247 p.
- Andrén A., Jennbert K., Raudvere C. *Old Norse Religion in Long-term Perspectives, Origins, Changes and Interactions*. An International Conference in Lund, Sweden, June 3–7 2004. Lund: Nordic Academic Press, 2006. 416 p.
- Heide E. Contradictory cosmology in Old Norse myth and religion — but still a system? *Maal og Minne*, Bd. 106/1, 2014. S. 102–143.
- Hermann P., Mitchell St. A., Schjødt J.P., Rose A.J. (eds.). *Old Norse Mythology — Comparative Perspectives. Publications of the Milman Parry Collection of Oral Literature*, 3. Cambridge MA: Harvard University Press, 2017. 397 p.
- Knutson S.A. The Materiality of Myth: Divine Objects in Norse Mythology. *Temenos* 2019, vol. 55, issue 1. P. 29–53.
- Kure H. Hanging on the World Tree. Man and Cosmos in Old Norse mythic poetry. *Old Norse religion in long-term perspective*. Andrén J. & Raudvere (eds.). Lund: Nordic Academic Press, 2006. P. 68–71.
- Nordvig M. A Method for Analyzing World-Models in Scandinavian Mythology. *Approaching Methodologies. Annales Academiae Scientiarum Fennicae Humaniora*, 368. Helsinki: Academia Scientiarum Fennica, 2013. P. 377–398.
- Raudvere C., Schjødt J.P. *More Than Mythology: Narratives, Ritual Practices and Regional Distribution in Pre-Christian Scandinavian Religions*. Lund: Nordic Academic Press, 2012. 287 p.

СПИСОК СОКРАЩЕНИЙ

- Alv. = Alviðsmál «Речи Альвиса»
Bdr. = Baldrs draumar «Сны Бальдра»
Fj. = *Fjölsvinnsmál* «Речи Многомудрого»
Gg. = Grógaldr «Заклинание Грои»
Grm. = Grímnismál «Речи Гримнира»
Grt. = Grottasöngur «Песнь о Гротти»
Háv. = Hávamál «Речи Высокого»
Hdl. = Hyndlolióð «Песнь о Хюндле»
Hrbl. = Hárbarðzlióð «Песнь о Харбарде»
Hym. = Hymisvíða «Песнь о Хюмире»
Ls. = Locasenna «Перебранка Локи»
Rþ. = Rígsþula «Песнь о Риге»
Skm. = For Skírnis «Поездка Скирнира»
Vm. = Vafþrúðnismál «Речи Вафтруднира»
Vsp. = Völuspá «Прорицание вёльвы»
Prk. = Þrymsvíða «Песнь о Трюме»

Статья поступила в редакцию 29 января 2021 г.,
принята к публикации 16 апреля 2021 г.

Tatyana Toporova

Institute of Linguistics, Russian Academy of Sciences

ON THE MYTHOLOGICAL SONGS OF THE “ELDER EDDA” AS A SYSTEM

For citation: Toporova T. On the mythological songs of the “Elder Edda” as a system. *Scandinavian Philology*, 2021, vol. 19, issue 1, pp. 71–84.
<https://doi.org/10.21638/11701/spbu21.2021.105>

This article is a systemic linguistic and stylistic analysis of the corpus of mythological songs of the “Elder Edda” in a wide cultural and historical context: folklore, ritual, literary. This approach made it possible to propose an interpretation of the mythological songs of the “Elder Edda” as a system and take a fresh look at their semantics, composition, structure, style and lexical organization. The most relevant results of the study of the linguistic and stylistic features of the Eddic songs of the mythological cycle can be considered the definition of linguo-stylistic features of various genre structures in their composition, the explanation of their coexistence, the identification of their source and the building of a hierarchy of mythological songs of the “Elder Edda” depending on the degree of representation in them of various genres. For the first time, the study of the mechanism of cultural dynamics makes it possible to use genres, plot, structure, images, motives of the Eddic text in the reconstruction of the mythopoetic model of the world. The author singles out the most representative genres (tula, cosmological and epistemological song, vision, memory, conspiracy, competition in wisdom, travel, afterlife poetry) and markers (the time of creation, the substance that served as material for the creation of the

universe, subjects and objects of creation), allowing to evaluate their productivity and give a comparative description. On the basis of a detailed linguostylistic analysis of the mythological cycle of the “Elder Edda”, a different degree of closeness between mythological songs is established and their plot-genre classification is proposed. The author’s scientific hypothesis consists in the assumption of the deduction of linguostylistic methods of the Eddic cycle from the mythological situation of primordial creation, the dominance of the sacred sphere, which determines the strategy of the characters’ behavior and the results of their activities, anthropocentric orientation, which is expressed in the description of cosmogenesis in genealogical terms.

Keywords: the “Elder Edda”, mythological song, Old Icelandic language, semantic interpretation, linguostylistics, genre, mythopoietic model of the world.

REFERENCES

- Andrén A. Tracing Old Norse Cosmology: The World Tree, Middle Earth & The Sun. *Archaeological Perspectives*. Lund: Nordic Academic Press, 2014. 247 p.
- Andrén A., Jennbert K., Raudvere C. Old Norse Religion in Long-term Perspectives, Origins, Changes and Interactions. *An International Conference in Lund, Sweden, June 3–7 2004*. Lund: Nordic Academic Press, 2006. 416 p.
- Heide E. Contradictory cosmology in Old Norse myth and religion — but still a system? *Maal og Minne*, Bd. 106/1, 2014. S. 102–143.
- Hermann P., Mitchell St. A., Schjødt J. P., Rose A. J. (eds.). Old Norse Mythology — Comparative Perspectives. *Publications of the Milman Parry Collection of Oral Literature*, 3. Cambridge MA: Harvard University Press, 2017. 397 p.
- Kleiner Y. A. Plot — song — tradition. *Slovo v perspektive literaturnoj evolyucii. K 100-letiyu M. I. Steblin-Kamenskogo*. M.: Languages of Slavic culture Publ., 2004. P. 161–172. (In Russian)
- Knutson S. A. The Materiality of Myth: Divine Objects in Norse Mythology. *Temenos*, 2019, vol. 55, issue 1. P. 29–53.
- Kure H. Hanging on the World Tree. Man and Cosmos in Old Norse mythic poetry. *Old Norse religion in long-term perspective*. Andrén J. & Raudvere (eds.). Lund: Nordic Academic Press, 2006. P. 68–71.
- Nordvig M. A Method for Analyzing World-Models in Scandinavian Mythology. Approaching Methodologies. *Annales Academiae Scientiarum Fennicae Humaniora*, 368. Helsinki: Academia Scientiarum Fennica, 2013. P. 377–398.
- Raudvere C., Schjødt J. P. *More Than Mythology: Narratives, Ritual Practices and Regional Distribution in Pre-Christian Scandinavian Religions*. Lund: Nordic Academic Press, 2012. 287 p.
- Knutson S. A. The Materiality of Myth: Divine Objects in Norse Mythology. *Temenos* 2019, vol. 55, issue 1. P. 29–53.
- Starshaya Edda. Drevneisländskie pesni o bogah i geroyah. Transl. A. I. Korsuna; red., vstup. st. and comment. M. I. Steblin-Kamenskogo. Moscow, Leningrad: Izd-vo AN SSSR Publ., 1963. 259 p. (In Russian)

Tatyana Toporova

Dr. Sci. in Philology, Leading Researcher,
Institute of Linguistics, Russian Academy of Sciences,
1, Bolshoy Kislovsky per., Moscow, 125009, Russian Federation
E-mail: t1960@list.ru

Топорова Татьяна Владимировна

доктор филологических наук, ведущий научный сотрудник,
Институт языкознания Российской академии наук,
Российская Федерация, 125009, Москва, Большой Кисловский пер., 1
E-mail: t1960@list.ru

Received: January 29, 2021

Accepted: April 16, 2021

UDC 811.113.4+1(091)

Alexandra Ekrogulsкая

Independent researcher

**LINGUISTIC ASPECT OF SØREN KIERKEGAARD'S
"INDIRECT COMMUNICATION" WITH CONTINUAL REFERENCE
TO ROMANTIC IRONY**

For citation: Ekrogulsкая A. Linguistic aspect of Søren Kierkegaard's "Indirect communication" with continual reference to romantic irony. *Scandinavian Philology*, 2021, vol. 19, issue 1, pp. 85–100.
<https://doi.org/10.21638/11701/spbu21.2021.106>

The subject of this article is the language of Danish philosopher Søren Kierkegaard. The article presents a classification (based on the material of the treatise *Repetition*) of rhetorical devices specific for this author. This classification relies on the thesis that Romanticism was the cultural and historical context of Kierkegaard's background which influenced his language and style, and that Kierkegaard's method of indirect communication became in a certain sense a legacy of romantic irony defined by Friedrich Schlegel as "the form of paradox". Categorizing Kierkegaard as a descendant of Romanticism makes it possible to classify his main stylistic techniques under the term "contradiction", which means a conscious and even intentional use of different stylistic and conceptual oppositions in the collision of which the author's thought is revealed. Three types of contradictions can be distinguished in the text of *Repetition*. (1) The first one is intertextual contradiction between two works. Publishing his books under different pseudonyms, Kierkegaard creates such a situation as though two authors argue with each other. (2) The second one is conceptual contradiction within one work. Kierkegaard confronts in the treatise two opposite characters and two opposite concepts of repetition. (3) And the last type of contradiction are linguistic contradictions consisting of all the stylistic devices that Kierkegaard uses to activate his method of indirect communication and which can be defined as "wordplay" in the most general sense: as playful and witty use of words. Kierkegaard uses puns, different figures of repetition and parallelism, and these stylistic devices take form of contradiction in order to express the fundamental contradictory of life in an ironic and witty form. In such a "struggle" of oppositions, not only an ironic intonation is created, but also the meaning of concepts is revealed in their true-life fullness.

Keywords: Danish language, Søren Kierkegaard, philosophy, indirect communication, romantic irony, wordplay.

The name of the Danish philosopher Søren Kierkegaard is closely related to the concept of indirect communication. It was with this phrase that he himself characterized his method of philosophizing. Generally speaking, indirect communication means that Kierkegaard for some reason did not want to correspond his thoughts by any classical direct manners accepted in the philosophy contemporary to him i. e. by giving clear definitions and creating a strict consistent system of knowledge. Indirect communication is rooted in Socrates' midwifery method, according to which truth cannot be imparted directly, but should be born in one's head on one's own, whereas the task of the philosopher is just to help the birth. Indirect communication is the topic of numerous studies conducted around the world. Basically, this phenomenon is studied by philosophers and considered from the philosophical point of view. This article presents a linguistic approach to the method of indirect communication, namely a classification of those specific rhetorical devices that activate Kierkegaard's method of indirect communication.

The classification in question is based on the presumption that the philosophical style of Kierkegaard was caused by two factors. The first one is that Kierkegaard was an implacable antagonist to such a systematic philosophy, which had as its subject an idealistic knowledge of the world and the most prominent representative of which was Hegel. It is quite significant that Kierkegaard did not call himself a philosopher, but rather a religious thinker. What Kierkegaard called "philosophy", or sometimes "modern science" (and that always with an ironic intonation), was the philosophy that we now call "German idealism". In his *The Sickness unto Death* Kierkegaard compares a philosopher who creates a system with a man who builds a building, but does not live in it preferring to stay "in a barn alongside of it" [Kierkegaard, 1941, p. 68]. Such a builder seems to Kierkegaard deeply ridiculous. He criticizes and even sneers at the attempts to construct a fully thought-out system of knowledge. It is ridiculous because these attempts take a person infinitely far from his own life. They do not live in what they build. Why construct a building and live in a barn? Why create a system that has nothing to do with life? Kierkegaard's deep conviction is that it is personal life that should be the subject of thought and philosophy.

The second reason of Kierkegaard's indirect method of philosophizing was an influence of another phenomenon contemporary to Kierkegaard, namely Romanticism. Ideologically Kierkegaard was an equally implacable opponent to Romanticism as to Hegelianism, but being a man of his time, he had experienced its all-round influence, and his method of indirect communication was nothing else, but a peculiar legacy of romantic irony. To prove this thesis, I would like to refer to the book *Søren Kierkegaard and Romantics* by Danish philosophers Kjeld Holm, Malthe Jakosen and Bjarne Troelsen. K. Holm states that the foundation stone of all romantic art is an irrational experience of the gap between two worlds: the real one — the world that is given to us in our everyday life, and the ideal one — the true, sublime, but unattainable world. A vivid experience of fragmentation, of separation from the ideal lies at the heart of the romantic worldview in all its manifestations. According to Holm, Kierkegaard is a follower of the romantic tradition, which considers human as a “dual being” [Holm, 1974, p. 57], belonging to both worlds — material and spiritual. What is important is that the romantics do not try to reconcile this contradiction. Knowing that reconciliation is impossible, they just seek to get closer to the true world by expressing this never-to-be-achieved ideal in an artistic form. But since they realize that this ideal world and this feeling of fragmentation are irrational, almost mystical experiences, they look for some new forms for expression, different from the forms of classical art and philosophy. Irony becomes nothing more than this new way of expressing the inexpressible. And Kierkegaard's indirect communication fully corresponds to this new goal of philosophizing.

Irony as a romantic method of expressing thoughts uses many different rhetorical devices, pursuing one goal: to express thought in such a way as to convey the dual essence of being and the deep inner personal experiences of this contradiction. Precisely because romantics know about the duality of the human world, they do not strive to remove contradictions from their philosophical and poetical texts, but on the contrary, they show the many-sided completeness of the world with the help of different stylistic devices, among which contradictions occupy an important place. Jena romantics openly declared that one should philosophize not in the classical rational way, but rather using some poetic means, and that a completely finished system is not the goal of philosophy. “It's equally fatal to the mind to have a system and to

have none. It will simply have to decide to combine the two” [Schlegel, 1998, p. 24], wrote Friedrich Schlegel long before Søren Kierkegaard in his *Fragments*¹. In contrast to the systematic philosophy, romantics offered their own original way of speaking — irony, in which “everything should be playful and serious, guilelessly open and deeply hidden”² [Schlegel, 1998, p. 13]. If “philosophy is the real homeland of irony”³ [Schlegel, 1998, p. 5] and “irony is the form of paradox”⁴ [Schlegel, 1998, p. 6], so there is nothing contradictory in philosophizing by using contradictions.

As already mentioned, ideologically Kierkegaard was an opponent to the romantic worldview, and hardly considered himself a representative of romantic school. However, the romantic way of expression as well as romantic artistic language definitely was closer to him than logical syllogisms of systematic philosophy, and definitely much closer to his concept of indirect communication, the purpose of which was not to express everything directly, but to bring the reader to his own understanding. Kierkegaard inherited romantic irony as a style of expression in the same way as any person inherits the culture of his time. As he himself assured, the style of the work was the last thing he worried about, the content had always been in the first place⁵. But being an unusually talented author, who had both artistic and linguistic gifts, as well as undoubted advantage of a deep philosophical theme, he managed to raise the romantic way of expression to the height of a literary and philosophical masterpiece⁶.

Irony as a paradox, as a play of contradictions, formed the basis of the method of indirect communication, and in a certain sense Søren Kierkegaard can be called an heir of Romanticism. The purpose of this article is to prove this statement with specific examples. To do so I would like to take the treatise *Repetition* as a material for classification of those stylistic devices of Søren Kierkegaard, which can be combined under

¹ So called “Athenaums”-Fragmente, fragment 53.

² Critical Fragments or “Lyceums”-Fragmente, fragment 108.

³ “Lyceums”-Fragmente, fragment 42.

⁴ “Lyceums”-Fragmente, fragment 48.

⁵ He wrote in one of his journals: “Taking care of style really came later... since anyone with genuine thoughts has form from the start (SKS25/KJN7:NB30:41/Kierkegaard 1996: 559)” [Hannay, 2013, p. 391].

⁶ For example, German philosopher Robert Heiss called Kierkegaard’s *Either-Or* “a masterpiece of romantic poetry” [Heiss, 1963, p. 231].

the general term “contradiction”. “Contradiction” in this context means conscious and even intentional use of different stylistic and conceptual oppositions in the collision of which the author’s thought is revealed.

Analysis of the text of *Repetition* shows that three types of contradictions can be distinguished in it:

1. The first one is intertextual contradiction between two works. By publishing his books under different pseudonyms, Kierkegaard creates such a situation as though two authors argue with each other: in one work he asserts something that he will refute in another. For example, in *Repetition* he writes:

Erindringens Kjærlighed er den ene lykkelige, har en Forfatter sagt. Deri har han ogsaa fuldkommen Ret, naar man blot erindrer, at den først gjør et Menneske ulykkeligt. Gjengangelsens Kjærlighed er i Sandhed den ene lykkelige.

‘Recollection’s love, an author has said, is the only happy love. He is perfectly right in that, of course, provided one recalls that initially it makes a person unhappy. Repetition’s love is in truth the only happy love’ [Kierkegaard, 1983, p. 131].

The irony of the phrase lies in the fact that by “an author” Kierkegaard means himself, namely, his work *Either/Or*, published the same year shortly before *Repetition* (1843). In the first part of this book he wrote:

Det er min Ulykke; ved Siden af mig gaaer altid en Morderengel, og det er ikke de Udvalgte Dør jeg besprænger med Blod til Tegn paa, at han skal gaae den forbi, nei det er deres Dør han netop træder ind ad; thi først Erindringens Kjærlighed er lykkelig.

‘My misfortune is this: an angel of death always walks at my side, and it is not the doors of the chosen ones that I sprinkle with blood as a sign that he is to pass by — no, it is precisely their doors that he enters — for only recollection’s love is happy’ [Kierkegaard, 1987, p. 41].

The first part of *Either/Or* was written by Kierkegaard on behalf of an esthetician. In *Repetition* he argues against the esthetic point of view. In such an obvious contradiction Kierkegaard creates a living situation of dispute between two persons with different worldviews.

2. The second contradiction is conceptual contradiction within one work. In order to present the topic in all its vital completeness, Kier-

kegaard confronts in the treatise two opposite characters and two opposite concepts of repetition. If in *Either/Or* the contradiction is vivid and obvious (the work is divided into two equal parts, representing opposite life positions), then in *Repetition* we read about a development, a change of characters and worldviews taking place under the influence of certain events. There are two opposite characters in the treatise: Constantin Constantius, a cold and rational man in his thirties, and his younger friend, a passionate and sensitive poet. They are connected by the phenomenon of repetition — they both seek and wait for repetition in their material and spiritual life. What is essential is that both characters are Kierkegaard's alter ego; it was he himself who experienced a painful break with his beloved, he himself made shrewd, but unsuccessful plans to break off the engagement, and he himself eventually left for Berlin; it was his beloved Regina Olsen who suddenly got engaged to another man. He seemed to divide these events of his life between the two characters in order to show in such a confrontation the development of an idea and to reveal the concept of repetition in its living contradiction. Kierkegaard is interested in the question: is repetition possible? And in order to answer it, he opposes two characters, two stories, but most importantly — two opposing understandings of repetition, two ideas: repetition in the material world and repetition in the spiritual world.

3. The third type of contradictions are linguistic contradictions. These are the stylistic devices that Kierkegaard uses to activate his method of indirect communication, and that can be combined under the term “wordplay”, which should be understood in the most general sense as playful and witty use of words. Wordplay seems to be the most appropriate definition of those stylistic devices of Kierkegaard that takes form of contradiction in order to express the fundamental contradiction of life in an ironic and witty form. In such a “struggle” of opposites, not only an ironic intonation is created, but also the meaning of concepts is revealed in their true-life fullness.

It should be noted that classification presented below was drawn up within the framework of translation studies, and this explains its specificity. The task was not just to select well-known rhetorical devices in Kierkegaard's text and to divide them into groups (in this case, the classification might have been different), but to identify the stylistic touch specific to this author, which, if possible, must be transmitted when translated into another language (it does not matter into which one,

since the classification is based solely on the features of the original text, and in this sense it is universally applicable). Nevertheless, this article will not discuss translation problems, firstly, because these problems go beyond the chosen topic, and secondly, because translation solutions depend on the target language and, for this reason, are left entirely to the discretion of the reader. Only small comments regarding successful or unsuccessful (in my opinion) translation solutions will be provided in some instances.

There are three types of wordplay in the text of *Repetition*: pun (based on polysemy), repetition (figures of addition of different types) and parallelism (antithesis and antimetabole).

1) The first wordplay typical for Kierkegaard is pun, an ironic effect of which is based on polysemy of a word. For example:

Vel kastede man ikke hinanden Støv i Øinene med de Ord: memento o homo! quod cinis es et in cinerem revertaris; men desuagtet stod den hele By i eet Støv.

‘To be sure, they did not throw **ashes** into one another’s eyes with the words: Memento o homo! quod cinis es et in cinerem revertaris⁷. But all the same, the whole city lay in one cloud of **dust**’ [Kierkegaard, 1983, p. 153].

The irony of the fragment consists of the polysemy of the Danish noun *Støv*, which means both *ash* and *dust*. The Latin quote “Memento o homo!...” refers to the Catholic rite held on Ash Wednesday (the first day of Lent). During the ceremony, the priest sprinkles the blessed ashes on the heads of believers and pronounces this phrase, which is a cite of the Book of Genesis (3:19): “for dust you are and to dust you will return”. To this biblical *dust* refers the first *Støv* of the phrase, so the second *Støv*, used by Kierkegaard in a literary sense, closes the sentence with a witty comparison.

This first type of wordplay is built on the contradiction of two senses of one word, and its main goal is to create a light and ironic intonation of the text.

2) The second type of wordplay, specific for Kierkegaard’s language, is a rhetorical device called repetition (in terms of classical rhetoric — figures of addition), which in Kierkegaard’s case has two main forms: repetition of lexeme and repetition of root.

⁷ (lat.) Remember, O man! that you are dust and to dust you will return.

A) Repetition of lexeme is repeating of the same word or repeating of a word in a modified form. Like puns, they are intended to create an ironic intonation, but they have one more purpose. Being a common poetic technique, repetitions create a special rhythm, which is an important element of Kierkegaard's texts⁸.

*Det var aldeles **det Samme, de samme** Vittigheder, **de samme** Høfligheder, **den samme** Deeltagelse, Localet aldeles **det samme** — kort **det Samme i det Samme**.*

‘It was just **the same, the same** witticisms, **the same** civilities, **the same** patronage; the place was absolutely **the same** — in short, **the same sameness**’ [Kierkegaard, 1983, p. 170].

There are four types of repetition in this short sentence: anadiplosis (*Det var aldeles **det Samme, de samme** Vittigheder*), anaphora (***de samme** Vittigheder, **de samme** Høfligheder, **den samme** Deeltagelse*), epistrophe (*Det var **aldeles det Samme, ... Localet aldeles det samme***) and polyptoton (***det Samme i det Samme***). Kierkegaard clearly uses these tropes in order to give the description an ironic intonation. Constantin Constantius looks for repetition, and he indeed finds something completely unchanged. This experience is ironically sad though: “*det Samme i det Samme*” is surprisingly not the same as a true repetition. Kierkegaard uses contradiction of different meanings of concept “repetition” in several sentences, for example:

*Hvad Betydningen angaaer, som **Gjentagelsen** har for en Ting, saa lader der sig sige Meget uden at gjøre sig skyldig i **en Gjentagelse**.*

‘With regard to the meaning that **repetition** has for something, much can be said without making oneself guilty of **a repetition**’ [Kierkegaard, 1983, p. 150].

The trope, used in this sentence, is antanaclasis — a repetition of the word in two different senses. Unlike pun based on polysemy, antanacla-

⁸ Alaster Hannay writes that the rhythm of his prose was very important for Kierkegaard: “Kierkegaard was clearly sensitive to the sound of spoken Danish. He was sensitive to the need for a reader to catch the text’s rhythm. He confessed that although ‘bow[ing] unconditionally to authority’ in matters of spelling, when it comes to punctuation, having in mind the needs of a reader who ‘reads aloud’ he makes his own rules (SKS20/KJN4: NB146/Kierkegaard 1996: 257). Kierkegaard also records that before penning his words it was his practice to rehearse his lines to himself: ‘Most of what I have written was spoken aloud many, many times, and often heard perhaps a score of times before being written down’ (SKS23/KJN7: NB30:41/Kierkegaard 1996: 588)” [Hannay, 2013, p. 389].

sis contains a subtle and not so obvious difference in meanings. In the above example the difference is indicated by the fact that in the first case Kierkegaard uses a definite form of the noun, and in the second — an indefinite one. *Gjentagelsen* is the philosophical concept that is the topic of the book. And *en Gjentagelse* is used in the ordinary sense: something that happens more than once. The opposition of these meanings — philosophical and ordinary — lies at the heart of this wordplay.

A large number of repetition devices are found in the part of the book which is written by the young poet. These tropes no longer have an ironic intonation, but are used as classical poetic devices to enhance the emotional impact.

Eller er det ikke en Art af Sindssvaghed, i den Grad at have underlagt enhver Lidenskab, enhver Hjertets Rørelse, enhver Stemning under Reflexionens kolde Regimente! Er det ikke Sindssvaghed saaledes at være normal, blot Idee, ikke Menneske <...>! Er det ikke Sindssvaghed saaledes altid at være vaagen, altid bevidst!

'**Is it not**, in fact, **a kind of mental disorder** to have subjugated to such a degree **every** passion, **every** emotion, **every** mood under the cold regimentation of reflection! **Is it not mental disorder** to be normal in this way — pure idea, not a human being <...>! **Is it not mental disorder always** to be alert like this, **always** conscious!' [Kierkegaard, 1983, p. 189]

Thus, stylistic devices, united in this section under the name of repetition of lexeme, have two main functions: to create a special rhythm and a certain intonation (ironical or emotional) and to oppose two meanings of repeated words. The same trope can fulfil only one function or both of them.

B) The same functions are performed by the second type of the repetition devices, namely the repetition of root: the use of several one-root words in the same sentence. The two terms close to this concept are etymological figure and polyptoton, but I will use this unacceptable term — repetition of a root — to avoid terminological confusion⁹.

⁹ Etymological figure and polyptoton can be understood in different ways in different languages. In inflected languages polyptoton is understood in a narrow sense as a repetition of the same word in different cases, in analytic languages — in a broader sense as a repetition of one-root words. Since, as already mentioned, this classification tends to be universal, it was decided to use the concept "repetition of root", which in-

There are three types of repetition of root in the text of *Repetition*:

- a) One-root words of different parts of speech. Like in one of the previous examples, this kind of figures is often used by Kierkegaard to underline the difference between the two senses of the term “repetition” — philosophical and ordinary.

*Da dette havde **gjenta**get sig nogle Dage, blev jeg saa forbittret, saa kjed af **Gjenta**gelsen, at jeg besluttede at reise hjem igjen. Min Opdagelse var ikke betydelig og dog var den besynderlig; thi jeg havde opdaget, at **Gjenta**gelsen slet ikke var til, og det havde jeg forvisset mig om, ved paa alle mulige Maader at faae det **gjenta**get.*

‘When this had **repeated** itself several days, I became so furious, so weary of the **repetition**, that I decided to return home. My discovery was not significant, and yet it was curious, for I had discovered that there simply is no **repetition** and had verified it by having it **repeated** in every possible way’ [Kierkegaard, 1983, p. 171].

In other cases, this figure intends only to create a certain intonation:

*Possens **Naivetet** er dog saa illusorisk, at det er umuligt for den Dannede at forholde sig **naiv** til den.*

‘The **naiveté** of the farce is so illusory that it is impossible for the cultured person to relate **naively** to it’ [Kierkegaard, 1983, p. 160].

- b) Repetition of words of the same part of speech but with different prefixes is the second type of repetition of root. Most of them are to make the ironical effect, based on different senses of the words:

*Jeg blev ganske **forstemt**, eller om man saa vil, **stemt** netop som Dagen fordrede det.*

‘I became completely **out of tune**, or, if you please, precisely **in tune** with the day’ [Kierkegaard, 1983, p. 152].

But in some cases, Kierkegaard resorts to this figure to make some emphasis on his philosophical ideas:

*Undtagelsen **tænker** tillige det Almene, idet den **gjennemtænker** sig selv, den **virker** for det Almene, idet den **gjennemvirker** sig selv, den forklarer det Almene, idet den forklarer sig selv.*

cludes both terms (etymological figure and polyptoton) without distinction.

‘The exception also **thinks** the universal in that he **thinks** himself **through**; he **works** for the universal in that he **works** himself **through**; he explains the universal in that he explains himself’ [Kierkegaard, 1983, p. 227].

c) The last type of repetition of root is antithesis created with a negative prefix.

*At være nogenlunde **tilfreds**, er ikke Umagen værd, saa er det bedre at være aldeles **utilfreds**.*

‘To be more or less **satisfied** is not worth the trouble, so it is better to be completely **dissatisfied**’ [Kierkegaard, 1983, p. 172].

*Og dog hvor consequent er ikke enhver endog **abnorm** sjælelig Tilstand, naar den er **normal** tilsted.*

‘And yet, how consistent even an **abnormal** mental state is if it is **normally** present’ [Kierkegaard, 1983, p. 136].

*Jeg sidder og beklipper mig selv, tager alt det **Incommensurable** bort, for at blive **commensurabel**.*

‘I sit and clip myself, take away everything that is **incommensurable** in order to become **commensurable**’ [Kierkegaard, 1983, p. 214].

In conclusion it should be said that repetition devices represent such a wordplay that is constructed either on the repetition of the same word or on the use of words of the same root in one sentence. Unlike pun, repetition is not based on polysemy, although it also sometimes contains a change in meaning: a small nuance of meanings (different meanings of concept “repetition”; repetition of root with different prefixes) or a sharp contradiction (antithesis). Repetition serves to create a certain rhythm and intonation of the text and to contrast the meanings of repeated words, and that is why it is definitely a kind of contradiction which is a specific feature of Kierkegaard’s indirect communication. It is important that Kierkegaard uses figures of repetition not only with an ironic tone, but often to express his philosophical ideas.

3) The last type of wordplay, specific for Kierkegaard’s texts, is parallelism, namely antithesis and antimetabole.

A) This kind of antithesis differs from the previous because contradiction here is not created by antonyms, which are antithesis in and of themselves, regardless of context (like ‘commensurable/incommensurable’), but by syntactical parallelism, which with the help of parallel construction contrasts words that in another context

might not have been antonyms. The previous one can be called lexical antithesis and this one — syntactical antithesis. To demonstrate how Kierkegaard uses this trope, we will quote two abstracts from that part of the book where a peculiar definition of the concept of repetition is given. Kierkegaard creates opposition of hope, recollection and repetition, and with the help of comparisons enumerates its essential characteristics. Through such a description he represents a certain image of a concept.

Erindringens Kjærlighed er den ene lykkelige, har en Forfatter sagt. <...> Gjentagelsens Kjærlighed er i Sandhed den ene lykkelige.

‘**Recollection’s love**, an author has said, is the only **happy** love. <...> **Repetition’s love** is in truth the only **happy** love’ [Kierkegaard, 1983, p. 131].

The antithesis of recollection’s love and repetition’s love is carried out in this abstract by using syntactical parallelism:

Recollection’s love is the only happy love.
Repetition’s love is the only happy love.

And then follows a whole series of comparisons, united by the antithesis of hope, recollection and repetition. For example:

Haabet er en ny Klædning, stiv og stram og glimrende, dog har man aldrig havt den paa, og veed derfor ikke, hvorledes den vil klæde En, eller hvorledes den sidder. Erindringen er en aflagt Klædning, som, hvor skjøn den end er, dog ikke passer, da man er voxet fra den. Gjentagelsen er en uopslidelig Klædning.

‘**Hope** is a **new garment**, stiff and starched and lustrous, but it has never been tried on, and therefore one does not know how becoming it will be or how it will fit. **Recollection** is a **discarded garment** that does not fit, however beautiful it is, for one has outgrown it. **Repetition** is an **indestructible garment** that fits closely and tenderly, neither binds nor sags’ [Kierkegaard, 1983, p. 132].

This unusual definition of the concept is the clearest example of indirect communication. Instead of the classical definition “repetition is ...”, Kierkegaard uses the method by contradiction. He uses artistic devices instead of scientific ones, oppositions instead of definitions.

B) The last type of wordplay that will be considered within the framework of this classification is antimetabole. Antimetabole is a complex construction which includes the previous types of wordplay. It is a syntactical parallelism with repetition of words in transposed order, and sometimes it is intensified by lexical antithesis. The brightest example is the following phrase:

*Gjentagelse og Erindring er den samme Bevægelse, kun i modsat Retning; thi hvad der erindres, har været, **gjentages baglænds**; hvorimod den egentlige **Gjentagelse erindres forlænds**.*

‘Repetition and recollection are the same movement, except in opposite directions, for what is **recollected** has been, is **repeated backward**, whereas genuine **repetition** is **recollected forward**’ [Kierkegaard, 1983, p. 131].

There is a threefold contradiction in this sentence, and this stylistic figure is an antimetabole:

what is recollected is repeated backward
repetition is recollected forward

We can see here a repetition of lexeme (‘recollected’) and repetition of root (‘repeated/repetition’) in transposed order, plus the antithesis ‘backward/forward’. Fortunately, all these nuances can be conveyed in the English language quit accurately. The following example presents a bigger difficulty for the translator:

*Naar Grækerne sagde, at al Erkjenden er Erindren, saa sagde de, hele **Tilværelsen**, som **er til, har været til**, naar man siger, at Livet er en Gjentagelse, saa siger man: **Tilværelsen, som har været til, bliver nu til**.*

‘When the Greeks said that all knowing is recollecting, they said that all **existence**, which **is, has been**; when one says that life is a repetition, one says: **actuality**, which **has been**, now **comes into existence**’ [Kierkegaard, 1983, p. 149].

This English translation does not convey the wordplay of Kierkegaard’s text. Kierkegaard plays on the repetition of the verb *være til* (‘to be, to exist’) in different forms and the noun of the same root *tilværelse* (‘existence, being’). In English translation should also be used the words of the same root: *to be/being*, or *to exist/existence*. In such

a way the wordplay would be conveyed closer to the original. Anyway, this figure is an antimetabole because it contains repetition of words in transposed order:

Tilværelsen, som er til, har været til
Tilværelsen, som har været til, bliver nu til¹⁰.

To conclude this section it should be said that syntactical parallelism performs the same functions as the above-described tropes: on the one hand, it creates a certain intonation and rhythm, adds irony and lightness to the text, and on the other hand, such complex figures as antithesis and antimetabole are a vivid example of Kierkegaard's indirect communication — the method which task is to convey a thought to a reader in a way unusual for philosophy: with the help of contradictions, comparisons and different rhetorical devices.

The main objective of the article was to consider the linguistic aspect of Søren Kierkegaard's indirect communication. Presupposition of the analysis was that the language of the Danish philosopher belonged to the romantic tradition and that his indirect communication has become a legacy of romantic irony, which manifested itself in a variety of conceptual and stylistic contradictions. The article presented a classification of these contradictions, based on the material of the treatise *Repetition*. Of course, within the framework of one article it was possible to provide only a small number of examples that can illustrate the given classification. In fact, there are more than fifty figures of speech in the *Repetition* that fit one of the listed types of wordplay. In this article, I only pointed out the fundamental role of these devices in Kierkegaard's language, and their relationship to romantic irony, which also revealed itself in a play of contradictions. This classification can be used not only for further study of Kierkegaard's language and for translating his texts into various languages, but also as a material for philosophical studies, which aim is to determine the place of Søren Kierkegaard in the history of European thought.

¹⁰ An appropriate translation could be: "The being, which is, has been / The being, which has been, now comes into being".

REFERENCES

- Hannay A. Translating Kierkegaard. *The Oxford Handbook of Kierkegaard*. Oxford University Press, 2013. P. 385–402.
- Heiß R. *Die Großen Dialektiker des XIX Jahrhunderts. Hegel, Kierkegaard, Marx*. Köln, 1963. 437 s.
- Holm K., Jakosen M., Troelsen B. *Søren Kierkegaard og Romantikerne*. København, 1974. 159 s.
- Kierkegaard S. *Either/Or. Part I*. Princeton university press, 1987. 728 p.
- Kierkegaard S. *Enten — Eller*. Søren Kierkegaard Forskningscenteret, 1997. Available at: <http://sks.dk/EE1/txt.xml> (accessed: 06.04.2021).
- Kierkegaard S. *Gjentagelsen*. Søren Kierkegaard Forskningscenteret, 1997. Available at: <http://sks.dk/G/txt.xml> (accessed: 06.04.2021).
- Kierkegaard S. Repetition. *Fear and Trembling. Repetition*. Princeton university press, 1983. P. 125–231.
- Kierkegaard S. *The Sickness unto Death*. Princeton University Press, 1941. 231 p.
- Schlegel F. *Philosophical Fragments*. University of Minnesota Press, 1998. 144 p.

Александра Экрогильская
Независимый исследователь

ЛИНГВИСТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ «НЕПРЯМОГО СООБЩЕНИЯ» СЁРЕНА КИРКЕГОРА С ПОСТОЯННОЙ ОТСЫЛКОЙ К РОМАНТИЧЕСКОЙ ИРОНИИ

Для цитирования: *Ekrogulskaaya A. Linguistic aspect of Søren Kierkegaard's "Indirect communication" with continual reference to romantic irony // Скандинавская филология. 2021. Т. 19. Вып. 1. С. 85–100.*
<https://doi.org/10.21638/11701/spbu21.2021.106>

Тема данной статьи — язык датского философа Сёрена Киркегора. В статью представлена классификация (созданная на материале трактата «Повторение») риторических приемов, характерных для этого автора. В основу классификации лег тезис о том, что романтизм был тем культурным и историческим контекстом, который повлиял на язык и стиль Киркегора, и его метод непрямого сообщения можно в определенном смысле назвать наследием романтической иронии, которую Фридрих Шлегель определил как «форму парадоксального». Характеристика Киркегора как наследника романтической традиции позволяет классифицировать его основные стилистические приемы под общим термином «противоречие», который означает сознательное и даже преднамеренное использование различных стилистических и концептуальных противопоставлений, в столкновении которых раскрывается авторская мысль. В тексте «Повторения» можно выделить три типа противоречий. (1) Интертекстуальное противоречие между двумя произведениями. Публикуя свои книги под разными псевдонимами, Киркегор создает ситуацию, как будто друг с другом полемизируют два разных автора. (2) Концептуальное противоречие внутри одного произведения. Киркегор сталкивает в трактате двух противоположных персонажей

и две противоположные концепции повторения. (3) Лингвистические противоречия, а именно все те стилистические приемы, с помощью которых Киркегор приводит в действие свой метод непрямого сообщения и которые можно объединить под общим термином «игра слов», понимаемом в самом общем смысле: как шутливое и остроумное использование слов. Киркегор прибегает к каламбурам, различным фигурам повторения и параллелизма, и все эти стилистические приемы представляют собой противоречия, с помощью которых в иронической и остроумной форме выражается фундаментальная противоречивость жизни. В такой «борьбе» противоположностей создается не только ироническая интонация, но и раскрывается смысл понятий в их жизненной полноте.

Ключевые слова: датский язык, Сёрен Киркегор, философия, не прямое сообщение, романтическая ирония, игра слов.

Alexandra Ekrogulskaya

Master in Philology,

32, ul. Radishcheva, St. Petersburg, 191014, Russian Federation

E-mail: sensus_communis@inbox.ru

Экрогульская Александра Олеговна

Магистр по филологии,

Российская Федерация, 191014, Санкт-Петербург, ул. Радищева, 32

E-mail: sensus_communis@inbox.ru

Received: March 20, 2021

Accepted: April 26, 2021

UDC 811.113.4

Michał Smułczyński

University of Wrocław, Poland

MIKROBLOGGING I DANMARK OG POLEN — EN KONTRASTIV ANALYSE. I. DEL

For citation: Smułczyński M. Mikroblogging i Danmark og Polen — en kontrastiv analyse. 1. Del. *Scandinavian Philology*, 2021, vol. 19, issue 1, pp. 101–125.
<https://doi.org/10.21638/11701/spbu21.2021.107>

Antologien “Microblogs global” er en international undersøgelse af Twitter. Femten forskere har undersøgt tweets på kinesisk, tysk, engelsk, fransk, italiensk, japansk, hollandsk, portugisisk, russisk og spansk med hensyn til følgende sproglige fænomener: ortografi, talesprog, ordforråd, reduktion, syntaks, grafostilistik, interaktion og de funktionelle aspekter. Bogen var en inspiration til at analysere tweets på dansk og polsk, fordi de to sprog ikke var med i den oprindelige undersøgelse. Desuden er der medtaget en kontrastiv analyse af de polske og danske tweets for at fremhæve de sproglige forskelle. Den følgende artikel er den første del af undersøgelsen. Den behandler det sociale netværk og mikroblogging-værktøjet Twitter, herunder den mere tekniske side af mikroblogging. Der gøres grundigt og samvittighedsfuldt rede for de mange tweet-typer og den omfattende terminologi på området. Kontrasterne vedrørende ortografi og talesprog analyseres, mens forskellene i ordforråd, reduktion, syntaks, grafostilistik, interaktion og de funktionelle aspekter vil blive beskrevet i den anden del af undersøgelsen. Grundlaget for beskrivelsen er en sammenstilling af 640 tweets — 320 polske og 320 danske — fra et inhomogent fællesskab, der hovedsageligt poster på polsk/dansk. Profilerne blev valgt helt tilfældigt og tilhører forskellige politikere, journalister og enkeltpersoner. Undersøgelsen dækker perioden fra den 30. marts til den 6. april 2019.

Nøgleord: mikroblog, Twitter, ortografi, talesprog, en kontrastiv analyse

1. INDLEDNING

Denne artikel er den første del af en kontrastanalyse, der sammenligner de polske og de danske tweets for at fremhæve forskelle i tweetsprog med fokus på følgende sproglige fænomener¹:

¹ Inspirationen til at analysere tweets på dansk og polsk var en bog af Siever / Schlobinski. De to forskere udgav i 2013 en antologi “Microblogs global” [Siever,

- ORTOGRAFI, dvs. brugen af standard-stavning; kun at skrive med stort/småt; hybridstavning; sammenskrivning; slåfejl
- TALESprog, dvs. elision; assimilation; klitisering; lydefterliggende skrivemåde
- ORDFORRÅD, dvs. dialekter; daglig tale; anglicismer og andre fremmedord; ikke-flekterede ord; diminutiver
- REDUKTION, dvs. reduktionsmuligheder i Twitter; forkortede url; hashtags
- SYNTAKS, dvs. hoved- og ledsætninger; ellipser
- GRAFOSTILISTIK, dvs. emojis; smileys; iteration (interpunktion, bogstaver, ord)
- INTERAKTION, dvs. de reaktive tweets; adressering; @mentions
- DE FUNKTIONELLE ASPEKTER, dvs. funktion af tweets (meddelelser, kommentarer, statements, hilsner, spørgsmål/svar)

Korpusset² for den følgende beskrivelse udgør 640 tweets — 320 polske og 320 danske poster fra fuldstændigt tilfældigt udvalgte profiler, der tilhører forskellige politikere, journalister og privatpersoner. Derudover skal tweets opfylde følgende betingelser:

- Der blev indsamlet 10 tweets fra hver af de 16 mandlige og 16 kvindelige Twitter-brugere (polske og danske), hvilket udgør 320 polske og 320 danske tweets.
- Forudsætningen var, at det skulle være realkonti dvs. at deres ejere twitter regulært.
- De institutionelle profiler, altså de, der tilhører politiske partier, virksomheder, medieinstitutioner osv., blev ekskluderet.

Der blev hver gang startet med de nyeste beskeder (undersøgelsen omfatter perioden fra 30. marts til 6. april 2019) og, for at undgå emnedominans, valgt hver tredje meddelelse. Derfor blev de twitterkonti udelukket, der ikke har et antal tweets på mindst 30.

Som allerede nævnt ovenfor består undersøgelsen af to dele. Den første del indeholder en teoretisk diskussion, der er afsat til udviklingen

Schlobinski, 2013]. Værket er en undersøgelse af tweets på 10 forskellige sprog, men hverken dansk eller polsk var inkluderet i undersøgelsen.

² Korpusset kan downloades fra: https://uniwroc-my.sharepoint.com/:b:/g/personal/michal_smulczynski_uwr_edu_pl/EREq1katNLhEnmjRMsD2O-oBIEq5p-w8A8U_RABZCTcAbrw?e=qDgv68

af Twitter såvel som dens rolle som et element i den globale online diskurs. Derudover blev kontraster i ortografi og talesprog beskrevet. De øvrige fænomener: ord, reduktion, syntaks, grafostilistik, interaktion og de funktionelle aspekter bliver fokuseret i den anden del af undersøgelsen³.

2. OM DET SOCIALE NETVÆRK OG MIKRO-BLOGGING-VÆRKTØJET TWITTER

Online sociale netværker (OSN) spiller en vigtigere og vigtigere rolle i samfundet såvel som i erhvervslivet. Man kan endda formulere en tese om, at eksistensen i både samfundet og i de sociale netværker er tæt forbundet med hinanden. Ifølge Danmarks Statistik var der i februar 2015 2,8 mio. danskere tilknyttet mindst ét socialt netværk. Det svarer til 66 % af befolkningen, og er det tredjehøjeste resultat i EU, hvor gennemsnittet er 58 %. Det er også meget mere end i Polen, hvor 39 % af befolkningen i 2017 brugte mindst ét socialt medium.

De sociale netværker er kendetegnet ved, at de skaber en helt ny måde at kommunikere med hinanden på. Her er Twitter baseret på Short Message Service (SMS), som er det mest efficiente system for at sende tekstbeskeder [Krishnamurthy, Gill, Arlitt, 2008, p. 19]. Selvom meningsløs snak — dvs. fatisk kommunikation — udgør 40 procent af Twitters kommentarer [Siever, 2012, s. 73], bruger mange berømtheder, politikere eller journalister primært Twitter til at udtrykke deres synspunkter⁴. Twitter er samtidig også blevet mere og mere populært blandt forskere [Honeycutt, Herring, 2009; Java et al., 2007; Mischaud, 2007].

Ifølge Java et al. [Java et al., 2007, p. 2] bruger man Twitter først og fremmest til at kommunikere med hinanden, til at sende forskellige informationer eller til at udbrede de nyeste nyheder. Den for Twitter karakteristiske kommunikationsform består af statusbeskeder på maksimalt 280 tegn: tweets. Ifølge Moraldo [Moraldo, 2009] har kreativitet i sprogbrug med sådan en tegn-begrænsning opnået en helt ny dimension, og haft en udvikling af en helt ny teksttype — et tweet — til følge. I tweets afspejler der sig meget interessante kulturelle og fremfor alt sproglige fænomener, der allerede er blevet underkastet talrige undersøgelser.

³ Den anden del bliver publiceret som en separat artikel.

⁴ Det bedste eksempel ville være den amerikanske præsident Donald Trump, der først informerede om sine vigtigste politiske beslutninger via Twitter.

Figur 1. Det første tweet af Jack Dorsey [<https://twitter.com/jack/status/20>]

Termen *Twitter* kommer fra det engelske ord *to twitter* [Siever, 2012, s. 74]. Twitter opstod i efteråret 2006, og blev skabt i San Francisco af en 10-personer-start-up kaldet Obvious. Jack Dorsey, en af Twitters grundlæggere, sendte den allerførste Twitter-besked, som bestod af fem ord: „just setting up my twttr” [60 Incredible and Interesting Twitter Stats and Statistics], se Figur 1.

Selvom Twitter udviklede sig frem til at inkludere mere end kun tekst, som fx url, billeder, kortfilm, fortsættes dens begrænsninger til i dag. På den anden side har alle Twitter-begrænsninger, og fremfor alt begrænsningen af tegnantal, bragt kreativiteten i sprogbrugen ind i en helt ny dimension [Moraldo, 2009], som en af Twitters direktører Biz Stone understreger: “creativity comes from constraint” [Zinko, 2009]. Den måske største ændring skete i november 2017, da det tilladte tegnantal blev fordoblet fra 140 til 280 tegn.

Via Twitter sender brugere meddelelser til webinterface, hvor de kan ses af andre. Brugerne kan angive, om de ønsker, at deres tweets skal være offentlige, hvilket betyder, at meddelelserne vises i omvendt kronologisk rækkefølge på Twitters hjemmeside og på hver brugers Twitter-side (brugerens *mikroblog*), eller *private*. *Private* betyder, at kun de, der har abonneret på brugerens konto (følgere), er i stand til at se meddelelserne. Tweets kan sendes via twitter.com, instant messaging eller fra forskellige tredjepartsapps. Muligheden for at sende beskeder fra mobiltelefoner gør Twitter til en mobil app. Derudover valgte Twitters designere at åbne dens infrastruktur for eksterne developere. Fra juni

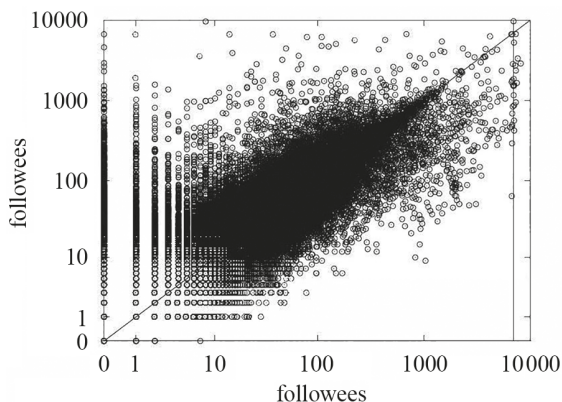
2007 blev der oprettet over 100 tredjepartsapps. Til de mest populære hører bl. a. HootSuite, Tweetdeck eller Twitterfeed.

Ifølge statistikken er Twitter meget mere populært i Polen end i Danmark. I 2018 var der 16,5% af alle internetbrugere i Polen [Wśród polskich użytkowników Twittera przeważają mężczyźni, osoby z dużych miast i ze średnim lub wyższym wykształceniem (analiza)], der aktivt brugte Twitter, mens det i Danmark kun var 1%. I begge lande var der næsten dobbelt så mange mandlige Twitter-brugere, der brugte dette sociale medie dagligt sammenlignet med de kvindelige brugere.

2.1. Forholdet mellem followers og followees

Followers 'følgere' er Twitter-brugere der følger med i opdateringer (tweets) fra en anden bruger. Followees er til gengæld alle de Twitter-brugere der selv følger en bruger. Forholdet mellem followers og followees blev undersøgt af bl. a. Krishnamurthy, Gill, Arlitt [Krishnamurthy, Gill, Arlitt, 2008]. Undersøgelsen baserer på 100.000 Twitter-brugere og illustreres på figur 2:

På datasættet ovenfor kan der ses nogle vigtige spredninger. Der kan skelnes mellem tre brede grupper af brugere: *broadcasters*, *acquaintances*, og *miscreants / evangelists* [Krishnamurthy, Gill, Arlitt, 2008, p. 20]. *Broadcasters* fremstår som de lodrette linjer på venstre side på figur 2. Antallet af followers er hos sådanne brugere langt større end hvad de selv følger. Til denne gruppe hører fremfor alt forskellige medier som

Figur 2. Forholdet mellem followers og followees [Krishnamurthy, Gill, Arlitt, 2008, p. 21]

fx radio- og tv-stationer eller aviser. Den anden gruppe er *acquintances*. De karakteriseres af reciprocitet i deres relationer, som er typisk for sociale medier [Krishnamurthy, Gill, Arlitt, 2008, p.20]. Disse brugere fremstår som den store klynge midt i figur 2. Den tredje gruppe af brugere kan ses som en lille klynge omkring x-aksen = 7000. I modsætning til *broadcasters* følger disse brugere langt flere end de selv har followers. Sådanne brugere hedder *miscreants*, og de er fx spammere og stalkere, eller evangelists, der “contact everyone they can, and hope that some will follow them” [Is twitter about to have a big spam problem?].

Java et al. [Java et al., 2007] foreslår en anden klassifikation af Twitter-brugere. Ligesom ved Krishnamurthy, Gill, Arlitt [Krishnamurthy, Gill, Arlitt, 2008] er der tre hovedkategorier af brugere: *informationskilder*, *venner* og *informationssøgende*. *Informationskilder*, der enten kan være et individ eller en automatiseret service, poster kun nyheder og har en stor mængde af followers. *Venner* omfatter de fleste brugere. De kunne være familiemedlemmer, kolleger såvel som fremmede. *Informationssøgende* er en gruppe af brugere, der twitter sjældent, men følger andre regelmæssigt.

Java et al. identificerer også andre kategorier af brugere med hensyn til intention om, hvad de bruger Twitter til. Det kan enten være at føre daglige diskussioner, hvor der debatteres begivenheder, tanker mm. eller at dele nyheder, url, informationer og kommentarer.

2.2. Twitters opbygning

Karakteristisk for Twitter er dens kommunikationsform, der som nævnt består af statusbeskeder på maksimalt 280 tegn⁵ (såkaldte *tweets*). Derfor er Twitter et eksempel på *micro-content* OSN i modsætning til f.eks. YouTube, hvor hver af de uploadede film kan være meget større [Krishnamurthy, Gill, Arlitt, 2008, p. 19]. Ethvert tweet indeholder bl.a. et profilbillede og brugernavnet, såvel som følg-knappen, den aktuelle tidsangivelse og dato, antallet af retweets og *likes* (se Figur 3). Derudover er det muligt at udvide et tweets indhold med vedhæftede billeder, film og links til andre eksterne websider, film el. billedsamlinger. Derfor kan man sige, at et tweet ikke bare er et hypertextuelt men også et hypermodalt fænomen [Storrer, 2008, s. 318–322; Lemke, 2002, p.299–301; Smułczyński, 2018, s. 275].

⁵ Før november 2017 var det 140 tegn.

Søren Olsson
@olsson78

W odpowiedzi do @krystalpaladset i @TheElholm

Læsere af Nordjyske Plus har haft en kongerunde 😊

Przetłumacz Tweeta

1:54 AM · 4 kwi 2019 · Twitter for iPhone

1 Polubienie

Figur 3. Et tweet [<https://twitter.com/olsson78/status/1113590732206628875>]

At tweete kan man gøre stationært ved at bruge enten en webbrow-ser eller et computerprogram som fx Tweetdeck, Tweetbot, eller mobilt ved at bruge forskellige applikationer [Thimm, Einspänner, Dang-Anh, 2012, s. 7]. Af tweets består den såkaldte *timeline*, hvor en bruger kan følge tweets fra andre brugere, hvad der automatisk gør ham/hende til en follower.

Den konkrete, saglige udtryksform sammen med de mange forskel-lige adgangsmuligheder (computer, smartphone) gør Twitter til et sær-lig dynamisk kommunikationsmedium. Derfor er de såkaldte *øjenvid-ne-tweets* meget populære i dag. Det er en slags tweets, hvor en bruger tweeter noget vigtigt ud fra et bestemt sted, og hvad folk efter hans/hendes mening skal have at vide om [Dang-Anh, Einspänner, Thimm, 2013, s. 78–79].

2.3. Twitter som et element af den globale online-diskurs

I dag er Twitter en af de mest betydningsfulde sociale netværker i verden med 330 millioner aktive brugere. En aktiv bruger er en person, der skriver et tweet mindst en gang om ugen. Selvom antallet af Twitter-konti, der er registreret hidtil, er meget stort og udgør 1,3 mia., blev dog 44 % af dem aldrig brugt. Dette betyder, at der er brugere, der åbnede en konto uden at have skrevet et eneste tweet [60 Incredible and Interesting Twitter Stats and Statistics].

Når en bruger går ind på Twitter, skal han/hun hypotetisk besvare spørgsmålet: “Hvad sker der?” [<https://twitter.com>]. I Mischauds [Mischaud, 2007] undersøgelse af 5.767 tweets behandlede 58,5 % af meddelelserne imidlertid ikke dette spørgsmål. På den anden side er antallet af personer, der bruger Twitter til at interagere med hinanden, større og større, selvom Twitter ikke blev skabt til dette formål [Honeycutt, Herring, 2009].

For at gøre kommunikationen nemmere har Twitter-brugere introduceret en helt ny anvendelse af det velkendte @-tegn som en markør for adressivitet. Adressiviteten blev karakteriseret af Werry [Werry, 1996, p. 52–53] for Internet Relay Chat (IRC). Den betyder, at en bruger markerer en anden bestemt bruger ved at sætte dennes navn i begyndelsen af hver besked (se også 2.3.1.1).

Twitters potentielt vigtige rolle med hensyn til interaktion mellem mennesker er at samarbejde, dvs. Twitter bruges til at udbrede information til institutionelle omgivelser, og til at forbinde grupper af mennesker, der er i kritiske situationer. På grund af dets adgangsflexibilitet og letvægtsstruktur kan Twitter derudover også potentielt bruges til at dele forskellige ideer og koordinere aktiviteter ligesom instant messaging, men på en mere dynamisk måde [Honeycutt, Herring, 2009, p. 1]. Også for Java et al. [Java et al., 2006] er at samtale det vigtigste formål, man bruger Twitter til⁶. De fandt ud af, at 21 % af brugerne brugte Twitter til det, og 12,5 % af alle tweets var en del af konversationer.

Nogle argumenterer, at Twitter ikke var skabt til at samarbejde, og at Twitter derfor ikke skal overvejes som en samtaleform. Quan-Haase et al. [Quan-Haase et al., 2005] henviser imidlertid til, at der er eksempler på udvidede samtaler, hvor brugere allerede drager fordel af Twitter til uformelle samarbejdsformål, og samtale er en væsentlig samarbejds-komponent.

2.3.1. Twitters kommunikationsoperatører

Ifølge Thimm, Dang-Anh, Einspänner [Thimm, Dang-Anh, Einspänner, 2012, s. 298] er der følgende Twitter-kommunikationsoperatører (jf. [Rybszleger, 2017, s. 194]), illustreret i Tabel 1.

⁶ Java et al. [Java et al., 2006] deler formål, man bruger Twitter med, i 3 kategorier. Den første danner *daily chatter*, der diskuterer tanker og episoder i deres liv. Den anden kategori er at dele informationer og url, og den tredje: at sende meddelelser.

Table 1. Twitters operatører [Thimm, Dang-Anh, Einspänner, 2012, p.298; Rybszleger, 2017, p. 194]

kommunikationsoperatører	betydning
@-reply, @-mention	adressering, henseende, nævnelse
hashtag	organisation, strukturering, tagging (folksonomies)
linking	referere, sequencere, multimodal videreføring
retweet	diffusion, redistribution, citation

Med ovennævnte kommunikationsoperatører tilbyder Twitter en række muligheder for at føre en digital diskurs. De konstituerer diskursnetværket Twitter, der på det interne niveau udmærker sig ved at være en blanding af nyheder, en synkron interpersonel kommunikation og social gruppedannelse [Thimm, Einspänner, Dang-Anh, 2012].

Ifølge Boyd, Golder, Lotan [Boyd, Golder, Lotan, 2010], der har analyseret næsten 450.000 tweets (uden for de såkaldte *protected accounts*), udgør de diskursive beskeder 66 % af alle tweets, hvoraf 36 % indeholder @-reply / @-mention, 22 % et link, 5 % et hashtag og 3 % var retweets. De øvrige 34 % tilhører den såkaldte fatiske kommunikation⁷. Et tweet kan derfor enten kun være en ensrettet besked, der blev sendt af en user til twittersphere, eller en multidimensional diskurs, der blev skabt af tweets af mange forskellige brugere [Dang-Anh, Einspänner, Thimm, 2013, s. 80; Smułczyński, 2018, s. 277].

Dang-Anh, Einspänner, Thimm [Dang-Anh, Einspänner, Thimm, 2013, s. 80] kalder Twitter et *diskurssystem*, der “sich aus multireferenziellen Verweisstrukturen heraus entwickelt und ein spezifisch semiotisch kodiertes Kommunikationsmedium darstellt”. Derudover skelner de mellem tre niveauer af Twitter-kommunikation. Operatørniveauet er det forudbestemte tegnsystem, tekst er tweetindhold, og handlingsniveauet danner handlingsmål og handlingsformål [Dang-Anh, Einspänner, Thimm, 2013, s. 80; Smułczyński, 2018, s. 278].

⁷ Teknologiblog TechCrunch har derudover udgivet en detaljeret brugerstatistik, ifølge hvilken 38 procent af brugerne aldrig har sendt et eneste tweet [Cook, 2009].

De ovennævnte 4 operatører refererer til tekst- og handlingsniveauet. I det følgende findes der en detaljeret beskrivelse af dem.

2.3.1.1. @-reply, @-mention

@Username-syntaksen kan bruges til enten at nævne en anden Twitter-konto, eller at adressere den direkte. I begge tilfælde modtages der altid notifikationer af brugeren. Ud af teksteniveau-perspektivet kan det konstateres, at @-tegnet altid skal stå direkte forud for brugernavnet så man kan linke tweetindhold til en anden bruger [Dang-Anh, Einspänner, Thimm, 2013, s. 81].

På handlingsniveauet har @-operator bortset fra sine to hovedfunktioner: adressering og mention også andre anvendelsesmuligheder [Honeycutt, Herring, 2009, p.5–6]. Den mest betydningsfulde af dem er, at den forbinder individuelle tweets, og på den måde genererer interaktionssekvenser mellem et hvilket som helst antal af Twitter-brugere. Adresseringen medfører ikke automatisk en opfordring til interaktion, hvad Honeycutt, Herring [Honeycutt, Herring, 2009] også antyder:

Moreover, it is not self-evident that all uses of the @ sign in tweets are intended to create conversation, or that all Twitter conversations use the @ sign. Additional factors may need to be accounted for to determine if, and if so, to what extent, twittering is conversational, including the user's intention behind displaying an @ sign and whether @ signs that direct messages to others receive any response [Honeycutt, Herring, 2009, p.2].

Den er ofte en form for informationsforsyning, der forbindes med linking. Andre anvendelsesmuligheder af @-operator er bl.a. kontakt- og opmærksomhedsetablering, responsivitet, dialog / interaktion, kontekstualisering [Dang-Anh, Einspänner, Thimm, 2013, s. 82–83].

2.3.1.2. Hashtag

Et hashtag (fra engelsk *hashtag* af *hash* (sign) 'tegnet, havelåge' og *tag* 'mærke') skabes ved at sætte tegnet (havelåge) foran et ord eller et udtryk (f.eks. hvorerderenvoksen; xfactor.dk; uchodzczy; LGBT). Denne proces kaldes *indeksering* eller *tagging*, og det på den måde opståede hashtag bliver fremhævet automatisk⁸.

⁸ Hashtags' fontfarve adskiller sig oftest fra den øvrige teksts farve.

Tweets med et hashtag kan researches hhv. filtreres med det samme [Siever, 2012, s. 81]. Ved at klikke på et hashtag kan der ses en timeline med alle de tweets, der har det samme hashtag. Ved hjælp af hashtagging kan en bestemt gruppe af Twitter-brugere gøre hele Twitter-samfundet opmærksomt på et konkret emne. Tagging-processen fører således til strukturering af mikroblog-diskursen [Dang-Anh, Einspänner, Thimm, 2013, s. 84]. På den måde dannes der også bestemte *ad hoc-offentligheder*, der ofte forbinder forskellige mennesker, der normalt ikke kender hinanden personligt.

Hashtags er meget mere end simple søgeværktøjer. De hjælper bl.a. med at organisere og strukturere handlingen i relevante informationer. Eksistensen af hashtags gør det også muligt at indlejre den sproglige handling i et tweet i en bestemt kontekst. Derudover henviser de kontekstualiserende hashtags enten til tilfældige processer eller til skemaer fra baggrundskendskabet [Dang-Anh, Einspänner, Thimm, 2013, s. 84; Smulczyński, 2018, s. 278–279].

Dang-Anh, Einspänner, Thimm [Dang-Anh, Einspänner, Thimm, 2013, s. 84] henviser også til den kommunikative brug af hashtagget, hvorved det drejer sig om “kommunikativ-funktionale Verschlagwortung”. Et hashtag har derfor ikke kun en kontekstualiserende funktion. Det bruges også til semantisk præcisering af en sproglig ytring, som f.eks. i (1), hvor hashtagget bifaab informerer om, at tweetens indhold vedrører fodboldspillet mellem Brøndby IF og Aalborg BK.

- (1) En overskrift på kampen kunne være: Brøndby Maae godt bifaab⁹ [15] ‘A headline for the match could be: Brøndby Maae godt bifaab’

2.3.1.3. Linking

Hyperlinket er det mest komplekse blandt twitterkommunikationsoperatorerne [Thimm, Einspänner, Dang-Anh, 2012, s. 9]. Som allerede nævnt i 2.2. kan et tweet siden november 2017 have 280 tegn. Før var det 140 tegn, og denne tegnbegrænsning kunne ved linking hurtigt overskrides¹⁰. Som hjælpemiddel fungerer de såkaldte shorturl-sider, som

⁹ Alle eksempler fra korpusset i en original skrivemåde.

¹⁰ Ifølge Twitter-regler har hvert hyperlink 23 tegn uafhængig af sin længde [How to post links in a Tweet].

f. eks. bit.ly eller tinyurl.com, der muliggør konvertering og forkortning af hyperlinks.

Hyperlinks, der henviser til eksterne indhold på internettet, opfylder med hensyn til handlingsniveaet to funktioner. Den første funktion er simpelthen at informere *twittersphere* om noget. Ved den anden funktion drejer det sig om at understøtte ens egne meninger og argumentationer [Thimm, Einspänner, Dang-Anh, 2012, s. 9].

Derudover kan argumentationer og indhold udvides ved at linke til yderligere billeder, videoer eller lydfiler, der mere intensivt lader tweet-indholdet formidle, emotionalisere og illustrere [Thimm, Einspänner, Dang-Anh, 2012, s. 9; Smułczyński, 2018, s. 279].

2.3.1.4. Retweet

At *retweete* (RT) betyder at anbefale et tweets indhold, der blev forfattet af en anden Twitter-bruger, til ens egne følgere. Til et sådan videresendt tweet bliver der ikke sjældent tilføjet en kommentar. Den prototypiske formel for en retweet er “RT @bruger tweet-indhold”, men Boyd, Golder, Lotan [Boyd, Golder, Lotan, 2010] gør opmærksom på at “retweeting has more structural complexity than @replies and hashtags”. Der eksisterer altså ikke nogen universel syntaks for at retweete. Ud over RT @ skal her nævnes de følgende retweet-operatorer: retweeting @, retweet @, (via @), RT (via @), thx @, HT @, r @ og @.

På handlingsniveaet skelner Boyd, Golder, Lotan [Boyd, Golder, Lotan, 2010] mellem ni funktioner hos retweeting. Til de vigtigste hører utvivlsomt reference og genereringen af opmærksomhed [Dang-Anh, Einspänner, Thimm, 2013, s. 80], hvorved det originale tweet gøres tilgængelig for et bredere publikum, såvel som tweetforfatterens popularitet bliver større¹¹.

Derudover betyder en retweet, at en bruger simpelthen godkender indholdet af det videresendte tweet medmindre han/hun tilføjer enten en yderlig kommentar til retweetet eller en information til sin egen bruger-profil¹². Desuden betyder en retweet, at en bruger simpelthen god-

¹¹ Et godt eksempel ville være Barack Obamas tweet, der inkluderer et citat fra den afdøde sydafrikanske anti-apartheid-aktivist og senere præsident Nelson Mandela: “Ingen er født til at hade en anden person på grund af hans hudfarve eller hans baggrund eller hans religion...” Tweeten har næsten 1,7 millioner retweets [Das ist der Tweet mit den meisten Likes aller Zeiten].

¹² Der er en passende henvisning i bruger-profilen, f.eks. RT ≠ godkendelse.

kender meddelelsen om det videresendte tweet, medmindre han eller hun også kommenterer et videresendt tweet i tweetet eller på sin profil [Smułczyński, 2018, s. 280].

3. DEN KONTRASTIVE ANALYSE AF DANSKE OG POLSKE TWEETS

3.1. Ortografi

Skrivemåden af danske og polske tweets er stort set normativ. I de dansksprogede tweets forekommer 99,5 % af ordforrådet i standardortografi. I de polsksprogede tweets er det 98,8 % af ordforrådet. Det kunne være lidt overraskende, fordi fejlfulde ord og udtryk konfronteres i forskellige internetkommentarer. Alligevel udviser en lille mængde af tweets en substandard ortografi. I sprogvidenskab betyder substandard et område under det normaliserede standardsprog [Siever, Schlobinski, 2013, s. 45]. Området omfatter bl.a. dialekter og daglig tale. Med substandard ortografi mener jeg skriftsprogsområdet under den standardiserede ortografi.

I korpusset har jeg skelnet mellem en konsekvent anvendelse af små bogstaver, som fx i (2) og (3), en konsekvent anvendelse af majuskler og en såkaldt hybrid stavemåde.

- (2) @Bjornooo når man ser bort fra lars vilks komiteen og dan park komiteen [83]¹³ ‘*apart from the lars vilks committee and the dan park committee*’.
- (3) @JarekJarek01 ...dwie chore, jedna na żółtaczkę, druga na czerwonkę lub nadciśnienie... [548] ‘*@JarekJarek01 ...two sick, one with jaundice, the other with dysentery or hypertension...*’.

Intet tweet er kun skrevet med majuskler. Ud af 640 analyserede tweets er der kun de to ovenfor, der er skrevet konsekvent med små bogstaver. I (2) kan man se, at navnene også er blevet skrevet med små bogstaver. Derudover mangler der interpunktion i sætningen.

Hybridstavningen forekommer kun i ét tweet. I det polsksprogede tweet (4) nedenfor forekommer der et lille forbogstav:

¹³ Eksemplerne er nummererede, hvor tallet i en kantet parentes henviser til tweetnumret i korpusset.

- (4) Pomagają, a jedynie potwierdzają stereotypowe pokazywanie Polaków i polskiej ksenofobii/antysemityzmu), Mały smaczek: prezydent mieszka w Belwederze [587].
'(they — MS) help, but (they — MS) only confirm the stereotypical portrayal of Poles and Polish xenophobia/antisemitism), A little tidbit: the president lives in the Belvedere.'

Afvigelser i en konsekvent anvendelse af små/store bogstaver er meget større i SMS-kommunikationen end i Twitter og udgør omkring 60 % [Schlobinski et al., 2001, s. 7].

Her skal også gøres opmærksom på de ord i polsksprogede tweets, hvor bogstaver med diakritiske tegn: ą, ć, ę, ł, ń, ó, ś og ź/ż blev erstattet med a, c, e, l, n, o, s og z. Jeg formoder, at denne metode har sin oprindelse i sms'er. For omkring 15–20 år siden var det meget dyrt at sms'e, og at bruge diakritiske tegn i en sms forkortede dens længde fra 160 til 80 tegn. Derfor blev diakritiske tegn bevidst erstattet med ikke-diakritiske. Twitter-brugere har imidlertid opgivet denne vane. I det polsksprogede korpus har jeg i alt fundet 26 ord uden diakritiske tegn, hvilket udgør 0,42 % af alle ord. En af brugere brugte sådanne ord i næsten alle deres tweets (5):

- (5) Co **sie dziwic, ze** dla **czlowieka zarabiajacego powyzej** 60.000 **zl** 800 **zl** to ochlap. Tyle to on wydaje na wino [602]
'No wonder that for a man earning more than 60.000 PLN 800 PLN is a splash. That's what he spends on wine.'

Det er fremfor alt egennavne, der både i dansk og i polsk skrives med stort. Men i det polske sprog er der en regel, at et ord, som man på grund af personlige årsager ønsker at fremhæve, også kan skrives med stort. I det polske korpus er der to sådanne eksempler (6) og (7), hvor Twitter-brugere ønskede at understrege en persons betydning:

- (6) Co tam **Prezes** mówił o wolności? [337] 'What did the Chairman say there about freedom?'
- (7) Czytam, że złogi postkomunistyczne z @ZNP_ZG straszą Dzieci, że te będą musieli odrabiać terroryzm nauczycieli w wakacje lub powtarzać klasę. Bandyterka ma media i dziennikarzy po swojej stronie dlatego może na takie zapowiedzi i stresowanie **Dzieci** i **Rodziców** sobie pozwolić [452] 'I read

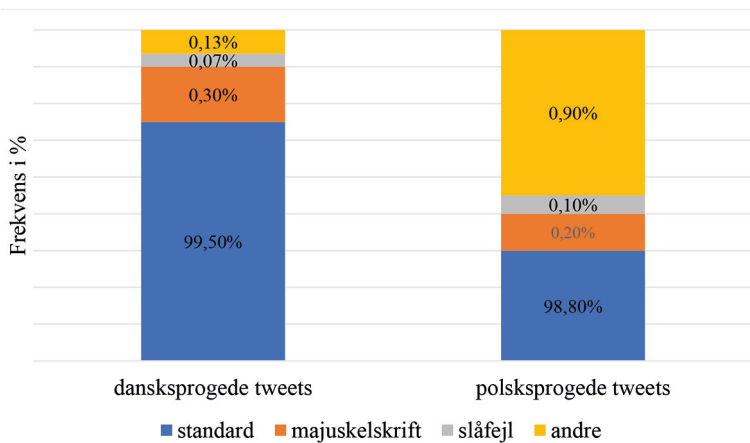
that the post-communist scum from @ZNP_ZG are threatening Children that they will have to make up for the terrorism of teachers during the vacations or repeat a grade. The bandits have me-dia and journalists on their side so they can afford such announcements and stress children and parents’.

Iterative strukturer forekommer ikke i tweets. I (8) blev ordene kun adskilt fra hinanden med kommaer, og i (9) blev adverbialt skrevet sammen:

- (8) @MarBasiL83 Rozumiem. **Metafora,artysta,skojarzenia...** [479] ‘@MarBasiL83 I see. Metaphor, artist, association...’
- (9) Kom så med 3 point **iaften** 😊😊 [131] ‘Come up with 3 points tonight 😊😊’.

I talesproget udtrykkes stærk emotionalitet med en høj lydstyrke. I internetsproget imiteres skrig med majuskelskrift, og på den måde kan nogen fokusere på et bestemt ord. I det danske korpus udgør sådanne ord 0,3 %, mens det i det polske er 0,2 % af alle ord. Ud over fokuseringer på det denotativ-deskriptive niveau (10), findes der sådanne fremhævelser, der er forbundet med en stærk vurderende dimension (11) [Siever, Schlobinski, 2013, s. 47]:

- (10) Jeg glemte totalt at nævne Mathias Kvistgaaren. Så her kommer en lille hyldest: **MATHIAS KVISTGAARDEN HAR FORLÆNGET, JAAAAAA, FLERE MÅL, MERE FLIK-FLAK!!!** ♀ [178] ‘I totally forgot to mention Mathias Kvistgaaren. So here’s a little tribute: **MATHIAS KVISTGAARDEN HAS EXTENDED, YEAAAAA, MORE GOALS, MO-RE FLIK-FLAK!!!**’
- (11) @oko_press @a_szczesniak80 @DWielowieyska @pisorg-pl PiS **WSPIERA** swój rząd wobec medialnej nierównowagi na niekorzyść obecnej władzy. Co w tym dziwnego...? Ale nie może i nie musi ponosić kosztów działania **RZĄDU** wykonującego swe działania wprowadzające reformy w państwie. Wdrażanie reform to koszt **RZĄDU**, a nie partii polit.PIS [549] ‘PiS SUPPORTS its government in the face of a media imbalance to the disadvantage of the current government. What is strange about it...? But it cannot and does not

Figur 4. Ortografi i de dansksprogede og polsksprogede tweets

have to bear the costs of the GOVERNMENT doing its job of introducing reforms in the country. Implementing reforms is the cost of the GOVERNMENT, not of the political party PIS’.

Fejlprocenten ved de analyserede tweets er meget lav. Slåfejl som fx i (12) forekommer kun i 0,07 % af det danske og 0,1 % af det polske Twitter-ordforråd:

- (12) Nej, hov! 38 uger. 🧑🏻👤👤👤 Hvilket **io** var den travleste weekend på Hvidovre det år. Der var vist overskyet den nytårsaften. 🧑🏻👤 [269] ‘No, hey! 38 weeks. 🧑🏻👤 Which was the busiest weekend at Hvidovre that year. I think it was cloudy on New Year’s Eve. 🧑🏻👤’

Jeg har opsummeret resultaterne af undersøgelsen af Twitter-skrivemåde i det nedenstående diagram (se Figur 4).

Som man kan se, er både den danske og den polske Twitter-ortografi relativt normmæssig.

3.2. Talesprog

Når man på den ene side skelner mellem den til den sproglige situation bundne og ikke-bundne kommunikation, og på den anden side mellem det talte og skrevne sprog, kan skemaet hos Koch, Oesterreicher

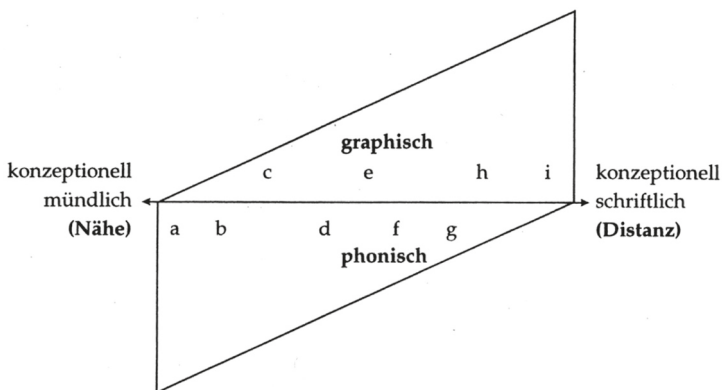

Abb. 44.1: Schematische Anordnung verschiedener Äußerungsformen im Feld medialer und konzeptioneller Mündlichkeit/Schriftlichkeit (a = familiäres Gespräch, b = Telefongespräch, c = Privatbrief, d = Vorstellungsgespräch, e = Zeitungsinterview, f = Predigt, g = wissenschaftlicher Vortrag, h = Leitartikel, i = Gesetzestext)

Figur 5. Nær- og fjernkommunikation [Koch, Oesterreicher, 1994]

[Koch, Oesterreicher, 1994] tages som et udgangspunkt, hvad angår nær- og fjernkommunikation [Siever, Schlobinski, 2013, p. 48].

De to forfattere skaber et klart skel mellem konception og realisering af en sproglig ytring. For Koch, Oesterreicher kan koncept i en ytring enten *tales* eller *skrives* [Koch, Oesterreicher, 2008, s. 199f.]. På den anden side skelner forfatterne mellem en grafisk og en fonisk realiseringsform, hvorved forholdet mellem de to realiseringsformer er kendetegnet ved en streng dikotomi, dvs. formidlingen af en ytring foregår enten via den akustisk-foniske eller via den visuelt-grafiske kanal [Marx, Weidacher, 2014, s. 107ff.].

I en prototypisk situation af en mundtlig kommunikation har vi med en samtidig tilstedeværelse af en talende og en lyttende at gøre, hvorved det sproglige tegn også ledsager kropssproget (gestik, mimik), såvel som andre paraverbale midler: intonation, lydstyrke, talehastighed osv. Derimod findes der i den skriftlige kommunikation hverken ikkeverbale eller paraverbale tegn. Derudover er der en rumlig og tidsmæssig afstand mellem de kommunikerende. Således konfronteres den kommunikative afstand i den prototypisk skriftlige kommunikation med den kommunikative nærhed i den fonisk realiserede kommunikation.

Men spørgsmålet er, om vi i internetæraen stadig har med en prototypisk skriftlig / mundtlig kommunikation at gøre? Man kan endda

observere en tendens til, at mundtlig face-to-face-kommunikation i stigende grad erstattes af forskellige former for internetkommunikation, såsom diskussionsfora, WhatsApp, chat og (netop) Twitter.

Disse former for kommunikation er dialogiske og synkrone. Ifølge Runkehl, Schlobinski, Siever [Runkehl, Schlobinski, Siever, 1998, s. 116] kan flere og flere mundtlige aspekter af sprogbrug i internetkommunikation opdages, som om man på den måde vil *efterligne* face-to-face-kommunikationen. Ifølge Schlobinski, Siever [Siever, Schlobinski, 2013, s. 48] kan derfor den mediale skrivning karakteriseres ved en konceptuel oralitet, hvilket afspejles i tilsvarende og mere eller mindre almindelige oralitetsmarkører.

Sådanne oralitetsmarkører forekommer på forskellige sproglige niveauer: på det fonetisk-grafiske, på det leksikalske og på det syntaktiske niveau¹⁴ [Siever, Schlobinski, 2013, s. 49].

3.2.1. Det fonetisk-grafiske niveau

Til det fonetisk-grafiske niveau hører sådanne oralitetsmarkører som elision, assimilation, klitisering og lydliggende skrivemåde [Siever, Schlobinski, 2013, s. 49].

Elisionen kan defineres som et bortfald af én eller flere sproglyd, der ikke er accentuerede [Marx, Weidacher, 2014, s. 112]. I det analyserede materiale forekommer elisionen kun i de dansksprogede tweets, og de udgør 1,25 % af alle ordformer. I eksemplerne nedenunder er der bl.a. reduktionen af *-e* i *ikke* i (13) → *ikk* og af *-nne* i *kunne* i (14) → *ku*:

- (13) @wackZcsgoo @Sorby_Esport Tror personligt i kunne havde vundet med @officielol1v3r selvom han **ikk** er på holdet men mere fordi i har spillet sammen så længe, og han kender alle jeres ting :) men gj med resultatet 😊 [136] 'Personally think you could have won with @officielol1v3r even though he's not on the team but more because you've played together for so long and he knows all your stuff :) but gj with the result.'
- (14) @Larsnoe @SorensLeif @Simon_Bitsch @Mortenk90 @BrondbyLyd Mega stærkt Tjekkede selv Tipsbladet og da jeg ikke **ku** finde den der, måtte det jo være fabrikeret. Men det galopperer hurtigt... [173] 'Very strong I checked Tipsbladet

¹⁴ Det syntaktiske niveau bliver analyseret i den anden del af undersøgelsen.

and since I couldn't find it there, it must have been fabricated.
But it gallops fast...'

Mens der ingen eksempler blev fundet for assimilation, er der blandt de analyserede tweets ét eksempel på klise. I klisen tilknyttedes der tryk-svage ordformer eller morfemer til et trykstærkt, prominent led [Hansen, Heltoft, 2011, s. 1638]. Klisen kunne derfor kaldes et fonologisk træk. Der skelnes mellem proklitiske (foranstillede) og enklitiske (efter-stillede) led. I (15) har vi med et proklitisk led at gøre, hvor udtalen af præpositionen med foran tryksvagt pronomen dem er ['mæ]:

- (15) @nurse_seb @bjarkelindemann Væk **m dem** [238] 'Away with them.'

Den lydliggende skrivemåde er den oralitetsmarkør, hvor der findes flest eksempler både blandt de danske (fx i (16)) og de polske tweets (fx i (17)):

- (16) Old **Skool** 😊 [1] 'Old School.'
(17) @thomas_dudek @ciachryba **Kajne anung** [328] 'No idea.'

3.2.2. *Det leksikalske niveau*

På det leksikalske niveau nævner Schlobinski, Siever [Siever, Schlobinski, 2013, s. 49] onomatopoietika, dialektord og udtryk fra daglig tale. I korpusset findes der kun eksempler på onomatopoietika, som fx i (18) og (19):

- (18) @AndersBksgaard **Hahah**. Skægt. Jeg synes, at den giver rigtig god mening. [317] 'Hahah. Funny. I think it makes a lot of sense.'
(19) @BurzynskaAga No więc w tym wywiadzie pan doktor wyjaśnia. Że program to to, to i tamto (pierwsze zdanie twitterowej zajawki), a hasło na wybory do PE definiuje Wschód/Zachód (drugie zdanie twitterowej zajawki). I to jest właśnie skrót z dwóch wątków. Ale żeby aż trzy razy czytać? **Fiu, fiu** 😊 [363] 'So in this interview, the doctor explains. That the program is this, this and that (the first sentence of the twitter snippet), and that the slogan for the EP election defines East/West (the second sentence of the twitter snippet). And that's

the shorthand of the two threads. But to read it three times?
Phew, phew’.

Hvad det mest interessante er, er, at der er væsentligt flere danske tweets med onomatopoietika end polske. Det skal tilføjes, at de leksikalske oralitetsmarkører skal ses som nærhedsmarkører, der sammen med afvigelserne fra skriftsprognormen reducerer afstanden mellem Twitter-brugeren og dens modtagere. Når man vælger det passende fonetisk-grafiske og leksikale middel, forskyder man automatisk graden af kommunikationstilstand mod venstre (sml. Nähe / Distanz i figur 5). Hvis et tweet skulle placeres på fig. 5, skulle den ligge lidt nærmere til polen *kommunikative Distanz / konzeptionelle Schriftlichkeit* ‘kommunikativ distance / konceptuel skriftlighed’ i modsætning til fx en sms, der ligger klart i retning af polen *kommunikative Nähe / konzeptionelle Mündlichkeit* ‘kommunikativ nærhed / konceptuel mundtlighed’.

4. OPSUMMERING

Selvom kun 1 % af befolkningen i Danmark bruger Twitter aktivt, og 14 % i Polen, er dette sociale netværk en interessant kilde for dansk-polsk sprogforskning. I undersøgelsen blev i alt 320 danske og 320 polske tweets analyseret med hensyn til divergenserne, der forekommer inden for sådanne sproglige fænomener som ortografi og talesprog.

Kontraster i ortografi er næsten umærkelige. Mens i de dansksprogede tweets forekommer 99,5 % af ordforrådet i standardortografi, er det i de polsksprogede tweets 98,8 % af ordforrådet. Slåfejl danner kun 0,07 % af det danske og 0,1 % af det polske Twitter-ordforråd. Når det drejer sig om majuskelskrift, udgør ord skrevet kun med majuskler 0,3 % af alle ord i det danske korpus. Det er kun 0,1 % mere end i det polske korpus, hvor 26 ord blev derudover skrevet uden diakritiske tegn (0,42 % af alle ord).

Inden for talesprog forekommer både elision og klise kun i de dansksprogede tweets. Eksempler på den lydliggende skrivemåde findes der oftere i det polske (0,94 %) end i det danske korpus (0,31 %). Til gengæld er der flere onomatopoietika i de dansksprogede tweets (2,81 %) end i de polsksprogede (0,31 %).

Tabel 2 indeholder opsummeringen af alle kontraster mellem de danske og de polske tweets:

Tabel 2. Opsummeringen af kontraster mellem de danske og de polske tweets

område	karakteristikon	resultat	
		dansk	polsk
statistik	data	320 tweets af 16 mandlige og 16 kvindelige bruger	320 tweets af 16 mandlige og 16 kvindelige bruger
	mængde af tegn (uden mellemrum)	35788 ¹⁵	39271 ¹⁶
	mængde af ord	6726 ¹⁷	6118 ¹⁸
Ortografi	standardstavning	99,5 % (af alle ord)	98,8 % (af alle ord)
	en konsekvent anvendelse af små bogstaver	1,25 % (af alle tweets)	0,31 % (af alle tweets)
	en konsekvent anvendelse af store bogstaver	0,3 % (af alle ord)	0,2 % (af alle ord)
	hybrid stavemåde	0 % (af alle tweets)	0,31 % (af alle tweets)
	mangel af diakritika	0,42 % (af alle ord)	0,54 % (af alle ord)
	fremhævelse	0,3 % (af alle ord)	0,2 % (af alle ord)
	slåfejl	0,07 % (af alle ord)	0,1 % (af alle ord)
Talesprog	elision	1,25 % (af alle ord)	0 %
	assimilation	0 %	0 %
	klise	0,31 % (af alle tweets)	0 %
	lydlignende skrivemåde	0,31 % (af alle tweets)	0,94 % (af alle tweets)
	onomatopoietika	2,81 % (af alle tweets)	0,31 % (af alle tweets)

¹⁵ 111,8 tegn pr. tweet.

¹⁶ 122,7 tegn pr. tweet.

¹⁷ 21 ord pr. tweet.

¹⁸ 19,1 ord pr. tweet.

Selvom Twitter først ligger på den 11. plads blandt de største sociale netværker¹⁹, er det det vigtigste mikro-blogging-værktøj, og efter min mening altså det vigtigste sociale netværk i verden udover Facebook.

På grund af sin nemme tekniske håndtering og tegnbegrænsning er Twitter forudbestemt til *user generated content*. På samme tid åbner dette sociale netværk også et bredt forskningsfelt for forskellige videnskaber. Ud af lingvistik, medie- eller kommunikationsvidenskab kunne man forvente forskellige oplysninger om Twitters brugertypologi, funktioner (informere, orientere, fornøje osv.) og især sproglige egenskaber.

REFERENCES

- 60 Incredible and Interesting Twitter Stats and Statistics. Available at: <https://www.brandwatch.com/blog/44-twitter-stats/> (accessed: 12.07.2018).
- Boyd D., Golder S., Lotan G. Tweet, Tweet, Retweet: Conversational Aspects of Retweeting on Twitter. *43rd Hawaii International International Conference on Systems Science (HICSS-43 2010), Proceedings*. Koloa / Kauai, 2010, P. 1–10. Available at: <https://ieeexplore.ieee.org/document/5428313/?arnumber=5428313> (accessed: 16.11.2017).
- Cook G. *Why Don't Teens Tweet? We Asked Over 10.000 of Them*. 2009. Available at: <https://techcrunch.com/2009/08/30/why-dont-teens-tweet-we-asked-over-10000-of-them/> (accessed 31.05.2020).
- Dang-Anh M., Einspänner J., Thimm C. Mediatisierung und Medialität in Social Media: Das Diskurssystem "Twitter". *Sprache und Kommunikation im technischen Zeitalter*. Berlin / Boston: De Gruyter, 2013. S. 69–91.
- Das ist der Tweet mit den meisten Likes aller Zeiten. Available at: <https://t3n.de/news/tweet-meisten-likes-aller-zeiten-848009> (accessed: 14.07.2018).
- Hansen E., Heltoft L. *Grammatik over det danske sprog*. Odense: Syddansk Universitetsforlag, 2011. 1842 s.
- Honeycutt C., Herring S. Beyond Microblogging: Conversation and Collaboration via Twitter. *Proceedings of the Forty-Second Hawai'i International Conference on System Sciences (HICSS-42)*. Los Alamitos, CA: IEEE Press, 2009. Available at: http://www.let.rug.nl/welling/cc/honeycutt_herring-Beyond%20Microblogging.pdf (accessed: 27.07.2018).
- How to post links in a Tweet*. Available at: <https://help.twitter.com/en/using-twitter/how-to-tweet-a-link> (accessed: 19.05.2020).
- Is twitter about to have a big spam problem?* Available at: <http://mashable.com/2008/03/24/twitter-spam/> (accessed: 17.05.2020).

¹⁹ Kilde: de.statista.com [Tilgang: 13.07.2018]

- Java A., Finin T., Xiaodan S., Belle T. *Why We Twitter: Understanding Microblogging Usage and Communities*. 2007. Available at: https://ebiquity.umbc.edu/_file_directory_/papers/369.pdf (accessed: 27.07.2018).
- Jungherr A. *Twitternde Politiker: Zwischen buntem Rauschen und Bürgernähe 2.0. Soziale Netze in der digitalen Welt: Das Internet zwischen egalitärer Beteiligung und ökonomischer Macht*. Frankfurt am Main: Campus Verlag, 2009. S. 99–127.
- Koch P., Oesterreicher W. Mündlichkeit und Schriftlichkeit von Texten. *Textlinguistik: 15 Einführungen*. Tübingen: Gunter Narr Verlag, 2008. S. 199–215.
- Koch P., Oesterreicher W. Schriftlichkeit und Sprache. *Schrift und Schriftlichkeit. Writing and its use. Ein interdisziplinäres Handbuch internationaler Forschung. An Interdisciplinary Handbook of International Research*. Berlin / New York: Walter de Gruyter, 1994. S. 15–43.
- Krishnamurthy B., Gill P., Arlitt M. A Few Chirps About Twitter. *Proceedings of the first Workshop on Online social networks — WOSN. 17.–22.08.2008*. Seattle / New York, 2008. P. 19–24. Available at: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.190.5190&rep=rep1&type=pdf> (accessed: 27.07.2018).
- Lemke J. Travels in hypermodality. *Visual Communication, Band 1*, 3. New York, 2002. P. 299–325.
- Marx K., Weidacher G. *Internetlinguistik. Ein Lehr- und Arbeitsbuch*. Tübingen: Narr Verlag, 2014. 236 s.
- Mischaud E. *Twitter: Expressions of the Whole Self. An investigation into user appropriation of a web-based communications platform*. London, 2007. Available at: <http://www.lse.ac.uk/media-and-communications/assets/documents/research/msc-dissertations/2007/Mishaud-Final.pdf> (accessed: 26.05.2020).
- Moraldo S. Twitter: Kommunikationsplattform zwischen Nachrichtenticker, Small Talk und SMS. *Internet.kom. Neue Sprach- und Kommunikationsformen im WorldWideWeb. Band 1: Kommunikationsplattformen*, Roma, 2009. S. 245–281. Available at: <https://www.mediensprache.net/archiv/download.aspx?id=4229> (accessed 25.09.2019).
- Quan-Haase, A., Cothrel, J., Wellman, B. Instant messaging for collaboration: A case study of a high-tech firm. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 10(4), article 13, 2005. Available at: <http://jcmc.indiana.edu/vol10/issue4/quan-haase.html> (accessed: 16.04.2020).
- Runkehl J., Schlobinski P., Siever T. *Sprache und Kommunikation im Internet*. Osnabrück/Selze: Westdeutscher Verlag, 1998. 234 s.
- Rybszleger P. Selbstdarstellung auf Twitter als Bestandteil einer Online-Identität und Kommunikationshandlung. *Grenzen der Sprache — Grenzen der Sprachwissenschaft I. Linguistische Treffen in Wrocław Vol. 13*. Wrocław / Dresden: Oficyna Wydawnicza ATUT — Wrocławskie Wydawnictwo Oświatowe, 2017. S. 191–202.
- Schlobinski P., Fortmann N., Groß O., Hogg F., Hortmann F., Theel R. Simsen. Eine Pilotstudie zu sprachlichen und kommunikativen Aspekten in der

- SMS-Kommunikation. *Networx*, Nr. 22, Hannover, 2001. Available at: <http://www.mediensprache.net/networx/networx-22.pdf> (accessed: 12.05.2020).
- Siever T., Schlobinski P. *Microblogs global. Eine internationale Studie zu Twitter & Co. Aus der Perspektive von zehn Sprachen und elf Ländern*. Frankfurt: Peter Lang, 2013. 311 s.
- Siever T. Zwischen Blog und SMS: Das Microblog Twitter.com aus sprachlich-kommunikativer Perspektive. *Entwicklungen im Web 2.0*. Frankfurt: Peter Lang, 2012. S. 73–96.
- Smułczyński M. 27:1. Der internationale Online-Diskurs zu Wahl des Präsidenten des Europäischen Rates. *Online-Diskurse im interkulturellen Gefüge. Wissenstransfer, Öffentlichkeiten, Textsorten*. Berlin: Peter Lang, 2018. S. 271–288.
- Storrer A. Hypertextlinguistik. *Textlinguistik. 15 Einführungen*. Tübingen: Gunter Narr Verlag, 2008. S. 315–332.
- The Top 15 Twitter Clients Used by the Top 35 Social Media Influencers. Available at: <https://nealschaffer.com/top-20-twitter-clients-2012/> (accessed: 10.05.2020).
- Thimm C., Einspänner J., Dang-Anh M. Twitter als Wahlkampfmedium: Modellierung und Analyse politischer Social-Media-Nutzung. *Publizistik*, 57(3), 2012. S. 293–313. Available at: https://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/53894/ssoar-publizistik-2012-3-thimm_et_al-Twitter_als_Wahlkampfmedium_Modellierung_und.pdf?sequence=1 (accessed: 27.07.2018).
- Werry C. C. Linguistic and interactional features of Internet Relay Chat. *Computer-mediated communication: Linguistic, social and crosscultural perspectives*. Amsterdam: John Benjamins, 1996. P. 47–63.
- Wśród polskich użytkowników Twittera przeważają mężczyźni, osoby z dużych miast i ze średnim lub wyższym wykształceniem (analiza). Available at: <https://www.wirtualnemedial.pl/artukul/twitter-jacy-sa-jego-polscy-uzytownicy-przewazaja-mezczyzni-osoby-z-duzych-miast-i-ze-srednim-lub-wyzszym-wyksztalaniem-analiza> (accessed: 22.08.2019).
- Zinko C. What is Biz Stone doing? *San Francisco Chronicle*. 2009. Available at: <https://www.sfgate.com/living/article/What-is-Biz-Stone-doing-3165704.php> (accessed 27.07.2018).

KORPUS

Korpuset er tilgængeligt under det følgende link: https://uniwroc-my.sharepoint.com/:b:/g/personal/michal_smulczynski_uwr_edu_pl/EREq1katNLhEnmjRMsD2O-oBIEq5pw8A8U_RABZCTcAbrw?e=qDgv68

Michał Smułczyński

University of Wrocław, Poland

**MICROBLOGGING IN DENMARK AND POLAND —
A CONTRASTIVE ANALYSIS. PART I**

For citation: Smułczyński M. Microblogging in Denmark and Poland — a contrastive analysis. Part I. *Scandinavian Philology*, 2021, vol. 19, issue 1, pp. 101–125.
<https://doi.org/10.21638/11701/spbu21.2021.107> (In Danish)

The anthology *Microblogs global* is an international study of Twitter. Fifteen researchers examined tweets in Chinese, German, English, French, Italian, Japanese, Dutch, Portuguese, Russian, and Spanish regarding the following linguistic phenomena: orthography, spoken language, vocabulary, reduction, syntax, graphostylistics, interaction and the functional aspects. The book was an inspiration for the analysis of tweets in Danish and Polish because the two languages were not included in the original study. Furthermore, a contrastive analysis of the Polish and Danish tweets is included to highlight the differences in the language of the tweets. The following article is the first part of this study. It deals with the social network and microblogging tool Twitter, including the more technical side of microblogging. The many types of tweets and the extensive terminology involved are thoroughly and conscientiously explained. The contrasts regarding orthography and spoken language are analyzed whereas the discrepancies in vocabulary, reduction, syntax, graphostylistics, interaction and the functional aspects will be described in the second part of the study. The basis for the description is a compilation of 640 tweets — 320 Polish and 320 Danish — from an inhomogeneous community that posts mainly in Polish / Danish. Profiles were chosen completely by chance and they belong to various politicians, journalists and individuals. The study covers the period from March 30 to April 6, 2019.

Keywords: microblog, Twitter, orthography, spoken language, contrastive analysis.

Michał Smułczyński

Lecturer,

University of Wrocław,

1, Plac Uniwersytecki, Wrocław, 50–137, Poland

E-mail: michal.smulczynski@uwr.edu.pl

Received: March 1, 2021

Accepted: April 16, 2021

UDC 811.113.4

Andrzej Szubert

Adam Mickiewicz University, Poland

I DETTE ÅBENBARINGENS LYS — ET EKSEMPEL PÅ ORDDANNELSE, INKONGRUENS ELLER MÅSKE NOGET HELT TREDJE?

For citation: Szubert A. *I dette åbenbaringens lys — et eksempel på orddannelse, inkongruens eller måske noget helt tredje?* *Scandinavian Philology*, 2021, vol. 19, issue 1, pp. 126–138. <https://doi.org/10.21638/11701/spbu21.2021.108>

Formålet med artiklen er at beskrive konstruktioner af typen *et kunstens hus* i dansk, hvor det første af substantiverne er i bestemt form (med efterhængt bestemt artikel) genitiv i attributiv og ikke bestemmende funktion i forhold til det efterfølgende substantiv. Bestemmeren (ubestemt eller bestemt artikel, demonstrativt pronomen m.m.) er i konstruktionen ikke direkte koblet til det efterfølgende substantiv, med til det sidste i frasen. Dette strider imod en almindelig nominalfrases struktur, hvor bestemmeren direkte henviser til det direkte efterfølgende substantiv. Tilsammen udgør de bestemmeren til det sidste substantiv (jf. *en bils ejer*). I tilfælde af den her drøftede konstruktion henviser bestemmeren til det sidste substantiv i frasen (jf. *dette herrens år*). Derudover kan der forekomme adjektiver foran begge substantiverne, men de henviser altid til det sidste substantiv (jf. *en vældig kræfternes udfoldelse*). Artiklen beskriver både de grammatiske og semantiske forhold i konstruktionen. Som det er vist i artiklen, drejer det sig her først og fremmest ikke om orddannelse, men om attributiv brug af et substantiv i bestemt form genitiv. For det andet er det også interessant at bemærke, at de semantiske forhold i konstruktionen ikke overlapper de grammatiske, men udgør et separat mønster, idet både bestemmeren, adjektiverne og attributivsubstantivet henviser til kernesubstantivet på det semantiske plan. Vigtigst af alt er dog, at der er stærke tegn på, at vi ikke har at gøre med nogle få eksempler på en mere litterær stil eller faste vendinger, som de nuværende sprogbrugere har arvet fra den fjerne sproglige fortid, men en regelmæssig syntaktisk konstruktion. For at konkludere det med sikkerhed ville det være hensigtsmæssigt at opfølge denne initiale undersøgelse med en korpusundersøgelse og helst også et spørgeskema, som kunne afsløre de indfødte brugeres opfattelse af konstruktionen.

Nøgleord: nominalfrase, genitiv, bestemthed, syntaktisk konstruktion, dansk grammatik.

1. INDLEDNING

Artiklen skal drøfte og beskrive konstruktioner af typen *det herrens år* i dansk, hvor substantivet *herrens* ikke er bestemmer, men beskriver, altså attribut til det efterfølgende substantiv, og hvor bestemmeren, i dette tilfælde *det*, er bestemmeren til *år* og ikke *herrens*, hvilket ville være det naturlige. Historien med konstruktionen, jeg gerne vil præsentere, rækker flere år tilbage, fra da jeg så sætningen:

”Euklid var for ham som *et åbenbarings lys*, og det irriterede ham at han ikke evnede at videregive den nye videns fantastiske betydning” [Follett, 2007, s. 541].

Jeg mente, at det var en redaktionsfejl eller inkongruens. Jeg kendte udtryk som *et lettelsens suk*, *i det herrens år*, men betragtede dem som ”forstenede”, ”fossile” levn fra ældre tider, der kun bruges som leksikaliserede faste vendinger. Det interessante her er, at bestemmeren *et* ikke kongruerer med det efterfølgende substantiv (*lettelsens*), men det sidste *suk*. Derudover er substantivet *lettelsens* i bestemt form med bestemt efterhængt artikel. Selve genitiven vækker som sådan ingen opmærksomhed. Efter de ”normale” grammatiske regler burde det hedde *en åbenbarings lys*, eller *åbenbarings lys*, hvor bestemmeren kongruerer med det efterfølgende substantiv.

På den anden side findes adjektiviske suffikser ved ubøjelige adjektiver som *-sens* (*livsens*, *dødsens*), *-ns* (*hjertens*, *nymodens*, *herrens*), *-s* (*sørens*, *pokkers*, *toplans*, *fuldblods*, *andenrangs*, *førsteklasses*, *dagligdags*, *gammeldags*), *-es* (*todages*). Ved at nævne eksempler af typen taler Aa. Hansen [Hansen, 1967 II, s. 220] om genitiven ved substantiver — altså kasussystemet, men det er adjektiver (selv når de stammer fra genitiver) og kan dermed ikke betragtes som substantiver i genitiv, da de nævnte suffikser føjes til stammer. *Gammeldags* er dog et eksempel på en sammendannelse. Min begrundelse for, at det er suffikser, er at fx *hjerte* er intetkøn, og det hedder dog *hjertens* og ikke *hjertets*, hvis det skulle være genitiv af *hjerte* i bestemt form singularis. Det er ikke alle suffikserne, der kan betragtes som en del af konstruktionen, for de skal i deres form stemme overens med den efterhængte bestemte artikel med genitivendelsen. Som nævnt før var min ide den, at det var orddannelse. Jeg stødte på flere eksempler af typen, der bekræftede min tese og troede, at problemet var løst, jf.

Biskop Guillem var *en kirkens mand* (...) [Lloréns, 2010, s. 44].

Hen havde i flere måneder kæmpet mod sin lyst, men gang på gang faldt han i *den samme utugtens synd*, som havde tilskyndet de to ældste blandt folket i biblens historie om Susanna i badet [Lloréns, 2010, s. 44].

Hvad der lignede *en forsigtighedens vej*, var i virkeligheden oversået af glaskår [Ludlum, 2007, s. 204].

Det ville være *en skæbnens ironi* at blive hængt op på grund af noget, man intet som helst havde at gøre med [Forsyth, 1982, s. 196].

Scoubide havde dengang næret bekymring for, at Roquebrun ville finde *disse ødelæggelsens købmænd*, der ved at handle heroin havde været årsag til en uskyldig ung piges død, før han eller andre gjorde det i samarbejde med *Brigade des Stupéfiants* fra Paris og det internationale narkopoliti [Gallico, 1976, s. 97].

Selv om han er et dæmonisk væsen- ganske vist med reelle hensigter- kan han ikke stille noget op mod *den hverdagens snusfornuft*, som får pigens mor til at ane uråd [KorpusDK].

Tilbage *i det Herrens år* 992 havde legationen fra Barcelona, som ledsagede Ramon Borrel til Carcassonne, vakt stor opsigt [Lloréns, 2010, s. 23].

Andre eksempler:

et hævnens alter [Enquist, 2010, s. 149]

et fornuftens rige [Enquist, 2010, s. 156]

i det fornuftens rige [Enquist, 2010, s. 159]

en beskæringens tid [Enquist, 2010, s. 98]

et magtens tomrum [Enquist, 2010, s. 39]

en universets velgører [Enquist, 2010, s. 48]

i denne nødens stund [Enquist, 2010, s. 308]

et gengældelsens år [Enquist, 2010, s. 326]

den hævnens nat [Enquist, 2010, s. 336]

nogle trøstens ord [Enquist 2010, s. 355]

de kærlighedens ceremonier [Enquist, 2010, s. 364]

en lovens håndhæver [McBain, 1992, s. 107]

denne dødens bebuder [Ludlum, 2007, s. 91]

det var en ungdommens stemme [Ludlum, 2007, s. 264]

de dannede et angstens billede [Ludlum, 2007, s. 264]

en sådan oplysningens apostel [Ludlum, 2007, s. 51]

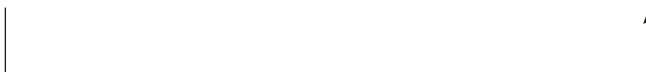
en lighedens etik [Ludlum, 2007, s. 64]

en skæbnens ironi [Follet, 1994, s. 262]

en glædens dag [Falcones, 2011, s. 281]
dette kundskabens vidunder [Falcones, 2011, s. 551]
en kirkens man, en kirkens kvinde [Larson, 2008, s. 44]

Konstruktionen med et ubøjeligt adjektiv med et af de nævnte suffikser kunne fremstilles i en formel, som beskriver konstruktionen, og det sidste spørgsmål, som jeg gerne ville have svar på, var det semantiske og stilistiske plan, jf.

Bestemmer_(ubest., best. art., demonstr. pron., ubest. pron.) + Substantivstamme_(suff.) + Substantiv

Yderligere eksempler har dog afkræftet tesen om, at det kunne dreje sig om orddannelse. Grunden til det var, at jeg stødte på eksempler, hvor substantiver, der fungerer som attribut i sætningen, optræder i bestemt form neutrum eller pluralis, som i de neden under anførte citater, jf.

”Vi vil høfligst endnu en gang tilkendegive sovjetregeringens syn på den helt afgørende vigtighed af, at Deres Excellence også fortsat vil kunne lede Zangaro ad *den fredens og fremskridtets vej*, som Deres Excellence allerede med så fortrinlige resultater har betrådt”, sagde russeren [Forsyth, 1982, s. 106].

Derfor havde man sørget for at holde Christian intensivt beskæftiget, som om man havde villet udmatte ham, bedøve ham med ceremonier, eller med alle disse ritualer hensætte ham i *en teatrets verden* [Enquist, 2010, s. 346].

Efter at have kigget et øjeblik på børnene, der lå ned langs flyets midtergang, mumlede han ”Bliksems” (på engelsk: bastards) ad *den kapitalismens og privilegiernes verden*, som han gav skylden for alt ondt på vor klode, og prøvede af falde i søvn [Forsyth, 1982, s. 11].

Det drejede sig ikke om at kaste sin flåde ind i kampen med den spanske konges domæner; han skulle blotforvandle sig til *den kongernes konge*, Jomfru Maria bebudede, og afsløre pavernes løgne [Falcones, 2011, s. 752].

Du er i sandhed *en visionernes mand* [Ludlum, 2007, s. 540].

De sidst nævnte eksempler har vist, at tesen om orddannelse var forkert, og at jeg skulle lede efter løsningen et andet sted. I det følgende skal jeg præsentere, hvad der er blevet skrevet om konstruktionen i de gængse danske grammatikker, for jeg mener, at det er en regelmæssig konstruktion, og til sidst beskrive konstruktionens struktur og de grammatiske forhold mellem dens enkelte led.

2. HVAD SKRIVER DE DANSKE GRAMMATIKKER

Da jeg blev nødt til at opgive tesen om, at man kunne finde svar på spørgsmålet inden for orddannelsen, skulle jeg igen til at udarbejde en ny tese. Man kan finde eksempler på konstruktionen i de gængse danske grammatikker, men der beskrives ikke, hvad reglen for dannelsen af konstruktionen er, ej heller, hvordan forholdene mellem de enkelte led ser ud.

2.1. Kristian Mikkelsen

Kristian Mikkelsen [Mikkelsen, 1911, s. 64–65] nævner i sin *Dansk Ordføjningslære med sproghistoriske Tillæg* eksempler på konstruktionen under ”Vedføjelse”:

”Anm. Kun i følgende tilfælde sættes en vedføjelse foran en ordforbindelse, hvori det første ord er et tillægssald eller et henvisningsord, der har betydning af tillægssald:

1) i højere stil i forbindelser som: *en Husets Vogter (Herman Bang) dette kongens (eller mit) ønske, disse tidens skrækkelige laster, slige misundelsens røster*; ligeledes i den hyppige forbindelse *ingen verdens ting*;

(...)

4) når tillægssald har indgået en fast forbindelse med det følgende navneord, f. eks. *en herrens tjæner, et herrens vejr, en folkets mand, en frihedens talsmand, en kirkens fjende, en kærlighedens ånd, en overbevisningens varme, et tidens tegn, en mærkelig skæbnens ironi, sådanne mørkets gerninger, sådanne tidens omskiftelser*”.

Han taler her om ”højere stil” og om ”faste forbindelser, men de fundne eksempler viser, at der ikke i alle tilfælde kan være tale om faste forbindelser eller højere stil, når eksemplerne forefindes i nutidens kriminalromaner. Et andet sted beskriver han brugen af genitiven og angiver eksempler på konstruktionen under ”Stillingen af tillægssald samt steds- og tidsnavne, der er vedføjede navneord” [Mikkelsen, 1911, s. 612–613]:

”c) når det i forbindelse med navneordet udgør et stående udtryk, f. eks. *de ti guds bud, en hæsleg mørkets gerning, en ny kraftens og kærlighedens ånd, en ydmyg herrens tjæner, et nyt tvistens øble, et sandt guds under*;

d) også ellers i det ældre sprog og hos digterne, f. eks. *de store Naturens Bud* (Holberg), *de dunkelrøde Høstens Georginer* (Kaalund)(...)”.

Her er der igen tale om faste forbindelser eller om ældre og poetisk sprog, og som nævnt ovenfor findes der eksempler, der ikke opfylder de ovennævnte betingelser. Blandt hans eksempler er der nogle, der er i bestemt og nogle i ubestemt form.

2.2. Poul Diderichsen

I Poul Diderichsens *Elementær Dansk Grammatik* [Diderichsen, 1957, s. 113] finder man eksempler på konstruktionen under ”beskrivende Genitiv”, der optræder:

”a) som Beskriverled i faste Forbindelser som *et Herrens Vejr / den Satans Knægt / en Pokkers Fart*,

b) som Adverbial til Beskriverkerne: *Det var Satans koldt / En Pokkers køn pige*,

c) som Prædikativ: *Det var Pokkers*”.

Det ovennævnte bekræfter kun tesen om, at det ikke kan dreje sig om orddannelse, dvs. adjektiver med suffikser, men om brugen af substantivets genitiv, da substantiverne er skrevet med store bogstaver. Derudover er de fleste substantiver i ubestemt form, bortset fra *et Herrens Vejr*, og i selve konstruktionen forekommer ”attributsubstantivet” med bestemt efterhængt artikel. Her finder man altså heller ingen beskrivelse af selve konstruktionen.

2.3. Aage Hansen

Aage Hansen skriver i *Moderne Dansk* [Hansen, 1967 II, s. 225]:

”Genitiv i bestemt form med **karakteriserende** betydning indgår i en attributiv forbindelse der kan tage foransat bestemt eller ubestemt artikel o.l., fx: *en Fadervældens Stat (...)* med professionelle Optimister mente H.G. ikke at ville tømme **noget Løftets eller Haabets Bæger (...)** **den Dødens Lamhed**, *den Pernittengrynets Asthma*, **den Fladhedens Svindsot**, *der har slaaet vore Theatre!* (...) **en Velværets Romantik (...)** **det Menneskenes Nonsens**, som jeg virkelig havde Energi nok til at sætte mig ud over (...) Voltaire, **den Sædhedens Mand (...)** *hun var et naturens vidunder (...)* *han stirrede ind i et Glædens og Henrykkelsens Land (...)* **en Overraskelsens Mand (...)** **den Handlingens Mand**

han er (...) *et Ensomhedens og Haabløshedens smertefulde Fløjt (...) de Vanviddets Febersyner, som kun den haarde Død bringer Udfrielse fra (...) Man stod ikke rigtigt i noget forpligtethedens forhold til de andre (...)*”.

Af eksemplerne fremgår, at det er substantiver, og disse opfylder konstruktionens krav, med forklaringen, at det drejer sig om en ”karakteriserende” betydning af substantiver i bestemt form genitiv, men der følger ingen uddybende forklaring.

Den næste konstruktion, Aa. Hansen [Hansen, 1967 II, s. 226] nævner, er en stilfigur:

”bestående af en genitiv pluralis føjet til et overled der er samme ord i singularis eller pluralis. Den hører hjemme i bibelsprog (overtaget fra hebraisk) og derefter brugt i andre højtidelige stilarter. Formålet er at angive den eller det ypperste, største af slagsen. Eksempler: *Forfængelighedernes forfængelighed (...) Himlenes Himle (...) eders Gud er Gudernes Gud og Herrernes Herre (...) Gud være Ære og Pris i Evighedernes Evigheder (...) Byernes By, Rom (...) Marguerite, du dejligste dronningernes dronning — Margueriternes Marguerite (...)*”.

I disse tilfælde handler det om en helt almindelig konstruktion, der udtrykker og fremhæver det vigtigste, største eksemplar i en gruppe. Det karakteristiske ved konstruktionen er, at den består af et substantiv i bestemt form pluralis genitiv efterfulgt af samme substantiv i nogen form singularis eller pluralis. Funktionen er rent stilistisk.

2.4. Erik Hansen og Lars Heltoft

I *Grammatik over det Danske Sprog* finder man ”den såkaldte attributive genitiv” i § 3.5. *Genitiv i attributiv funktion* [Hansen, Heltoft, 2011, s. 448–449]:

”Den fungerer rent adjektivisk og udelukker derfor ingen artikler og andre bestemmere:

Når Dyndkongens håndlangere fra Dødbidernes Forsnævringsfront får lov at krible og krable i teksten, hæmmes *det fantasiens kvantespring*, der i bedste fald kan gøre os til uforkrækkede mennesker

(Pol 27.3.1993 3 1)

Sprogligt ligger beretningen højt over, hvad man kunne forvente af *en uoplyst almuens mand*

(Skalk 5 2002 22)

London, *denne Maskinernes store Verdens By*

(Andersen En Digtters Bazar. Samlede værker XIV 226)”

Her er eksemplerne af samme art, men der forekommer også adjektiver som attributter. Erik Hansen og Lars Heltoft skriver også, at ”[s]ådanne genitiver står på beskriverpladsen i nominalsyntaxmet, ikke i bestemmerfeltet som andre genitiver og artikler” [Hansen, Heltoft, 2011, s. 449]. Som eksempler angiver de:

- (1) (disse) præstens kærlige *trøstens* ord
- (2) en stor *retfærdighedens* sejr
- (3) det *glædens* budskab
- (4) denne længe ventede *vankundighedens* triumf

Som det ses i eksemplerne, kan der forekomme et adjektiv som attribut foran hvert af substantiverne. Adjektivet kan placeres lige før substantivet i genitiv eller lige efter. Det fremgår ikke af eksemplerne, hvilket substantiv det pågældende adjektiv kongruerer med. I tilfældet af (1) kan adjektivet *kærlige* kongruere med demonstrativpronomenet *disse*, men ligeledes med substantivet *præstens*. Et mere entydigt eksempel er (2), hvor det er tydeligt, at *stor* kun kan kongruere med det sidste substantiv. Det samme gælder (4).

3. DEN GRAMMATISKE OG SEMANTISKE STRUKTUR I KONSTRUKTIONEN

I sin simpleste udformning består konstruktionen af en bestemmer (fx ubestemt, bestemt artikel, demonstrativt pronomen), et substantiv i bestemt form singularis eller pluralis genitiv og et substantiv. Grafisk kan det fremstilles således:

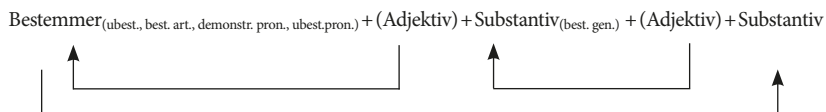
Bestemmer_(ubest., best. art., dem.pron.) + Substantiv_(best. gen.) + Substantiv

Bestemmeren henviser til og kongruerer med det sidste substantiv (kernesubstantiv) og ikke det øvrige substantiv (attributsubstantiv), der står imellem dem. Der kan dog også forekomme adjektiver som attributter foran begge substantiverne. I eksemplerne nedenfor findes adjektiver i begge positioner, men der er ikke blevet fundet eksempler, hvor adjektiver i begge positioner forekommer samtidigt, jf.

- (5) ”Vikingerne var vidne til *en vældig kræfternes udfoldelse*, udadtil som indadtil” [Skautrup, 1944, bind I, s. 178]
- (6) Forhandlingsdagen blev en strålende triumf for forsvareren, og *en sort sorgens dag* for spionageanklageren K. G. Jönsson [Guillou, 2008, s. 337]
- (7) Og han havde altid drømt om at forandringer kunne være mulige, men havde troet at han selv, en ubetydelig tysk læge fra Altona, blot var *en livets lille håndværker* hvis opgave havde været med sin kniv at skrabe livets smuds af alle disse mennesker [Enquist, 2010, s. 156]
- (8) Kaliffen genlæste telegrammet, han netop havde fået, og følte *en forventningens behagelige glød* [Ludlum 2007, s. 570]
- (9) I *dette dommens kostbare* øjeblik [Enquist, 2010, s. 306]

Det interessante er de grammatiske forhold inden for konstruktionen. Der blev ikke fundet mange eksempler med adjektiviske attributter, og de, der er blevet fundet, giver ikke ret meget svar på spørgsmål vedr. kongruensen inden for konstruktionen. På baggrund af (5) kan man slutte, at *vældig* kongruerer med kernesubstantivet *udfoldelse*. Det kan umuligt kongruere med attributsubstantivet *kræfternes*, fordi det er i flertal. Eksemplet (6) viser ikke ret meget, da begge substantiverne er fælleskøn og ental, men på baggrund af (5) kan man slutte, at adjektivet *sort* kongruerer med kernesubstantivet. Eksemplerne (7), (8) og (9) er af en anden art, fordi adjektiverne står mellem attributsubstantivet og kernesubstantivet. På baggrund af (7) kan man ikke konkludere noget, fordi *lille* ikke bøjes i singularis, og begge substantiverne er i singularis. I (8) kongruerer adjektivet med attributsubstantivet, for det kan umuligt kongruere med kernesubstantivet, fordi adjektivet er i svag form, mens der er ubestemt artikel. *Kostbare* i (9) kan kongruere med begge substantiverne. Hjælp til afklaringen af kongruensproblemet finder man hos K. Mikkelsen [Mikkelsen, 1911, s. 612]. Han angiver eksempler *et nyt tvistens æble, al sandt guds under*, der tydeliggør, at det første adjektiv kongruerer med kernesubstantivet. På samme side finder man ”*efter nogle Timers rask Trav* (samme), *efter halvfemte Aars utrættelig Flid* (samme)”, der ikke er eksempler på konstruktionen, men som antyder, at adjektivet før kernesubstantivet kongruerer med dette. I (8) er det tydeligt, at adjektivet kongruerer med attributsubstantivet. K. Mikkelsen [Mikkelsen, 1911, s.194] kommenterer de nævnte eksempler med følgende ord: ”undertiden er dog ved lighed med de tilfælde, hvor tillægsfald er bestemmelsesord, tillægsordenes bestemte form trængt ind, f. eks. *efter ti timers uafbrudte vandring* (ved siden af det regelmæs-

sige *uafbrudt vandring*)”. Han lægger mærke til attributsubstantivets grammatiske påvirkning på adjektivet foran kernesubstantivet. Adjektivet kongruerer ikke med dette, men med attributsubstantivet. Det måtte være tegn på en ny tendens, som K. Mikkelsen bemærker, fordi kongruensen i alle nutidige eksempler udvises mellem attributsubstantivet og det efterfølgende adjektiv. De grammatiske forhold inden for konstruktionen kan vises i form af følgende skema:

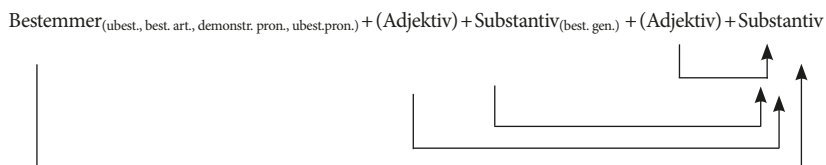

Eksemplet nedenunder viser de interne grammatiske forhold i konstruktionen.

?Et (vældigt) åbenbaringens (stærke) lys

Den grammatiske kongruens er den ene side af medaljen, men de semantiske forhold overlapper ikke de grammatiske. Semantisk henviser både bestemmeren, begge adjektiver og attributsubstantivet til kernesubstantivet. Grafisk kan det fremstilles således:

De semantiske forhold i konstruktionen:

De semantiske forhold afviger dog fra de almindeligt brugte substantiver i genitiv og attributterne. I sætninger som:

(10) *En gammel bils ejer*

(11) *Den gamle bils nye ejer*

henviser adjektivet *gammel* i (10) til *bil* og ikke til *ejer*. Det kongruerer også med artiklen *en*, der henviser til og kongruerer med *bil*. Som det kan ses i (11), henviser begge adjektiverne til de dem direkte efterfølgende substantiver. Artiklen står i forbindelse med det første substan-

tiv i genitiv, altså anderledes, end det er tilfældet i den her beskrevne konstruktion. I konstruktionen henviser *kærlige* i (1) til *ord* og ikke til *trøstens*, og i (2) henviser *stor* til *sejr* og ikke til *retfærdighedens*. Ligeledes henviser *vældig* i (5) til *udfoldelse* og ikke til *kræfternes*. I (8) skal *behagelige* forstås som beskrivelse af *glød* og ikke af *forventningens* med underforstået betydning 'den behagelige glød af en vis art, som man kunne forvente'.

4. SAMMENFATNING

Den i artiklen beskrevne konstruktion forekommer hyppigere end man skulle tro. Det drejer sig ikke kun om "højere stil" og faste vendinger. Konstruktionen forekommer i nutidsromaner, og ikke kun sådanne, hvis handling foregår i middelalderen, hvor forfatteren eller oversætteren ville stilisere sproget til ældre sprog. Eksempler på konstruktionen findes i danske grammatikker. I Poul Diderichsens *Elementær Dansk Grammatik* [Diderichsen, 1957, s. 113] finder man eksempler på konstruktionen under "beskrivende Genitiv". Aage Hansen skriver i *Moderne Dansk* [1967: II, s. 225] om "Genitiv i bestemt form med karakteriserende betydning", og Erik Hansen og Lars Heltoft [Hansen, Heltoft, 2011, s. 448-449] nævner "den såkaldte attributive genitiv". I alle disse tilfælde betragtes substantivet i genitiv som et attribut til det efterfølgende substantiv. Jeg mener, at vi her har at gøre med en syntaktisk konstruktion. Den består af en bestemmer, der kan udgøres af en (ubestemt eller bestemt) artikel, personligt, demonstrativt eller ubestemt pronomen, et substantiv i bestemt form (med efterhængt bestemt artikel) genitiv og et substantiv. Der kan derudover forekomme adjektiver før begge substantiverne. Selve konstruktionen har en fast struktur, og den kan fremlægges således:

Bst.+ (A1) + S1 + (A2) + S2

hvor bestemmeren (Bst.) kongruerer med kernesubstantivet S2, og attributsubstantivet (S1) forekommer som attribut til substantivet (S2). Der kan også være et adjektiv (A2), der kongruerer med substantivet (S1). Derudover kan der være et yderligere adjektiv (A1), der kongruerer med bestemmeren og derved med kernesubstantivet (S2).

Jeg mener, at det er en regelmæssig syntaktisk konstruktion. På det semantiske plan henviser alle tre enheder, der befinder sig i klammen mellem bestemmeren og kernesubstantivet (S2), til kernesubstantivet (S2). Uklart er, om der kan forekomme adjektiver i begge positioner samtidigt.

Ubesvaret og åbent forbliver spørgsmålet om hensigten med konstruktionen og det semantiske plan. Er den et stilistisk middel, eller har den nogen andre funktioner? Jeg vil som næste skridt foretage en korpusundersøgelse, der skal vise produktiviteten, og lave et spørgeskema vedrørende de indfødte brugeres opfattelse af den på det semantiske og stilistiske plan.

REFERENCES

- Diderichsen P. *Elementær Dansk Grammatik*. 2. udg. København: Gyldendal, 1957. 298 s.
- Hansen E., Heltoft L. *Grammatik over det Danske Sprog*. Bind II. Viborg: Syddansk Universitetsforlag, 2011. 746 s.
- Hansen Aa. *Moderne Dansk*. Bind II. København: Grafisk Forlag, 1967. 461 s.
- Mikkelsen K. *Dansk Ordføjningslære med sproghistoriske Tillæg*. København: Hans Reitzels Forlag, 1911. 800 s.
- Tekster:
- Enquist P.O. *Livlægens besøg*. København: Samleren, 2010. 366 s.
- Falcones I. *Fatimas hånd*. København: Cicero, 2011. 898 s.
- Follet K. *Farlige penge*. København: Wangels Forlag, 1994. 413 s.
- Follet K. *Jordens søjler*. København: Cicero, 2007. 780 s.
- Forsyth F. *Dødens drabanter*. København: Lademann, 1982. 336 s.
- Gallico P. *Riviera-kvarteret*. København: Lademann, 1976. 237 s.
- Guillou J. *Coq Rouge*. Aarhus: Modtryk, 2008. 431 s.
- KorpusDK. Available at: <https://ordnet.dk/korpusdk/tekstseksempler/kontekst> (accessed: 12.04.2021).
- Larson Å. *Blodskyld*. Aarhus: Modtryk, 2008. 383 s.
- Lloréns Ch. *Jeg vil give dig verden*. Frederiksberg: Jentas, 2010. 861 s.
- Ludlum R. *Janson-direktivet*. København: Aschehoug, 2007. 624 s.
- McBain E. *Mord i Rosenhaven*. Viborg: Forlaget Danmark, 1992. 316 s.
- Skautrup P. *Det Danske Sprogs Historie*. Bind I. København: Nordisk Forlag, 1944. s. 352

Andrzej Szubert

Adam Mickiewicz University, Poland

I DETTE ÅBENBARINGENS LYS — AN EXAMPLE OF WORD FORMATION, INCONGRUENCY, OR MAYBE SOMETHING COMPLETELY DIFFERENT?

For citation: Szubert A. *I dette åbenbaringens lys — an example of word formation, incongruency, or maybe something completely different?* *Scandinavian Philology*, 2021, vol. 19, issue 1, pp. 126–138.

<https://doi.org/10.21638/11701/spbu21.2021.108> (In Danish)

The article concerns constructions such as *et herrens år* in Danish where the first of the nouns is in the definite form (with a suffixed definite article), in the genitive case

and functions as an attribute and not a determiner in relation to the following noun. The determiner (a definite or indefinite article, demonstrative pronoun, etc.), on the other hand, is not linked directly to the following noun but to the one that occurs in the last position of the whole phrase. This stands in contrast to the regular structure of the noun phrase where the determiner refers to the directly following noun (e.g., *en bils ejer*). In the case of the construction discussed here, however, the determiner refers to the last noun in the phrase (e.g., *dette herrens år*). Moreover, adjectives can occur before both nouns, but they will always refer to the last noun (e.g., *en vældig kræfternes udfoldelse*). The work discusses both the grammatical and semantical aspects of the construction. As demonstrated in the article, the construction should not be treated from the perspective of word formation, as it is rather an example of an attributive use of a definite noun in the genitive. Secondly, it is also interesting to point out that the semantic relations within the construction do not fully overlap with the grammatical relations, as from the semantic point of view the determiner, the adjectives, as well as the attributive noun, refer to the main noun. Thirdly, and most importantly, there are strong indications that here we are not dealing with just a few rare examples of a more literary style or certain fixed expressions, but with a regular grammatical construction. To conclude with certainty, however, it is necessary to complement this exploratory research with a corpus study, and preferably also a survey that could reveal the native speakers' perception of the construction.

Keywords: noun phrase, genitive, definiteness, syntactic construction, Danish grammar.

Andrzej Szubert

University Professor,
Adam Mickiewicz University,
4, al. Niepodległości, Poznań, 61-874, Poland
E-mail: szubert@amu.edu.pl

Received: November 17, 2020

Accepted: April 16, 2021

ЛИТЕРАТУРОВЕДЕНИЕ

UDC 821.113.4

Aage Jørgensen

selvstændig forsker

ORD OG VIRKELIGHED — ET BLIK PÅ JOHANNES V. JENSENS JOURNALISTIK. DEL 1

For citation: Jørgensen A. Ord og virkelighed — et blik på Johannes V. Jensens journalistik. Del 1. *Scandinavian Philology*, 2021, vol. 19, issue 1, pp. 139–163. <https://doi.org/10.21638/11701/spbu21.2021.109>

Siden etableringen i 1993 af Johannes V. Jensen-Centret ved Aarhus Universitet har studiet af Nobelpristageren taget en drejning fra det biografiske mod det tekstuelle, samtidig med, at udgivelsen af kritisk-kommenterede tekster især fra det tidlige forfatterskab er intensiveret. Artiklen hér følger nogle temaer gennem den del af Jensens journalistik gennem et halvt århundrede, som først i 2014 blev sammenbragt i bogform under titlen *Ord og virkelighed*. Materialet nuancerer indtrykket af digterens meninger og holdninger, også fordi den hidtidige antologisering på det journalistiske område af gode grunde har “skummet fløden”. Kunstnerisk er talen altså om bærmen, men også den kan hos Jensen imponere ved den sproglige forførelsesenergi og de fascinerende billeder. Flertallet af de artikler, Jensen selv lod optrykke, indgik i de såkaldte mytebind. Myten udgjorde efter Jensens mening en særlig genre, hans svar i al beskedenhed på eventyreren i H. C. Andersens tilvirkning. Jensens journalistik spænder også biografisk fra den himmerlandske hjemstavn til alverdens egne, med hovedstaden og det landlege Tisvilde som vigtige stationer. Digterens naturfredningsbestræbelser og den dermed forbundne arkæologiske interesse (der ikke begrænsede sig til danske forhold) reflekteres i flere artikler. Ligeså betydningsfuldt er dog modernitetssporet, begejstringen for den tekniske udvikling, maskinerne, samfærdslen til lands, til vands og i luften. Livets tilblivelse og arternes udvikling ses i darwinistisk lys. I artiklens anden del belyses Jensens traditionsforankrede opfattelse af forholdet mellem kønnene og i forlængelse heraf den frygt for “kønsforvildelse”, som ofte kommer til udtryk, pinligst i 1907-intimideringen af kollegaen Herman Bang. Endelig omtales den del af journa-

listikken, som skildrer Jensens egen rejseaktivitet og hvad han skrev om andres bidrag til rejselitteraturen.

Nøgleord: Johannes V. Jensen, journalistik, udviklingslære, rejselitteratur, kvindesyn.

Andrey Saltykov offentliggjorde for nogle år siden i dette tidsskrift en opsats om *Christofer Columbus* [Saltykov, 2006], det sjette og sidste bind af den danske Nobelpristager Johannes V. Jensens romancyklus *Den lange Rejse* (1908–22), hér opfattet som forfatterskabets hovedværk, en opfattelse, som ikke afviger stort fra, hvad Svenska Akademien gav udtryk for, da det i 1944 motiverede prisoverrækkelsen. Akademi-sekretæren, lyrikeren Anders Österling udråbte *Den Lange Rejse* til at være Jensens “måske fornemmeste skabelse”, mens han intet havde at sige om romanen *Kongens Fald*, der fremkom i 1900–01 i tre små bind: *Foraarets Død*, *Den store Sommer* og *Vinteren*.

Ved millenniumskiftet gav danske læsere imidlertid udtryk for, at netop *Kongens Fald* var hovedværket, århundredets bog, simpelthen. Emneregistrene i mine to bibliografier over *Johannes V. Jensen-litteraturen* [Jørgensen, 1998, 2021] underbygger dette — med tilsammen 132 henvisninger til *Kongens Fald* og 11 til *Christofer Columbus*.¹ Også forskningsinteressen har forskudt sig fra evolutionsbiblen og den øvrige guldalderlige manddomsdigtning til de tidligmodernistiske arbejder, svarende til, at der på det seneste er udkommet kritiske og kommenterede udgaver ikke blot af de kendte værker, *Samlede Digte* (bind 1–2, 2006) og *Himmerlandshistorier* (bind 1–2, 2018), men også af *Intermezzo* og *Skovene* (2019) og *Den gotiske Renaissance* (bind 1–2, 2021). En udgave af *Kongens Fald*, der også kommer til at rumme original manuskriptet, er på trapperne, og planlagt er en udgave (formentlig i fire bind) af de ni bind myter og de tre bind eksotiske noveller.

Artiklen hér om Johannes V. Jensens bredt favnende journalistik er baseret på efterskriften til en ligeledes kritisk og kommenteret udgave af forfatterskabets hidtil ikke optrykte artikler, *Ord og virkelighed* [Ord og virkelighed, 2014] en opsamling altså af, hvad hverken digteren selv eller andre efter hans død har bragt i bogform. Det journalistiske for-

¹ Det tilsvarende tal for *Den lange Rejse* er 36. De oprindelige seks bind (*Det tabte Land*, 1919; *Bræen*, 1908; *Norne-Gæst*, 1919; *Cimbrernes Tog*, 1922; *Skibet*, 1912; *Christopher Columbus*, 1921) blev i 1938 udsendt i en revideret tobindsudgave ved Aage Marcus.

fatterskab skal naturligvis ikke helhedsdømmes på en delmængde, der er ladet tilbage langs vejen — delmængden må ses i sammenhæng med, hvad der faktisk er blevet bragt i bogform. Imidlertid orienterer også den sig mod virkeligheden og sætter ord på den med en energi ud over det gængse. Formentlig kan materialet komplettere og punktvis nuancere det billede af Jensen, som f.eks. de biografisk anlagte fremstillinger tegner. Bidraget vil opholde sig ved nogle af punkterne. Ekskluderet er først og fremmest refleksioner over kunst og litteratur.²

1. VILDMAND OG SPROGFORTRYLLER

“Enhver Skribentvirksomhed med Mening i er henstillet Initiativ; man skriver i sidste Instans for at noget skal ske”, står der i et af Johannes V. Jensens forsøg på at indkredse, hvad der var grundtanken i forfatterskabet. Han har beflittet sig på ud fra evolutionslæren at fremme sundheden og forøge livsfølelsen blandt menneskene, at virke “lægende og helende”.

I selvbiografien til Svenska Akademien fremhæver han som sin litteraturhistoriske fortjeneste, at han har afstedkommet “en Frontforandring” ved at skifte “den hidtil dominerende gallicistiske Smagsretning” ud med “Impulser fra amerikansk, angelsaksisk, Aand” og ved i poesien at vende tilbage til “det simple Sprog, i bunden Stil, handlende om sunde Ting”. I 70-årstalen henregnede han sig til “et Slægtled, der opfandt Hverdagene” — og lod sig bære frem af glæden og lykken ved at bestille noget (“vi var store Arbejdere, og det uden at kende til Møje”). Og i talen til vennerne, der havde inviteret ham til Nobelprisfejring (“2. Februar 1946”), vedgik han at have “været i Offensiven” og fået ry for at være utilnærmelig. Men de måtte jo vide bedre — “de har kendt mig ikke som en vanskelig Skribent, men som en af deres egne, en Ven mellem Venner”. Han tilhører som *pater familias* en generation, der løste problemet “at leve et behersket, harmonisk Liv” — netop ikke et liv som “Undtagelsesmenneske”, den rolle, som søsteren Thit Jensen jo tidligt i århundredet tildelte ham i nøgleromanen *Familjen Storm* (1904).

² Jf. Frits Johansen og Aage Marcus, *Johannes V. Jensen. En Bibliografi*, bind 1–2, 1933–51, 165 og 94 s. Alle de omtalte artikler vil kunne findes via de to binds registre. (Tilføjelser og rettelser til bibliografien finder man i *Ord og virkelighed*, bind 5, 2014, s. 435–63.)

Et er imidlertid, hvad man får sagt om sig selv ved livets højtider, hvor selviscenesættelse ligger for, et andet, hvad andre siger og mener, og hvad det skrevne værk lægger for en dag. Hvis skrivefrækhed ikke var en term fastlagt i censursammenhæng, så gik det nok an at bruge den på en del punkter hér. Jensen identificerede sig ved hjemkomsten fra den store jordomrejse med "Vildmanden i det danske Vaaben", en af de to, der vitterligt er der, og hans kølleslag ramte ofte hårdt, specielt hvor de blev rettet mod medlemmer af det gamle regime. Han spændte vidt, hvad angår viden, hen over mange felter, men ofte kom han for hastigt afsted med sin argumentation.

Hvad der imidlertid fortryller og holder selv den irriterede læser fast er det sproglige mesterskab, forførelsesenergien, de strømførende sekvenser og fascinerende billeder. Johannes V. Jensen kunne fremskrive situationer og skabe stemninger som få andre, turnere sproglige overraskelser og få poesien til at gnistre. Ikke mindst var han en eminent erindringskunstner.

2. DEN JOURNALISTISKE KARRIERE

Johannes V. Jensen indledte sin journalistiske karriere, da *Politiken's* chefredaktør Viggo Hørup i 1898 sendte ham til Madrid som krigskorrespondent. Forud var gået en lyrikerdebut i tidsskriftet *Journalen* efterfulgt af 3½ år med en række hurtigskrevne føljetonromaner i ugebladet *Revue* og to "rigtige" romaner, som dog siden blev ekskluderet af forfatterskabet, og kilet ind mellem disse en håndfuld bidrag til tidsskriftet *Illustreret Tidende*, af hvilke seks kom til at danne grundstammen i samlingen *Himmerlandsfolk*, der udkom, mens Jensen var i Spanien. Netop *Himmerlandsfolk* regnede han senere som forfatterskabets førstebog. Det var i *Illustreret Tidende*, han havde sin debut, noterede han engang.

Jensens næste større journalistiske opgave, som *Social-Demokraten's* korrespondent på Verdensudstillingen i Paris 1900, gav anledning til ideologiske småkomplikationer, idet redaktøren, C. E. Jensen, sorterede et par artikler ud. Mesteparten af stoffet fra de to reportagerejser kom til at indgå i programskriftet *Den gotiske Renaissance* (1901).

Jensen var ikke for "parti" og har gentagne gange fremhævet, at det senere engagement i dagspressen ikke betød, at han gav køb på dette punkt. F. eks. i jubilæumsartiklen til *Politiken*, hvor han netop pointerer, at der var højt til loftet på bladet, og hvor han decideret takker redaktør

Henrik Cavling for udstrakt imødekommenhed og venskab hen over de par brud, som det vitterligt kom til. I juli 1906 var Jensen i samarbejde med John Martin om dagbladet *Pressen*, som havarede. Og i november 1922 forlod han i vrede bladet, fordi det havde åbnet sig for en harsk kritik ved Henning Kehler af *Den lange Rejse* — for først at vende tilbage og blive modtaget med åbne arme ved årsskiftet 1926–27. Og samarbejdet fortsatte så, til døden dem skilte. Jensens sidste *Politiken*-artikel, en nekrolog over venen, den socialdemokratiske politiker Hartvig Frisch, fremkom dagen efter hans død.

Om reportagejournalistik er der sjældent tale. Men selvfølgelig omfatter materialet hakkelse fra døgnets rejsestald. Da Jensen i 1906 dækkede italienske Eleonora Duses gæsteoptræden i København, blev den tredje forestilling aflyst, så i stedet for at skrive om hendes berømte *Rosmersholm*-fortolkning måtte han døje med aflysningens årsag, kong Christian IX's død (hvad han i øvrigt gjorde så loyalt og royalt, at kollegaen Jeppe Aakjær ligefrem forundredes over beundringen for “denne gyldne Nullitet”). Ligeså da han i 1907 blev skikket til Stockholm for at interviewe Rudyard Kipling, der var i byen for at modtage Nobelprisen — da måtte han tillige tage sig af kong Oskar II's død.

Ellers gælder tilsyneladende, at Johannes V. Jensen skrev om det, han havde lyst til at skrive om, hvad der vel forklarer, at selv aktualitetsbundne artikler ofte åbner et videre, dog ikke nødvendigvis “mytisk” perspektiv. Flertallet af de artikler, som han selv lod optrykke, indgik i de såkaldte mytebind.

3. HIMMERLAND

Erindringer fra barndommens Himmerland udgør en vigtig post i Johannes V. Jensens forfatterbogholderi, og det er formentlig forklaringen på, at de kun glimtvis dukker op i *Ord og virkelighed*; de er så at sige allerede brugt, i himmerlandshistorierne, myterne og digtene. Et eksempel skal fremdrages, fra en anmeldelse af Gudmund Hatts lærde skrift om jernalderbopladserne i Himmerland. Hvor talen bliver om husenes øst-vest-vendthed og nødtørftige adskillelse mellem beboelse og stald, springer der pludselig en erindringsgnist: Jensen kender hus-typen fra sin egen barndom og fremmaner billedet af dyrlægefamiliens tidligere barnepige, nu en gavmild leverandør af modermælk til den sidstfødte og sukkermadder til alt kravlet omkring sig — og “Koen, som

fra sin Baas rakte sit store hornede Hoved ind over Bordet, fik ogsaa en kvart Sukkermad, skulde hun staa med tør Mund?” Skildringen af besøget på Svingelbjerg Hede genkommer i *Vor Oprindelse*; Jensen havde ikke glemt hverken situationen eller sin sprøde skildring af den. Så lidt som han havde glemt den oplevelse af det første møde med det andet køn, som han skildrer i digtet “Blindebukken”; eller glemt den havde han jo — indtil han (som skildret i et bidrag til et tysk tidsskrift) pludselig, under en rekreatjonsrejse til Ægypten, genoplevede situationen med stor og lysende klarhed. Således som formentlig mange af barndoms-erindringerne f.eks. i myterne pludselig er kommet til ham og har fordret skriftfæstelse.

I 1910 skrev Jensen, at han hver sommer måtte en tur til Himmerland for at inspicere en skat, han havde liggende gemt deroppe — og måske hilse på den vejviser nær Farsø, som havde vist ham ud af hjemstavnen. Engang besøgte han den sammen med maleren Albert Naur, og da de havde dvælet lidt, stak de atter sydpå. Jensen havde set, og Naur havde set ham se, og det var alt nok. En gang ville digteren fotografere den, men da var den taget ned; den sidste af hans kendinge var forsvundet, og landskabet havde forvandlet sig til ukendelighed. Efter yderligere en udflugt til barndomsstederne opsøgte han deprimeret nogle venner i Aalborg; dér planlagde man så en trøstetur til Tranestederne — som på grund af sygdom først blev realiseret et par år efter. Det blev den inkarnerede københavners sidste rejse, og vel at mærke *ikke* til Himmerland.

De afgørende års udvikling skildrede han flere steder, f.eks. i “Farsø”, der siden blev omarbejdet til “Graabølle” og indlemmet i *Himmerlands-historier. Tredie Samling* (1910) — men atter slettet af korpus, da digteren i 1933, sammen med vennen Aage Marcus, udtog de tekster, der var mere beskrivende end fortællende. Udviklingen førte med sig, at Farsø rykkede bort fra søen og op til den nye landevej. Skelsættende var andelsmejeriet og jernbanen. Jensen husker et læs mursten på marken “lidt nordenfor Maren Smeds”, begyndelsen til mejeriet, og han husker den dag, da maskinisten gav svinghjulet det afgørende skub ud over det døde punkt og dermed bl.a. satte punktum for kvindernes “umenneskelige Slid” ved de hånddrevne smørkærner. Den lokale jernbanestrækning blev først åbnet i 1910, men det blev prompte noteret i “Himmerlands Beskrivelse”.

En anderledes beskrivelse gives på tysk i artiklen “Himmerland” fra 1912, udbyttet af en cykeltur året før, med egne fotografier, og fokuseret

på det traditionelle liv, med en beklagelse af, at smagen gennem de tre årtier i fremskridtets tegn har ændret sig mod det gemene.

Også på tysk afhandlede han emnet “Landskab og Teknik” med pointering indledningsvis af, at Himmerland endnu i Jensens barndom henlaa “lige saa uberørt af Civilisationen og uforandret som helt tilbage til den graa Oldtid”, et udsagn i øvrigt, som oftere genkommer. Jensen omfatter udviklingen med et vist vemod, han begriber, “hvilken Poesi der er gaaet tabt ved det gamle Himmerlands Modernisering”, men jo også, at der *må* forvandling til, “ethvert andet Synspunkt er absurd og sentimentalt”. Og overgangens stilløse stil er vel netop et overgangsfænomen, hvorefter en ny landskabelig skønhed i samklang med den tekniske uniformering bør opstå.

Erindringer om barndommens Himmerland indgå også i “Lyngens Børn”, der netop indledningsvis pointerer, at heden som fødestavn afstedkommer en dyb prægning, “et Indslag i Sjælen al Erindring siden er knyttet til”. Specielt sanseindtryk (den skarpe duft, den kvalme lugt fra ildstedet) knyttet til lyngen skildres. Men til lyngen knytter sig naturligvis også forfatterskabets mange skildringer af hedens opdyrkning (hedebrækningen), en proces over flere årtier, der i bedste fald løftede sin mand socialt, samtidig med, at den krummede ham fysisk — i hvert fald til studene blev spændt fra og traktoren for. Hjerteskerende er beretningen om konen, der endelig fik opfyldt sin drøm om en jumbe (et let køretøj til “fint” brug), men som så døde; “hun kørte i den to Gange”, som manden, efterhånden krum “som en Foldekniv”, siger.

“Bonden og Bogen” skuer henvend halvfjerds år tilbage; da ytrede livet sig “meget stillestaende” — med leveformer, “som vistnok i det væsentlige gik tilbage til Jernalderen”. Som udviklingsbefordrende nævnes her ud over andelsbevægelsen og jernbanen også *en passant* de folkelige bevægelser. Men “nogle Erindringer, som har ligget mellem mit første og mit tiende Aar, temmelig klare”, går nu ud på, at det kneb gevaldigt med læsningen i tidsrummet mellem skolegang og livsaften, hvor læsning, dog kun i *Bibelen*, fik en renæssance.

Erindringsstof finder man også i “Kirken i Farsø”, som Aage Marcus har givet plads blandt både myterne og himmerlandshistorierne, efter at den havde set dagens lys i Chicago og var blevet reddet hjem af tidsskriftet *Tidens Tegn*, med et kort forord, der lægger nyt til, hvad teksten selv oplyser. Derimod ikke i en række artikler, der også, men fra andre vinkler, knytter sig til Himmerland. I “Rebild Bakker” pointeres,

at bakkerne jo i realiteten er kanten af en slugt skabt af smeltevandet under den sidste istid. Talen er ellers om en typisk Jensen-artikel. Fra det landskabsgeografiske glider den til Chicago-bryggeren Max Henius' delopkøb af bakkerne og etablering af en fredet nationalpark som ramme om festerne på den amerikanske uafhængighedsdag. Herefter kan Jensen "med roligt Sind" lade tanken glide tilbage på den ikke så fjerne fortid, hvor "en gammel Befolkning, lige leveret fra Oldtiden" færdedes i det oprindelige skovland med de knykkede og kranglede bøge.

Det faldt i Johannes V. Jensens lod at holde Rebildtalen i 1927 ("Mindets Lov" i *Retninger i Tiden*). Den kommer om ved arkæologiske vidnesbyrd, nordiskhed og sagatilegnelse, men uden himmerlandsk fokusering. En sådan fornemmes tydeligere i en artikel fra det følgende år, "Dansk-Amerikanerne og den danske Bonde", hvor en pointe er, at der med samfærdselsudviklingen er kommet en udveksling i stand, som har fremskyndet forandringen herhjemme, i alt væsentligt fra naturalie- til pengeøkonomi, fra isolation og hjemmeproduktion til organiseret og systemiseret drift. En kulturoverførsel, altså, en "større Bevægelighed", en "skærpet Sans for praktiske Ting", jf. himmerlandshistorien "Guldgraveren", hvor hovedfiguren Lavsts driftighed dog ikke falder i god jord.³

4. KØBENHAVN

Som nævnt slettede Johannes V. Jensen de to ungdomsromaner af sit forfatterskab, således at *Himmerlandsfolk* blev begyndelsen. Da havde han definitivt lagt hjemstavnen bag sig og gjort hovedstaden til sin by. Om "vor By" mente han at kunne tale i en artikel til det jubilæum, der markerede, at Christoffer III i 1443 gjorde København til kongelig residensby. I denne artikel fejrer han også 50-året for sin egen ankomst til byen, dengang "en Højreby, med Kristiansborgs Slotsruin som Midtpunkt", hvor teaterfolk som Erik Bøgh og Peter Schram krydsede Kongens Nytorv og brændevinsentusiaster og filosofistuderende residerede på de åbne marker bag Tivoli. I øvrigt skitseres historien: fiskerlejets folk har nok lignet de "skindklædte Folk fra Ildlandet" (som Jensen aldrig fik mødt, men adskillige gange lader repræsentere udviklingens laveste trin), men hos nutidsbefolkningen har kostumet "flygtigt set" nærmest taget magten, med shorts som det galeste påfund.

³ Jf. specielt om Chicagos rolle i forfatterskabet Jørgensen se [Jørgensen 2021].

Også i “Det ny København” mindes Johannes V. Jensen sin ankomst “som forskrækket Student” til hovedbanegårdens “gamle fornemme Længe”, som i skrivende stund (1911) “har haft sin Tid” og må vige for en ny, den nuværende. Endnu føler Jensen sig usikker på, om byen vil have ham. Helst bør man nok ikke tale dialekt, men “have sine Vokaler i Orden”! Han vil i hvert fald have den og tror på, at ankomster i en overskuelig fremtid vil opleves, som kom man til en rigtig metropol — med Frihedsstøtten, engang rejst på overgangen til bondelandet, på sin plads midt i byen og trafikken, i orkanens øje, så at sige.

I “Kjøbenhavns Omegn”, et bestillingsarbejde for Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse, træffer man Jensen i udkanten af “det Kjøbenhavn, jeg elsker, og som jeg ikke kunde være foruden”, bl.a. altså på jagt efter steder, der kunne behøve en mildnende hånd. Han præsenterer sig som “en Kender” af byen og hvad dens er, selvom han “i andre Henseender er forbleven en Fremmed”. Anmærkningerne gælder især misligholdelsen af Christianshavns Vold, der let kunne bringes til ophør og stedet forvandles til paradisisk park. Amagers herligheder sanses intenst, både kyststrækningens stank fra kloakudløb og renovationsbjerge og svale dufte oplevet under forårsrideture på Kløvermarkens flyveplads. I den nordlige omegn gælder det den elskede Dyrehave, og her forlades beskrivelsen til fordel for en myte — dog først efter at Nationalmuseet har fået påskrevet, at det burde interessere sig mere for oldtidsmindernes forfatning.

Skydebanerne var stedet, hvor Johannes V. Jensen vedligeholdt sin militære færdighed og kom naturen “rigtig inderlig nær”. Om søndagsoplevelser dér handler en artikel, hvori han tilslut lover at ryste lige så lidt på hånden i påkommende fald “som ved en almindelig Skydning paa Amager”; det var før Verdenskrigens beskidte skyttegravsfægtninger.

Også i Kalkbrænderihavnen færdedes han hjemmevant, som en art *poet laureate* for studenternes rokklub. Det vides, at han tog med et bådehold ud for at fornemme takten, da han skrev på sin slagsang til klubben, og at han lagde gode ord ind for Poul Henningsen som arkitekt på roernes nye klubhus. Ved en kanoindvielse fremmanede han for de unge en bådfart, der gav føling ikke blot med naturen og vejrliget, men også med den danske bosættelsehistorie, ja endda med selve jordhistorien, idet svenskekystens forbjerg Kullen bagom istidsdramaet identificeredes med Gunung Api, *Den lange Rejse*'s ildspyende vulkan, der vist ellers

er navngivet efter en vulkansk formation på Nord-Borneo. Kanoen kom i øvrigt til at hedde Columbus.

Yderligere en lovprist københavnsk lokalitet må nævnes. Jensen blev sent i livet bedt om at skrive om kolonihavekulturen, hvad han så gjorde på den måde, at han efter indledende manøvrer satte fokus på det langt hen på byskrald baserede haveanlæg ved Kløvermarksvej, med inddragelse af et par markante passager fra romanen *Gudrun*, i hvis kække titelfigur han har kondenseret en del tidligere forsøg på at skildre “københavnserinden”. Den sluttelige spådom om, at landbruget ville komme til at indrette sig småt og vegetabilsk, som i Kina, blev vist et skud i tågen.

5. TISVILDE

I 1913 lod Johannes V. Jensen opføre et sommerhus i Tibirke Bakker, hvilket bragte ham i berøring med et miljø af bl.a. arkitekter, der satte nogle standarder for bebyggelsen i området, en “lokalplan”, der sikrede naturen mod den ødelæggelse, som københavnernes voldsomme trang til nordsjællandsk frirum forårsagede andetsteds — bl.a. nede ved Tisvilde Fiskerleje, en torn i øjet og afsæt for Jensen’ske overvejelser om en byggeristyring på landsplan.

Sommerhusejerne i Bakkerne udgjorde, hvad man med nogen ret kan kalde en kunstnerkoloni. Der var som nævnt arkitekterne, folk, hvis virke Johannes V. Jensen fulgte og kommenterede, Iver Bentsen, Ejnar Dyggve, Mogens Clemmensen m. fl. Der var videnskabsmænd som Niels Bohr, og der var malere som Kristian Møhl, Herman Vedel og Cæsar Kunwald. Insektforskeren Erik Tetens Nielsen havde et “laboratorium” i området og gjorde gravehvepsene i Tisvilde Hegn internationalt kendte gennem en lærd afhandling på fransk — som Jensen frygtløst kommenterede i kronikken “Bembex”. “Kendere af Tisvildeegnen vil sande at Lokaldriften dér er gaaet op i Tetens Niensens Fantasi og i hans Fremstillingsevne”, pointerede han, som den kender, han jo gjorde sig til. Øvre i Asserbo Plantage huserede Fredrik Nygaard, til hvis roman om Ulrik Røhls 1700-talskamp mod sandflugten han blev anmodet om at skrive forord.

Generøsitet var i det hele taget et kendemærke for Johannes V. Jensen i forhold til det sommerlige Tisvilde-miljø, som det også fornemmes de gange, hvor Jensen-sønnernes legekammerater kommer ind på radaren og får deres fortjenester noteret. Det gælder Ulrik Møhl, hvis tidlige

interesse for naturen og fortidssporene i f.eks. Ellemosen (som faderen og Johannes V. Jensen stimulerede) pegede frem mod en tilknytning til Zoologisk Museum som fotograf og præparator. Og det gælder Tove Clemmensen, arkitektfatteren, der beskojtede Arre Sø og blev en fortrinlig inspektør i Nationalmuseet. Det gælder også Ole Vinding, ganske vist ikke barn af Tisvilde-miljøet, men søn af Andreas Vinding på *Politiken* og sønnernes skolekammerat, som med en fransk kulturbaggrund tilegnet kom tilbage til København og bl.a. indledte et naturessayistisk forfatterskab i encyklopædisten Georges Louis Buffons efterfølgelse. (Jensen lovpriste i det hele taget i forlængelse af sin optagethed af friluftsbvægelsen, specielt den amerikanske *outing*-litteratur, det friske sommerliv og advokerede en forlængelse af skolesommerferien til tre måneder. Derimod distancerede han sig o. 1910 fra spejderbevægelsen, den stank for meget af disciplinering — og af englændernes ønske om at oprette en stående hær.)

Men først og fremmest skrev Johannes V. Jensen nogle større, Tisvilde-relaterede artikler, som belyser både naturmæssige, rekreative og historiske sider af sagen: “Tibirke Mose”, “Tirs Væld”, “Tisvilde-Eggen” og “Arre Sø”. Artiklen om mosen er fra 1917, hvor Jensen var forholdsvis ny i Bakkerne, der jo skyder sig ud i Ellemosen (som han altså insisterer på at kalde Tibirke Mose). Stedets flora og fauna skildres forelsket, Jensen kan forsikre om, at det altsammen er så typisk dansk, at han har “kunnet slaa sig ned i Tibirke uden at blive jyske Minder utro”, og tilmed uden at savne “det Perspektiv ned i Fortiden, der er egent for Jylland med de mange Oldtidsminder”. En arkæologisk udredning tilbageholdes dog for en geologisk, idet bekymringen dengang tilsyneladende kredsedede om verserende planer om en vandstandssænkning. Sporene efter dræningen af de jyske kær skræmmede, jf. slutningen af “Himmerlands Beskrivelse”.

I “Tirs Væld” er pointen, som da også i nyere forskning, at Toftegårdsilden nær Tibirke Kirke er den “oprindelige”, hedenske helligkilde, men at emsige katolske gejstlige, som misbilligede markedsogl på stedet, så at sige flyttede den ud til Kattedag og forbandt den med den svenske helgeninde Helene. Efter Reformationen nedjusterede man helbredelsesaspektet og betonedede vandets sundhedsfremmende egenskaber. Christian IV supplerede f. eks. sit vinforbrug med vand fra kilden (“man kan forestille sig ham med et tugtet Ansigt drikke det ene Glas efter det andet og blive mere og mere vaad og opspændt indvendig”)!)

Det faste forblev “Troen paa Kilden og Trangen til Valfart”, ca. frem til Henrik Cavlings artikel fra 1888 om et Sankt Hansnat-besøg ved kilden. (I øvrigt troede den naturvidenskabeligt sindede Jensen, som man gjorde dengang, at der kunne være noget om snakken: vandet var radiumholdigt — og *derfor* sundt.)

I fortsættelsen fremmaner Jensen fjerne tider, hvor egens folk samledes i den vig, som Ellemosen dengang udgjorde, til offerfester og kræmmermarkeder med tilhørende fjas og tant. Hans afsluttende forslag om en arkæologisk udgravning blev realiseret få år efter, idet krigens intense tørvegravning, som det oplyses i “Tisvildeegnen”, førte til frilæggelse af en brolagt vej ud til en holm i den oprindelige fjord. Ellers er det fiskerlejet, Jensen denne gang fokuserer på. Da han i 1890'erne vandrede herop, var stedets “armodsprægede Fiskerboliger” mærket af “total Afsondrethed”, brudt alene i kildetiden. Nu fremstår lejet som eksempel “paa Miseren ved en Bebyggelse der er overladt spontant Initiativ” — en skræmmende modsætning til den regulerede bebyggelse i Tibirke Bakker, hvor ganske vist “de oprindelige rene Konturer” sløres af indtrængende skovtræer. Frøene stammer fra Tibirke Hegn, der er sidste station på denne omvisning — hvor Jensen kan minde os om guldaldermalerne J. Th. Lundbye og P. C. Skovgaard, der også her skabte “kendte, for Landskabet følsomme Malerier”.

“Arre Sø” skildrer “den mest bortgemte og mindst kendte af alle danske Søer”, med en særlig gulgrålig glans på grund af en algeart særegen for den. Opalfarven genfinder Jensen på Lundbyes kendte billede. Ellers er søen jo en ved landhævning og sandflugt afsnøret rest af stenalderhavet, og stadig i stand til at give indtryk af “Ungtiden”, især — mener Jensen — om man “er i Selskab med et Kuld Børn, som er Slægten forfra igen”. Hænder det en sjælden gang, at søen fryser til, udgør den en formidabel skøjtebane, der giver lyd fra sig “som en uhyre udspændt Banjo”.

6. NATURFREDNINGEN

Jensens energiske deltagelse i naturfredningsdebatten, bl.a. gennem flere bidrag til Danmarks Naturfredningsforenings årsskrift, blev formentlig fremprovokeret af Poul Henningsen, der i en artikel slog ham i hartkorn med maleren Sigurd Swane og forfatteren Jacob Paludan — men Jensen ville ikke deltage i deres “Jammer ved svundne, bedre Tidens Ligbegængelse” og belærte sin unge ven om, at han allere-

de i *Den gotiske Renaissance* havde formuleret sit med PH's sammenfaldende, aldrig forladte standpunkt. At PH så i farten havde omtalt sommerhuset i Tibirke som et skønvirkehus og området deroppe som lukket for offentligheden, rokkede ikke ved, at hans stædige deltagelse i debatten om "Byplansager og andre overhængende offentlige Problemer" fortjente respekt og beundring. Jensen mindede også om sin tyske 1914-artikel om landskab og teknik — hvis danske version PH så som en art afbigt lod trykke i sit tidsskrift *Kritisk Revy*. Lige for lige, om venskab skal holdes!

I "Lyngens Børn" skriver Johannes V. Jensen tilslut, i en sammenhæng, der knap nok lægger op dertil: "Det er Naturfredningens Formaal, i national Interesse og til Fordel for kommende Slægter, at bevare typiske Parter af oprindelig dansk Natur, ikke mindst Heden, for at vedligeholde den levende Forestilling om Etaperne i Landets historiske og kulturelle Udvikling". Dette brede, almene perspektiv forligedes fortrinligt med det mere specifikke vedrørende oldtidsminderne (jf. nedenfor). I "De himmerlandske Aase og Gravhøjene paa dem" slår Jensen indledningsvis til lyd for en fredning af "Aalborgs Vartegn", Signalbakken, det gravhøjkronebakkedrag, hvorfra københavnerbådens ankomst oprindelig blev meddelt havnen, en fascinerende kontrast til den driftige industriby, "en kraftig, arbejdende, kompliceret Nutid". Ellers var ærindet at advokere en fredning af åsene, der jo karakteriserer landskabet mellem åerne, der fra vandskellet nær Rold søger vestover mod Limfjorden. De fortjener stort set alle fredning, mest dog Hverrestrup Bakker med "flere pragtfulde Kæmpehøje".

Jensen engagerede sig også i fredningen af Dollerup Bakker. Området havde været blandt Viborg-disciplenes udflugtsmål, og — som han pointerer — man skal ikke undervurdere, at der nær en uddannelsesinstitution findes steder "med urørt, storladet Natur, som tillige taler historisk og naturhistorisk til Fantasien". Efter sin ankomst til København havde han så at sige repeteret indtrykket af det glaciale "Anskuelsesbillede" foran Vilhelm Kyhns "troligt og kærlighedsfuldt" udførte maleri på Kunstmuseet. "Netop denne Fredningssag bør fremmes med al Magt". Hvilket da også skete.⁴

⁴ Johannes V. Jensen (student fra Viborg Katedralskole i 1893) argumenterede i 1921 for, at "Det jyske Universitet" burde placeres i Viborg; valget faldt imidlertid i 1928 på Aarhus.

7. DET ARKÆOLOGISKE SPOR

I artiklen “Ford for mig!” læser man om Johannes V. Jensens første bil af dette mærke: “Til den Vogn er knyttet Erindringen om det meste af Danmark, jeg opsøgte og studerede i de Aar alle de Oldtidsminder ude i Landet, paa Øerne og i Jylland, jeg kunde overkomme, en journalistisk Kampagne til Fordel for Totalfredningen, som da ogsaa siden gennemførtes”. (Bogen *Paa danske Veje*, 1931, opsamler artikler fra 1925 til 1931 om fortidsminderne i landskabet, og er således et led i kampagnen.) Udkastet til den endnu gældende lov om totalfredning af oldtidsminderne i det danske landskab blev offentliggjort i Danmarks Naturfredningsforenings årsskrift i 1931 og gennemført i 1937 af Thorvald Stauning socialdemokratiske regering — mens Venstre, bøndernes traditionsforankrede parti, til Jensens forundring var veget tilbage for at få den fjer i hatten.

Johannes V. Jensens interesse for oldtidsminderne rækker tilbage til barndommen i Farsø, som det især fremgår af hans selvbiografisk tonede bidrag om “Himmerlands Arkæologi” til festskriftet *Fra Ungtiden* til arkæologen Johannes Brøndsted. Bl.a. fortæller han dér om sit møde med køkkenmøddingkommissionen, den tværvidevidenskabelige karavane, der undersøgte Ertebøllebopladsen, dette skelsættende fund af Gedsted-lægen, den betydelige amatørarkæolog Waldemar Dreyer, der siden blev direktør for Københavns Zoologiske Have.

Herfra udviklede sig en bredere interesse for arkæologien. Selve de gennem to årtier verserende planer om at sikre og præsentere Nationalmuseets samlinger på ordentlig vis kommenterede han ved flere lejligheder, efterhånden som mulighederne blev endevendt: Kastellet, Dyrehaven, Rosenborg Have — før sagen endte med, at Mogens Clemmensen over en tiårig periode nyindrettede og udbyggede Prinsens Palæ.

Johannes V. Jensen bidrog i det hele taget væsentligt til skærpelse af bevidstheden om, hvor vigtig fredningen ville være. Et stort skridt frem var den holdningsændring på Nationalmuseet, som fandt sted, da Johannes Brøndsted i 1932 tiltrådte som leder af Oldtidsafdelingen, en disposition, der også medførte, at museet omdefinerede sin rolle og opprioriterede formidlingsaspektet, bl. a. gennem publikationsvirksomheden. Jensen anmeldte i 1930'erne regelmæssigt museets udgivelser og glædede sig ikke mindst over, at arkæologien trådte ud af sin selvtilstrækkelighed og kom til at se sig som en videnskab, der skulle tjene

historien — altså befolke scenen, som fundene nu aftegnede den, med mennesker på udviklingens vej. I 1941-artiklen “Arkæologi og Historie” citerer han arkæologen Therkel Mathiassen for en formulering, der rækker langt ud over den rene registrering og systematisering. Arkæologien vil gerne “søge at finde bag de mange Rækker af Oldsager, der hober sig op paa Museerne: Menneskene selv!”. I medfør af dette synspunkt fremskriver Jensen ofte i sine arkæologirelaterede artikler på fiktiv vis en menneskeverden på fundstederne, som f. eks. i artiklen om Hjortspringbåden. Til gengæld må Johannes Brøndsted høre for, at han i *Danmarks Oldtid. Bronzealderen* “gaar til den bitre Ende med Bestemmelsen og Systematiseringen af Fundene”, men dog alligevel plumper i og f. eks. gætter på, at vi i bronzealderen står over for “en Overklassekultur” — hvor Jensen ikke kan få øje på andet og mere end solidt håndværk blandt “nogenlunde velstillede Storbønder”.

Som et kuriosum kan man henvise til omsorgen for Jelling-gravhøjene og de bestræbelser, som var i gang allerede tidligt i århundredet, men som først efter Jensens død kom på skinner med statsminister Hans Hedtofts frilæggelsesudvalg, hvis henstillinger nu, i skrivende stund, kan betragtes som implementerede. Specielt det stedlige lærerseminariums forstanderbolig fra sidst i tyverne var Jensen en torn i øjet og et udtryk for, hvor hovedløst de myndigheder handlede, som også havde ansvaret for fredningerne.

Betydelig er også indsatsen for gravhøjene i Jægersborg Dyrehave, som endte med, at der kom et møde i stand mellem digteren og Nationalmuseets og Skovdistriktets folk, som så *on location* traf beslutning om, hvilke høje der skulle frilægges eller restaureres. En plan, som stort set er blevet fulgt siden.

I radioforedraget “Henfarne Slægter” gør Johannes V. Jensen status over situationen efter vedtagelsen af fredningsloven, indvielsen af det ny Nationalmuseum og sikringen af gravhøjene i Dyrehaven og iscenesætter en stor forbrødring mellem den danske befolkning og den grønlandske, “det lille ufortrødne Urfolk oppe under Randen af Indlandsisen” — en forbrødring, der ifølge digteren allerede er realiseret på dansk jord i og med, at en lys agerdyrkertype ses at være opblandet med en mørkere, måske lidt armodigere fiskerbefolkning. I det hele taget: “Helst strøg jeg alle Navnene, der uundersøgt skiller alle Jordens Folk fra hinanden, og saa i dem Morbrødre og Familie langt ude”. Bag formuleringen skimtes forestillingen om, at arkæologien så at sige graver sig ned gennem de lo-

kale og nationale lag mod en mere og mere omfattende, i sidste instans universel sammenhæng.

Ord og virkelighed indeholder også et par artikler om den jyske middelalderborg Spøttrup, i katolsk tid et fæstningsværk, som betryggede universalkirkens magtposition: “paa saadanne faste Kontorer sad de og inddrev Pavens Procenter”. Intet under, at de af Skipper Clement ledede nørrejyske bondeoprørere gerne havde set den røde hane gale over herregården. Johannes V. Jensen glæder sig (i artiklen “Spøttrup og Skipper Clement”, 1931) over, at gården påtænkes nationaliseret og restaureret — ikke blot fordi Skipperen således rehabiliteres, men også af den særlige grund, at byggestilen “har haft den Mærkelighed at den er bleven Mønster for moderne Arkitektur og har gennemtrængt næsten alt hvad der er bleven bygget i København og andetsteds i de senere Aar”. Denne påvirkningslinje mellem det spartanske, prunkløse fæstningsbyggeri og dansk funktionalisme, forbundet med arkitektnavnene Ulrik Plesner og Povl Baumann, bør formentlig stå for Jensens egen regning; han erkender da også ved en senere lejlighed: “Jeg ved ikke om Plesner direkte tog Motiver fra Spøttrup, men jeg ved at Arkitekter efter ham har gjort det, og nu gør alle det, selv om det ikke engang er dem bevidst”.

8. TEKNIKKEN / MODERNITETEN

Et sted i *Vor Oprindelse* (1941) omtaler Johannes V. Jensen den tekniske ekspansion: “Netop disse Ting har i en udtalt Grad beskæftiget mit Forfatterskab, som kan siges at have staaet i Trafikens Tegn. Cyklen var bleven opfundet, netop som det passede mig at bestige den. Hvor mange har nu set de første Cykler? Og da jeg i en moden Alder egnede mig for at blive aget holdt der en Ford for Døren. Det er falden i min Lod at flyve til England. Mine Memoirer vilde ikke have meget Nyt, ud over hvad der allerede er flydt fra min Pen, hvis jeg skulde gaa i Detailler om Fremskridtene i de to Kvartaarhundreder før og efter Verdensudstillingen i Paris 1900”.

Sit fix fik Johannes V. Jensen ganske rigtigt på Verdensudstillingen, som skildret i afsnittet “Maskinerne” i *Den gotiske Renaissance*. Ved flere lejligheder så han tilbage, oftest i et forsvar for teknikken som sådan mod dens mulige destruktive udnyttelse. For der åbnede sig jo lynhurtigt en afgrund mellem f.eks. pionerernes stillevejrsvævninger på Kløvermarken og de bedrifter under Verdenskrigen, som Rudolf Requadt i *Krigs-*

flyveren skildrer, og som Jensen i øvrigt i sit forord til bogen heroiserer, samtidig med, at han selvfølgelig græmmer sig over skyttegravskrigens forfærdelige meningsløshed.

Men cyklen kom jo først — og den skulle ikke glemmes på et evt. museum for de motordrevne vidundere. Som født i “de høje maskiners tid” oplevede Jensen udviklingen så at sige fra begyndelsen, idet det (som nævnt i “Af Tidens Memoirer”) indgår i hans erindringssum, at et par af disse maskiner en dag passerede Farsø ad chausseen mellem Nibe og Hvalpsund. Siden lod han Peter Præstmark, hovedfiguren i “Trioen”, der jo giver sig ud for at være indgangen til en uskrevet roman, komme hovedkulds væltende ind på kirkegården i Louns, i en art genopførelse i fantasien af digterens eget møde med præstedøtrene dér. Velocipedens folkelige navn var da også væltepeteren.

Johannes V. Jensen nævner i korrespondancerne fra Paris ikke, at han prøvede at køre i bil dernede — men det fremgår af den tilbageskuede tale han holdt ved kollegaen Knud Hjortøes 25-års forfatterjubilæum: “man kørte for første Gang i Automobil og var inspireret, besjælet”. Men ellers gjorde han jo turen med, fra *Politiken* i 1905 arrangerede “biltog” gennem Danmark, og frem til han i 1927 fik egen bil. I citatet fra *Vor Oprindelse* aner man et ekko af, at Gyldendal på 60-års fødselsdagen forærede ham en Ford V8. “Ford for mig!” proklamerede han senere, under krigen, med nævnelse også af, at hovedpersonen i *Gudrun* egentlig var en bil — “saa glad var jeg for at køre, og saa meget har Motorvæsen og alt hvad dermed staar i Forbindelse, Friluft, Fart, og nye Indtryk, betydet for mig”.

Den teknikglade Jensen mindes man ofte om via et par skamrede billeder af ham på motorcykel. Et par motorcyklistere (bl. a. opfinderen Jacob C. Ellehammer) deltog i biltoget, men blev ikke bemærket i artiklerne i *Politiken*. Til gengæld overværede han et par år senere et motorcykelvæddeløb i Stockholm, på vej til sit skærgårdssamvær med den fartglade friherre Carl Cederström. En motorcyklist sørger i “Ved Damhussøen” for, at den stille puslen kommer i relief, netop på den vej, tør man antage, hvor Aage Marcus gav Jensen køreundervisning. Da han fik sin egen maskine (en Invicta V-2, engelsk, bragt på markedet i 1913), delte han fartfryden med bl.a. sin unge ven, den tidligt afdøde digter Ditleff von Zeppelin.

Flyvningen endelig havde i Johannes V. Jensen en fascineret iagttager. Nogle af hans bedste erindringer var fra Kløvermarkens flyveplads,

hvor pionererne, og jo først og fremmest Robert Svendsen, Alfred Nervø og Carl Cederström, ventede på vindstille for at gennemføre den flyvning over Øresund, der skulle være det dansk-svenske svar på Louis Blériots flyvning over Den engelske Kanal året før. Han opfordrede til, at man støttede Nervø økonomisk, og han skrev begejstret om svenskeren, da han en aften pludselig stak østover: “Der ser jeg Cederström, den svenske Djævel, klavre som ad en Lynstraale lige skraat op i den tynde Luft ... det er altsaa selvfølgelig Løgn, at du var Menneske, aa, din Ildkarl! Som Eliæ Himmelfart, som Jupiter, der agede op ad en Sky, saadan knitrede du til Vejrs med en Lugt af Svovl og Beg i dit Kølvand, din Djævel!” Den forvovne djævel måtte nødlande på Saltholm midt ude i Sundet. Mærkeligt nok var vor digter tavs, da Svendsen nogle aftener senere faktisk udførte bedriften.

Ved flere lejligheder mindedes Jensen disse juliaftener, dog kun *en passant* i omtalen af det første bind af Nervøs erindringer, hvor flyvning da også først kommer på agendaen i det andet bind, samt i “Af Tidens Memoirer”, hvor den oplysning tilføjes, at han allerede i 1907 overværede et af Ellehammers forsøg på at få luft under vingerne. Da han i 1931 rapporterede fra Kastrup om en flyveopvisning, var der alt andet end vindstille, hvilket til gengæld ikke mere var et problem. Teknikken triumferer, men som på Verdensudstillingen én mand fra ét sted beherskede kraftens komplikation, således også nu. Denne ene mand, piloten, er modernitetens helt *par excellence*. Den schweiziske kunstflyver Victor Glardon demonstrerede sine færdigheder så overbevisende, at Jensen måtte konkludere: “Luftens Erobring er fuldbrydet”.

Af citatet fra *Vor Oprindelse* fremgår, at det var faldet i Johannes V. Jensens lod at flyve til England. Turen, skildret i “England i Flugten”, var ganske udramatisk, men fly i luften, også over Stonehenge, mindede om, at der blev holdt vagt. Året var 1934, Hitler oprusted. Medbragt lektüre var fysikeren H. C. Ørstedes *Luftskibet* (1836), der advokerer et håb om, at luftens erobring vil “gjøre Ende paa hver Krig”.

Det blev også forundt Jensen at komme med op i højden, da *Politiken*-fotografen Tage Christensen i januar 1935 skulle tage “infra-røde Flyvebilleder” af Sjælland. Piloten, “en Mand med ualmindelige Øjne”, bragte ham til at tænke på krigshelten Tordenskjold!

9. LIVETS TILBLIVELSE OG MENNESKETS UDVIKLING

En længere række Johannes V. Jensen-artikler kommenterer det emne, som nok i sidste ende var det afgørende for ham, spørgsmålet om livets opståen og udvikling, herunder menneskets vandringsveje og dermed jo det genetiske forhold mellem racerne. Den interesse går langt tilbage. I et interview før den store jordomrejse lufter han muligheden for at skifte skønlitteraturen ud med antropologien.

Som man ved tog Johannes V. Jensen den byrde på sig at overbevise verden om darwinismens fortræffelighed til forklaring af udviklingen, med front ikke blot mod alskens religiøse skabelsesforklaringer, men også mod vrangforestillinger som “den dårlige darwinisme”. I debatten om udvælgelse (*selection*) over for tilpasning (*adaptation*) måtte Jensen medgive den franske forsker Jean-Baptiste Lamarck, at visse ting jo var til at se med det blotte øje, og altså uafviselige. Derimod placerede han mutationsbegrebet på linje med andre modefænomener: “Man haaber dermed at slippe fra Evolutionen, i formentlig kompromitteret Forstand, erhvervede Egenskabers Nedarvning, som man fornægter, uagtet det der forstaaes derved har fundet Sted, og finder Sted for Øjnene af ethvert Menneske der kender Dyr og kan se Forvandlingen i en Form”. F.eks. langede han voldsomt ud efter plantefysiologen W. Johannsen — og medtog artiklen (“Udviklingslærens Logik”) i *Retninger i Tiden*, med tilføjelse af, at synspunktet stod ved magt, uanset ekspertisens indsigelser.⁵

Samtidig måtte den race, som det var forundt Jensen at tilhøre, jo løfte den hvide mands byrde, idet de folkeslag, som det imperialistiske korstog bragte europæerne i forbindelse med, tydeligvis nærmest var som børn, der måtte overtales, hjælpes eller tvinges til at fungere på nye konditioner. Alle talte om race, mange teoretiserede derom, og Jensen var ikke den, der holdt sig længst tilbage. Erindres må det dog, at han tidligt lagde Friedrich Nietzsches herremenneskeideer bag sig, at han under Første Verdenskrig blev betænkelig ved Kipling, at han så tidligt som i 1922 distancerede sig fra hagekorset og de ariske forestillinger, det

⁵ Mutationsbegrebet blev lanceret af den hollandske plantefysiolog Hugo de Vries o. 1900. Mutation er ændringer i arvemassen (dna-materialet), der kan få betydning for evolutionen. Denne foregår enten kontinuerligt eller, mindre forklarligt, “i spring”. I øvrigt fremhævede Johannes V. Jensen i *Tilblivelsen* Lamarcks skildringer af giraffen og kænguruuen. Muldvarpen er if. *Dyrenes Forvandling* (1927) “gaaet i Jorden”, i hvilken anledning den har “gjort Forlemmerne om til Spader”. Jensen havde selv arvet et par solidt skaffede hænder — hvilket han tillagde en vis betydning.

stod for, at han i Mellemlkrigstiden talte de totalitære ideologier midt imod, og at han under Besættelsen nægtede at have noget med tyskerne at gøre. Hvad specielt jøderne angik, så agtede han dem ganske anderledes højt end visse danskere og de fleste tyskere. Ikke for intet skærpede han sin ragekniv på en udgave af Heinrich Heines samlede digte. I Berlin havde han sin gang på Samuel Fischers forlag og kom dér i kontakt med Walther Rathenau, Weimarrepublikkens udenrigsminister, som højreekstremistiske officerer jo myrdede i 1922. Meget rørende er på mikroplan Jensen-familiens afsked med Bendix-familien, da den sidst i 1940 måtte forlade landet; i den beklemte vennekreds uden for lufterminalen “tog han Else ved hånden og skilte sig ud med et elskeligt smil midt i stenansigtet”. Johannes V. Jensen var trods al vildmandsadfærd et varmt og hæderligt menneske, skønt altså en middelmådig tænder.

Om den menneskelige races oprindelse og ekspansionsveje, dens hvorfra og hvorhen, gjorde Jensen sig adskillige tanker. En beskeden og sen forskydning i det unægtelig komplekse billede var kimbrenes togt sydover, bragt til standsning af den romerske hærfører, konsulen Gaius Marius, der som det antydes sørgede for, at hans legionærer på de raudiske marker fik solen i ryggen (jf. *Cimbrernes Tog*, 1922). Kimbrerne var jo ellers i sin tid draget nordover, op i Jylland, med isranden foran og til højre for sig, da bræen retirerede. Den derved vundne udholdenhed kan have aftaget igen på vejen sydover mod de varme lande.

I *Ord og virkelighed* indgår en stenaldermyte (udgangspunkt for nogle kapitler i *Den lange Rejse*) om et skånsk søskendepar, der uledsaget driver i land på Sjællandskysten og udforsker den rige flora og fauna dér og efterhånden også trænger ind i øens indre — og muntrer sig som bueskytter, ligesom senere deres forfatter, når han øvede sig i Ellemosen med sin manchuriske bue.

Da Valdemar Nordmann i 1936 gjorde status over, hvad man ud fra fundene kunne vide om emnet, måtte Jensen tage ad notam, at indvandring før bondestenalderen ikke lod sig dokumentere. Glædeligt forekommer det ham, at Nikolaj Hartz’ bevisførelse for en rensdyrtid forud for køkkenmøddingtiden har fundet støtte i bopladsfund mellem Hamborg og Lübeck, for folk dernede fra kan jo meget vel have været på sommerlige jagtture i Jylland.

Den ældste teori om racedifferentiation regnede bekvemt med kaukasiske folk, der var hvide og gode — og så de andre, der efter nøjere overvejelse blev opdelt efter hudfarve, kranieform osv. Johannes V. Jen-

sen funderede i *Folkeslagene i Østen* (1943) over “Den polynesiske Vandring” og fik gennem læsning af Thor Heyerdahls *Kon-Tiki-ekspedisjonen* (1948) udfordret sine forestillinger; nordmanden mente som bekendt, at folkene på Sydhavsøerne måtte være kommet fra Amerika, og altså ikke fra Asien, som ellers formodet. Jensen tøver med at købe anskuelser, den udelukker i hvert fald ikke den gængse. Men på den anden side er der på New Zealand folk, der skiller sig ud fra det malajiske element ved at være “af decideret ‘kaukasisk’ Type” — hvilket han sætter i forbindelse med “en Indvandring paa et Tidspunkt af ‘hvide Mænd””.

Hermed er den meksikanske myte om Quetzalcoatl bragt på bane. I *Den lange Rejse* emigrerer den sejlivede Norne-Gæst i præcolumbisk tid til den ny verden, hvor han modtages som en inkarnation af guden. Spørgsmålet er imidlertid, om der er et gran af sandhed bag. Johannes V. Jensen får ikke umiddelbart svaret i Frank Hibbens *The Lost Americans*, der endegyldigt slår fast, at indianerne er indvandret fra Asien, formentlig over Beringstrædet, mens isen endnu dækkede store dele af Nordamerika, langt tidligere end ellers antaget. Hibben skelner mellem tre kulturer, Sandia, Folsom og Yuma, opkaldt efter de første fundsteder. Der er i flere aflejringslag fremdraget knogler af dyr større end de nuværende, samt redskaber, men ikke menneskerester. Jensen mener dog tilsyneladende, at de mongolide indianere i visse områder har haft selskab af langskaller med kaukasisk baggrund.

Men arkæologien forbinder sig altså beklageligvis ikke med antropologien — som tilfældet var i Kenya, hvor Louis Leakey på en ø i Victoriasøen fandt en underkæbe, der med Johannes V. Jensens formulering “viser hen til det fælles Trin hvorfra de højere Abeformer og Mennesket har udgrenet sig”; han finder det derfor rimeligt at returnere til den ældre betegnelse *skovmænd* for, hvad vi nu kalder menneskeaber (dem, som allerede Carl von Linné sammenknyttede med menneskene gennem fællesbetegnelsen *primates*).

Leakey fandt siden et helt kranium, men han afdækkede også, ved lokaliteten Orlogesailie, en stor boplads med talrige stenredskaber, alt fra samme tid og trin som de berømte franske hulefund — som Jensen først fik at se, da han i 1948 realiserede en rejseplan fra før krigsudbruddet (jf. “Valfart til Les Combarelles”, optrykt i *Tilblivelsen*, 1951).

Hvad angår Peking-mennesket var Johannes V. Jensen mest optaget af fundhistorien, der jo startede med, at man på et apotek fremdrog en forstenet mennesketand. Han retter en grusom salve mod sin tids

proletariske despekt for viden og intelligens, en oplysningsforagt, som han (måske uintenderet) forbinder med den gammelkinesiske tro på, at pulveriserede fossiler kunne udrette samme slags mirakler som “stødt Enhjørningshorn”. Herefter tager indbildningen over, og minsandten, om ikke 16-årige *Sinantropus* modelleres frem gennem betragtning af en chimpanse i Berlins Zoo, med skelen til andre tilstedeværende: en gorilla, en dyrepasser og et publikum!

Hvor man f.eks. i Amerika fandt bopladser med dyreknogler og stenredskaber, men uden menneskespor, var situationen hér den stik modsatte. Det var svenskeren J. Gunnar Anderssons metodiske skoling, der ledte fra apotekets tand til kalkstenshulens kranium, selvom det blev en kinesisk forsker, der gjorde fundet. Johannes V. Jensen recenserede Anderssons bog *Den gula jordens barn*, der afspejler hans indsats for etableringen af det nye Kinas arkæologi og palæontologi. Disciplinerne gled sammen bl.a. i Pán-Shan-udgravningerne, hvor man sikrede sig “et Materiale som antagelig vil blive afgørende for Bestemmelsen af den kinesiske Kulturs præhistoriske Oprindelse, Spørgsmaalet om Indvandring, Oldkinesernes Slægtskabsforhold til andre Folk, dybt indgribende Problemer”.

REFERENCES

- Johansen F., Marcus Aa. *Johannes V. Jensen. En Bibliografi*. København: Gyldendal, 1933–51. 165, 94 s.
- Jørgensen Aa. *Litteratur om Johannes V. Jensen. En bibliografi*. Odense: Odense Universitetsforlag, 1998, 176 s.
- Jørgensen Aa. *Litteratur om Johannes V. Jensen 1998–2020. En bibliografi*. Odense: Syddansk Universitetsforlag, 2021 (under udgivelse).
- Jørgensen Aa. Johannes V. Jensen og Chicago. *Fra Den Nye Verden*. Farsø, 2021. S. 9–23.
- Jørgensen Aa. *Ord og virkelighed. Forfatterskabets hidtil ikke optrykte artikler*, bind 1–5. København: Underskoven, 2014. 2270 s.
- Saltykov A. A. Johannes V. Jensen's novel “Christopher Columbus”. *Scandinavian Philology*, 2006, issue 8. P. 180–191. (In Russian)

UDGAVER⁶

Den gotiske Renaissance. Ved Aage Jørgensen og Monica Wenusch. København: Det Danske Sprog- og Litteraturselskab/Gyldendal, 2021. (under udgivelse).

⁶ Listen tilgodeser især mytesamlinger fremkommet efter Johannes V. Jensens død. Hvad de indeholder er ikke medtaget i *Ord og virkelighed*.

- Himmerlandshistorier*, bind 1–2. Ved Per Dahl og Aage Jørgensen, København: Det Danske Sprog- og Litteraturselskab/Gyldendal, 2018. 324 og 396 s.
- Himmerlandsk Musik. Erindringsmyter*. Ved Niels Birger Wamberg. København: Gyldendal, 1997. 462 s.
- Hos Fuglene. Noveller*. Ved Niels Birger Wamberg. København: Gyldendal, 2001. 493 s.
- Intermezzo og Skovene*. Ved Aage Jørgensen. København: Underskoven, 2019. 436 s.
- Jordens Kreds*. Ved Aage Marcus. København: Gyldendal, 1967. 230 s.
- Kongens Fald*. Ved Niels Birger Wamberg. København: Gyldendal, 2000. 276 s.
- Madame D'Ora / Hjulet*. Ved Sven Hakon Rossel. København: Det Danske Sprog- og Litteraturselskab/Borgen, 1997. 504 s.
- Mytens Ring. Efterladte Myter og Beskrivelser*. Ved Carl Bergstrøm-Nielsen. København: Gyldendal, 1957. 138 s.
- Mørkets Frodighed. Tidlige Myter*. Ved Niels Birger Wamberg. København: Gyldendal, 1973. 145 s.
- Nordisk Foraar. Myter*. Ved Niels Birger Wamberg. København: Gyldendal, 1999. 493 s.
- Ord og virkelighed. Forfatterskabets hidtil ikke optrykte artikler*, bind 1-5. Ved Aage Jørgensen. København: Underskoven, 2014. 445, 452, 450, 435 og 466 s.
- Samlede Digte*, bind 1-2. Ved Anders Thyrring Andersen, Erik M. Christensen, Per Dahl og Aage Jørgensen. København: Gyldendal, 2006. 682 og 452 s.
- Ungt er endnu Ordet. Portrætter og Personligheder*. Ved Carl Bergstrøm-Nielsen. København: Gyldendal, 1958. 152 s.
- Aandens Spor. Portrætter og Personligheder*. Ved Carl Bergstrøm-Nielsen. København: Gyldendal, 1962. 308 s.

LITTERATUR OM JOHANNES V. JENSEN

- Andersen H. *Afhandlinger om Johannes V. Jensen*. Rødovre: Rolv Forlag, 1982. 327 s.
- Elbek J. *Johannes V. Jensen*. 2. udg. København: Gyldendal, 1987. 131 s.
- Elbrønd-Bek B., Jørgensen Aa. (red.). *Jordens Elsker. Synspunkter på Johannes V. Jensen*. København: Akademisk Forlag, 1989. 265 s.
- Friis O. *Den unge Johannes V. Jensen 1873-1902*, bind 1-2. København: G. E. C. Gad, 1974. 303, 324 s.
- Handesten L. *Johannes V. Jensen. Liv og værk*. København: Gyldendal, 2000. 516 s.
- Iversen S. (red.). *Kraftlinjer. Om Johannes V. Jensens forfatterskab*. Odense: Odense Universitetsforlag, 2004. 182 s.
- Iversen S. *Den uhyggelige fortælling. Unaturlig narratologi og Johannes V. Jensens tidlige forfatterskab*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag, 2018. 374 s.
- Jeppesen B. H. *Johannes V. Jensen og den hvide mands byrde. Eksotisme og imperialism*. København: Rhodos, 1984. 264 s.
- Jørgensen Aa. "Johannes V. Jensen (Litteratur 1944). '... digter nok og efterhånden også menneske nok ...'". *Nabo til Nobel. Historien om tretten danske Nobel*

- priser. Nielsen H., Nielsen K. (red.). Aarhus: Aarhus Universitetsforlag, 2001. S. 172–99 og 510–14. (Også engelsk udg.)
- Jørgensen Aa. *Den Store Jensen og andre præciseringer*. København: Underskoven, 2017. 295 s.
- Jørgensen Aa. *Tilblivelsens digter. Nedslag i Johannes V. Jensens forfatterskab*. København: Underskoven, 2013. 399 s.
- Jørgensen Aa., Andersen A. Th. (red.). *Et Spring ind i et Billede. Johannes V. Jensens mytedigtning*. Odense: Odense Universitetsforlag, 2000. 206 s.
- Jørgensen Aa., Kragh-Jakobsen H. (red.). *Columbus fra Himmerland. Bidrag til et Johannes V. Jensen-symposium i Farsø 28. august 1994*. Farsø: Farsø Bibliotek, 1994. 96 s.
- Jørgensen Aa., Rossel S. H., Wenusch M. (red.). “Gelobt sei das Licht der Welt ...”. *Der dänische Dichter Johannes V. Jensen. Eine Forschungsanthologie*. Wien: Praesens Verlag, 2007. 436 s.
- Nedergaard L. *Johannes V. Jensen*. København: Gyldendal, 1943. 342 s.
- Nedergaard L. *Johannes V. Jensen. Liv og forfatterskab*. 2. udg. København: C. A. Reitzel, 1993. 615 s.
- Nørgaard F., Marcus Aa. (red.). *Johannes V. Jensen. 1873 — 20. Januar — 1943*. København: Gyldendal, 1943. 237 s.
- Rossel S. H. *Johannes V. Jensen*. Boston: Twayne, 1984. 199 s.
- Schiøttz-Christensen Aa. *Om sammenhængen i Johannes V. Jensens forfatterskab*. København: Borgen, 1956. 352 s. (Fotografisk optryk, 1969.)
- Spring. Tidsskrift for moderne dansk litteratur*, nr. 19, 2002.
- Thyrring Andersen A., Dahl P., Jørgensen Aa. (red.). *I Nuets Spejl. Læsninger i Johannes V. Jensens digte*. København: Gyldendal, 2008. 323 s.
- Wamberg N. B. *Johannes V. Jensen*. København: Rhodos, 1961. 82 s.
- Wenusch M. “... ich bin eben dabei, mir Johannes V. Jensen zu entdecken ...”. *Die Rezeption von Johannes V. Jensen im deutschen Sprachraum*. Wien: Praesens Verlag, 2016. 331 s.
- Wenusch M. “Alles kommt von Deutschland...”. *Johannes V. Jensen und die Einflüsse aus dem deutschsprachigen Raum*. Wien: Praesens Verlag, 2020. 320 s.
- Wivel H. *Den titaniske eros. Drifts- og karakterfortolkning i Johannes V. Jensens forfatterskab*. København: Gyldendal, 1982. 198 s.

Aage Jørgensen

Independent researcher

WORD AND TRUTH — A LOOK AT JOHANNES V. JENSEN’S JOURNALISM. PART I

For citation: Jørgensen A. Word and truth — a look at Johannes V. Jensen’s journalism. Part 1. *Scandinavian Philology*, 2021, vol. 19, issue 1, pp. 139–163. <https://doi.org/10.21638/11701/spbu21.2021.109> (In Danish)

Since the establishment of the Johannes V. Jensen Centre at Aarhus University in 1993, studies of the Nobel Prize winner have shifted from the biographical to the textual. At the same time, the publication especially of early works with critical commentary

has intensified. The present article traces some themes throughout a half-century of Jensen's journalism which was first assembled in book form in 2014 under the title *Word and Truth*. The material brings more nuance to impressions of the poet's opinions and positions, also because the anthologizing of his journalistic works has until now and for good reason skimmed only the cream. Now the dregs are considered as well, and even this portion of Jensen's work impresses with its linguistically seductive energy and fascinating images. Most of the articles Jensen himself agreed to have reprinted and they were included in the so-called mythic volumes. Jensen regarded myth as a special genre, his own reply in all modesty to what H. C. Andersen had done for the fairy tale. Jensen's journalism spans also biographically from the poet's native soil in Jutland to distant parts of the world, with the capital as well as rural Tisvilde as important stops along the way. The poet's efforts to protect nature and the implied archeological interests (not only in a Danish context) are reflected in a number of articles. Just as meaningful, but modernity-oriented, is an enthusiasm for technical development, machinery, traffic on land, sea and air. Life's origins and the development of the species are viewed in a Darwinist perspective. The present article's second part deals with Jensen's tradition-bound understanding of the relationship between the sexes and, in that connection, with his fear of "sexual confusion" often mentioned, most painfully in the 1907 intimidation of his colleague Herman Bang. Finally, attention is given to the part of Jensen's journalism which portrays his own travels and his writings on others' contributions to the genre of travel literature.

Keywords: Johannes V. Jensen, journalism, evolutionary theory, travel literature, women's studies.

Aage Jørgensen

Cand. art. (Danish and Comparative Literature),

Lecturer Emeritus (Langkær Gymnasium),

2, Bakkelodden, DK-8320 Mårslet, Denmark

E-mail: aagejorg@gmail.com

Received: April 5, 2021

Accepted: May 7, 2021

UDC 821.113.4

Gayane Orlova

Moscow State Institute

of International Relations (University)

“&” — “OR” — “IF” — “THEN” (“&” — “ELLER” — “HVIS” — “SÅ”)

BY SOLVEJ BALLE: IDENTIFYING GENRE

For citation: Orlova G. “&” — “Or” — “If” — “Then” (“&” — “Eller” — “Hvis” — “Så”) by Solvej Balle: Identifying genre. *Scandinavian Philology*, 2021, vol. 19, issue 1, pp. 164–175. <https://doi.org/10.21638/11701/spbu21.2021.110>

The aim of this article is to contribute to a deeper understanding of Danish minimalism by performing a genre analysis of Solvej Balle’s four short prose books (brief fictional prose) — “&”, “Or”, “If” and “Then” — written over a 23-year period, between 1990 and 2013. The four texts are connected by a commonality of motifs and thematic elements, identical form and linguistic structure and therefore they comprise a rather unusual tetralogy. Balle’s texts are viewed in the context of the development of Danish literature of that period with an emphasis on minimalist aesthetics and their origins. Balle belongs to a generation of writers associated with the flourishing of minimalism in Danish literature at the end of the 20th century. The characteristic features of her few works are their intellectual elitism and elaborate, sophisticated form. All of her works are experimental, but the four texts of the “tetralogy” are the quintessence of a genre experiment in search of a new minimal aesthetic. The article deals with the characteristic features of the formal organisation of the four books, including their linguistic structure that indicate the cross-genre nature of Balle’s texts and allow to identify them as a hybrid of a pointillist novel and a prose poem.

Keywords: contemporary Danish literature, Solvej Balle, minimalism, pointillist novel, genre experiment, lyric prose, prose poem, fragmentation.

1. INTRODUCTION: HISTORICAL AND LITERARY CONTEXT

Solvej Balle belongs to a remarkable generation of modern Danish writers born in the 1960s who embarked on their careers in the late 1980s — early 1990s to challenge traditional patterns and experiment

with literary genres and forms. This era can be described as the high day of minimalism in Danish prose.

Most of the writers from this generation graduated from the Danish Academy of Creative Writing (Forfatterskolen), founded in 1987 by Danish poet and linguist Per Aage Brandt and modernist poet and critic Poul Borum. Over the years, the Danish Academy of Creative Writing has produced such notable writers as Kristina Hesselholdt, Merete Pryds Helle, Helle Helle, Peter Adolphsen, as well as Solvej Balle who has consistently retained her commitment to experimental forms. Her writings also reveal a clear tendency to merge minimalism with lyrical prose.

Danish literature of the 1990s as such was defined by two opposite tendencies: while traditional Scandinavian narrative forms continued to develop, it was also a time of radical experimentation and attempts to modify and combine genre forms and find a new aesthetic [Pimonov, 2007, p.60]. It was the time when minimalism in Denmark emerged as a holistic phenomenon and “the discussion about minimalism as a literary movement occurred in Danish literary studies” [Bunch, 2003, p.238].

The exact origins of Danish literary minimalism are controversial. V. Pimonov lists the concepts behind American Minimal Art from the late 1950s — early 1960s as well as the aesthetic of European short stories among its external sources [Pimonov, 2007, p. 60–61].

M. Ipsen, while acknowledging the role of Danish literary tradition in shaping Danish minimalism, suggests taking into consideration Norwegian minimalism as another source of influence:

One can trace the origins of Danish short prose to many places: the shortest and least regularly adventurous of H. C. Andersen’s texts — “The Muse of the New Century” or “Picturebook Without Pictures” — Søren Kierkegaard’s “Diapsalmata” from “Either/Or”, Johannes V. Jensen’s prose, as well as Peter Seeberg’s, Raymond Carver’s and Ernest Hemmingway’s writings. You can also trace it to the laconic style of the Icelandic sagas, the fable, the romantic fragment, the American short story or the short-short story. But you can also trace it to Norway. Not many people have been aware of this perspective [Ipsen, 2008, p. 83].

Ipsen notes the impact of Norwegian “punktroman” or pointilist novel (very short texts united by formal criteria or a small text divided into many fragments — points) on the Danish minimalists

of the 1990s. Among the Norwegian sources, he considers Paal-Helge Hagen's pointillist novel "Anna" (1968) to be particularly relevant. However, according to Lars Handesten, three very remarkable books were published in Denmark at the end of the 1960s: "Sometimes they love each other" (1969) by Charlotte Strandgaard, "Love from Trieste" (1969) and "Today it is Daisy" (1971) by Kirsten Thorup. As stated by Handesten, those texts were actually written as pointillist novels, which means that the pointillist novel appeared in Norway and Denmark simultaneously. Handesten links this disintegration of the traditional novel format of the late 1960s with the convergence between prose and lyrics [Handesten, 2013]. Taking cue from Kjærsti Skjeldal, Jakob Hansen also characterises the pointillist novel as a transition stage between the lyric and the epic, whose originality manifests itself as a result of the fusion, through the transformation of the traditional techniques [Hansen, 2000, p. 67].

Indeed, minimalism in general has deep roots in Danish literature as has the fusion of minimalism and lyric prose in particular. D. Koblenkova considers Paul La Cour's "Fragments from a Diary", published in 1948, as the beginning of Danish minimalism, noting, however, that the origins of this phenomenon should certainly be sought in the national literature of the 19th century when the poetics of fragmentation were developed [Koblenkova, 2018, p. 252–253]. Above all, in our opinion, the origin should be sought in the works of Hans Peter Jacobsen.

At the beginning of the 20th century, the technique of text fragmentation was developed by Johannes V. Jensen in his "Myths" — lyrical and philosophical sketches. This was an innovative genre at that time [Saltykov, 2009, p. 199] and, to a certain extent, it determined the evolutionary paradigm of Danish short prose. Speaking of the diversity of minimalist writing, Mads Bunch notes "small impressionistic or surrealist texts characterised by repetitions, as we see, among others, in the Danish tradition" [Bunch, 2003, p. 241]. These texts, in which minimalism intersects with lyric prose, seem to be influenced by "impressionistic fragmentation", which, according to A. Korovin "implies first getting to know the details, whereupon a complete picture of the world appears" [Korovin, 2009, p. 91].

Although the 1990s literary revolution in Denmark should be considered within the framework of European culture in general, it is rooted in the national literary tradition as well.

2. SOLVEJ BALLE'S EXPERIMENTATION WITH NEW FORMS

A trademark feature of the 1990s writers was experimentation with form and style in their early works, Solvej Balle being no exception. However, many “experimenters” later turned to traditional forms, and in this regard, Balle is an exception: whatever she writes is an experiment. The writer works with an extremely vast variety of literary forms, which, however, have several common features. Balle has a thorough theoretical education: in addition to a course at the Danish Academy of Creative Writing, she graduated from the University of Copenhagen with a degree in philosophy and literature. Her serious intellectual background manifests itself in her “not-for-everyone” works — exclusive, intellectual, conceptual, philosophical — all this despite the fact that Balle in her perception of reality is a lyricist, who clearly appreciates the poetry of the moment. Her literary works are always limited in volume and meticulously crafted in terms of language. The highly accurate use of the language reaches its peak in her short texts “&”, “Or”, “If” and “Then” (“&”, “Eller”, “Hvis”, “Så”) created over a period of 23 years and forming an original tetralogy, interconnected through content and form.

In 1990, four years after her literary debut, Balle published the first book of these short texts — “&”. Eight years later, in 1998, a symmetrical answer entitled “Or” appeared. These very remarkable books, both early works by Balle, represent in fact a hybrid literary form while being true and most complete embodiments of the very principle of fragmentation in Danish literature. Gitte Mose considers Balle to be “in an aesthetic dialogue with the romantic fragments” as well as “the pointillist novel and the Bloomsbury group’s stream-of-consciousness modernism” [Mose, 2000]. The texts also contain features conventionally associated with lyric prose.

In 2013, another 15 years later, two new and equally symmetrical books of short texts were published, entitled “If” and “Then” — cross-genre books, in which the same principle of fragmentation is embodied, both in terms of structure and perception of reality. “&” and “Or” are both books of high artistic value and, in some ways, genuineness, whereas the two subsequent books written later in life can hardly be considered original and independent as for their content and form. Rather, they indicate a desire to renew the non-renewable, to replicate the unique. This is, to a large extent, a copy, an attempt to use the same

form, the same formal devices, but for different purposes, in a bid to promote “the criticism of civilisation” [Daugaard, Vindum, 2003–2020].

The books are fully symmetrical, both in text layout and visual presentation. Each of the four texts is divided into five sections (or chapters). Each section consists of 12 or 24 separate passages — relatively independent pieces of text, divided in paragraphs, separated by spaces. On two separate occasions in the first book, one can speak of 11 and 10 paragraphs instead of 12, depending on the calculation method used. Each book is structured in the same way as for the number of paragraphs presented in the five sections: 12 — 12 — 12 — 24 — 12. Thus, the penultimate — or the fourth — sections are the longest. Each paragraph has between one and ten lines, but, in general, the number of lines is between three and eight. Each book has 37 pages, including blank ones.

Since the paragraphs are separated from each other by regular spaces, the pages are narrow, and the arrangement of chapters and their numbers in all books is the same. As a result, a hint of graphic design can be recognised.

Each book is supplied with an epigraph to be decoded, the same principle applying to the message in the paragraphs and chapters for the true meaning of the entire book.

3. LINGUISTIC FEATURES

All four texts have a similar linguistic structure that even places them in a borderline category as poems in prose — “the prose which is very similar to poetry in what it says, but sharply opposite in the form in which the author’s thoughts are expressed” [Orlitskii, 2002, p. 221] — despite the deliberate surgical soullessness of an external observer with which the texts are constructed.

As stated by Mose, this poignant mixture of prose and poetry is influenced by Hagen’s “Anna” — a book, which, according to professor Atle Kittang, offers the possibility of both metaphorical (i. e., poetic) and metonymic (i. e., prosaic) interpretation: “a metaphorical, meaning-expanding dimension — which we know from poetry and which liberates a vertical and centred co-poetry (*meddigten*) and a metonymic dimension which is peculiar to epic literature” [Mose, 2000]. Some paragraphs are visually divided into stanzas and look like a verse.

A similar linguistic structure is preserved throughout all the four works. It includes, firstly, a high semantic density of the text. Balle herself calls these works “prose with holes” [Mose, 2000], meaning, apparently, a particular feature of minimalist prose, which represents “concentrated fragments with a high degree of meaningfulness (*betydning-sindhold*)” [Fibiger, Lütken, 2005, p. 445] and offers a high potential for interpretation.

Secondly, there is an endless “stringing” of names for impersonal objects and persons, just as if the technique used by Joseph Brodsky in his poem “Great Elegy for John Donne” was smashed into fragments and served with an intermittent partition. The books contain a series of pictures and scenes, which, in turn, contain impressions and things.

The very titles of the first two books, “&” and “Or”, indicate, according to Mose, the absence of a vertical connection between phenomena, manifesting their equality. Indeed, the text equates people and things, phenomena and objects. The text structure unites — or divides — everything, but it does not change the essence of things: everything is all one and the same [Mose, 2000]. Expressed at the language level, this equation is extrapolated to the emerging picture of the world as a whole.

Thirdly, there is an abundance of pronouns (and even signs), especially third-person pronouns, that appear as a result of detachment and, in turn, create further detachment as well as designations of persons by their actions, functions or group affiliation: he, she, they, people, children, adults, “those who sleep on the plain”, traders, “& and the other one”, etc.

Fourthly, as mentioned above, the texts are rather discontinuous and contain numerous repetitions, which Bunch considers a persistent characteristic of minimalist literature [Bunch, 2003, p. 240]. The sentences are mostly simple and often incomplete, whereas compound sentences are of the shortest possible variety and, with very few exceptions, contain only one type of syntactic relation. Balle combines short and very short sentences, creating a feeling of discreteness within a continuous flow of ever-changing images. The paragraphs often will start and end without any connection to the previous or the next one, creating an atmosphere of anxiety, ambiguity or mystery. At the linguistic level, the continuity is maintained through repetitions of similar structures — phrases, descriptions of phenomena, images — running through the entire text: rain, a leaf rustling underfoot, etc. Images and verbal units

repeat themselves throughout several sections or even books. Events take place here and now (the present and the perfect are used), there is no historical perspective.

And finally, the fifth element of the linguistic structure is light, sound and colour as literary devices: sporadically scattered throughout the texts are occasional references to the sounds, the quality of light and the colour of objects. Crunching, the sound of falling, rustling, the light of lanterns, multicoloured rusty containers, and the grey-green world are not complete and full-fledged descriptions, but rather references and statements that surreptitiously affect the perception of the reader.

4. CROSS-GENRE NATURE OF THE TEXTS

Each section, or even each paragraph, is an independent and complete text that lacks any obvious connection with other paragraphs, let alone sections. However, all of them are subjected to a certain idea, which is reflected in the epigraph to the book. Some of the paragraphs could have been rearranged with seemingly no loss. This is a free-form composition. However, in these provided, specific sequences of new meanings are being created by capturing the discontinuous stream of consciousness.

The texts as a whole are characterised by their cinematic qualities and quasi-documentary technique for reflecting objects and phenomena: on the one hand, they contain clear visual images without commentary and explicit assessment, on the other hand, there are no obvious connections between the sequences, instead we see a rapid shifting of “frames”, a rough linking of fragments.

Semantic gaps, sudden shifts, broken syntax, spontaneously appearing verbal leitmotifs, unexpected accentuation and quick switches all impact the reader’s perception and determine semantic accents, just as it happens in a poetic text that is defined by an intense “interaction with the lexical environment” [Bobylev, 2015], or even results in a density of interaction, based on the concept of “tightness and unity of poetic line” introduced by Iu. Tynianov [Tynianov, 1924]. “The removal of objects from the automatism of perception” [Shklovskii, 1921, p. 13–14] is also accomplished through a deliberately detached impersonal style.

Balle is a poet of mood. The atmosphere is conjured, among others, by exploiting cross-cutting repetitive motifs associated with natural

environments (rain, river, rustling underfoot, seagulls) or the movement of living objects (people performing simple actions), as well as by detached and seemingly irrelevant comments (*Det er lige meget* ‘It does not matter’ [Balle, 1990, p. 15]), or by equalising enumerations, which at the same time with extreme sparseness outline a visual picture and minimise the nuances of the existence. Even eroticism in the text is neutered. Gaps are yet another device used to create a feeling of ambiguity and vagueness, as well as that of anxiety. Thus, in the first section of the first book after describing the stalls along the embankment, two paragraphs appear out of nowhere in which the motive of death clearly arises: either a murder is taking place (*Kroppen folder sig som trappen* ‘The body folds like the stairs’), or someone becomes a witness of the murder (*Han har ligget længe* ‘He has been down for a long time’). However, it is neither clear whether the “he” is alive (*Han bevæger munden som i et smil* ‘His mouth moves like he is smiling’), nor whether the “I” is the murderer (*Jeg tørrer kniven af i min kjole* ‘I wipe the knife on my dress’). Nor is it clear what is happening at this moment and if something is happening at all [Balle, 1990, p. 11].

The episode ends with a dispassionate flight of wet newspapers, packages and soggy cardboard (*Våde aviser, poser og opløst karton*), which through a simple enumeration are equated with human lives and feelings. Subsequently, in the third section, we already see a couple — “&” and “the other one”, then, in section four, the “I” and the “you” meet on “neutral ground”, then we see a “we” as an intermittent erotic motive that culminates in a farewell also on “neutral ground”. In the fifth section, the motive of death reappears: targets (*sigtemærker*) are drawn on the clothes of the faceless characters, and it is unclear whether this is a game or a verdict.

All of this alternates with aloof enumerations of objects, movements and actions of other people, as depersonalised as “&” and “the other one” and even “I” and “you”, with no characteristics or qualities of a living soul. This is the poetry of a dead world filled with shadows.

The rather intense experience of the first two books is somewhat weakened in the latter two, “If” and “Then”. Firstly, the paragraphs are less variable in size, which forms a sense of monotony and predictability. Secondly, basically the same patterns are used as in the first two books. Thirdly, a certain historical past arises, which means a latent strengthening of narrative.

Finally, subtle expressions of social criticism (bureaucrats — a negatively loaded word, journalists to beware of, as well as the opposition of natural and social phenomena appear in the books) have a jarring effect on the poetic beauty of the texts. Nevertheless, in a philosophical sense, they follow up on the line of “&” and “Or”: everything passes and nothing stays, everything moves and changes (*Vi lever af forskelle* ‘We live by differences’ [Balle, 2013, p. 22], *Vi befinder os i et skiftende landskab* ‘We are in a shifting landscape’ [Balle, 2013, p. 31]). The differences are balanced by the perpetual motion of life, symbolised by the river.

All four books are a free-form composition, a kaleidoscope of emotionally loaded images, fragmentary impressions, “fragments of text and life” [Pedersen, 2012], peculiar to literary minimalism as a whole.

Balle’s books resemble a broken mirror whose fragments are glued to a sheet of paper with certain intervals. Different facets of a single reality are reflected in the shards, someone holds the “shard mirror” and verbalises the reflections, yet in the wrong order, so that the old connections erode away and new and unexpected ones arise because of the shifts due to wrong combinations of these “voiced” fragments.

5. CONCLUSION

As the present study indicates, Balle’s four books should be considered as a borderline phenomenon between prose and poetry, graphically presented as prose, although visually organised. A high emotional tension is created with extreme spareness in a pseudo-impassive atmosphere. The emphasis on the subjective experience is carried out through deliberate objectification, whereas the atmosphere is formed through images piercingly naked and devoid of all that is superfluous. The reader can stick to separate passages and paragraphs or rely on the primacy of the whole, which does seem logical. A weak and disintegrating narrative is also characteristic for the texts, as well as a focused attention on the linguistic features, the syntax in particular. That said and bearing in mind the author’s own definition of the writings as “prose with gaps”, it can be concluded that the texts in question are cross-genre texts, a hybrid of the pointillist novel and the prose poem, transformed within the new aesthetics.

REFERENCES

- Balle S. &. København: Forlaget Basilisk, 1990. 37 s.
- Balle S. *Hvis*. København: Pelagraf, 2013. 37 s.
- Bobylev B. Iu. N. *Tynianov as an Innovative Philologist*. 2015. Available at: <https://proza.ru/2015/05/26/840> (accessed: 02.12.2020). (In Russian)
- Bunch M. Minimalismen i dansk 1990'er-litteratur: gennembrud og forudsætninger. *Danske Studier*, 98. København: C. A. Reitzels Forlag, 2003. S. 236–264.
- Daugaard S. Solvej Balle. *Forfatterweb*. Opdateret af cand.mag. Vindum A., April 2020. Available at: <https://forfatterweb.dk/oversigtzballes/hvis-sa> (accessed: 30.11.2020).
- Fibiger J., Lütken G. Punktromaner og prosaeksperimenter: Christina Hesselholdt og Merete Pryds Helle. *Litteraturens veje*. Aarhus: Systime A/S; Gads Forlag, 2005. 540 s.
- Handesten L. Punktromaner og babysjæle — Charlotte Strandgaard og Kirsten Thorup. Dansk litteraturs historie på lex.dk. Published 03.01.2012. Available at: https://danskklitteraturshistorie.lex.dk/Punktromaner_og_babysjæle_-_Charlotte_Strandgaard_og_Kirsten_Thorup (accessed: 20.11.2019).
- Hansen J. *Litterære verdensbilleder: menneske og natur hos Solvej Balle, Merete Pryds Helle og Niels Lyngsø*. København: Museum Tusulanums Forlag, 2000. 111 s. Available at: <https://library.oapen.org/bitstream/handle/20.500.12657/34936/342362.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (accessed: 30.11.2020).
- Ipsen M. Norske inspirationer i dansk kortprosa. *Passage*, årg. 23, nr. 59. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag, 2008. S. 83–98. Available at: <https://tidsskrift.dk/passage/article/view/4094> (accessed: 30.11.2020).
- Koblenkova D. V. Features of Danish Literary Minimalism. *History of Foreign Literature in Two Parts*. Part 2. Sharypina T. A., Koblenkova D. V., Novikova V. G. Moscow: Jurait Publ., 2018. P. 251–262. (In Russian)
- Korovin A. V. Specific of psychological analysis in Herman Bang's short stories. *Scandinavian Philology*. Issue 10. 2009. P. 82–92. (In Russian)
- Mose G. Punkterede og fragmenterede tekster — og en mellemrumslæsning. *Vinduet*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag. Published 08.05.2000. Available at: http://arkiv.vinduet.no/tekst.asp?id=141_note15fra (accessed: 30.11.2020).
- Orlitskii, Iu. B. *Poetry and Prose in Russian Literature*. Moscow: RGGU Publ., 2002. 685 p. (In Russian)
- Pedersen K. Changing Landscape. *The history of Nordic Women's literature*. Published 05.02.2012. Available at: <https://nordicwomensliterature.net/2012/02/05/changing-landscape/> (accessed: 30.11.2020).
- Pimonov V. The Variety of Rounded Forms. The Minimalist Aesthetic and the Contemporary Danish Literature. *Voprosy literaturey*, Issue 2. 2007. P. 60–71. (In Russian)

- Saltykov A. A. “Myths” of Johannes V. Jensen — a New Novella Genre in the Danish Literature? *Scandinavian Philology*, Issue 10. 2009. P. 197–203. (In Russian)
- Shklovskii V. B. *The Theory of Prose*. Moscow: Federatsiia Publ., 1929. 266 p. (In Russian)
- Skjeldal K. Det voksne barn må have et navn — punktroman er godt og misvisende. *Den blå port*, 36, 1996. S. 7–23.
- Tynianov Iu. N. *The Problem of Poetic Language*. Leningrad: Academia Publ., 1924. 139 p. (In Russian)

Гаянэ Орлова

*Московский государственный институт
международных отношений (университет)
Министерства иностранных дел РФ*

**ЖАНРОВАЯ ПРИРОДА «ТЕТРАЛОГИИ» СОЛЬВАЙ БАЛЛЕ
«&» — «ИЛИ» — «ЕСЛИ» — «ТО»**

Для цитирования: Orlova G. “&” — “Or” — “If” — “then” (“&” — “Eller” — “HVIS” — “SÅ”) by Solvej Balle: Identifying genre // *Скандинавская филология*. 2021. Т. 19. Вып. 1. С. 164–175.
<https://doi.org/10.21638/11701/spbu21.2021.110>

Статья посвящена определению жанровой природы коротких текстов датского писателя Сольвай Балле — «&», «Или», «Если», «То», — созданных в период с 1990 по 2013 г. и, в силу общности формальных и содержательных признаков — мотивов, тематических элементов, языковой структуры, — составивших своеобразную тетралогию. Творчество Балле рассматривается в контексте развития датской литературы соответствующего периода с акцентом на минималистической эстетике и ее истоках. Сольвай Балле — представитель поколения писателей, с которым связан расцвет минимализма в датской литературе конца XX в. Балле — автор немногих произведений, разнообразных по жанру и форме. Характерные устойчивые черты всех произведений писателя — интеллектуальная элитарность и отточенная, рафинированная форма. Все ее работы экспериментальны, однако квинтэссенцией жанрового эксперимента в рамках минималистской эстетики стали короткие тексты «тетралогии». В статье рассмотрены особенности формальной организации четырех текстов Балле, в том числе их языковой структуры, позволяющие говорить о пограничной жанровой природе произведений, а именно о контаминации жанровых признаков пунктромана («точечного романа») и поэмы в прозе.

Ключевые слова: современная датская литература, Сольвай Балле, минимализм, пунктроман, жанровый эксперимент, лирическая проза, стихотворение в прозе, фрагментарность.

Gayane Orlova

PhD in Philology, Associate Professor,
Moscow State Institute of International Relations (University),
76, pr. Vernadskogo, Moscow, 119454, Russian Federation
E-mail: gajane-orlova@yandex.ru

Орлова Гаянэ Корюновна

кандидат филологических наук, доцент,
Московский государственный институт международных отношений (универ-
ситет) Министерства иностранных дел РФ,
Российская Федерация, 119454, Москва, пр. Вернадского, 76
E-mail: gajane-orlova@yandex.ru

Received: February 26, 2021

Accepted: April 15, 2021

ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА ПЕРЕВОДА

UDC 821.112.5+81'25

Jaap Grave

Vrije Universiteit Amsterdam, the Netherlands

Ekaterina Vekshina

St. Petersburg State University

MAX HAVELAAR VAN MULTATULI IN RUSLAND: HET ONTSTAAN VAN DE VERTALINGEN

For citation: Grave J., Vekshina E. Max Havelaar van Multatuli in Rusland: Het Ontstaan van de Vertalingen. *Scandinavian Philology*, 2021, vol. 19, issue 1, pp. 176–189. <https://doi.org/10.21638/11701/spbu21.2021.111>

Dit artikel is gewijd aan de Russische vertalingen van de Nederlandse roman *Max Havelaar of de koffiveilingen der Nederlandsche Handelmaatschappij* (1860) van Eduard Douwes Dekker (1820–1887), die zijn werk onder het pseudoniem Multatuli publiceerde. *Max Havelaar* is een van de bekendste en meest vertaalde werken uit de Nederlandstalige literatuur. Er bestaan zes volledige Russische vertalingen die tussen 1916 en 1959 zijn verschenen en die tot dusver nog niet geanalyseerd zijn. De auteurs gaan uit van de hypothese dat het Duits de tussentaal in de Nederlands-Russische literaire transfer is, want uit onderzoek is gebleken dat het Duits in deze periode vaak als tussentaal diende voor de vertalingen in Scandinavische en Slavische talen. In de specifieke casus van *Max Havelaar* diende de Duitse vertaling van Wilhelm Spohr, die zich in kringen van anarchisten bewoog, als tussentekst. De auteurs hebben ook onderzocht of de Russische vertalers gebruik hebben gemaakt van de Engelse vertaling uit 1868, maar dit was niet het geval. In het eerste deel van deze bijdrage wordt er ingegaan op de biografieën van de Russische vertalers, auteurs van voorwoorden en redacteurs die aan de Russische vertalingen hebben gewerkt. In het tweede deel worden er fragmenten uit de roman met de vertalingen vergeleken om de relatie tussen de teksten te analyseren. De resultaten van het onderzoek bevestigen dat de eerste Russische vertalingen op de Duitse vertaling van Karl Mischke gebaseerd zijn, die vrijwel gelijktijdig met die van Spohr waren verschenen. De sporen

van deze vertaling zijn ook in latere teksten te vinden. Voor zover bekend is niet eerder aangetoond dat de vertaling van Mischke en niet die van Spohr als tussentekst is gebruikt.

Sleutelwoorden: Nederlandse literatuur, Multatuli, Max Havelaar, Russische vertalingen, Duits als tussentaal.

1. INLEIDING

Max Havelaar, of Max Havelaar of de koffiveilingen der Nederlandsche Handelmaatschappy van Eduard Douwes Dekker (pseudoniem van Multatuli; 1820–1887) wordt als het belangrijkste boek uit de Nederlandstalige literatuur beschouwd. Daarnaast is het één van de meest vertaalde boeken uit het Nederlands: begin 2021 vermeldt de database van het Nederlands Letterenfonds maar liefst 87 vertalingen naar 30 talen. Dat er maar twee vertalingen naar het Russisch zijn opgenomen maakt duidelijk dat de database niet volledig is want er bestaan zes Russische vertalingen waaronder één herdruk. Die uitgaven verschenen tussen 1916 en 1959, de tijd waarin Multatuli's werk populairder was in Rusland dan nu. Ook werden er tot het midden van de twintigste eeuw fragmenten uit de roman gepubliceerd, onder meer in zogeheten bedrijfskranten en later als jeugd- en kinderliteratuur. De belangstelling voor Multatuli's biografie resulteerde onder meer in *De geschiedenis van Eduard Dekker (Istorija Edvarda Dekkera, 1936)* en de ingekorte kinderversie *Vlam van de woede (Plamja gneva, 1949)*, allebei geschreven door Emma Vygodskaja (1899–1949). Daarnaast beïnvloedde Multatuli's leven en werk Konstantin Paustovski (1892–1968) en Viktor Astafjev (1924–2001), bekende Russische schrijvers [Couvée, 2006]. Ook Vladimir Lenin verwijst in zijn notities over het imperialisme drie keer naar Multatuli [Lenin, 1962, p. 423, 425, 438] .

Voor zover wij weten zijn de Russische vertalingen van *Max Havelaar* nooit eerder geanalyseerd. Het is ook niet duidelijk uit welke taal ze zijn vertaald. Zelfs als er in de Russische uitgaven wordt vermeld dat de vertaling 'uit het Hollands' gemaakt is, hoeft dat niet juist te zijn. In de laatste uitgaven van *Max Havelaar* ontbreekt de naam van de vertaler en worden alleen de redacteuren genoemd, M. A. Demidova en Mark Tsjetsjanovski (1949) en Aleksandr Sipovitsj (1959). Dit onderzoek heeft daarom tot doel een aantal lacunes in de uitgeefgeschiedenis van *Max Havelaar* in het Russisch te vullen. Het gaat erom de brontekst van de Russische vertalingen te achterhalen, niet om de adequaatheid of de receptie van de vertalingen.

In het eerste deel van deze bijdrage zullen we kort ingaan op de positie van Nederlandstalige literatuur en in het bijzonder op *Max Havelaar* in Oost-Europa in de eerste helft van de twintigste eeuw. Het tweede deel is gewijd aan de Russische vertalers en de vertalingen van *Max Havelaar*.

2. NEDERLANDSTALIGE LITERATUUR EN MAX HAVELAAR IN OOST-EUROPA

Nederlandstalige literatuur werd vaak via het Duits als tussentaal in Scandinavische en Slavische talen, het Hongaars en Roemeens vertaald [Grave, 2013, p. 163–178]. Dat gold ook voor de eerste helft van de twintigste eeuw. Maar het Duits en het Duitse literaire systeem had nog een rol want ook de receptie van de auteur of het boek in Duitsland was van invloed op de verspreiding ervan naar andere landen.

Multatuli's werk is geen uitzondering: onderzoekers naar vertalingen van zijn oeuvre in Oost-Europese talen hebben vastgesteld dat vooral het Duits als tussentaal diende en dat vrijwel altijd de vertalingen van Wilhelm Spohr (1868–1959) werden gebruikt. Grave vat de bevindingen van die onderzoekers kort samen: 'In the Slavic language area Polish, Czech and Russian are most important for translations of Multatuli, with Spohr's translations, and his anthology, often serving as sources' [Grave, 2019, p. 87]. Jerzy Koch betoogt dat 'de betekenis van de Duitse vertalingen van Wilhelm Spohr voor de Multatuli-receptie in Europa [...] nauwelijks overschat [kan] worden' [Koch, 1992, p. 13]. Ook in Tsjecho-Slowakije werd het werk van Multatuli op basis van Spohrs uitgave vertaald [Engelbrecht, 2011, p. 8]. Dit geldt ook voor de eerste Roemeense vertaling [Bos, 2009]. En het Russisch? In de tweede Russische vertaling van *Max Havelaar* uit 1925 wordt vermeld: 'vertaling uit het Duits'.

Het ligt voor de hand dat de vertalingen van Spohr ook belangrijk zijn geweest voor de Russische vertalingen van *Max Havelaar*. Om hier duidelijkheid over te krijgen hebben we voor een taalkundige aanpak gekozen, die bestaat uit een analyse van de verschuivingen en de vergelijking ervan in de verschillende vertalingen. Historische data, namelijk de geschiedenis van de uitgaven van de roman in Nederland, Duitsland en Rusland en biografieën van de Russische vertalers, dienen hierbij als hulpmiddel en een soort kompas om de juiste richting te kiezen. Voordat een analyse van de vertalingen volgt, geven we eerst een kort

overzicht van de Russische vertalers, auteurs van de voorwoorden en redacteuren. Daarna zullen we duidelijk maken dat voor de Russische vertaling ook een Duitse vertaling als tussentekst gebruikt werd.

3. OVERZICHT VAN DE RUSSISCHE VERTALERS

Zoals we eerder schreven kent *Max Havelaar* zes volledige Russische vertalingen waarvan er één tweemaal uitgegeven werd. Hier beperken we ons tot de namen die in de vertaalde werken staan en geven we nadere informatie over de uitgaven en de betrokken personen.

De eerste vertaling is van Zinaida Zjoeravskaja (geboren Lasjkevitsj, na haar tweede huwelijk Portoegalova; 1867–1937), de ‘koningin van de Russische vertalers’, zoals uitgevers haar noemden. Zij werd vlakbij het tegenwoordige Brjansk geboren, kreeg haar opleiding in Orjol, werkte als vertaalster in Sint-Petersburg, emigreerde in 1918, na de Revolutie, via Kiev naar Servië, vervolgens naar Polen en vestigde zich uiteindelijk in Parijs. Ze kende zes of zeven vreemde talen en naast *Max Havelaar* vertaalde ze werken uit het Engels (Harriet Beecher Stowe, Daniel Defoe, Charles Dickens, Henry Rider Haggard, John Locke, Mark Twain), Frans (Émile Zola), Duits (Johann Wolfgang von Goethe, Gerhart Hauptmann), Pools (Eliza Orzeszkowa) en andere Europese talen. In één van haar biografieën staat dat ze in 1906 ‘De geschiedenissen van gezag’ uit *Minnebrieven* heeft vertaald maar daarvoor hebben we tot dusver geen bewijs kunnen vinden. Haar vertaling van *Max Havelaar* met haar voorwoord verscheen in 1916 in het vijfde en zesde nummer van het tijdschrift *Roesskaja Mysl’ (Russische gedachte)*.

Isif Markoeson (1885–1942) is verantwoordelijk voor de tweede vertaling. Zijn ingekorte vertaling van *Max Havelaar* werd in 1925 door uitgeverij *Mysl’ (Gedachte)* zonder voorwoord of commentaar gepubliceerd. In de uitgave wordt vermeld dat ze op de Duitse vertaling gebaseerd is. Hoewel hij veel heeft vertaald, is er weinig over hem bekend, alleen dat dat hij tijdens het beleg van Leningrad gestorven is. Hij vertaalde boeken die in zijn tijd populair waren: *The Jungle* van Upton Sinclair, *Der entfesselte Wotan* van Ernst Toller, *Au bagne* van Albert Londres en *Soziologie* samengesteld door Werner Sombart.

De derde vertaling, van de hand van Michail Toebjanski (1893–1937), verscheen in 1927 bij uitgeverij Gosizdat. Deze werd in 1936 herdrukt in

een oplage van 25.000 exemplaren, vijf keer zo veel als in 1927. Toebjanski was een beroemde oriëntalist, indoloog, boedholoog, mongoloog en vertaler uit Oosterse en Europese talen. Hij was van joodse afkomst en werd in 1937 door de NKVD, de veiligheidsdienst, vermoord. Uit enkele artikelen met biografische gegevens kunnen we opmaken dat hij vermoedelijk op een gymnasium in Sint-Petersburg Nederlands heeft geleerd. In de secundaire literatuur wordt ook vermeld dat 'zijn vertaling van *Max Havelaar* rechtstreeks uit het Nederlands' was en dat 'de roman tot dan toe alleen via vertalingen uit het Engels bekend was' [Ostrowskaja, 2012, p. 49; Jacobs, 2017, p. 79]. Toebjanski heeft ook een uitgebreid voorwoord geschreven dat Marien Jacobs in het Nederlands heeft vertaald. Jacobs vermeldt helaas geen bronnen en beperkt zich tot een samenvatting van Ostrowskaja's artikel.

De 'literaire bewerking' van Aleksandr Palmbach (1897–1963) werd in 1928 gepubliceerd door uitgeverij Zemlja i fabrika (Land en fabriek) en kende een oplage van 40.000 exemplaren. Ook Palmbach was een oriëntalist en hij hield zich vooral bezig met de Toevaanse taal. Hij was een van de grondleggers van het alfabet en de auteur van de eerste Toevaanse grammatica en Russisch-Toevaanse en Toevaans-Russische woordenboeken. Daarnaast doceerde hij Russisch als vreemde taal aan de Kommoenistischeskij universitét trudyásjichsja Vostóka imeni I. V. Stalina (Communistische Universiteit van de Arbeiders van het Oosten) in Moskou. De inleiding en het commentaar zijn van de hand van Nikolaj Fatov (1887–1961), een literatuurwetenschapper en criticus gespecialiseerd in Russische literatuur, met name in het werk van Aleksandr Poesjkin.

De zesde vertaling verscheen in 1949 bij uitgeverij Khudozhestvennaya Literatura (De fraaie letteren; samenvoeging van Gosizdat en Zemlja i fabrika) als onderdeel van de *Verzamelde Werken* van Eduard Douwes Dekker (30.000 exemplaren). In deze uitgave ontbreken de namen van de vertalers, alleen de namen van de redacteurs M. Demidova en M. Tsjetsjanovski worden vermeld. Over Demidova hebben we geen informatie gevonden. Mark Tsjetsjanovski (1899–1980) behoorde tot de kennissenkring van Nadjezda Mandelstam en in haar memoires noemt ze hem 'een toegewijde marxist van een niet zo agressief soort' [Mandelstam, 1999, p. 420]. Tsjetsjanovski schreef de inleiding bij de roman en Sergej Zajmovski (1868–1950), vertaler van Engelse en Deense literatuur, was verantwoordelijk voor het commentaar.

In de laatste uitgave uit 1959 (met een oplage van 165.000 exemplaren) van dezelfde uitgeverij ontbreekt de naam van de vertaler opnieuw. De namen van de redacteur (Sipovitsj), de auteur van het voorwoord (opnieuw Tsjetsjanovski) en het commentaar (Zajmovski) worden wel genoemd. In de catalogi van de Russische bibliotheken zijn veel vertalingen van Aleksandr Sipovitsj uit tien Europese talen (vooral Spaans en Portugees) en Malayalam te vinden. Hij schreef onder andere de eerste *Handleiding voor de transcriptie van geografische namen van Nederland (Holland)* en vertaalde een verhaal van Jef Last die de vertaling zelf had geautoriseerd. Over de vertaling van *Max Havelaar* onder zijn redactie schreef Jacobs het volgende: 'Opmerkelijk, of cynisch, is dat hierin wordt vermeld dat de vertaling tot stand is gekomen 'onder redactie van A. Sipovich' - kennelijk omdat Tubjanski zich nog in staat van ongenade bevond. Deze vertaling verschilt slechts in een paar kleinigheden van de vorige' [Jacobs, 2017, p. 80].

De meeste van deze Russische vertalers en redacteurs waren invloedrijke personen en professionele vertalers maar geen specialisten voor Nederlandse literatuur. Doordat Duits de meest verspreide vreemde taal in de Sovjet-Unie was en deze taal vaak als tussentaal voor de vertaling diende, hebben we besloten de eerder geformuleerde hypothese over een Duitse vertaling als tussentekst tenminste voor de eerste vertaling te toetsen.

4. DUITSE VERTALING ALS TUSSENTEKST

We hebben twee hoofdstukken (het eerste en het laatste) van de roman geanalyseerd door de verschuivingen, of transformaties, in verschillende drukken (twee Nederlandse drukken, één Engelse, twee Duitse en zeven Russische vertalingen) te vergelijken. Fonetische veranderingen in de transcriptie van eigennamen en lexicale verschuivingen, met name weglatingen, toevoegingen en veranderingen, bleken het meest representatief te zijn om verbanden tussen de teksten te leggen.

Uit ons onderzoek blijkt dat de twee eerste Russische vertalingen niet op de vertaling van Spohr maar op die van Karl Mischke (1863–1932) zijn gebaseerd. Zijn vertaling was vermoedelijk vooral op de Nederlandse uitgave van 1871 gebaseerd. Hieronder volgen enkele voorbeelden die deels gebaseerd zijn op het door Annemarie Kets-Vree samengestelde variantenapparaat:

	Manuscript en 1860	≈1865	1871	1875 enz.	Mischke, 1900
1 [XI]	ontbreekt	ontbreekt	ontbreekt	Ja, maar	ontbreekt
1a [I]	gy, lieve lezer	gy, lieve lezers	gy, lieve lezers	gy, lieve lezer	ihr, liebe Leser
1b [XIX]	dat gevoel is geheel iets anders; men	dat gevoel is geheel iets anders; men	dat gevoel is geheel iets anders, men	hierby spreekt een gevoel van heel anderen aard! men	das Gefühl ist ganz anders, man

Bij de volgende voorbeelden nemen we de uitgave van *Max Havelaar* uit 1871 als basis voor de vergelijking met de vertaling van Mischke.

In de vertalingen van Mischke, Zjoeravskaja en Markoeson werden dezelfde elementen weggelaten zoals ‘Aan E. H. v. W.’, een citaat van Henri de Pène, het ‘Onuitgegeven Toneelspel’ en het herhaalde commentaar van Droogstoppel op de manier waarop Frits iets zegt (in de vertaling van Spohr ontbreken de commentaren ook).

Op de samenhang tussen deze drie vertalingen wijzen bijvoorbeeld ook de korte ‘samenvattingen’ van de gebeurtenissen in het hoofdstuk, die Mischke als eerste heeft toegevoegd. Bijvoorbeeld:

(2) Ne: EERSTE HOOFDSTUK.

En¹: CHAPTER I.

Du (1): Erstes Kapitel. Wir lernen Herrn Batavus Droogstoppel kennen, sowie seine Ansichten über Poesie im allgemeinen und Romanschreiben im besonderen [Mischke, 1900].

Du (2): Erstes Kapitel.

Ru (1): Глава первая, знакомящая нас съ г. Батавусомъ Дрогостоппелем и его взглядами на поэзію вообще и писаніе романов в частности. (Eerste hoofdstuk, dat ons laat kennismaken met dhr. Batavus Droogstoppel en zijn visie op poëzie in het algemeen en romans schrijven in het bijzonder.)

¹ Engelse vertaling door baron Alphonse Nahuys (1840–1890). Het bleek al gauw dat de vertaling niet werd gebruikt door de Russische vertalers, daarom verwijzen we er verder niet naar.

Ru (2): ПЕРВАЯ ГЛАВА. Мы знакомимся с господином Батавусом Дроогштоппель и с его взглядами на поэзию вообще и на писание романов в частности. (EERSTE HOOFDSTUK. We leren Batavus Droogstjoppel [getranscribeerd uit het Duits] kennen en zijn visie op poëzie in het algemeen en romans schrijven in het bijzonder.)

In de eerste vertaling wordt de naam van Droogstoppel niet getranscribeerd maar getranslitereerd, daarom is het nog geen bewijs. De andere eigennamen zijn echter zeker uit de vertaling van Mischke overgenomen. Bijvoorbeeld:

- (3) Ne: zusje Truitje, broer Gerrit, Pauweltje Winser [p. 2]
Du (1): Schwester Trude, Bruder Gerrit, Paulchen Winser
Du (2): Schwester Trudchen, Bruder Gerhard, Paulchen Winser
Ru (1): сестрица Труда (zustertje Truda), брат Геррит (broer Gerrit) Паульхен Винзер (Paulchen Winzer)

In de vertaling van Markoeson en in alle volgende Russische vertalingen ontbreekt dit fragment. In 1959 keert het weer terug.

De vertaling van Michail Toebjanski is de meest gecompliceerde en de belangrijkste casus van alle Russische vertalingen. Hier zijn namelijk 'sporen' van zowel de Nederlandse tekst als van de andere tussenteksten te vinden. Doordat Spohr heel dicht bij de tekst van Multatuli blijft is het moeilijk vast te stellen dat Toebjanski de originele tekst gebruikte en niet die van Spohr. Daarom bekijken we hier één voorbeeld dat verduidelijkt dat er een direct verband is tussen de Nederlandse tekst en de vertaling uit 1927:

- (4) Ne: «het roode lijf van die **mevrouw**»/'het rooye lyf van die mevrouw'
Du (1): den «roten Rock der Frau»
Du (2): «den roten Leib von der Frau»
Ru (1): «кубика с красной юбкой» (de kubus met een rode rok)
Ru (2): «красную юбку» женщины (de rode rok van de vrouw)
Ru (3, 3.1): красного жакета **мѣфрой** (de rode jas van de mevrouw)

Hier wordt het woord 'mevrouw' niet vertaald maar fonetisch weergegeven in een mengeling van Duits en Nederlandst. Daarnaast vatte de vertaler het woord 'lijf'/'Rock' niet als 'rok' maar als 'jas' op.

In deze vertaling worden veel woorden anders uitgedrukt dan in de vertalingen van Mischke, Zjoeravskaja en Markoeson:

	Multatuli, 1871	Mischke, 1900	Zjoeravskaja, 1916	Markoeson, 1925	Toebjanski, 1927/1936
5	een anderen rok	einen besseren Rock	лучший сюртукъ (een betere rok)	лучший сюртук (een betere rok)	новый сюртук (een nieuwe rok)
5a	elk fatsoenlyk makelaar	jeden verständigen Makler	каждый разумный маклеръ (elke verstandige makelaar)	всякий разумный маклеръ (iedere verstandige makelaar)	всякий при- личный ма- клер (iedere fatsoenlijke makelaar)
5b	binnengalerij [p. 281]	Vorgalerie	верандѣ (veranda)	открытой террасе (open terras)	во внутрен- ней галерее (binnengalerij)
5c	binnengalerij [p. 282]	Binnengalerie	верандѣ (veranda)	по закрытой террасе (gesloten terras)	по внутрен- ней галерее (binnengalerij)
5d	onderofficier	Unterleutnant	подпоручиком (onder- luitenant)	подпоручи- ком (onder- luitenant)	унтер- офицером (‘unterofizer’ — onderofficier)

Toch zijn er ook bewijzen dat de vertaling van Toebkanski op meerdere teksten gebaseerd is. In de vertaling ontbreken de eerder genoemde parateksten en inlassingen over Frits. Bovendien neemt de vertaler vaak ideeën van zijn voorgangers over. Van het grote aantal moeilijkheden op het gebied van realia wordt in het volgende voorbeeld een ervan vervangen door een duidelijk equivalent:

(6) Ne: Ulevellen met deviesen

Du (1): Pfefferkuchen mit Versen

Du (2): kleinen Aufbackbilder mit Sprüchen

Alle Russische vertalingen: пряники со стихами (reperkoeken met gedichten)

De literaire bewerking van Palmbach (1928) blijkt geen bewerking van de originele tekst te zijn maar een samenstelling — geen samenvatting — van de vertalingen van Markoeson en Toebjanski met veel weglatingen. Dat kan een bewerking van twee vertalingen genoemd worden of misschien zelfs plagiaat. In het laatste hoofdstuk kopieert de auteur de vertaling van Markoeson. Hij vervangt bijna niets maar laat een aantal passages weg, bijvoorbeeld het gesprek tussen Max Havelaar en Tine aan het begin ervan.

De door Demidova en Tsjetsjanovski geredigeerde vertaling is de vertaling van Toebjanski met een aantal toevoegingen uit de tekst van Markoeson (of Palmbach) en een paar eigen bewerkingen. Ze hebben vooral de spelling en interpunctie gemoderniseerd. Ook hebben ze stilistische wijzigingen aangebracht, waardoor de tekst minder adequaat is geworden: de verzen van Droogstoppel klinken poëtisch terwijl de stijl waarin Max Havelaar zijn gedachten formuleert lager en primitiever wordt.

Het is opvallend dat de redacteuren een aantal fouten van Toebjanski verbeteren. In de zin ‘als mijn *schoonvader* te Driebergen was, bewaarde hij het huis en de kas en alles’ [Multatuli, 1871, p. 5] staat bijvoorbeeld een variatie in de vertaling van het woord ‘schoonvader’:

- (8) Ru (1), Ru (2): *тесть* (schoonvader)
- Ru (3, 3.1), Ru (4): *зять* (schoonzoon)
- Ru (5): *тесть* (schoonvader)

De laatste vertaling onder de redactie van Sipovitsj is gebaseerd op deze door vorige redacteuren bewerkte versie. Hier verschijnen eindelijk de parateksten en de meeste weggelaten passages waaronder het deel met veel persoonsnamen, nu uit het Nederlands getranscribeerd met kyrillische letters: *сестричка Трёйтье, братец Геррит, Паултье Винсер* [Sipovitsj, 1959, p. 21]. De redacteur kiest ook vaak voor equivalenten die meer aan de Nederlandse tekst doen denken. In de herstelde passages zien we soms ook de varianten van Zjoeravskaja, zoals:

- (9) Ne: die altijd met zijn neus speelde
- Du: der immer die Finger in der Nase hatte
- Ru (1): *вѣчно ковырявшего в носу* (die in zijn neus peuterde)
- Ru (6): *постоянно ковыряющего в носу* (die in zijn neus peutertert)

De laatste vertaling heeft dus veel ‘lagen’ die bijna honderd jaar lang door Multatuli, Mischke en alle Russische vertalers van *Max Havelaar* gecreëerd werden.

5. CONCLUSIE EN VERDER ONDERZOEK

Er bestaat geen Russische vertaling van *Max Havelaar* die zonder invloed van andere vertalingen is gemaakt. De eerste twee vertalingen zijn gebaseerd op de vertaling van Mischke. De derde vertaling die als de eerste vertaling uit het Nederlands beschouwd wordt, is dat niet. De vierde is een ingekorte samenstelling van twee vorige vertalingen. De laatste twee Russische vertalingen zijn bewerkingen van de voorafgaande Russische vertalingen die met behulp van de originele tekst zijn gemaakt.

De resultaten van deze analyse vormen een basis voor verder onderzoek naar de Russische vertalingen van *Max Havelaar*. Het ontstaan van de vertaling van Toebjanski als de belangrijkste vertaling vereist gedetailleerder onderzoek waarbij meer fragmenten moeten worden geanalyseerd. Een ander aspect dat nader onderzoek verdient, is de invloed van de Duitse teksten op de macrostructuren van de vertalingen, met andere woorden: wat heeft de tekst hierdoor verloren en gewonnen? Verder zullen we moeten kijken naar de receptie van *Max Havelaar* in de Sovjet-Unie. Heeft Spohr er toch een rol in gespeeld hoewel zijn vertaling niet als tussentekst gebruikt werd? Het is niet uitgesloten dat de Russische voorwoorden op zijn bijdragen gebaseerd zijn en dat het imago van Multatuli in Rusland door hem beïnvloed werd.

REFERENCES

- Bos J. W. Nederlandstalige literatuur in het Roemeens - een succesverhaal. *Filter, tijdschrift over vertalen*. 2009. Available at: <https://www.tijdschrift-filter.nl/jaargangen/2009/162/nederlandstalige-literatuur-in-het-roemeens-een-succesverhaal-55-59/> (accessed: 10.03.2021).
- Couvée P. Van de Indische archipel tot de Goelag: Multatuli's heldendom in Rusland. *Over Multatuli*. Jaargang 28, Nummer 57. Amsterdam: Bas Lubberhuizen, 2006. P. 29–36.
- Engelbrecht W. Een strijder tegen het onrecht. De receptie van Multatuli in Tsjechië en Slowakije. *Over Multatuli*. Jaargang 33, Nummer 66. Amsterdam: Bas Lubberhuizen, 2011. P. 2–41.
- Grave J. 'But you can't do that!' Een andere visie op onderzoek naar Nederlandse literatuur in vertaling. *Out of the Box. Über den Wert des Grenzwertigen*. Eds. E. Besamusca et al. Wien, 2013. P. 163–178.

- Grave J. Multatuli — His Work Through the World. *Dutch literature as World Literature*. Ed. Theo D'haen. New York: Bloomsbury, 2019. P. 93–97.
- Havlíková V. Nederlandstalige literatuur in Tsjechië sinds 1990. Receptie van de Nederlandse en Vlaamse literatuur na de val van de muur. *Neerlandica extra Muros*. Jaargang 2004. Amsterdam: Rozenberg Publishers, 2004. P. 26–32.
- Jacobs M. Over M.I. Tubjanski (1893–1937) Marien Jacobs. *Jaarboek Multatuli 2017*. Hilversum: Verloren, 2017. P. 79–80.
- Jacobs M. Vertaling van het voorwoord van de Russische Max Havelaar (deel 1). *Jaarboek Multatuli 2016*. Hilversum: Verloren, 2016. P. 102–107.
- Jacobs M. Vertaling van het voorwoord van de Russische Max Havelaar (deel 2). *Jaarboek Multatuli 2017*. Hilversum: Verloren, 2016. P. 71–77. (In Dutch)
- Kets-Vree A. *Multatuli, Max Havelaar. Deel 2. Apparaat en commentaar*. Assen/Maastricht: Van Gorcum, 1992. 1173 p.
- Koch J. De invloed van de Duitse Multatuli-receptie op de Poolse. *Over Multatuli*. Jaargang 33, Nummer 66. Amsterdam: Huis aan de Drie Grachten, 1992. P. 13–28.
- Lenin V. *Collected Works*. V. 28. Moscow: Izdatelstvo polititsjeskoj literature Publ., 1962. Available at: <http://uaio.ru/vil/28.htm> (accessed: 10.03.2021). (In Russian)
- Ostrovskaya E. P. M. I. Tubiansky (1893–1937) as a representative of the national scientific school. *Fifth Oriental readings in memory of O.O. Rosenberg. Proceedings of the participants of the scientific conference*. St-Petersburg: Publishing house of A. Golod Publ., 2012. P. 45–60. (In Russian)
- Multatuli (Eduard Douwes Dekker). *Max Havelaar: of De koffij-veilingen der Nederlandsche Handelmaatschappij*. Amsterdam: K. H. Schadd, 1871. P. 1–7, 281–296.
- Multatuli. *Maks Khavelaar*. Ed. by A. Sipovitsj. Moscow: Gosudarstvennoe izdatelstvo khudozjestvennoj literature Publ., 1959. P. 19–26, 269–283. (In Russian)
- Multatuli. Maks Khavelaar. *Multatuli. Izbrannye proizvedeniia*. Ed. by M. Demidova and M. Tsjetsjanovski. Moscow: Gosudarstvennoe izdatelstvo khudozjestvennoj literature Publ., 1949. P. 15–20, 229–243. (In Russian)
- Multatuli. *Maks Khavelaar ili kofeinyia operatsii niderlandskoi torgovoi kompanii*. Kn. 6. Transl. by Z. Zjoervaskaja. Moscow: Russkaya mysl Publ., 1916. P. 86–92. (In Russian)
- Multatuli. *Maks Khavelaar ili kofeinyia operatsii niderlandskoi torgovoi kompanii*. Kn. 12. Transl. by Z. Zjoervaskaja. Moscow: Russkaya mysl Publ., 1916. P. 137–150. (In Russian)
- Multatuli. *Maks Khavelaar*. Adaptation by A.A. Palmbach. Moscow: Zemlya i fabrika (ZiF) Publ., 1928. P. 7–9, 141–150. (In Russian)
- Multatuli. *Maks Khavelaar ili kofeinye auktsiony niderlandskogo torgovogo obshchestva*. Translated by M. I. Toebjanski. Moscow/Leningrad: Gosudarstvennoe izdatelstvo Publ., 1927. P. 17–22, 254–268. (In Russian)

- Multatuli. *Max Havelaar oder: Die Kaffee-Versteigerungen der Niederländischen Handels-Gesellschaft. Übertragung von Karl Mischke*. Halle a. d. Saale: Hendel Verlag, o. J., verm. 1900. Available at: <http://www.zeno.org/Literatur/M/Multatuli/Roman> (accessed: 10.03.2021).
- Multatuli. *Max Havelaar of De koffiveilingen der Nederlandsche Handelmaatschappij*. Ed. Mimi Douwes Dekker. Amsterdam: Elsevier, 1900. P. 1–6, 244–252.
- Multatuli. *Max Havelaar*. Übertragung aus dem Holländischen von Wilhelm Spohr. Zweite Auflage. Minden in Westf.: J. C. C. Bruns' Verlag, 1901. Available at: <http://www.gutenberg.org/files/31527/31527-h/31527-h.htm> (accessed: 10.03.2021).
- Multatuli. *Max Havelaar; or, The coffee auctions of the Dutch trading company*. Translated by A. Nahuys. Edinburg: Edmonston & Douglas, 1868. 411 p.

Jaap Grave

Vrije Universiteit Amsterdam, the Netherlands

Ekaterina Vekshina

St. Petersburg State University

MAX HAVELAAR BY MULTATULI IN RUSSIA: THE ORIGINS OF TRANSLATIONS

For citation: Grave J., Vekshina E. Max Havelaar by Multatuli in Russia: The origins of translations. *Scandinavian Philology*, 2021, vol. 19, issue 1, pp. 176–189. <https://doi.org/10.21638/11701/spbu21.2021.111> (In Dutch)

This article is dedicated to the Russian translations of the Dutch novel *Max Havelaar or the coffee auctions of the Nederlandsche Handelmaatschappij* (1860) by Eduard Douwes Dekker (1820–1887), who published his work under the pseudonym Multatuli. *Max Havelaar* is one of the best known and most translated works of Dutch literature. There are six complete Russian translations published between 1916 and 1959, which have not yet been analyzed. The authors hypothesize that German is the intermediate language in the Dutch-Russian literary transfer as research has shown that German often served as an intermediate language for translations into Scandinavian and Slavic languages during this period. In the specific case of *Max Havelaar*, the German translation by Wilhelm Spohr, who moved in circles of anarchists, served as an intermediate text. The authors also investigated whether the Russian translators used the English translation of 1868, but this was not the case. In the first part of this article, the biographies of the Russian translators, authors of forewords and editors who worked on the Russian translations are examined. In the second part, excerpts from the novel are compared with the translations to analyze the relationship between the texts. The results of the research confirm that the first Russian translations were based on Karl Mischke's German translation, which had appeared almost simultaneously with Spohr's. Traces of this translation can also be found in later texts. To the authors' knowledge, it has not been shown before that Mischke's translation and not Spohr's was used as an intermediate text.

Keywords: Dutch literature, Multatuli, Max Havelaar, Russian translations, German as intermediate language.

Jaap Grave

Doctor of Philology, Lecturer in Dutch Literature,
Vrije Universiteit Amsterdam,
De Boelelaan 1105, 1081 HV Amsterdam, the Netherlands
E-mail: j.grave@vu.nl

Ekaterina Vekshina

Master in Philology, Postgraduate Student,
St. Petersburg State University,
7–9, Universitetskaya nab., St. Petersburg, 199034, Russian Federation
E-mail: katjavekshina@gmail.com

Received: March 15, 2021

Accepted: April 26, 2021

КУЛЬТУРА И КУЛЬТУРНЫЕ СВЯЗИ

УДК 7.046

Игорь Бондарь

Международный независимый университет Молдовы, Молдавия

НОВЫЙ СКАНДИНАВСКИЙ АМУЛЕТ В ЗВЕРИНОМ СТИЛЕ И РУНИЧЕСКОЙ НАДПИСЬЮ В КОНТЕКСТЕ ДРЕВНЕГЕРМАНСКОЙ МИФОЛОГИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ МИРА

Для цитирования: Бондарь И. А. Новый скандинавский амулет в зверином стиле и рунической надписью в контексте древнегерманской мифологической системы мира // Скандинавская филология. 2021. Т. 19. Вып. 1. С. 190–213. <https://doi.org/10.21638/11701/spbu21.2021.112>

Новая литая ромбовидная подвеска-амулет X в. с прорезью, выполненная в стиле Борре, — уникальный образец скандинавской ювелирной традицией, происходит из региона Среднего Днестра. Амулет и его граффито являются на данный момент единственными в своем роде и не находят прямых известных аналогий. Статья посвящена исследованию семиотики и семантики ромбовидной подвески и элементов ее изображения. В исследовании проведен структурно-семантический анализ изобразительной композиции и ее отдельных элементов сквозь парадигму космологических и космогонических представлений древних германцев. В работе применен компаративный метод, в котором был задействован широкий спектр археологических и литературных источников. В контексте исследования подробно были изучены и сопоставлены картинные и рунические камни, камни Хогбэки, предметы материальной культуры древних германцев, результаты комплексных археологических исследований, древнеисландские песни о богах и героях Младшей Эдды, свод скандинавских саг, исландские викингские саги о Древней Руси, материалы письменных источников XI–XIII вв. Новизна исследования заключается не только в уникальности найденного раннесредневекового скандинавского амулета, но и в изучении объекта через призму литературных памятников германо-скандинавской мифологии, что применяется впервые в описании привесок «гнездовского типа». Проведен подроб-

ный историко-типологический и семантико-семиотический анализ древнегерманского мифомира и его знаковых систем в отношении исследуемого предмета скандинавской ювелирной традиции. Методологический подход исследования и комплексный анализ позволили выкристаллизовать научную интерпретацию изображенного сюжета в контексте древнегерманской мифологической системы и космогонических представлений викингов.

Ключевые слова: Алчедар, Средний Днестр, скандинавская ювелирная традиция, зооморфная подвеска «гнездовского типа», граффито, «Младшая Эдда», мифологическая песнь и саги, семантическая интерпретация, мифологическая модель мира.

1. ВВЕДЕНИЕ

В докладе на полях Ежегодной научной конференции с международным участием «Исследование, документирование и освоение историко-культурного наследия» Национального музея истории Молдовы 30 октября 2020 г. автором статьи впервые были представлены материалы, относящиеся к новой зооморфной подвеске скандинавской ювелирной традиции (рис. 1), происходящей из региона Среднего Днестра¹. Положено начало введению в научный

оборот не находящего прямых известных аналогий артефакта².

Предмет был случайно обнаружен вблизи кольцевого раннесредневекового славянского городища «Алчедар» в 2019 г. Из окрестностей села Алчедар также происходит денежно-вещевой клад, найденный осенью 2008 г., в составе которого находилась подвеска «гнездовского типа», впервые выявленная в Днестровско-Прутском междуречье [Рябцева, Тельнов, 2010, с. 291]. Таким образом, описываемый в настоящем исследовании амулет — вторая известная находка изделия

Рис. 1. Общий вид аверса зооморфного амулета

¹ Предмет находится в частном собрании, материалы публикуются впервые.

² Общему описанию найденной подвески-амулета в зверином стиле с аналогиями привесок «гнездовского типа» посвящена отдельная статья автора, на данный момент не опубликованная.

скандинавской традиции в регионе, что может свидетельствовать о систематических контактах Бирки, Гнёздово и «Алчедара», взаимодействии местного славянского населения со скандинавами, а также об использовании рек Висла — Днестр в качестве еще одного международного пути из «варяг в греки» [Tentiuc, 2020].

Подвеску можно условно отнести к «гнёздовским» привескам [Дементьева, 2007] ввиду схожести мифологических мотивов изображений, а также декорирования в стилях Борре и Еллинге, однако необходимо подчеркнуть, что подвеска не может быть причислена ни к одному из известных типов «гнёздовских» привесок.

Изделие представляет собой неплоскую ромбовидную фигуру, имеющую симметричную выпуклость аверса и аналогичную симметричную вогнутость реверса (рис. 2). Амулет выполнен в стиле Борре с элементами завиткового и геометрического стилей. Габаритные размеры литой подвески: высота 30 мм, ширина 29 мм, толщина 2 мм. Габаритные размеры литого подвесного ушка: внешний диаметр 6,5 мм, внутренний диаметр 3,3 мм. Подвеска изготовлена из оловянной бронзы с золочением, была отлита в двухсторонней литейной форме и доработана с применением техники декоративной резьбы высочайшего качества исполнения. На оборотной стороне присутствует граффито (рис. 3), занимаю-

Рис. 2. Боковая поверхность зооморфного амулета

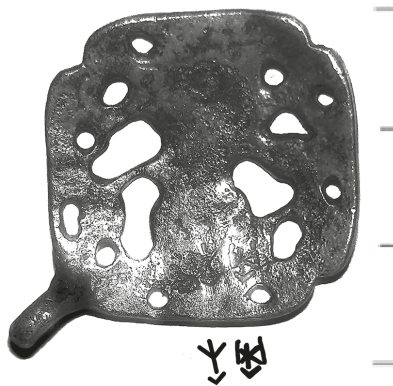

Рис. 3. Руническая надпись (фотография и прорись) оборотной стороны зооморфного амулета

щее условную область длиной 7 мм и шириной 3–4 мм. Граффито³ состоит из знаков, идентифицируемых как скандинавские руны старшего и младшего футарков, нанесенные на предмет в качестве идеограмм⁴.

2. СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ КОМПОЗИЦИИ СРЕДНЕДНЕСТРОВСКОГО АМУЛЕТА

Предмет состоит из ромбовидной рамки, туловища «хватящего зверя», разделенного на четыре сегмента, и центрального тройного узла из «нити», связывающей зверя (рис. 4). Ромбовидная рамка слагается из четырех бортиков (рис. 5), каждый из которых зрительно соединяется со следующим бортиком посредством волютообразно загнутых вовнутрь концов, симметрично сочетающихся и раскрывающихся подобно цветку к центру подвески⁵.

Волютообразные завитки широко представлены в скандинавском декоративно-прикладном, камнерезном и ювелирном искусстве⁶, что в целом характерно для декорирования предметов в «завитковом стиле», и могут быть обособленным мотивом, а могут противопоставляться или дополнять друг друга в зависимости от космогонического смысла, передаваемого мастером. Волютообразно загнутые вовнутрь и закрученные в противоположные стороны по отношению друг к другу концы известны на литой статуэтке «великого зверя» и на каменном блоке, на котором вырезан «великий зверь» скандинавской гробницы «Paul's Churchyard» в Лондоне [Graham-Campbell, Kidd, 1980, p. 170, fig. 99, p. 172, fig. 101; Kershaw, 2010, p. 4, fig. 4]. Волютообразно загнутые концы, расходящиеся в противоположные стороны от вертикального стержня, —

³ Следы позолоты сохранились на реверсе амулета, на участке вокруг граффито.

⁴ Интерпретации надписи на оборотной стороне амулета посвящена отдельная статья автора, на данный момент не опубликованная.

⁵ Волютообразные завитки и спирали не просто орнамент, а достаточно частые и важные элементы древнегерманского космогонического представления, несущие в себе глубокий семантический смысл.

⁶ Раннесредневековое серебряное кольцо, на котором главное место занимает волютообразный завиток, тем самым подчеркивается его космогоническое значение. Артефакт появился на интернет-продажах AncientPoint.com 7 ноября 2015 г.

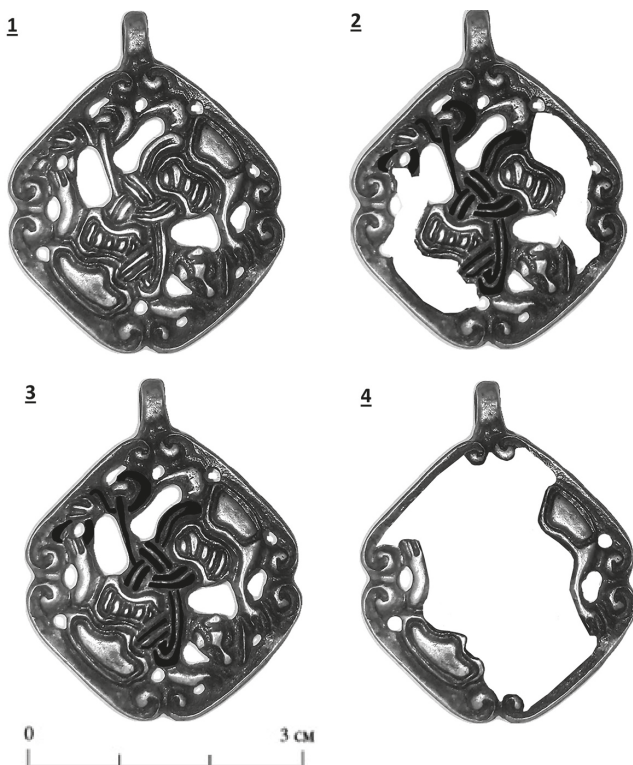

Рис. 4. Конструктивно-композиционная схема нового алчедарского амулета:

1 — общий вид «хватящего зверя»; 2 — противопоставленные сегменты передней части туловища, связанные волшебными путями Глейпнир с сакральным тройным узлом в центре композиции; 3 — волшебные путы Глейпнир, связывающие зверя; 4 — противопоставленные сегменты задней части туловища, не связанные волшебными путями Глейпнир

главный орнаментированный компонент литого бронзового навершия из Исландии [Graham-Campbell, Kidd, 1980, p. 183, fig. 113].

Волютообразные завитки рамки среднеднестровской подвески-амулета выполнены в технике высокого рельефа (см. рис. 1). Всего таких завитков восемь, и вместе с четырьмя бортиками они выражают космогоническую семантику скандинавского амулета.

Рис. 5. Схема семантической составляющей амулета:

красный — тройной узел; бордовый — волшебная нить Глейпнир; желтый — передняя часть туловища «хватящего зверя»; зеленый — задняя часть туловища «хватящего зверя»; оранжевый — хвост «великого зверя» уличины — символ «уробороса»; синий — бортики внутренней ленты с волютообразно загнутыми концами

ческих аспектов космогонии и космологии в изобразительном концепте ювелирного изделия.

Левая передняя часть туловища зверя с головой, шеей и левой лапой выполняет естественную функцию передней части тела, правая передняя часть туловища с гипертрофированной лапой играет неестественную роль задней части тела, оба фрагмента пребывают в связанном виде (рис. 4.2). Правая задняя часть туловища зверя неестественно представляет собой переднюю часть тела, правой задней лапой зверь хватается за бортик справа от головы хищника, левая задняя часть туловища зверя и его лапа выполняют естественную для себя функцию задней лапы и пытаются высвободить гипертрофированную переднюю лапу, связанную

Завитки зрительно комбинируются в четыре симметричных декоративных элемента, что, в свою очередь, придает подвеске богатую окантовку и смысловую целостность. Внутренняя лента каждого из четырех бортиков наклонена вовнутрь и со всех сторон «опоясывает» зверя, который норовит ее разорвать и высвободиться. Посредством изображенной внутренней ленты четырех бортиков художник хотел подчеркнуть границы мироздания и четыре стороны света, за которыми кроется «мировая бездна». Исходя из древнегерманских космологических представлений можно предположить, что «мировая бездна» рассматривалась в качестве источника волшебства и магии [Калинин, 2014, с. 431–432].

Зверь заключен в рамку и фрагментирован на сегменты, имеющие глубокую космогоническую семантику и целый ряд семиотических аспектов космогонии и космологии в изобразительном

волшебной нитью Глейпнир⁷ и неестественно играющую роль задней лапы. Зверь пытается размотать или разорвать концы волшебной нити — Гельгья⁸ (рис. 4.3). Обе передние и противопоставленные друг другу части туловища имеют высокорельефную штриховку⁹, которая является не просто элементом декора, а несет семантику ребер животного. Обе задние и противопоставленные друг другу части туловища декорированы бугорками, подчеркивающими смысловое значение мускулистых ляжек задних лап хватающего зверя (рис. 4.4).

Все четыре фрагмента туловища (рис. 4.1), демонстрируют как противоположность и противопоставление, выступая в роли скандинавской аналогии восточного «инь — ян», так и цикличность перехода от частного к общему и от общего к частному (рис. 5). Подчеркивается незыблемость, вновь и вновь восстанавливающаяся гармония, сменяющаяся отчаянной борьбой, а бренность бытия уступает место вечности. Неразрывность процесса гармонии и противопоставления прочно связывается магической нитью Глейпнир, образующей в центре амулета волшебный тройной узел (рис. 4.3).

Центральная часть среднеднестровского амулета — это тройной узел, складывающийся в форму треугольника (рис. 5), он нередко встречается на предметах скандинавских древностей как непосредственно в виде тройного узла, так и в качестве главного элемента *валькнута*¹⁰ и беспромежуточного глухого *трикветра*¹¹. В Скандинавии известны археологические находки позументного

⁷ Глейпнир — волшебная нить, прочно связывающая мирового зверя [Младшая Эдда, 1970, с. 45].

⁸ Гельгья — концы волшебной нити Глейпнир, которые асы протянули сквозь большую каменную плиту Гьёлль и закопали ее глубоко под землю [Младшая Эдда, 1970, с. 51].

⁹ Всего таких ребер пять на правой передней части туловища и пять на левой передней части туловища хватающего зверя.

¹⁰ Валькнут — сакральный символ, один из его вариантов — это связанные тройным узлом три треугольника. Валькнут считается узлом павших в бою воинов и ассоциируется с богом Одином.

¹¹ Трикветр, или триквестер (лат. triquetrum от tri «три» + quetrus — «имеющий углы»), — сложная фигура, образованная пересечением трех *vesica piscis*. Знак в скандинавской символике, связанный с богом Тором.

тройного узла *глидкнут*¹², изготовленного из вытянутой спиральной серебряной нити [Larsson, 2007, s. 81, fig. 5].

3. ЗНАЧИМОСТЬ ТРОЙНОГО УЗЛА В СКАНДИНАВСКОЙ МИФОЛОГИИ НА ПРИМЕРЕ АНАЛОГИЙ

Тройное переплетение в узел в центральной части подвески (см. рис. 5) имеет прямую аналогию со скандинавской литой зооморфной статуэткой-креплением X в.¹³, на которой в центральной части тройным узлом связываются головы трех драконов. Подобное тройное переплетение в узел, стилистически и концептуально близкое к трикветру, также доминирует в центральной части броши, выполненной в стиле Борре, из Восточной Швеции [Maixner, 2005; Kershaw, 2009, p. 309, fig. 3]. Тройной узел глухого трикветра орнаментирует центральную часть подвеса в виде скандинавского амулетного бронзового топорика VIII в.¹⁴ Аналогичный тройной узел глухого трикветра обнаруживается в центре средневекового скандинавского амулета¹⁵.

Трикветр вырезан на деревянном замке-цилиндре, использовавшемся для запечатывания мешков с данью, и был обнаружен в Новгороде на территории усадьбы «Ж» Троицкого раскопа в слоях конца XI в. [Рыбина, Сингх, Покровская, 2019, с. 173]. В 1923 г. в Чернигове из стены Спасского собора были извлечены два двухстворчатых массивных серебряных браслета XII в., на которых изображены трикветры [Рыбаков, 1981, с. 44]. Схожие с трикветром граффити в виде треугольных фигур обнаруживаются на северной стене дяконника Софийского собора Великого Новгорода

¹² Глидкнут — так называется в Швеции тройной узел из позумента с применением нитей из цветных металлов, как правило, узлы из двух-трех продольных спиральных нитей. Данный образец глидкнута хранится в коллекции университета города Уппсалы.

¹³ Артефакт появился на интернет-аукционе «Antiquities & Coin Catalogue Auction» 23 мая 2017 г.

¹⁴ Артефакт появился на интернет-продажах AncientPoint.com 18 сентября 2015 г.

¹⁵ Артефакт появился на интернет-продажах AncientPoint.com 14 августа 2017 г. и представляет собой серебряный амулет с тремя стилистически изображенными скандинавскими топориками, заканчивающимися спиральями, которые переходят в трискелион.

и на моржовом клыке из Рюрикова городища [Дорофеева, 2016, с. 107–108, рис. 1, 2.1].

Тройной узел на трикветре расположен в центре реверса норвежской монеты середины XI в. Харальда III Сурового и в центре аверса монеты середины X в. Олава III Сигтригссона Кварана скандинавского Королевства Дублин в Ирландии [Graham-Campbell, Kidd, 1980, p.128, 118, fig. 67]. Картинный камень IX–XI вв. с острова Готланд «G181», называемый «стелой Санды», также наделен глухим трикветром [Jungner, 1930, s. 68, fig. 17]. С острова Готланд происходит и серебряная фибула XI в. с центральным тройным узлом глухого трикветра [Graham-Campbell, Kidd, 1980, p. 173, fig. 102]. Центральную часть рунического камня Фунбо IX в. из стен Францисканского монастыря Уппсалы «U937» украшает глухой трикветр с тройным узлом [Wessén, 1952, s. 199, fig. 5; Boyer, 1986, s. 114]. Трикветры — довольно распространенный элемент, присутствующий на крестах острова Мэн [Kermode, 1994].

На камнях хогбэки¹⁶ X–XI вв. из Северного Йоркшира: «Бромптон 4» (по: [Lang, 1984]), «Бромптон 19» (по: [Lang, 2001]), «Бромптон 20» (по: [Williams, 2016, fig. 1]) — вырезаны глухие трикветры, центральным элементом которых выступает тройной узел [Hall, 2007, p. 106]. На картинных скандинавских камнях с острова Готланд зачастую встречаются непосредственно сами тройные узлы, завязанные из змей, — «Камень Заклинателя Змей» (он же «камень Смисса», «GF C10261») [Pearl, 2014, p. 143, fig. 5]. Схожий по сюжету рисунок, изображающий трех связанных змей, нанесен на керамический сосуд, происходящий из Шестовицы Верхнего Поднепровья [Блифельд, 1948; Андрощук, Зоценко, 2012, с. 267, рис. 206 а-б]. В обоих случаях рисунки представляют собой комбинацию двух важных мифологических элементов эпохи викингов — трикветр и трискелион. Центральная часть рисунка на картинном камне с острова Готланд и рисунка на керамическом кувшине с берега Десны связана глухим тройным узлом. Тройные узлы в контексте мифологем изображены на камне из Тьенгвиде [Staecker, 2006, s. 365; Davidson, 1993, p. 34, fig.7; Kitzler, 2015, s. 439].

¹⁶ Хогбэки — каменные англо-скандинавские скульптуры с высокорельефным орнаментированным декором сакрального значения.

Б. А. Рыбаков связывал семантику трикветра с огнем [Рыбаков, 1981, с. 44].

Отдельного внимания заслуживают тройные узлы валькнотов. На картинном камне № 1 конца VIII в. из Стура-Хаммарс, несущем на себе иллюстрацию к известному мифу о валькирии и ее нескончаемой битве из «Младшей Эдды» [Jesch, 1991], присутствует и достаточно большой валькнут [Oehrl, 2020, s. 53, fig. 4; Лебедев, 2005, с. 332, рис. 98]. В музее Стокгольма хранится картинный камень из Тенгельгорда, на котором запечатлен бог Один верхом на коне, под которым изображены три валькнута [Haywood, 2000, p. 146; Sundström, 2006, s. 28]. Другой картинный камень IX в. с острова Готланд, также экспонирующийся в Стокгольмском музее, — «Stenkyrka Lillbjärs III», или «G 268», — повествует о всаднике, над головой которого парят тройной узел валькнута и тройной узел трискелиона [Allan, 2002, p. 65; Lindqvist, 1941, fig. 104; Lindqvist 1942, 122f; Raudvere, 2009, p. 8, fig. 1]. В сюжете еще одного картинного камня «GF C167» из Готланда над воином, сражающимся в бою, витают сразу два валькнута [Lamm, 2003, s. 182; Lindqvist, 1941, s. 44; Lindqvist 1942, s. 39]. Нередко присутствие валькнута и на рукоятях мечей [Graham-Campbell, Kidd, 1980, p. 147, fig. 83]. И, наконец, находка граффити валькнута на раннесредневековом костяном цилиндре из городища Гнэздово [Пушкина, 1993, рис. 8].

Все представленные аналогии подтверждают и подчеркивают культовое и мифологическое значение тройного узла в центральной части медальона, обнаруженного вблизи памятника «Алчедар». Общая семантика тройного узла, как и валькнута, трикветра и трескилиона, несет магическую нагрузку символа бесконечности [Дорофеева, 2016]. В индоевропейской мифологии узел связывается с волшебством и сакральностью, а узлы активно использовались в колдовстве и магии. С помощью узлов древнегерманские маги из скандинавских мифов могли призвать и «связать» ветер, а бог Тюр связал великого и ужасного волка Фенрира узлами волшебной нити Глейпнир. Таким образом подчеркивается прямая связь с миром магии и волшебства.

Корреляция между валькнотом, трикветром и трискелионом в контексте данного исследования не ограничивается только тем, что ключевым элементом этих символов является тройной узел. Число «3» в индоевропейской мифологической модели мира,

к коим относятся и древние германцы, обладало магическим и сакральным значением, его символическое проявление считалось абсолютным и священным [Гамкрелидзе, Иванов, 1984, с. 851]. Троичность модели мира, выражалась в разделении мирового дерева на нижний, средний и верхний мир [Гамкрелидзе, Иванов, 1984, с. 852], что ярчайшим образом отразилось в древнегерманском восприятии мироздания.

4. СЮЖЕТ ХВАТАЮЩЕГО ЗВЕРЯ НА ЛИЦЕВОЙ СТОРОНЕ АМУЛЕТА

Рассмотрение сюжета подвески через призму скандинавской мифологической системы — неотъемлемая часть настоящего исследования. Главным и единственным сюжетом подвески является зверь, связанный волшебной нитью, а в качестве изображенного животного благодаря высокому качеству и детализированному исполнению амулета легко идентифицируется представитель семейства кошачьи (см. рис. 5). В скандинавской мифологии все сюжеты, в которых фигурирует кошка, относятся к «Младшей Эдде»¹⁷ [Младшая Эдда, 1970, с. 199]. В древнегерманской мифологической системе существуют всего три мифологических сюжета, в которых присутствует упоминание кошек. Каждый из них представляет огромную значимость в понимании мировоззренческих представлений древних германцев и их трепетного отношения к образу этого животного. Могущественная богиня любви и плодородия Фрейя бороздит миры на колеснице, запряженной двумя кошками [Младшая Эдда, 1970, с. 44–45]. Фрейя слыла покровительницей особого вида женской магии — «сейда» [Price, 2002], выражавшейся в том числе в ритуалах магической прялки. Согласно «Саге об Инглингах» в написанном в 1230 г. Снорри Стурлусоном крупнейшем памятнике скандинавской литературы XIII в. «Круг Земной», Фрейя обучила богов Асгарда этой магии [Стурлусон, 1980, с. 12]. Таким образом, кошки как неотделимая часть образа богини

¹⁷ Песни из «Эдды» содержат легенды и предания о богах и уроки житейской мудрости, трансформированные в форму легендарных божественных указаний. Сформированные на развитой системе языческих верований, они окончательно сложились у скандинавских народов во времена викингов, но уходят своими корнями глубоко в культуру древних германцев.

Фрейи демонстрируют непосредственное отношение к миру женской магии¹⁸ [Младшая Эдда, 1970, с. 84].

Второй сюжет из древнегерманского эпоса, в котором упоминается кошка, — это мифологема о том, как гномы сплели волшебную нить Глейпнир из шума кошачьих шагов, женской бороды, корней гор, медвежьих жил, рыбьего дыхания и птичьей слюны. Только ей одной, сплетенной из шести сущностей, под силу было остановить и удержать мирового волка Фенрира, которого связал бог Тюр [Младшая Эдда, 1970, с. 45, 50–51]. В этом сюжете «Младшей Эдды» кошка вновь предстает как источник таинства и волшебства — без нее немислимо создание волшебной нити Глейпнир, что, по сути, также отсылает нас к узелковой магии «сейда».

Третий и самый главный сюжет затрагивает вопросы незыблемости мироздания и имеет прямое отношение к лейтмотиву на описываемом скандинавском амулете. Здесь в мифе о Локи¹⁹, правителе Утгарда,²⁰ бог Тор из Асгарда, пытается поднять кошку Утгарда-Локи, но может приподнять только одну лапу животного. Впоследствии Утгарда-Локи расскажет Тору, что кошка — на самом деле мировой змей Ёрмунганд²¹, живущий глубоко в Океане и опоясывающий всю Землю (Мидгард). Тор, сам того не ведая, сумел поколебать основы мироздания, приподняв мирового змея, да так, что тот едва смог удержать на земле хвост и голову, изрядно напугав всех жителей внешнего мира — Утгарда [Младшая Эдда, 1970, с. 74–75]. Ёрмунганд — змей, живущий на дне морском [Младшая Эдда, 1970, с. 48], не что иное, как персонафикация мирового океана и стихийного начала, порожденный

¹⁸ Взяв за основу в том числе эти выводы, можно предположить, что медальон принадлежал представительнице женского пола.

¹⁹ Локи из Утгарда, Утгарда-Локи — правитель Утгарда. В некоторых мифах главный великан Ётун, правитель замка Утгард в Ётунхейме, — очень сильный колдун. Отец троих хтонических существ: великого волка Фенрира, мирового змея Ёрмунганда и великанши Хель, правительницы Хельхейма. Не следует путать с Локи из Асгарда.

²⁰ Утгард — трансцендентный мир, «внешний» по отношению к земному, материальному миру, называемому Мидгард, или «срединное отгороженное пространство», где обитают люди. В некоторых мифах Утгард располагают в мире великанов — Ётунхейме, а иногда и отождествляют с ним.

²¹ Ёрмунганд — мировой змей, хтоническое чудовище, живущее глубоко на дне мирового океана и опоясывающий весь мир, вцепившись в собственный хвост. Порождение Утгарда-Локи [Wagner, 2004, p. 54].

великанами внешнего мира, которые, в свою очередь, являются персонификацией сил природы и вселенной. При анализе Младшей и Старшей Эдды становится очевидным, что в древнегерманской мифологии мировой змей Ёрмунганд символизировал древнее хтоническое чудовище, сеющее смерть и ужас, в то же время выступающее как хранитель мироздания. Характерно, что в контексте масштабов индоевропейской общности символ змеи обозначал вселенную, а также являлся знаком жизни и смерти [Маковский, 1996, с. 175]. Брат Ёрмунганда — еще одно древнее хтоническое чудовище — волк Фенрир, также враждебное богам и связанное ими волшебной нитью Глейпнир, олицетворяет враждебные силы природы в мире богов, временно обузданные ими [Топорова, 1996, с. 129].

Таким образом, детальный анализ семиотики сюжета изображения хватающего зверя на среднеднестровском амулете сквозь призму древнегерманской мифологической системы показывает, что на предмете изображен не кто иной, как мировой змей Ёрмунганд в ипостаси кошки Утгарда-Локи. Мировой зверь связан волшебной нитью Глейпнир, что является экстраполяцией мифологического сюжета о волке Фенрире на змея Ёрмунганда.

5. ЭЛЕМЕНТ «УРОБОРОСА» В ИЗОБРАЖЕНИИ КОШАЧЬЕГО ХИЩНИКА СРЕДНЕДНЕСТРОВСКОЙ ПОДВЕСКИ-АМУЛЕТА

Еще одним элементом алчедарской подвески, косвенно подтверждающим вышеизложенный вывод, является хвост у головы кошки, создающий образ животного, уцепившегося за кончик собственного хвоста. Этот древний мотив называется уроборос²², он присущ изображениям змей и драконов. Особенно ярко выражается в скандинавской мифологии, где брошенный богом Одиным в пучины мирового океана ужасный змей Ёрмунганд вырастает до таких исполинских размеров, что опоясывает весь мир, вцепившись в свой хвост [Wägner, 2004, p. 54; Foubister,

²² Уроборос — образ змея, дракона, реже иного животного или же цепочки животных, обвивающих кольцом условную Землю и хватающих себя за хвост, встречается в культурах и религиозно-философских учениях разных народов и эпох и имеет примерно одинаковое семантическое значение [Jacobi, 1999, p. 185].

2003, p. 30; Младшая Эдда, 1970, с. 48]. Символ уробороса широко встречается в Древнем Египте [Piankoff, 1957, p. 22, fig. 3; p. 174, fig. 67; Berthelot, 1887–1888, p. 132, fig. 11], где связывался с единством вещей и вечностью [Curl, 2005, p. 453] и откуда, вероятно, был воспринят древнегреческим миром, где также олицетворял процессы, не имеющие ни начала, ни конца [Lurker, 2004, p. 4]. Интересен и факт того, что скандинавская мифология во многом черпала вдохновение из мифологии древнегреческой, которая оказала на нее достаточно сильное влияние, на что прямо и не единожды указывается в «Младшей Эдде» [Младшая Эдда, 1970, с. 12, 26, 224, 232] и подробно исследуется в работе Пчёлва [Пчёлв, 1996, с. 81]. Таким образом, общепринятой семантикой изображения уробороса в мировых мифологических системах и в скандинавской мифологии, в частности, является бесконечная цикличность существования мироздания и всего живого, не прекращающееся чередование последовательности жизни и смерти, созидания и разрушения, гибели и возрождения, умирания и перерождения²³.

Стоит отметить, что собрание скандинавских мифов «Младшая Эдда» создано в середине 1230-х годов²⁴, однако, как писал М. И. Стеблин-Каменский, сборник использует более ранние древнегерманские источники [Младшая Эдда, 1970, с. 205]. Один из источников «Младшей Эдды» — это «Жизнь короля Альфреда», написанная в 893 г. его приближенным по имени Ассер, впоследствии епископом города Шерборна [Пчёлв, 1996, с. 81], что в какой-то мере синхронно предлагаемой датировке средневекового амулета.

²³ В гностическом трактате «Pistis Sophia» «материальная тьма есть великий дракон, что держит хвост во рту, за пределами всего мира и окружая весь мир». В гностицизме уроборос олицетворяет одновременно и свет, и тьму [Encyclopedia of psychology and religion, 2009, p. 936]. В собрании кодексов Наг-Хаммади, открытых в 1945 г. в Египте, были обнаружены тексты первых веков н.э., изначально написанные на греческом языке, в них содержатся отсылки к уроборосу как к природе созидания и разрушения, сотворения и распада всего мироздания, которая прямым образом связывается с мировым змеем [Robertson, Combs, 2009].

²⁴ Вероятно, более ранний сборник, чем «Старшая Эдда» [Младшая Эдда, 1970, с. 206].

6. ВЫВОДЫ И ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Комплексное семантическое исследование подвески-амулета со Среднего Днестра, не имеющей прямых известных аналогов, было произведено через призму древнегерманской мифологической системы. Исследуемый предмет является уникальным ювелирным изделием, скандинавским по происхождению, о чем свидетельствуют высочайшее качество изготовления подвески в полном соответствии со скандинавской ювелирной традицией, мифологический сюжет изображения и руническая надпись.

Зооморфные подвески «гнездовского типа», к которым следует отнести ромбовидную подвеску-амулет со Среднего Днестра, условно можно подразделить на несколько наиболее популярных зооморфных изображений. Первый — это образ кошачьего хищника, связанного волшебной нитью, второй — образ связанного серпентоморфного зверя, имеющего сходство с волком или драконом, и третий — явный образ связанной змеи, ярко читаемый в сюжете двойных «S-образных» змей на подобном типе гнездовских привесок [Дементьева, 2007, с. 224; Graham-Campbell, Kidd, 1980, p. 162, fig. 93].

Все перечисленные зооморфные образы находят соответствие в древнегерманской мифологической системе и представляют древних хтонических богов, олицетворяющих стихийные силы трансцендентного мира. Так, кошка представляется заколдованным образом мирового змея Ёрмунганда, образы дракона и змей относят нас непосредственно к самому мировому змею Ёрмунганду, в то время как символ уробороса с образом кошачьего зверя усиливает данное сопоставление. Волк Фенрир — брат мирового змея, связанный волшебной нитью Глейпнир, является одним из ярчайших сюжетов древнегерманской мифологии. Сюжет среднеднестровского амулета со связанным мировым змеем Ёрмунгандом, предстающим в образе кошки Утгарда-Локи, представляет собой частичную экстраполяцию мифологического сюжета о волке Фенрире, которого связал бог Тюр. Образы и символы животных выполняют ключевую функцию в древнегерманской мифологической системе мира. Животные выступают в качестве опорных констант бытия, что делает возможным существование и богов, и людей.

Все элементы изображения на ромбовидной подвеске-амулете со Среднего Днестра, будь то сюжет кошачьего хищника с противопоставлением лап, центральный тройной узел, который связывает воедино все противопоставления, волутообразные завитки, внутренняя лента бортиков, «сдерживающая» зверя, символ уробороса, несут в себе глубокое космогоническое значение, отраженное древними германцами в мифологии и в декоративно-прикладном искусстве. В подвеске выражается семантика космогонической вертикали «земля — небо», неразрывности связки жизни и смерти, запечатлена и всевозможно подчеркивается семиотика бесконечности метаморфоз, перерождений и перевоплощений. Семантическая оппозиция «упорядоченность — хаос» является характеризующей для образа мира в древнегерманской мифологической картине и мировоззренческого восприятия в целом. Данные обстоятельства очень ярко демонстрируют амулетное назначение ювелирного изделия.

Амулетный характер подвеске придает и надпись на оборотной стороне медальона. Ее защитная функция была призвана оберегать владельца этого ювелирного изделия. Таким образом, уникальная вещь служила своему хозяину оберегом.

Амулет, скорее всего, принадлежал представительнице женского пола²⁵ и был изготовлен в качестве единичного изделия на заказ. Надпись была нанесена ювелиром при изготовлении предмета и имеет также заказной, индивидуальный характер. О женской принадлежности амулета может говорить как форма и дизайн изделия, так и предполагаемый посыл магической надписи на оборотной стороне. Об этом может косвенно повествовать как изображение кошачьего хищника в изумительной пластике, так и само изображение кошки в силу ассоциации этого зверя древними германцами с почитаемой ими богиней любви и красоты Фрейей, в колесницу которой были запряжены эти животные. Фрейя также была покровительницей женской узелковой магии, по одному из мифологических эпизодов мы знаем, что волшебная нить Глейпнир, которой был связан ужасный волк Фенрир, была соткана не без помощи «шума кошачьих лапок».

²⁵ Так или иначе более 60 % погребений викингов, исследованных на территории Руси, принадлежали женщинам [Jesch, 1991, p.36; Археологические исследования, 1941, с. 82].

ЛИТЕРАТУРА

- Андрощук Ф., Зоценко В. *Каталог скандинавских древностей Южной Руси*. Paris: АСНСВуз, 2012. 367 с.
- Археологические исследования в РСФСР 1934–1936 гг.: краткие отчеты и сведения*. М.; Л.: Изд-во АН СССР, 1941. 327 с.
- Блифельд Д. И. *Отчет о работе Шестовицкой археологической экспедиции за 1948 год*. НА ИА НАНУ. Ф. о. 1948/11.
- Гамкрелидзе Т. В., Иванов В. В. *Индоевропейский язык и индоевропейцы. Реконструкция и историко-типологический анализ праязыка и протокультуры*: в 2 ч. Тбилиси: Изд-во Тбилис. ун-та, 1984. Ч. 2. 1328 с.
- Деменьтева А. С. «Подвески гнездовского типа» на территории Древней Руси X–XII вв. *Гнёздово. Результаты комплексных исследований памятника*. СПб.: Альфарет, 2007. С. 211–266.
- Дорофеева Т. С. Скандинавские «символы бесконечности» с Рюрикова городища и из Новгородского Софийского собора. *Российская археология*, 1, 2016. С. 109–113.
- Калинин С. С. Семантико-семиотический анализ главных локаций пространственно-временного континуума германского мифомира (на материале эддической песни). *Функциональная семантика и семиотика знаковых систем*. М.: РУДН, 2014. С. 430–436.
- Лебедев Г. С. *Эпоха викингов в Северной Европе и на Руси*. СПб.: Евразия, 2005. 640 с.
- Маковский М. М. *Сравнительный словарь мифологической символики в индоевропейских языках: образы мира и миры образов*. М.: ВЛАДОС, 1996. 416 с.
- Младшая Эдда*. Изд. подгот. О. А. Смирницкая, М. И. Стеблин-Каменский. М.: Наука, 1970. 253 с.
- Пушкина Т. А. Изделия костерезного ремесла из Гнёздова. *Труды Государственного Исторического музея. Средневековые древности Восточной Европы*, 82, 1993. С. 57–68.
- Пчёлов Е. В. К вопросу об источниках «Младшей Эдды». *Источниковедение и компаративный метод в гуманитарном знании: тезисы докладов и сообщений научной конференции ИВИД ИАИ РГГУ. Москва, 29–31 января 1996 г.* М.: Изд-во Российского гос. гуманитарного ун-та, 1996. С. 80–82.
- Рыбаков Б. А. *Язычество древних славян*. М.: Наука, 1981. 607 с.
- Рыбина Е. А., Сингх В. К., Покровская Л. В. Археологические исследования Людина конца в Новгороде (Троицкий раскоп). *Вестник Российского фонда фундаментальных исследований*, 3, 2019. С. 167–185.
- Рябцева С. С., Тельнов Н. П. Алчедарский клад и центры ювелирного производства Восточной Европы конца IX — начала XI вв. *Stratum plus*, 5, 2010. С. 285–300.
- Стурлусон С. *Круг Земной*. М.: Наука, 1980. 688 с.

- Топорова Т. В. *Язык и стиль древнегерманских заговоров*. М.: Эдиториал УРСС, 1996. 214 с.
- Allan T. *Vikings: la bataille de la fin des temps*. Paris: Grund, 2002. 144 p.
- Berthelot M. *Collection des anciens alchimistes grecs*. Paris: G. Steinheil, 1887–1888. 284 p.
- Boyer R. *Le monde du double: la magie chez les anciens Scandinaves*. Paris: Berg International, 1986. 224 p.
- Curl J. S. *The Egyptian Revival: Ancient Egypt as the Inspiration for Design Motifs in the West*. London: Routledge, 2005. 608 p.
- Davidson H. R. E. *The Lost Beliefs of Northern Europe*. London: Routledge, 1993. 181 p.
- Encyclopedia of psychology and religion*. New York: Springer Publishing, 2009. 997 p.
- Foubister L. *Goddess in the Grass: Serpentine Mythology and the Great Goddess*. Victoria: EcceNova Editions, 2003. 220 p.
- Graham-Campbell J., Kidd D. *The Vikings*. London: British Museum Publications Ltd, 1980. 200 p.
- Hall R. *Exploring the world of the Vikings*. London: Thames and Hudson, 2007. 106 p.
- Haywood J. *Encyclopaedia of the Viking Age*. London: Thames and Hudson, 2000. 224 p.
- Jacobi J. *Complex/archetype/symbol in the Psychology of C G Jung*. London: Routledge, 1999. 248 p.
- Jesch J. *Women in the Viking age*. Woodbridge: The Boydell & Brewer Ltd, 1991. 240 p.
- Jungner H. Den Gotländska Runbildstenen från Sanda: Om Valhallstro och Hednisk Begravningsritual. *Fornvännen. Swedish National Heritage Board*, 25, 1930. S. 65–82.
- Kermode P. M. C. *Manx Crosses*. Balgavies: The Pinkfoot Press, 1994. 376 p.
- Kershaw J. F. Culture and gender in the Danelaw: Scandinavian and Anglo-Scandinavian brooches. *Viking and Medieval Scandinavia*, 5, 2009. P. 296–325.
- Kershaw J. F. Viking-Age Scandinavian art styles and their appearance in the British Isles. Part 1: Early Viking-Age art styles. *The Finds Research Group AD700–1700, Datasheet*, 42, 2010. P. 1–7.
- Kitzler Å. L. *Picture-stone workshops on Viking Age Gotland — a study of craftworkers' traces*. Bilddenkmäler zur germanischen Götter- und Heldensage, 2015. P. 397–462.
- Lamm J. P. Förteckning över Gotlands bildstenar. *Bildstenar*. Stockholm: Gidlund, 2003. S. 177–206.
- Lang J. The Hogback: A Viking Colonial Monument. *Anglo-Saxon Studies in Archaeology and History*. Oxford: Oxford University Committee for Archaeology, 1984. P. 83–176.
- Lang J. *Corpus of Anglo-Saxon Stone Sculpture Volume VI: Northern Yorkshire*. Oxford: Oxford University Press, 2001. 400 p.

- Larsson A. *Klädd krigare: skifte i skandinaviskt dräktskick kring år 1000*. Uppsala: Institutionen för arkeologi och antik historia, Uppsala Universitet, 2007. 373 s.
- Lindqvist S. *Gotlands Bildsteine (1)*. Stockholm: Wahlström & Widstrand, 1941. 151 s.
- Lindqvist S. *Gotlands Bildsteine (2)*. Stockholm: Wahlström & Widstrand, 1942. 148 s.
- Lurker M. *The Routledge dictionary of gods and goddesses, devils and demons*. London: Routledge, 2004. 272 p.
- Maixner B. *Die gegossenen kleeblattförmigen Fibeln der Wikingerzeit aus Skandinavien*. Bonn: Habelt, 2005. 351 s.
- Oehrl S. Korta meddelanden. Gotland's largest picture stone rediscovered. *Fornvännen. Journal of Swedish Antiquarian Research*, 115, 2020. S. 51–54.
- Pearl F. B. The water dragon and the snake witch: Two Vendel Period Picture Stones from Gotland, Sweden. *Current Swedish Archaeology*, 22, 2014. P. 137–156.
- Piankoff A. *Mythological Papyri: Egyptian Religious Text and Representations (3)*. New York: Pantheon, 1957. 221 p.
- Price N. *The Viking Way: Religion and War in Late Iron Age Scandinavia*. Uppsala: Department of Archaeology and Ancient History, Uppsala University, 2002. P. 399–435.
- Raudvere C. The Finnish Society for the Study of Religion. The Part or the Whole: Cosmology as an Empirical and Analytical Concept. *Temenos*, 45 (1), 2009. P. 7–33.
- Robertson R., Combs A. *Indra's Net: Alchemy and Chaos Theory as Models for Transformation*. Wheaton: Quest Books, 2009. 196 p.
- Staecker J. Heroes, Kings and Gods. Discovering sagas on Gotlandic picture-stones. *Old Norse Religion in Long-Term Perspectives: Origins, Changes, and Interactions: an international conference in Lund, Sweden, June 3–7, 2004*. Lund: Nordic Academy Press, 2006. P. 363–369.
- Sundström U. *En järnrings förbannelse: en studie i religionshistoria om en ring från Gästriklands vikingatid*. Gävle: Högskolan I Gävle Institutionen för vård- humaniora och Samhällsvetenskap, 2006. 42 s.
- Tentiuc I. *On the Viking enclaves and their relations with the inhabitants of the Carpathian — Dniester region between the 9th and the 11th centuries*. *Dacia: Revue d'archéologie et d'histoire ancienne*, n. s., LXII–LXIII, 2020. P. 250–286.
- Wagner W. *Asgard and the Gods: The Tales and Traditions of Our Northern Ancestors 1880, Forming a Complete Manual of Norse Mythology*. Whitefish: Kessinger Publishing, 2004. 344 p.
- Wessén E. *Det Svenska Runverket: Ett 350 — Årsminne. Fornvännen. Swedish National Heritage Board*, 47, 1952. S. 193–210.
- Williams H. Citations in Stone: The Material World of Hogbacks Howard. Viking mortuary citations. *European Journal of Archaeology*, 19 (3), 2016. P. 497–518.

Igor Bondar

Free International University of Moldova, Republic of Moldova

**THE NEW SCANDINAVIAN ZOOMORPHIC AMULET WITH RUNIC INSCRIPTION,
THROUGH THE LENSE OF ANCIENT GERMANIC MYTHOLOGICAL SYSTEM
OF THE WORLD**

For citation: Bondar I. The new Scandinavian zoomorphic amulet with runic inscription, through the lense of ancient germanic mythological system of the world. *Scandinavian Philology*, 2021, vol. 19, issue 1, pp. 190–213.
<https://doi.org/10.21638/11701/spbu21.2021.112> (In Russian)

The new rhombus-shaped cast amulet of the 10th century, made in the Borre style by means of the openwork metalworking technique, is a unique example of the Scandinavian jewelry tradition. The amulet originated from the region of the middle Dniester. The amulet and graffito are unique and they have no direct known analogies. This article is devoted to the study of semiotics and semantics of a zoomorphic pendant and elements of its image. The study carried out a structural-semantic analysis of the composition and individual elements of ornament through the paradigm of cosmological and cosmogonic representations of the ancient Germans. The work used the comparative method as well as a wide range of archaeological and literary sources. The picture stones and runic stones, Hogback stones, objects of material culture of the ancient Germans, results of comprehensive archaeological research, Old Norse songs about the gods and heroes of the “Younger Edda”, a set of Scandinavian sagas, Icelandic Viking sagas about Old Rus’ and materials from written sources of the XI–XIII Centuries were examined in detail and compared. The novelty of the research lies not only in the uniqueness of the new early medieval Scandinavian amulet, but also in the comparison and study of the object through the lens of the literary heritage of German-Scandinavian mythology. This approach was first applied in the detailed study of the “Gnezdovo-type” pendants. The methodological approach of the research and the historical-typological and semantic-semiotic analysis led to a scientific interpretation of the depicted story of the amulet within the context of the ancient Germanic mythological system and cosmogony.

Keywords: Alcedar, the Middle Dniester, Scandinavian jewelry traditions, “Gnezdovo-type” zoomorphic pendants, graffito, the “Younger Edda”, mythological song and sagas, semantic interpretation, mythological model of the world.

REFERENCES

- Allan T. *Vikings: la bataille de la fin des temps*. Paris: Grund, 2002. 144 p.
- Androshchuk F., Zotsenko V. *A Catalogue, Scandinavian Antiquities of Southern Rus’*. Paris: ACHCByz Publ., 2012. 367 p. (In Russian)
- Archaeological research in the RSFSR 1934–1936: Brief reports and information*. Moscow-Leningrad: AN SSSR Publ., 1941. 327 p. (In Russian)
- Berthelot M. *Collection des anciens alchimistes grecs*. Paris: G. Steinheil, 1887–1888. 284 p.

- Blifeld D.I. *Report on the work of the Shestovitsky archaeological expedition for 1948*. NA IA NANU, 1948/11. (In Russian)
- Boyer R. *Le monde du double: la magie chez les anciens Scandinaves*. Paris: Berq International, 1986. 224 p.
- Curl J.S. *The Egyptian Revival: Ancient Egypt as the Inspiration for Design Motifs in the West*. London: Routledge, 2005. 608 p.
- Davidson H. R. E. *The Lost Beliefs of Northern Europe*. London: Routledge, 1993. 181 p.
- Dementeva A. S. "Pendants of the Gnezdovo type" on the territory of Ancient Rus X–XII. *Gnezdovo. The results of comprehensive studies of the monument*. St. Petersburg: Alpharet Publ., 2007. P.211–266. (In Russian)
- Dorofeeva T.S. Scandinavian "Symbols of eternity" from Rurikovo gorodische and from the Novgorod St. Sophia Cathedral. *Rossiyskaya arkheologiya*, 1, 2016. C.109–113. (In Russian)
- Encyclopedia of psychology and religion*. New York: Springer Publishing, 2009. 997 p.
- Foubister L. *Goddess in the Grass: Serpentine Mythology and the Great Goddess*. Victoria: EcceNova Editions, 2003. 220 p.
- Gamkrelidze T. V., Ivanov V. V. Indo-european and indo-europeans. *A reconstruction and historical typological analysis of a protolanguage and a proto-culture*: in 2 vols. Tbilisi: The Tbilisi State University publ, 1984. Vol.2. 1328 p. (In Russian)
- Graham-Campbell J., Kidd D. *The Vikings*. London: British Museum Publications Ltd, 1980. 200 p.
- Hall R. *Exploring the world of the Vikings*. London: Thames and Hudson, 2007. 106 p.
- Haywood J. *Encyclopaedia of the Viking Age*. London: Thames and Hudson, 2000. 224 p.
- Jacobi J. *Complex/archetype/symbol in the Psychology of C G Jung*. London: Routledge, 1999. 248 p.
- Jesch J. *Women in the Viking age*. Woodbridge: The Boydell & Brewer Ltd, 1991. 240 p.
- Jungner H. Den Gotländska Runbildstenen från Sanda: Om Valhallstro och Hednisk Begravningsritual. *Fornvännen. Swedish National Heritage Board*, 25, 1930. S. 65–82.
- Kalinin S. S. The picture stones of Gotland Island, Sweden: their semiotic analysis and the interpretation approach. *Functional semantics and semiotics of sign systems: collection of scientific articles*. Moscow: RUDN Publ., 2014. P.430–436. (In Russian)
- Kermode P.M. C. *Manx Crosses*. Balgavies: The Pinkfoot Press. 1994. 376 p.
- Kershaw J.F. Culture and gender in the Danelaw: Scandinavian and Anglo-Scandinavian brooches. *Viking and Medieval Scandinavia*, 5, 2009. P.296–325.

- Kershaw J. F. Viking-Age Scandinavian art styles and their appearance in the British Isles. Part 1: Early Viking-Age art styles. *The Finds Research Group AD700–1700, Datasheet*, 42, 2010. P. 1–7.
- Kitzler Å. L. *Picture-stone workshops on Viking Age Gotland — a study of craftworkers' traces*. Bildstenmål till germaniska Götter- och Heldensaga, 2015. P. 397–462.
- Lamm J. P. Förteckning över Gotlands bildstenar. *Bildstenar*. Stockholm: Gidlund, 2003. S. 177–206.
- Lang J. The Hogback: A Viking Colonial Monument. *Anglo-Saxon Studies in Archaeology and History*. Oxford: Oxford University Committee for Archaeology, 1984. P. 83–176.
- Lang J. *Corpus of Anglo-Saxon Stone Sculpture Volume VI: Northern Yorkshire*. Oxford: Oxford University Press, 2001. 400 p.
- Larsson A. *Klädd krigare: skifte i skandinaviskt dräktskick kring år 1000*. Uppsala: Institutionen för arkeologi och antik historia, Uppsala Universitet, 2007. 373 s.
- Lebedev G. S. *The era of the Vikings in Northern Europe and in Old Rus'*. St. Petersburg: Eurasia Publ., 2005. 640 p. (In Russian)
- Lindqvist S. *Gotlands Bildsteine (1)*. Stockholm: Wahlström & Widstrand, 1941. 151 s.
- Lindqvist S. *Gotlands Bildsteine (2)*. Stockholm: Wahlström & Widstrand, 1942. 148 s.
- Lurker M. *The Routledge dictionary of gods and goddesses, devils and demons*. London: Routledge, 2004. 272 p.
- Maixner B. *Die gegossenen kleeblattförmigen Fibeln der Wikingerzeit aus Skandinavien*. Bonn: Habelt, 2005. 351 s.
- Makovsky M. M. *Comparative dictionary of mythological symbolism in Indo-European languages: images of the world and worlds of images*. Moscow: VLADOS Publ., 1996. 416 p. (In Russian)
- Oehrl S. Korta meddelanden. Gotland's largest picture stone rediscovered. *Fornvännen, Journal of Swedish Antiquarian Research*, 115, 2020. S. 51–54.
- Pchelov E. V. On the question of the source of the Younger Edda. *Source study and the comparative method in humanitarian knowledge. Abstracts of reports and reports of the scientific conference. Moscow, January 29–31, 1996*. Moscow: Russian State University for the Humanities Publ., 1996. P. 80–82. (In Russian)
- Pearl F. B. The water dragon and the snake witch: Two Vendel Period Picture Stones from Gotland, Sweden. *Current Swedish Archaeology*, 22, 2014. P. 137–156.
- Piankoff A. *Mythological Papyri: Egyptian Religious Text and Representations (3)*. New York: Pantheon, 1957. 221 p.
- Price N. *The Viking Way: Religion and War in Late Iron Age Scandinavia*. Uppsala: Department of Archaeology and Ancient History, Uppsala University, 2002. P. 399–435.

- Pushkina T. A. Products of bonecarve craft from Gnezdovo. *Writings of the State Historical Museum. Medieval antiquities of Eastern Europe*, 82, 1993. P. 57–68. (In Russian)
- Raudvere C. The Finnish Society for the Study of Religion. The Part or the Whole: Cosmology as an Empirical and Analytical Concept. *Temenos*, 45 (1), 2009. P. 7–33.
- Robertson R., Combs A. *Indra's Net: Alchemy and Chaos Theory as Models for Transformation*. Wheaton: Quest Books, 2009. 196 p.
- Rybakov B. A. *Paganism of the ancient Slavs*. Moscow: Nauka Publ., 1981. P. 607. (In Russian)
- Rybina E. A., Singh V. K., Pokrovskaya L. V. Archaeological Study of Lyudin End in Novgorod (Troitsky Site). *Bulletin of the Russian Foundation for Basic Research*, 3, 2019. P. 167–185. (In Russian)
- Ryabtseva S. S., Telnov N. P. A Hoard from Alcedar and Centers of Jewellery Industry in Eastern Europe in late 9th — early 11th Centuries. *Stratum plus*, 5, 2010. P. 285–300. (In Russian)
- Sturluson S. *Circle of the Earth*. Moscow: Nauka Publ., 1980. 688 p. (In Russian)
- Staecker J. Heroes, Kings and Gods. Discovering sagas on Gotlandic picture-stones. *Old Norse Religion in Long-Term Perspectives: Origins, Changes, and Interactions. An international conference in Lund, Sweden, June 3–7, 2004*. Lund: Nordic Academy Press, 2006. P. 363–369.
- Sundström U. *En järnrings förbannelse: en studie i religionshistoria om en ring från Gästriklands vikingatid*. Gävle: Högskolan I Gävle Institutionen för vårdhumaniora och Samhällsvetenskap, 2006. 42 s.
- Tentiuc I. *On the Viking enclaves and their relations with the inhabitants of the Carpathian — Dniester region between the 9th and the 11th centuries*. *Dacia: Revue d'archéologie et d'histoire ancienne*, n. s, LXII–LXIII, 2020. P. 250–286.
- The Younger Edda*. Eds. O. A. Smirnickaya, M. I. Steblin-Kamenskij. Moscow: Nauka Publ., 1970. 253 p. (In Russian)
- Toporova T. V. *Language and style of Old Germanic plots*. Moscow: Editorial URSS Publ., 1996. 214 p. (In Russian)
- Wagner W. *Asgard and the Gods: The Tales and Traditions of Our Northern Ancestors 1880, Forming a Complete Manual of Norse Mythology*. Whitefish: Kessinger Publishing, 2004. 344 p.
- Wessén E. Det Svenska Runverket: Ett 350 — Årsminne. *Fornvännen. Swedish National Heritage Board*, 47, 1952. S. 193–210.
- Williams H. Citations in Stone: The Material World of Hogbacks Howard. Viking mortuary citations. *European Journal of Archaeology*, 19 (3), 2016. P. 497–518.

Igor A. Bondar

Master in History, Master in Economics,
Free International University of Moldova,
52, Strada Vlaicu Pârcălab, Kishinev, 2012, Republic of Moldova
E-mail: igorrr8829@gmail.com

Бондарь Игорь Александрович

магистр исторических наук, магистр экономических наук,
Международный независимый университет Молдовы,
Молдавия, 2012, Кишинёв, ул. Vlaicu Pârcălab, 52
E-mail: igorrr8829@gmail.com

Received: April 12, 2021

Accepted: May 10, 2021

Учредитель: Санкт-Петербургский государственный университет

Свидетельство о регистрации СМИ
№ ФС77-73019 от 06 июня 2018 г. (Роскомнадзор)

Главный редактор *Е. В. Краснова*, канд. филол. наук, доц.
Редактор русского текста *М. В. Банкович*,
редактор английского текста *Майкл Фрис*
Корректор *Г. А. Янковская*
Компьютерная верстка *Е. М. Воронковой*

Дата выхода в свет Формат 60 × 84 1/16. Усл. печ. л. 17,3.

Тираж 55 экз. Заказ № . Цена свободная.

Адрес редакции: 199034, С.-Петербург, Университетская наб., 7–9

Издательство Санкт-Петербургского университета

199004, С.-Петербург, В.О., 6-я линия, 11

Тел. (812)328-96-17; факс (812)328-44-22

publishing@spbu.ru

publishing.spbu.ru

Типография Издательства СПбГУ

199034, С.-Петербург, Менделеевская линия, д. 5

Позиция редакции может не совпадать с позицией авторов.